

การจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ จังหวัดหนองบัวลำภู

วิทยานิพนธ์

ของ

ยุพิน ศรีหรั่ง

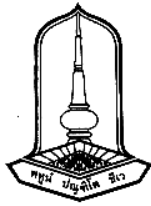
เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์

ธันวาคม 2549

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ISBN 974-11-8513-8

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณาวิทยานิพนธ์ของนางยุพิน ศรีหรั่ง
แล้วเห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....
(อาจารย์ ดร.บุญสม ขอดมาลี) (ประธานกรรมการ (ผู้ทรงคุณวุฒิ)
.....
(อาจารย์วรรณศักดิ์พิจิตร บุญเสริม) (กรรมการ (ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์)
.....
(ผศ.สมชาย ถ้ำควน) (กรรมการ (กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์)
.....
(รศ.พิทักษ์ น้อยวังคลัง) (กรรมการ (กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์)
.....
(อาจารย์ชาญยุทธ หาญคำภา) (กรรมการ (ผู้ทรงคุณวุฒิ)

มหาวิทยาลัยอนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

.....
(อาจารย์ ดร.ทรงคุณ จันทจร)

ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน

.....
(รศ.ดร.ไพฑูรย์ สุขศรีงาม)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่... ๒๕ เดือน ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๙

ประกาศคุณูปการ

วิทยานิพนธ์นี้สำเร็จได้ด้วยดี เพราะได้รับความเมตตาจากอาจารย์วรรณศักดิ์พิจิตร บุญเสริม ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์สมชาย ลำควน รองศาสตราจารย์พิทักษ์ น้อยวังคลัง กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ที่คอยให้คำแนะนำ ตรวจสอบแก้ไข วิทยานิพนธ์มาโดยตลอด ขอขอบพระคุณ อาจารย์ ดร. บุญสม ยอดมาลี ประธานกรรมการสอบ วิทยานิพนธ์ ซึ่งช่วยแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ในการทำวิทยานิพนธ์ และขอขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ให้ผู้วิจัย

ขอกราบน้อมรำลึกถึงผู้มีพระคุณ คือ บิดา มารดาผู้ให้กำเนิด และเลี้ยงดูอบรมสั่งสอน ในสิ่งที่ดี ส่งเสริมให้ผู้วิจัยได้รับการศึกษา จนได้รับราชการเจริญรุ่งเรืองมาถึงขณะนี้

ขอขอบคุณทุกท่านที่มีส่วนสนับสนุนให้วิทยานิพนธ์นี้สำเร็จลงด้วยดี โดยเฉพาะ ว่าที่ พ.ต.ประดิษฐ์ ศรีหรั่ง สามิ ลูกที่คอยเป็นห่วง ให้ความช่วยเหลือในการเก็บข้อมูลภาคสนาม และเป็นกำลังใจมาตลอด

ประโยชน์และคุณค่าของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบบูชาพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์สมชาย ลำควน อาจารย์วรรณศักดิ์พิจิตร บุญเสริม รองศาสตราจารย์พิทักษ์ น้อยวังคลัง อาจารย์ชาญยุทธ หาญคำภา อาจารย์ ดร.บุญสม ยอดมาลี อาจารย์ ดร.ทรงคุณ จันทจร ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ที่ได้สั่งสอน ชี้แนะ ตั้งแต่เริ่มศึกษาเล่าเรียน จนกระทั่งวิทยานิพนธ์สำเร็จลุล่วงด้วยดี

ยุพิน ศรีหรั่ง

ชื่อเรื่อง	การจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ จังหวัดหนองบัวลำภู
ผู้วิจัย	นางยุพิน ศรีหรั่ง
กรรมการควบคุม	อาจารย์วรรณศักดิ์พิจิตร บุญเสริม, ผู้ช่วยศาสตราจารย์สมชาย ลำด่วน และรองศาสตราจารย์พิทักษ์ น้อยวังคลัง
ปริญญา	ศศ.ม. สาขาวิชา วัฒนธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัย	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ปีที่พิมพ์ 2549

บทคัดย่อ

การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ปัจจุบันกำลังเป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยว และสิ่งสำคัญประการแรกของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมคือ การศึกษา ซึ่งจำเป็นต้องศึกษาทั้งประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของชนชาติ วัฒนธรรม ความคิด ความเชื่อของผู้คน รวมถึงศิลปวัฒนธรรมและประเพณีที่มีการสืบทอดกันมาจนกลายเป็นสิ่งที่มีคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์

การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ และศึกษาศักยภาพจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ จังหวัดหนองบัวลำภู โดยศึกษาจากเอกสารและการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ผู้ให้ข้อมูล คือ กลุ่มผู้นำในการจัดการ ผู้ร่วมหรือผู้ช่วยในการจัดการผู้รู้ในท้องถิ่น และกลุ่มนักท่องเที่ยว เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์ โดยใช้แบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง แบบสัมภาษณ์ชนิดไม่มีโครงสร้าง แบบสังเกตชนิดมีส่วนร่วม และชนิดไม่มีส่วนร่วม แล้วนำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์ตามประเด็นที่ศึกษา แล้วนำเสนอผลการศึกษาโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย พบว่า การวิเคราะห์แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ ในการศึกษา ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดหนองบัวลำภู ผู้วิจัยใช้สนามในการศึกษาคือ วัดถ้ำเอราวัณ วัดถ้ำสุวรรณคูหา วัดถ้ำกลองเพล วัดเจริญทรงธรรม (โบสถ์สี่ไม้) และอุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำ โดยผู้วิจัยได้ยึดแนวทางสำหรับการวิเคราะห์ไว้ 4 ประเด็น ได้แก่ (1) ด้านประวัติ และความเป็นมา (2) ด้านสภาพที่ตั้งและสิ่งแวดล้อม (3) ด้านโบราณสถานและสิ่งแวดล้อม (4) ด้านชุมชนที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ดังนี้ (1) วัดถ้ำเอราวัณ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงของจังหวัดหนองบัวลำภู ภายในวัดมีถ้ำต่าง ๆ มากมาย ประกอบกับมีความงดงามที่เกิดจากปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ อาทิ หินงอกหินย้อยที่มีรูปทรงแปลกตาที่หาชมได้ยาก (2) วัดถ้ำสุวรรณคูหา เป็นวัดที่มีโบราณสถานวัตถุ ที่กรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนไว้ และเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มี

ประวัติศาสตร์ ความเป็นมาที่มีความเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์จังหวัดหนองบัวลำภู (3) วัดถ้ำกลองเพล เป็นวัดที่มีชื่อเสียงทางด้านวิปัสสนา โดยเฉพาะมีพระเกจิอาจารย์ชื่อดัง คือหลวงปู่ขาว อนาลโย ในสายหลวงปู่ฝั้น ฐริทัตโต และเป็นสถานที่ที่ล้อมโอบศรัทธาแก่ ประชาชน บุคคลทั่วไปทั้งภาค อีสาน และภาคอื่น ๆ ในประเทศ (4) วัดเจริญทรงธรรม เป็นสถานที่ตั้งโบสถ์ไม้ที่สร้างด้วย ไม้ตะเคียนทั้งหลัง และมีอยู่แห่งเดียวในภาคอีสาน (5) อุทยานแห่งชาติภูเก้า - ภูพานคำ เป็นอุทยาน แห่งชาติลำดับที่ 50 ของประเทศ พื้นที่ส่วนภูเก้าและส่วนภูพานคำ เป็นศูนย์กลางของภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน มีทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญทั้งทางธรรมชาติ ได้แก่ สภาพป่า สัตว์ป่า และ แหล่งน้ำซึ่งเป็นต้นน้ำของทะเลสาบเหนือเขื่อนอุบลรัตน์ และสภาพทางธรณีที่น่าสนใจเป็นประโยชน์ ต่อการศึกษาหาความรู้ และการวิจัยทางวิทยาศาสตร์ ทั้งยังเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจของ ประชาชนทั่วอีกด้วย

วิเคราะห์การจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ผู้วิจัยได้ยึดแนวทางสำหรับการศึกษาไว้ 5 ประเด็น ได้แก่ (1) ด้านการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ (2) ด้านรูปแบบการจัดการ การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ (3) วิเคราะห์ ด้านการต้อนรับนักท่องเที่ยว (4) วิเคราะห์ด้านที่พักและสิ่งอำนวยความสะดวก (5) วิเคราะห์ด้านแหล่งท่องเที่ยว สรุปได้ว่า ด้านการ จัดการท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 5 แห่งนี้ ยังไม่มีการจัดการ และรูปแบบการบริหารจัดการที่เป็น แนวทางชัดเจน เนื่องจากยังไม่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐบาลอย่างเป็นทางการ และ ขาดงบประมาณในการจัดการ ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นการบริหารจัดการกันเองภายในวัด และชุมชน ทั้งนี้ปัญหาส่วนใหญ่ที่พบในแหล่งท่องเที่ยว คือชุมชนขาดองค์ความรู้เรื่องจัดการท่องเที่ยว อาทิ การให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว การให้บริการมัคคุเทศก์ และกิจกรรมด้านการท่องเที่ยว ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นสิ่งที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งในการจัดการการท่องเที่ยว

โดยสรุปแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 5 แห่งนี้ ล้วนเป็นสถานที่ที่มีความน่าสนใจ คือ เป็นแหล่ง ท่องเที่ยวที่มีความสวยงามด้านธรรมชาติและวัฒนธรรม ความเก่าแก่ทางประวัติศาสตร์ เป็นสิ่งที่ ทรงคุณค่า ประกอบไปด้วยโบราณสถาน โบราณวัตถุ ที่สำคัญอย่างยิ่ง ซึ่งมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ในการสนับสนุน และเร่งให้เกิดให้เกิดการพัฒนา ด้านจัดการการท่องเที่ยวเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยว ทางวัฒนธรรมและธรรมชาติที่สำคัญของจังหวัดหนองบัวลำภูต่อไป

TITLE Cultural Tourism Management of Nongbualamphu Province
AUTHOR Mrs. Yupin SriRing
ADVISORS Mr.Wannasakpijit Boonserm, Asst. Prof. Somchai Lamduan, and
Assoc. Prof. Pitak Noivangklang
DEGREE M.A **MAJOR** Cultural Science
UNIVERSITY Mahasarakham University **DATE** 2006

ABSTRACT

The cultural tourism is currently on the interest of tourists. The most important consideration to cultural tourism is education which is needed to study the national origins, culture, thought, belief, as well as the tradition. These are inherited through generations and finally become the valuable property deserved for preservation.

The research aims to study both cultural and natural tourism destinations, as well as the competency in tourism management of Nongbualamphu province. The data are gathered from related literatures and personal interview. Interviewees are included; management leaders, management assistants, local gurus, and tourists. The questionnaire is used in personal interview method. The data are collected by the following instruments: non-formal interview, participated inspection, and non- participated inspection. Then data are analysed by various issues aiming to study.

The results are presented in a descriptive analysis as the following. In the analysis of cultural and natural tourism destinations in Nongbualamphu province, the researcher emphasizes to study the competency of each destination. There are Wat Tham Erawan (The Temple of Three-head Elephant Cave), Wat Tham Suwankuha (The Temple of Golden Hall Cave), Wat Tham Klongphen (The Temple of Wooden Drum Cave), Wat Cheroen Songtham (The Temple of Wooden Hall), and Phoo Kao - Poo Pankham National Park. There are 4 research aspects that the researcher used in analysis; (1) History and origin, (2) Location and surrounding, (3) Historical spot and environment, (4) Community . Results of analysis are as the following. (1) Wat Tham Erawan is the famous tourism destination of the province. There are many caves which are magnificent with amazing shape stalagmites and stalagmites. These are created by natural phenomenon. (2) Wat Tham

Suwankuha is the temple that preserve ancient artefacts. These items are registered to the Department of Fine Arts. This temple associates with history of Nongbualamphu province. (3) Wat Tham Klongphen is famous in meditation practice. It is the temple where the respectful monk, the Reverend Grand Father Kao Analyo, used to stay. He is the follower of the Reverend Grand Father Phan Phurithatto. This temple is widely respected by the north-eastern and national people. (4) Wat Cheroen Songtham is the only temple in the north-east of which temple hall made of Malabar ironwood. (5) Phoo Kao - Poo Pankham National Park is the 50th national park established. It is located in the upper north-east with important natural resources; forest, wildlife, source of water to Ubonrat Dam in Khon Kaen province, and geography enviroment which is benefit for scientific study and research. The park is well known for recreation place for the general public.

In the analysis of cultural tourism management, the researcher emphasizes to study in these following aspects (1) Management of cultural and natural tourism, (2) Pattern of management in tourism, (3) Analysis of tourist reception, (4) Accommodation and facility, and (5) Tourism attraction. In summary, all five destinations are lack of management. The pattern of management is not clearly specify to certain organization. There is not sufficient in government support and budget. Main problems are related to tourism management know-how such as deficiency of management knowledge, tour guide service, and tourism activities which are important to tourism management.

In conclusion, from the study, the researcher has found competency in these tourism desinations. They are interested in the aspects of natural beauty, culture, and historical value. They are deserved for supportive and developmental efforts to promote being important cultural and natural tourism destination of Nongbualamphu province.

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
ภูมิหลัง	1
ความมุ่งหมายของการวิจัย	4
ความสำคัญของการวิจัย	4
คำถามหลักในการวิจัย	5
นิยามศัพท์เฉพาะ	5
กรอบแนวคิดและทฤษฎีในการวิจัย	6
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	11
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว	11
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม	18
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรม	24
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับงานวิจัยเชิงคุณภาพ	28
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ จังหวัดหนองบัวลำภู	29
3 ขอบเขตและวิธีดำเนินการวิจัย	31
ขอบเขตของการวิจัย	31
ขอบเขตด้านพื้นที่	31
ขอบเขตด้านเนื้อหา	31
ขอบเขตด้านระยะเวลา	32
วิธีดำเนินการวิจัย	33
การรวบรวมข้อมูล	33
ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล	34
ขั้นนำเสนอผลการวิจัย	34

4	ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ	
	จังหวัดหนองบัวลำภู	35
	ความรู้พื้นฐานทั่วไปกับจังหวัดหนองบัวลำภู	36
	ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดหนองบัวลำภู	91
	ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ จังหวัดหนองบัวลำภู	99
	ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม	103
5	วิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติของ	
	จังหวัดหนองบัวลำภู	108
	วิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม	108
	วิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมวัดถ้ำเอนาวัน	109
	วิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมวัดถ้ำสุวรรณคูหา	124
	วิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมวัดถ้ำกลองเพล	135
	วิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมวัดเจริญทรงธรรม (โบสถ์สี่มโน)	191
	วิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ อุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำ ...	195
	สรุปผลการวิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ ของจังหวัดหนองบัวลำภู	199
6	วิเคราะห์ศักยภาพด้านการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ	
	จังหวัดหนองบัวลำภู	173
	การจัดการท่องเที่ยวโดยแผนยุทธศาสตร์ทางราชการ	173
	วิเคราะห์ศักยภาพด้านการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ วัดถ้ำเอนาวัน	176
	วิเคราะห์ศักยภาพด้านการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ วัดถ้ำสุวรรณคูหา	181
	วิเคราะห์ศักยภาพด้านการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ วัดถ้ำกลองเพล	185

บทที่	หน้า
วิเคราะห์ศักยภาพด้านการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ วัดเจริญทรงธรรม (โบสถ์สี่ไม้)	191
วิเคราะห์ศักยภาพด้านการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ อุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำ	195
สรุปผลการวิเคราะห์ศักยภาพด้านการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และธรรมชาติ จังหวัดหนองบัวลำภู	199
 7 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	 202
ความมุ่งหมายของการวิจัย	202
สรุปผลการวิจัย	202
สรุปผลการวิเคราะห์ตามความมุ่งหมาย	203
อภิปรายผล	208
ข้อเสนอแนะ	221
 บรรณานุกรม	 222
 ภาคผนวก	 228
ภาคผนวก ก รายงานผู้ให้สัมภาษณ์	229
ภาคผนวก ข แบบสัมภาษณ์	237
 ประวัติย่อของผู้วิจัย	 268

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 ที่ตั้งจังหวัดหนองบัวลำภู	35
2 แผนที่จังหวัดหนองบัวลำภู	37
3 แผนที่อำเภอเมืองจังหวัดหนองบัวลำภู	68
4 แผนที่อำเภอโนนสัง	71
5 แผนที่อำเภอศรีบุญเรือง	73
6 แผนที่อำเภอสวรรคคูหา	74
7 แผนที่อำเภอนากลาง	76
8 แผนที่อำเภอนาวัง	77
9 พระพุทธรูป	92
10 วัดถ้ำกลองเพล	93
11 ภาพหลวงปู่ขาว อนาลโย ทางเข้าวัดถ้ำกลองเพล	93
12 วัดถ้ำสุวรรณคูหา	94
13 วัดถ้ำเระราวัน	96
14 วัดเจริญทรงธรรม โบสถ์สี่มไม้	98
15 ลวดลายหน้าประตูทางเข้าโบสถ์สี่มไม้	98
16 อุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำ	100
17 อุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำ	103
18 แผนที่การเดินทางสู่วัดถ้ำเระราวัน	114
19 แผนที่อำเภอนาวัง	115
20 สภาพที่ตั้งและสิ่งแวดล้อม	115
21 วัดถ้ำเระราวัน	116
22 แผนผังวัด	116
23 แผนที่การเดินทางสู่วัดถ้ำเระราวัน	117
24 บันไดขึ้นเขาวัดถ้ำเระราวัน 621 ชั้น	118
25 แผนผังแหล่งท่องเที่ยวภายในวัดถ้ำเระราวัน	118
26 พระพุทธชัยศรีมหาโมณีตรีโลกนาถ	121

27	ศาลาเทพบัณฑิตสถานทีประคิษฐานสิ่งศักดิ์สิทธิ์ภายในวัดถ้ำเอราวัน	122
28	ศาลาการเปรียญที่ยังสร้างไม่เสร็จภายในบริเวณวัดถ้ำเอราวัน	122
29	โรงเรียนบ้านผาอินทร์แปลงที่ตั้งอยู่ในชุมชนบ้านผาอินทร์แปลง	124
30	แผนที่อำเภอสุวรรณคูหา	128
31	วัดถ้ำเอราวัน	129
32	ภาพหลักศิลาจารึกที่วัดสุวรรณคูหา	129
33	แผนผังวัดถ้ำสุวรรณคูหา	130
34	สิ่งแวดล้อมภายในบริเวณวัดถ้ำสุวรรณคูหา	131
35	พระประธานรูปนาคปรก 7 เศียร	132
36	พระพุทธรูปปางสมาธิที่ญาติโยมนำมาถวาย	132
37	พระพุทธรูปประจำวันเกิด บริเวณด้านข้างถ้ำ	133
38	พระธาตุในสมัยพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช	133
39	ป้ายจารึกวัดถ้ำสุวรรณคูหา	134
40	แผนที่อำเภอเมืองหนองบัวลำภู	138
41	แผนผังวัดถ้ำกลองเพล	140
42	ป้ายประตูเข้าวัดถ้ำกลองเพล	141
43	เส้นทางท่องเที่ยวภายในวัดถ้ำกลองเพล	141
44	อ่างเก็บน้ำอารามภายในวัดถ้ำกลองเพล	142
45	ถ้ำพรหมวิหารทีประคิษฐานรูปหุ่นขี้ผึ้งหลวงปู่ขาว อนาลโย	143
46	ถ้ำผึ้งเป็นสถานที่บำเพ็ญภาวนาของหลวงปู่ขาว อนาลโย	143
47	กุฏิบนถ้ำผึ้งสถานที่บำเพ็ญภาวนาของหลวงปู่ขาว อนาลโย	144
48	อุโบสถวัดถ้ำกลองเพล	144
49	พิพิธภัณฑ์หลวงปู่ขาว อนาลโย	145
50	รูปปั้นหลวงปู่ขาว อนาลโย	145
51	รูปปั้นหลวงปู่ขาว อนาลโย	146
52	พระพุทธรูปนันทนิมิตพระพุทธรูปสลักบนก้อนหินภายในวัดถ้ำกลองเพล	146
53	อุโบสถที่เป็นถ้ำภายในวัดถ้ำกลองเพล	147
54	แผนที่เส้นทางเดินทางสู่วัดเจริญทรงธรรม	149
55	โบสถ์สี่มไม้ ตั้งอยู่วัดเจริญทรงธรรม	150

ภาพประกอบ

หน้า

56	แผนที่การเดินทางสู่อุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำ	153
57	ป้ายที่ตั้งอุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำ	154
58	แหล่งท่องเที่ยวบนภูเก้า (เสาหินนานต่าง)	159
59	จุดชมวิวนบนภูเก้าผาหินมะลึกคึกคัก	159
60	ลายชุดจีดสมัยโบราณที่ถ้ำมีม	160
61	วัดพระพุทธบาทบนภูเก้า	160

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 ระยะทางจังหวัดหนองบัวลำภู	45
2 การใช้ประโยชน์ที่ดินแต่ละประเภท ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำ	155
3 แผนงานโฮมสเตย์ บ้านถ้ำกลองเพล	188

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

ในปัจจุบันนี้ประเทศต่าง ๆ ได้ให้ความสำคัญกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก จึงส่งผลให้อุตสาหกรรมด้านนี้เติบโตขึ้นอย่างต่อเนื่อง และกลายเป็นอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ที่นำรายได้เข้าสู่ประเทศอย่างมหาศาลจากตัวเลขรายได้ขององค์การการท่องเที่ยวโลก (องค์การการท่องเที่ยวโลก. 2539 : 30) ระบุว่าอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวโลกก่อให้เกิดรายได้ประมาณ 372 พันล้านเหรียญสหรัฐอเมริกา ในปี พ.ศ. 2538 และภายในปี พ.ศ. 2543 รายได้จากการท่องเที่ยวจะเพิ่มขึ้นเป็น 527 พันล้านเหรียญสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นผลให้มีการจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบโดยเฉพาะ ในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกที่มีอัตราการเติบโตของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวที่สูงขึ้นอย่างต่อเนื่องจากสถิติขององค์การการท่องเที่ยวโลกช่วงปี พ.ศ. 2533 ถึง พ.ศ. 2538 ภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกยังคงมีอัตราการขยายตัวที่สูงขึ้นของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวประมาณร้อยละ 7 ต่อปี ซึ่งสูงกว่าอัตราการเติบโตเฉลี่ยของจำนวนนักท่องเที่ยวโลกและคาดการณ์ว่าปี พ.ศ. 2543 จะมีจำนวนนักท่องเที่ยว 101 ล้านคนส่วนในปี พ.ศ. 2553 จะเพิ่มขึ้นเป็น 190 ล้านคน (รัฐทิตยา หิรัณยหา. 2544 : 1)

สำหรับประเทศไทยซึ่งเป็นประเทศหนึ่งในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2530 เป็นต้นมาจำนวนนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวมีอัตราสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2545 : 10) พบว่าในปี พ.ศ. 2538 ที่ผ่านมานั้น มีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยว 6.95 ล้านคน และจากการคาดการณ์ของสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI) (2539) คาดว่า ในปี พ.ศ. 2543 จะมีนักท่องเที่ยวนานาชาติมาเยือนประมาณ 9.6 ล้านคน และเพิ่มขึ้นเป็น 11.2 ล้านคนในปี พ.ศ. 2546 ในส่วนของนักท่องเที่ยวไทยพบว่าการเดินทางท่องเที่ยวภายในประเทศมีพัฒนาการที่ดี จากการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วของประเทศไทย ทำให้กลุ่มผู้มีรายได้ปานกลางขึ้นไป เกิดความต้องการเดินทางท่องเที่ยวภายในประเทศและต่างประเทศเพิ่มมากขึ้น หลังจากภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2539 ได้คลี่คลายลง และจากการจัดรายการส่งเสริมไทยเที่ยวไทยของภาครัฐเป็นผลทำให้นักท่องเที่ยวชาวไทยเดินทางท่องเที่ยวในประเทศเพิ่มมากขึ้น เมื่อเกิดกระแสการตื่นตัวด้านการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ประกอบกับนักท่องเที่ยวในปัจจุบันมีความชื่นชอบในการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อแสวงหาความรู้

ประสบการณ์ และทำความเข้าใจในวัฒนธรรมและวิถีชีวิต ของชุมชนท้องถิ่นที่เป็นจุดหมายปลายทางเพิ่มมากขึ้น โดยมีความประสงค์ที่จะสร้างความคุ้นเคยกับประชาชนในท้องถิ่น หรือมีความนิยมในการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อการศึกษามากกว่าในอดีต แหล่งท่องเที่ยวในประเทศไทยมีความเหมาะสมต่อการตอบสนองการเดินทางท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการท่องเที่ยวธรรมชาติ โบราณสถาน ประเพณี ศิลปวัฒนธรรม วิถีชาวบ้าน ซึ่งในแต่ละจังหวัดของประเทศไทยก็มีความหลากหลาย และมีศักยภาพเพียงพอที่จะรองรับนักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบการเดินทางท่องเที่ยวรูปแบบนี้ โดยเฉพาะการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมซึ่งประเทศไทยมีศิลปวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ ของตนเอง จึงทำให้ปี พ.ศ. 2534 องค์การเพื่อการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ได้ยกย่องแหล่งมรดกของไทยว่ามีคุณค่าสมควรเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม 2 แห่ง คือ อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย – ศรีสัชนาลัย กำแพงเพชร และอุทยานประวัติศาสตร์ พระนครศรีอยุธยา ต่อมาปี พ.ศ. 2535 แหล่งโบราณคดีบ้านเชียงได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมอีกแห่งหนึ่งด้วย (รัฐทิตยา หิรัญยหาต. 2540 : 3)

นอกจากนั้นนโยบายการพัฒนา และส่งเสริมการท่องเที่ยวของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ในปี พ.ศ. 2540–2546 ได้ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชนรวมทั้งประชาชนในท้องถิ่นให้เข้ามามีบทบาทในการร่วมกันแก้ไข หรือป้องกันปัญหาทางการท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการพัฒนาและจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวให้มีคุณค่า ช่วยดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้นและส่งเสริมให้การท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนและส่งผลดีต่อการพัฒนาสังคมทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน และสังคมส่วนรวมของประเทศสืบไป (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2545 : 5) และในปี พ.ศ. 2544 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ได้เน้นการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น โดยให้เกิดการกระจายตัวนักท่องเที่ยวหลัก และให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในธุรกิจท่องเที่ยว และยังเน้นบทบาทการประสานงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อสร้างเครือข่ายในการพัฒนา และส่งเสริมการท่องเที่ยวในทิศทางที่เหมาะสมโดยเฉพาะอย่างยิ่งให้มีการประสานงานมากขึ้นกับหน่วยงานของรัฐและการมีส่วนร่วมไปยังระดับท้องถิ่นจนถึงระดับตำบล ประเด็นที่จะเน้นเป็นพิเศษให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วม ได้แก่ เรื่องการรักษาความปลอดภัย และการไม่เอารัดเอาเปรียบนักท่องเที่ยว โดยสร้างจิตสำนึกให้เกิดขึ้นในท้องถิ่น

ดังนั้น การศึกษาถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีความเข้มแข็งและให้ประชาชนมีส่วนร่วม และมีบทบาทในการจัดการด้านการท่องเที่ยวในชุมชนของตนเอง ทั้งการก่อตัวรวมกลุ่มเป็นชุมชนด้วยจิตสำนึกร่วมกันที่จะอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนมีความยั่งยืนต่อไปในอนาคต จึงเป็นสิ่งจำเป็นและการศึกษาเพื่อการวิเคราะห์หารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสมและเป็นต้นแบบแก่ชุมชนท้องถิ่นอื่น ๆ ที่มีศักยภาพของพื้นที่ที่จะเป็น

แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศแต่ขาดความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการ (มิสรา สามารถ. 2543 : 6-7)

จังหวัดหนองบัวลำภูเป็นจังหวัดหนึ่งที่ทางการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยจัดให้เป็นจังหวัดที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวอยู่ในระดับปานกลาง (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2540 : 13) เพราะภาพลักษณ์ของจังหวัดเป็นพื้นที่ที่แยกตัวจากจังหวัดอุดรธานี พ.ศ. 2536 สถานที่ท่องเที่ยวของจังหวัดหนองบัวลำภู มีลักษณะเด่นคือ แต่ละแห่งจะอยู่ในระยะทางประมาณ 40-50 กิโลเมตร จากตัวเมืองสามารถเดินทางไป-กลับได้ใน 1 วัน ด้วยทัศนียภาพของเทือกเขาภูพานและภูเก้า ใกล้เคียงตัวจังหวัด ทำให้มีสถานที่ท่องเที่ยวด้านธรรมชาติเป็นจำนวนมาก รวมถึงประวัติศาสตร์ และศิลปวัฒนธรรม ประเพณีการเล่นหมูบ้าน เช่น บุญสงกรานต์ ประเพณีสงกรานต์ บุญบั้งไฟ ถือเป็นจารีตประเพณีของชาวอีสาน ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ดึงดูดนักท่องเที่ยวต่างถิ่น จังหวัดหนองบัวลำภู มีแหล่งท่องเที่ยวที่สวยงาม เช่น ภูเก้า น้ำตก ถ้ำ อุทยานแห่งชาติ น้ำตกเต่าไต่ ภูเก้าภูพานคำ นอกจากนี้ยังมีแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีที่มีความสำคัญเชิงประวัติศาสตร์ โบราณคดีทางศาสนา ได้แก่ ถ้ำสุวรรณคูหา ศาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ศาลหลักเมืองพระวอพระตา วัดถ้ำกลองเพล (หลวงปู่ขาวอนาลโย) ศาลเจ้าปู่หลุบ สุสานหอยล้านปี แหล่งโบราณคดีโนนพร้าว แหล่งโบราณคดีโนนคอนกลาง ภูผา (วัดผาธารธรรมสถิต) นอกเหนือจากแหล่งท่องเที่ยวดังกล่าว ยังมีแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ศิลปกรรม สำหรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการศึกษาถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ประเพณีและหัตถกรรมของท้องถิ่น เช่น ศูนย์วัฒนธรรมสินค้าพื้นเมือง หมูบ้านปันทม้อย บ้านโค้งสวรรค์ศูนย์พัฒนาอาชีพวัดสว่างศิลา ชุมชนทอผ้าไหมบ้านกุดแห่ หมูบ้านสานกระติบ บ้านบุงแก้วและบ้านคอนข่า (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดหนองบัวลำภู. 2548 : 28-31) แหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดหนองบัวลำภู สามารถแบ่งประเภทและลักษณะ ได้ดังนี้

1. แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ได้แก่ ภูเก้า น้ำตก ถ้ำ อุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำ วนอุทยานน้ำตกเต่าไต่
2. แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี ได้แก่ ถ้ำสุวรรณคูหา ศาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ศาลหลักเมืองพระวอพระตา วัดถ้ำกลองเพล (หลวงปู่ขาวอนาลโย) ศาลเจ้าปู่หลุบ สุสานหอยล้านปี แหล่งโบราณคดีโนนพร้าว แหล่งโบราณคดีโนนคอนกลาง แหล่งโบราณคดีภูผา (วัดภูผาธารธรรมสถิต)
3. แหล่งท่องเที่ยวทางด้านวัฒนธรรมศิลปกรรม เป็นแหล่งท่องเที่ยวในลักษณะของงานพิธีงานประเพณี ความเป็นอยู่ วิถีชีวิต เช่น ศูนย์วัฒนธรรมสินค้าพื้นเมือง หมูบ้านปันทม้อย บ้านโค้งสวรรค์ ศูนย์พัฒนาอาชีพวัดสว่างศิลา ชุมชนทอผ้าไหมบ้านกุดแห่ หมูบ้านสานกระติบ บ้านบุงแก้ว และบ้านคอนข่า (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดหนองบัวลำภู. 2548 : 28-31)

แต่เนื่องจากจังหวัดหนองบัวลำภู มีแหล่งท่องเที่ยวภายในจังหวัด ที่ยังไม่ได้รับการประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวทราบ ชาวต่างประเทศที่เดินทางเข้ามา มีจำนวนน้อยมากไม่สามารถระบุได้แน่ชัดแต่เมื่อพิจารณาจากการเดินทางที่วิวภาคอีสานของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ เมื่อ พ.ศ. 2538 จำนวนถึง 201,865 คน โดยมากมักจะนิยมท่องเที่ยวในจังหวัดที่อยู่ชายแดน ลุ่มแม่น้ำโขงและจังหวัดที่มีโบราณสถานดึงดูด รวมถึงการเดินทางท่องเที่ยวในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยใช้เส้นทางหลักผ่านทางจังหวัดอุดรธานีขึ้นไปจังหวัดหนองคาย ส่วนใหญ่นักท่องเที่ยวไม่เดินทางมาในจังหวัดหนองบัวลำภู เนื่องจากขาดการวางแผนเส้นทาง การท่องเที่ยวภายในจังหวัด (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดหนองบัวลำภู, 2548 : 28)

ด้วยเหตุผลดังกล่าวมานี้ ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาเรื่อง การจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจังหวัดหนองบัวลำภู ตามความมุ่งหมายต่อไปนี้

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ ในเขตพื้นที่จังหวัดหนองบัวลำภู
2. เพื่อศึกษาศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ของจังหวัดหนองบัวลำภู

ความสำคัญของการวิจัย

1. ทำให้ทราบแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ เช่น ถ้ำเอราวัณ ถ้ำสุวรรณคูหา อุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำ ทางวัฒนธรรม เช่น วัดถ้ำกลองเพล วัดเจริญทรงธรรม วัดถ้ำสุวรรณคูหาในเขตพื้นที่จังหวัดหนองบัวลำภู
2. ทำให้ทราบศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ เช่น ถ้ำเอราวัณ อุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำ ทางวัฒนธรรม วัดถ้ำกลองเพล วัดเจริญทรงธรรม วัดถ้ำสุวรรณคูหา ของจังหวัดหนองบัวลำภู

คำถามหลักในการวิจัย

1. การจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติจังหวัดหนองบัวลำภูควรมีรูปแบบอย่างไร ใครมีบทบาทหน้าที่เกี่ยวข้อง
2. ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติจังหวัดหนองบัวลำภูเป็นอย่างไร

นิยามศัพท์เฉพาะ

การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม หมายถึง การท่องเที่ยวในจังหวัดหนองบัวลำภูที่มุ่งเน้นในการเที่ยวชมชนที่มีมรดกทางด้านวัฒนธรรมประเพณีวิถีชีวิต ความเป็นอยู่อย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้นักท่องเที่ยวเกิดความสนใจและเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวจนกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญทางด้านวัฒนธรรม โดยเน้นการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ซึ่งหมายถึง กระบวนการดำเนินงานของจังหวัดหนองบัวลำภูทั้งในส่วนหน่วยงานของรัฐ และของชุมชนในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติและให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม หมายถึง สถานที่เป็นที่ตั้งของชุมชน หรือกิจกรรมด้านขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิตความเป็นอยู่ โบราณสถาน โบราณวัตถุในจังหวัดหนองบัวลำภูที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจ

ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม หมายถึง ความสามารถของหน่วยงานรัฐ เอกชนและชุมชนในจังหวัดหนองบัวลำภู มีการดำเนินกิจกรรมการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ โดยมีการพิจารณาจากความสามารถ 5 ด้าน คือ

ด้านการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม หมายถึง การจัดการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนและสามารถพัฒนาสู่กระบวนการพัฒนาองค์ประกอบทางการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ให้มีประสิทธิภาพ และก่อประโยชน์ต่อแหล่งท่องเที่ยว โดยใช้การบริหารจัดการระหว่างท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยการสร้างกระบวนการวางแผนและการตัดสินใจในการจัดการการท่องเที่ยวภายใต้การรักษาทรัพยากรธรรมชาติ (พจนานุกรม : 2541 : 12-24)

ด้านการต้อนรับนักท่องเที่ยว หมายถึง การสร้างความประทับใจในการให้บริการ สิ่งที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งที่ดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเยือนแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ก็คือ ความเป็นมิตรไมตรี การทักทายพูดคุยการแสดงความโอบอ้อมอารี แก่ นักท่องเที่ยว

ด้านรูปแบบของการจัดการท่องเที่ยว หมายถึง การจัดการท่องเที่ยวที่ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน เน้นการจัดการทรัพยากรในพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ โดยให้สามารถตอบสนองความต้องการด้านเศรษฐกิจของชุมชนอย่างมีความเคารพต่อวิถีชีวิต และวัฒนธรรมของชุมชน มีการจัดการเพื่อธำรงรักษาสุนทรียภาพทางวัฒนธรรม สภาพแวดล้อมทั้งทางกายภาพและชีวภาพซึ่งมีความหลากหลาย (Biological Diversity) ให้มีระบบสนับสนุนชีวิต (Life-supporting Systems) ในขอบเขตทางนิเวศวิทยาที่เหมาะสมเพื่อรักษาความสมบูรณ์ทางวัฒนธรรม (สุนีย์ เลี้ยวเพ็ญวงษ์. 2546 : 133)

ด้านที่พักและสิ่งอำนวยความสะดวก หมายถึง สาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานที่จำเป็นต่อการให้บริการการท่องเที่ยว อาทิ ห้องน้ำ ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ที่พักแรม ศูนย์อาหาร ร้านค้า

ด้านแหล่งท่องเที่ยว หมายถึง สถานที่ จุดหมายปลายทางในการเดินทางที่มีความน่าสนใจดึงดูดใจให้เกิดการเดินทาง ในงานวิจัยนี้หมายถึง วัดถ้ำสุวรรณคูหา วัดถ้ำกลองเพล วัดเจริญทรงธรรม (โบสถ์ไม้ สิมไม้) วัดถ้ำเอราวัณ อุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำ

กรอบแนวคิดและทฤษฎีในการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยเรื่องการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจังหวัดหนองบัวลำภูในครั้งนี้ ผู้วิจัยจะได้นำกรอบแนวคิดและทฤษฎีมาใช้เพื่อเป็นแนวในการศึกษารวม 3 กรอบ คือ

1. กรอบแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
2. กรอบแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
3. กรอบแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการวิถีชีวิต

กรอบแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

ผู้วิจัยได้นำกรอบแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษา คือ

สามพร มณีไมตรี (รัฐทิติยา หิรัญหาค. 2544 : 13 ; อ้างอิงมาจาก สามพร มณีไมตรี. 2535) เรื่องการศึกษาการวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาบ้านหนองขาว อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี กล่าวถึงบทบาท

วัฒนธรรมไทยในการท่องเที่ยว ได้แบ่งทรัพยากรการท่องเที่ยวออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ คือ ประเภทธรรมชาติ ประเภทสถานที่ทางประวัติศาสตร์ ได้แก่ ศาสนสถาน โบราณสถาน และประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรมทรัพยากรการท่องเที่ยวเหล่านี้จัดอยู่ในกลุ่มของวัฒนธรรมทั้งสิ้น โดยพิจารณาจากความหมายและลักษณะของวัฒนธรรม ประเภทที่ 2 เป็นผลผลิตของวัฒนธรรมที่มีตัวตน เป็นรูปธรรมที่เห็นได้ชัดเจน ประเภทที่ 3 มาจากแนวความคิด ความเชื่อ วิถีประชา ซึ่งเป็นนามธรรม แต่ได้มีการพัฒนาจนมีองค์ประกอบมาเสริมขึ้น และมีลักษณะทางวัฒนธรรมที่เป็นรูปแบบมากขึ้น ทำให้นักท่องเที่ยวสามารถสัมผัสการท่องเที่ยวประเภทนี้ได้โดยตรงสำหรับประเทศไทย วัฒนธรรมที่นำมาใช้ประโยชน์ในการท่องเที่ยว ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถาน แหล่งประวัติศาสตร์ ศาสนสถาน เทศกาลงานประเพณี วัฒนธรรม ตลอดจนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ และอักษาศิลปะของไทย ทรัพยากรประเภทศิลปวัฒนธรรมเหล่านี้ เมื่อรวมกันแล้ว จึงกลายเป็นความสอดคล้อง ผสมผสาน และกลมกลืนเป็นวัฒนธรรมไทยได้อย่างสมบูรณ์

ดังนั้นแนวคิดด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจึงควรวางแผนในพื้นที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ และจำเป็นต้องคำนึงถึงปัจจัยต่างๆอีกมาก ซึ่งแนวคิดทางด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมสามารถประมวลเป็นหัวข้อสำคัญได้ดังต่อไปนี้

1. การตัดสินใจวางแผนและพัฒนาด้านการท่องเที่ยว ต้องคำนึงถึงคุณค่าทางด้านกายภาพ และวัฒนธรรมของพื้นที่
2. การกำหนดรูปแบบของการท่องเที่ยวภายในชุมชน ต้องคำนึงถึงศักยภาพ การรองรับนักท่องเที่ยว ทั้งในแง่ของกายภาพ ระบบการบริการต่าง ๆ และความเปราะบางทางวัฒนธรรม
3. การพัฒนาการท่องเที่ยวต้องยึดความสมดุลทางวัฒนธรรมและวิถีชุมชนเป็นหลัก และต้องไม่ให้เกิดผลกระทบในเชิงลบต่อคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตของคนใน ชุมชน
4. การท่องเที่ยวจะต้องเป็นการจัดการและพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development)
5. ชุมชนควรมีบทบาทในการวางแผนเพื่อการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์ชุมชนตั้งแต่เริ่มต้น
6. ประชาชนในชุมชนควรได้รับประโยชน์จากการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวอย่างเท่าเทียมกันผลประโยชน์ที่ได้รับอาจจะอยู่ในรูปแบบที่แตกต่างกัน

กรอบแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

ผู้วิจัยได้นำกรอบแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษา คือ

วรรณฯ วงษ์วานิช (2539 : 76-77) ได้ศึกษางานวิจัยอ้างอิงในจรัลย์ อินทยนต์ เรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาบ้านโป่งร้อน ตำบลใหม่พัฒนา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง กล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยว ได้สรุปแนวคิดหลักในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวบริเวณแหล่งท่องเที่ยว ไว้เป็น 2 ประการคือ

1. การให้บริการและอำนวยความสะดวก ตลอดจนให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว
2. การรักษาไว้ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่ตลอดไป

นอกจากนั้นในการจัดการเพื่อการท่องเที่ยวต้องคำนึงความสามารถที่จะได้รับของพื้นที่ (Carrying Capacity) 3 ประการคือ

1. ความสามารถที่จะได้รับในเชิงกายภาพ (Physical Carrying Capacity) หมายถึง สภาพหรือลักษณะของพื้นที่ที่จะเอื้ออำนวยให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว

2. ความสะดวกที่จะได้รับทางสังคม (Social Carrying capacity) หมายถึง ความสามารถที่จะอำนวยความสะดวกต่างๆ ของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยว หรือความสามารถของสถานที่ท่องเที่ยวที่สามารถให้บริการ แก่ผู้มาเที่ยวได้สูงสุด โดยปกติสถานที่ท่องเที่ยวประเภทชายหาดจะมีความสามารถที่จะรับนักท่องเที่ยวและได้สูงกว่าสถานที่ท่องเที่ยวประเภทอุทยานแห่งชาติ

3. ความสามารถที่จะรับได้เชิงนิเวศวิทยา (Ecological Carrying Capacity) หมายถึง ความสามารถของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติในสถานที่นั้น และบริเวณใกล้เคียงกับสถานที่ท่องเที่ยวนั้นในการรองรับธุรกิจการท่องเที่ยว ทั้งนี้ในพื้นที่ทรัพยากรธรรมชาติแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งจะมีวิธีการและเทคนิคของการจัดการต่างกัน โดยต้องคำนึงถึงความสามารถที่จะรองรับได้ของพื้นที่ โดยมีวิธีการดังนี้

- 3.1 การกระจายจำนวนนักท่องเที่ยว เพื่อไม่ให้นักท่องเที่ยวไปรวมกัน ในที่ใดที่หนึ่งของพื้นที่ จะช่วยลดผลกระทบต่อการใช้ทรัพยากรในพื้นที่นั้น ซึ่งต่างกระทำได้โดย

- 3.1.1 การแบ่งเขตแหล่งท่องเที่ยวเป็นเขตย่อย ๆ เช่น บริเวณชม

ทิวทัศน์ เป็นต้น

- 3.1.2 เก็บค่าธรรมเนียมเข้าชมสถานที่

- 3.2 การพัฒนาพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวให้เกิดผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด เช่น การสร้างถนนเพื่อเชื่อมโยงจุดสำคัญในพื้นที่โดยไม่ทำให้บริเวณภูมิทัศน์บริเวณนั้น ๆ เสียไป

3.3 การจัดกิจกรรมเสริมในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดความเพลิดเพลินและพึงพอใจ และให้ความรู้ความเข้าใจในทรัพยากรธรรมชาติอันจะนำไปสู่การหวงแหนในทรัพยากรในพื้นที่นั้น ๆ

นอกจากนั้นอาจกำหนดแนวทางการใช้ประโยชน์ ภูมิข้อบังคับ ตลอดจนมีการตรวจตราพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว และออกกฎหมายลงโทษผู้ละเมิดภูมิข้อบังคับต่าง ๆ เพื่อป้องกันรักษาทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ด้วย

กรอบแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการวิถีชีวิต

ผู้วิจัยได้นำกรอบแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตหรือวิถีชีวิตมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษา 3 กรอบ คือ

วุฒิสาร ตันไชย (2547 : 100-111) ได้อธิบายถึงลักษณะวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นสรุปได้พอสังเขปว่า ลักษณะวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นมีความประนีประนอมสูง (Compromise)

ไม่นิยมการเผชิญหน้า การขัดแย้งกัน เพราะทุกคนมีความเป็นเครือญาติกันและมีความเกรงใจเพราะมีบุญคุณต้องตอบแทน เคยช่วยเหลือเกื้อกูลพึ่งพากันมา อุปถัมภ์กันมา จึงไม่อยากขัดแย้งกับผู้มีอำนาจกว่า

อภิชัย พันธเสน (2539 : 250 – 259) ได้กล่าวถึงลักษณะโครงสร้างของสังคมไทยไว้ใน เอกสารพัฒนาชนบทไทย : สมุทัยและมรรค ความหวัง ทางออกและทางเลือกใหม่ สรุปได้ว่าลักษณะโครงสร้างของสังคมไทย คือ ความเชื่อขั้นมูลฐาน หรือความเชื่อเชื่อที่สำคัญของคนที่นี่อาศัยอยู่ในประเทศไทยโดยทั่วไป ได้แก่ ความเชื่อเรื่องการเกิดใหม่ และความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม ในความหมายทั้งด้านวัตถุ และศีลธรรม จากความเชื่อดังกล่าว ทำให้มีการยอมรับความแตกต่างส่วนตัว ในการมีทรัพย์สินและอำนาจว่าเป็นเรื่องธรรมดาหรือเป็นไปตามธรรมชาติ

สุพิศวง ธรรมพันทา (2532 : 10-11) ได้ศึกษางานวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาบ้านหนองขาว อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี ได้สรุปสาระสำคัญเกี่ยวกับทฤษฎีทางวัฒนธรรม หมายถึง วิธีการดำรงชีวิตมนุษย์ที่สมาชิกนับตั้งแต่ชั้นบรรพบุรุษเป็นต้นมา ร่วมกันสร้างสมอย่างต่อเนื่องจนเห็นเป็นลักษณะเด่นเฉพาะในสังคมนั้น ๆ วัฒนธรรมเป็นสิ่งแสดงอัจฉริยะและคุณค่าของมนุษยชาติ นอกจากนี้ยังได้กำหนดความสำคัญของวัฒนธรรมว่ามีอยู่ 3 ประการด้วยกันคือ

1. วัฒนธรรมแสดงถึงอัจฉริยะภาพของมนุษย์ที่เกี่ยวกับการดำรงชีวิต (Culture Reveals man's Intelligence in Leading Ways of Life) เป็นการปรับใช้สิ่งแวดล้อมอย่างคุณค่าเพื่อการดำรงชีวิต แล้วถ่ายทอดสู่กันภายในกลุ่มนั้น ๆ เป็นความหมายเฉพาะกลุ่มที่ทำให้ชีวิตดำเนินต่อไปได้

2. วัฒนธรรมสร้างความเป็นระเบียบเรียบร้อย และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับของสังคมมนุษย์ (Culture is an Organization and Unity of Society) เช่น การกำหนดบรรทัดฐานทางสังคมต่าง ๆ อาทิ วิถีประชา (Folkways) ขนบประเพณี (Mores) กฎหมาย (Laws) ค่านิยม (Values) ความเชื่อ (Beliefs) ฯลฯ

3. วัฒนธรรมเป็นเครื่องแสดงถึงความเหมือน และความแตกต่างกันของสังคมมนุษย์ (Culture is Similarity and Diversity of Society) วัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มชนต่างก็มีวิถีชีวิตที่เป็นของตนเอง โดยมาจากการถ่ายทอด และการปรับปรุงอย่างต่อเนื่องมาหลายชั่วคน จนกลายเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มนั้น ๆ

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง การจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจังหวัดหนองบัวลำภู ผู้วิจัย ได้แบ่งเอกสารและงานวิจัยออกเป็น 5 กลุ่ม คือ

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว
2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
3. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรม
4. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับงานวิจัยเชิงคุณภาพ
5. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ

จังหวัดหนองบัวลำภู

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว

มีนักวิชาการหลายคนได้ให้ความหมายของคำว่า “การท่องเที่ยว” ไว้ซึ่งพอประมวลได้ดังนี้
ม.ล.ศุ่ย ชุมสาย (2527 : 4-5) ได้เขียนเรื่องหนังสือปฐมบทแห่งการท่องเที่ยว กล่าวถึง การท่องเที่ยวและการเดินทางและการท่องเที่ยวระหว่างประเทศขึ้นที่กรุงโรม ประเทศอิตาลี กล่าวถึง การท่องเที่ยว สรุปสาระได้ว่า การท่องเที่ยวเป็นเรื่องของการเดินทางถ้าไม่มีการเดินทางก็ไม่มี การท่องเที่ยว และในเรื่องของการท่องเที่ยว ผู้ดำเนินการท่องเที่ยวมักใช้คำว่า การท่องเที่ยวและการเดินทางปนกัน บางทีใช้คำว่า การท่องเที่ยว ให้มีความหมายทั้งการท่องเที่ยวและการเดินทาง
องค์การสหประชาชาติ (2536 : 45) ได้จัดประชุมว่าด้วยการเดินทางและการท่องเที่ยวระหว่างประเทศขึ้นที่กรุงโรมประเทศอิตาลี กล่าวถึงการท่องเที่ยว สรุปสาระได้ว่า การท่องเที่ยวเป็นคำที่มีความหมายกว้างขวางจึงสมควรกำหนดจำกัดความของคำว่า นักท่องเที่ยวระหว่างประเทศที่ค้างคืนให้เป็นคำที่มีความหมายกว้างขวางยิ่งขึ้นอีก เพื่อใช้เป็นหลักในการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ทั้งนี้เพื่อสามารถใช้ข้อมูลมาเปรียบเทียบซึ่งและกันได้ และยังสามารถเสนอให้ประเทศสมาชิกใช้คำว่า ผู้มาเยี่ยมชมเยือน (Visitors) แทนคำว่า นักท่องเที่ยวที่ค้างคืน (Tourist) ซึ่งการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้กำหนดให้นิยามศัพท์ทางการท่องเที่ยว ไว้ดังนี้

ผู้เยี่ยมชม (Visitor) หมายความว่ารวมถึง ผู้เดินทาง 2 ประเภท

1. ผู้เยี่ยมชมที่ค้างคืน หรือนักท่องเที่ยว ได้แก่ ผู้เดินทางไปยังสถานที่ซึ่งมีใช้ถิ่นพำนักถาวรของตนเองเป็นการชั่วคราวและพักค้างคืนในสถานที่นั้น ๆ โดยมีวัตถุประสงค์การเดินทางมาเยือนเพื่อพักผ่อน พักผ่อน ทักษศึกษา ประกอบศาสนกิจ ร่วมการแข่งขันกีฬา ติดต่อธุรกิจ ร่วมการประชุมสัมมนา หรือประกอบภารกิจต่าง ๆ โดยมีได้รับค่าจ้างในการดังกล่าว
2. ผู้เยี่ยมชมที่ไม่ค้างคืนหรือทัศนจร ได้แก่ ผู้เดินทางไปยังสถานที่ซึ่งมีใช้ถิ่นพำนักถาวรของตนเองเป็นการชั่วคราว แต่มิได้พักค้างคืนอยู่ในสถานที่นั้นสำหรับประเทศไทย จำกัดความที่ได้กำหนดขึ้นที่กรุงโรมนั้นเป็นหลักในการจดนับสถิติจำนวนท่องเที่ยวและพำนักอยู่ครั้งหนึ่ง ๆ ไม่น้อยกว่า 1 คืน (24 ชั่วโมง) และไม่มากกว่า 60 วัน และนักท่องเที่ยวภายในประเทศ หมายถึง คนไทย คนต่างด้าวและชาวต่างประเทศที่มีถิ่นพำนักในประเทศไทย คนต่างด้าวและชาวต่างประเทศที่มีถิ่นพำนักในประเทศไทยเป็นการถาวร

Burkart and Medlik (สุภาพร มากแจ้ง. 2534 : 59 ; อ้างอิงมาจาก Burkart and Medlik. 1985) ได้เขียนหนังสือ หลักมัคคุเทศก์ กล่าวถึง การท่องเที่ยว สรุปสาระได้ว่า การท่องเที่ยวเป็นสิ่งสราญใจ ช่วยให้นักท่องเที่ยวได้รับการพักผ่อนอันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษยชาติตามมติเอกฉันท์ของสหประชาชาติในการประชุมครั้งที่ 21 พ.ศ. 2510 อันเป็นปีท่องเที่ยวสากลว่า การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมพื้นฐานที่มนุษยชาติต้องการที่สุด ควรที่รัฐบาลทั่วประเทศ และมนุษย์ทุกคนจะส่งเสริมสนับสนุน การท่องเที่ยวเป็นการเปิดโลกทัศน์ ช่วยให้นักท่องเที่ยวมีทัศนคติกว้างไกล สามารถรับรู้และเข้าใจสภาพการณ์ที่เป็นจริง จัดเป็นรูปแบบหนึ่งของการศึกษาที่ทุกคนทุกระดับสามารถมีประสบการณ์ร่วมกันได้

หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู (2537 : 241-242) กล่าวถึงการท่องเที่ยว สรุปสาระได้ว่า การท่องเที่ยวเป็นการสร้างความเข้าใจระหว่างมนุษยชาติ ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมทั้งระหว่างชนในชาติและนานาชาติ ส่งผลให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างกัน ดังคำขวัญของปีการท่องเที่ยวสากลที่ว่า การท่องเที่ยวเป็นสื่อนำไปสู่สันติภาพ

วรรณภา วศ์ วานิช (2539 : 7) ได้เขียนหนังสือ เรื่อง ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยวไทย กล่าวถึง ความหมายการท่องเที่ยว มีใจความสำคัญว่า การท่องเที่ยวเป็นคำที่มีความหมายกว้าง มิได้หมายถึงการเดินทางเพื่อพักผ่อนหย่อนใจหรือเพื่อความสนุกสนานเท่านั้น แต่ยังหมายถึงการเคลื่อนย้ายของประชากรจากที่หนึ่ง ไปสู่อีกแห่งหนึ่ง รวมทั้งการเดินทางภายในประเทศและเดินทางระหว่างประเทศและเดินทางระหว่างประเทศ การท่องเที่ยวเป็นกระบวนการที่มีความสัมพันธ์ต่อกัน มีกิจกรรมร่วมกัน มีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน ได้รับความรู้ความสนุกสนานเพลิดเพลิน

องค์การท่องเที่ยวโลก (2539 : 2) ได้ศึกษางานวิจัย เรื่องการพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยว กล่าวถึงความหมายการท่องเที่ยว สรุปสาระได้ว่า

1. การเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติ ไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว แต่ไม่ใช่ไปตั้งหลักแหล่งเป็นการถาวร
2. การเดินทางเป็นไปด้วยความสมัครใจ หรือความพึงพอใจของผู้เดินทาง ไม่ใช่เป็นจากการบังคับ
3. เป็นการเดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใดๆที่ไม่ใช่ประกอบอาชีพหรือหารายได้ แต่เดินทางมาเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ เพื่อเยี่ยมเยือนญาติมิตรเพื่อความเบิกบานบันเทิงรื่นรมย์ เพื่อการประชุมสัมมนา เพื่อศึกษาหาความรู้และเพื่อติดต่อธุรกิจจากทัศนระของนักวิชาการดังกล่าว สรุปได้ว่า การท่องเที่ยว หมายถึง กิจกรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์ที่อาศัยการเดินทางเป็นหลัก โดยมีความสนใจและมีจุดมุ่งหมายที่หลากหลาย ในการเดินทางไปยังที่ต่าง ๆ

ประหยัด ปาลกะวงศ์ (2533 : 242) กล่าวถึง ความหมายของการท่องเที่ยว สรุปสาระได้ว่า หมายถึง การเคลื่อนที่ของคนจากที่อยู่เดิม ไปยังจุดหมายปลายทางอีกแห่งหนึ่ง เป็นการเดินทางไปแล้วกลับใช้เวลาเพียงชั่วคราวเพื่อพักผ่อน จุดหมายปลายทางพร้อมกับแสวงหาความสุข ความสบายในชั่วระยะเวลาหนึ่งแล้วเดินทางกลับ

สุภาพร มากแจ้ง (2534 : 1) ได้เขียนหนังสือเรื่อง หลักมัคคุเทศก์ กล่าวถึง การท่องเที่ยว สรุปสาระได้ว่า การท่องเที่ยว ครอบคลุมการเดินทางทั้งเพื่อธุรกิจและเพื่อการพักผ่อน ครอบคลุมเท่าที่ผู้เดินทางมิได้ตั้งหลักแหล่งถาวรและมิได้รับรายได้เพื่อยังชีพจากเจ้าของถิ่นปลายทาง

ชาญชัย ดวงจิตต์ (2536 : 76) ได้เขียนหนังสือการท่องเที่ยวกับปัจจัยทางด้านจิตวิทยา กล่าวถึงการท่องเที่ยว สรุปใจความได้ว่า ความหมายของการท่องเที่ยว มี 2 ประการ สรุปได้ดังนี้

1. การท่องเที่ยวคือ ความสัมพันธ์ของกิจกรรมทั้งหลายในการอาศัยอยู่ของบุคคล ชาวต่างประเทศในประเทศใดประเทศหนึ่ง ซึ่งมีเงื่อนไขว่าเขาเหล่านั้นจะต้องไม่อยู่อาศัย ณ ที่นั้น เป็นการถาวร เพื่อกระทำกิจกรรมใด ๆ ไม่ว่าจะเป็นการชั่วคราวหรือถาวรในการที่จะได้มาซึ่งกันและกัน

2. การท่องเที่ยวมีความหมายทั้งในด้านของการเป็นศาสตร์เป็นศิลป์และเป็นธุรกิจในการสร้างความพอใจให้แก่นักท่องเที่ยว เช่น การจัดทางด้านที่พักอาศัยและความสะดวกสบายต่าง ๆ เป็นต้น

ยุพดี เสตพรธณ (2539 : 188) ได้เขียนหนังสือภูมิศาสตร์ การท่องเที่ยวไทย กล่าวถึง ความหมายการท่องเที่ยว สรุปสาระได้ว่า การท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางตามเงื่อนไขที่กำหนด เป็นสากล 3 ประการ ได้แก่

1. เดินทางจากที่อยู่ปกติไปที่อื่นชั่วคราว
2. เดินทางโดยสมัครใจ
3. ไม่ใช่เดินทางไปประกอบอาชีพ หรือหารายได้หรือไม่ใช่นักศึกษาที่อยู่

ในจังหวัดที่เดินทางไปโดยที่จุดประสงค์ของการเดินทางไม่เฉพาะเพื่อการพักผ่อนหรือสนุกสนานรื่นเริง แต่รวมถึงเพื่อประชุม สัมมนา ศึกษาหาความรู้ เพื่อการกีฬา ติดต่อธุรกิจหรือเยี่ยมญาติ

สุภาพร มากแจ้ง (2534 : 2) ได้เขียนหนังสือเรื่อง หลักมัณฑนศาสตร์ กล่าวถึงความสำคัญของการท่องเที่ยวต่อสังคม มีใจความสำคัญว่า การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการสืบทอดวัฒนธรรม ทำให้เจ้าของถิ่นตระหนักถึงคุณค่าของวัฒนธรรมประเพณีประจำถิ่น เกิดความภาคภูมิใจรักและหวงแหนวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท. : 19) ได้กล่าวถึงความหมายและความสำคัญของการท่องเที่ยว สรุปสาระได้ว่า การท่องเที่ยว (Tourism) เป็นคำที่มีความหมายกว้างขวางครอบคลุมเส้นทางเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ การเล่นเกมกีฬา การติดต่อธุรกิจ และตลอดจนเยี่ยมชมเยี่ยมนิคมที่นอกริมฝั่ง ธารน้ำตก ปรากฏการณ์เกี่ยวกับการท่องเที่ยวในปัจจุบัน จึงเป็นภาพรวมที่มีการขยายตัวเพิ่มขึ้นตามลำดับ จนกระทั่งมีคำกล่าวว่า ธุรกิจการท่องเที่ยวในทุกวันนี้เป็นธุรกิจที่ใหญ่ที่สุดในโลกหากเทียบกับธุรกิจอื่น ๆ ที่เป็นธุรกิจในระดับเดียวกัน ความหมายของคำว่า การท่องเที่ยวในหลักการแล้วอาจจะกำหนดได้โดยเงื่อนไข 3 ประการ ดังนี้

1. เดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว
2. เดินทางด้วยความสมัครใจ
3. เดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใด ๆ ที่ไม่ใช่เพื่อการประกอบอาชีพหรือหารายได้

พรเทพ พรหมินทร์ (2529 : 77-78) ได้เขียนหนังสือ บทบาทของภาคเอกชนต่อการพัฒนา การท่องเที่ยว จุดสสารการท่องเที่ยว และแผนพัฒนาการท่องเที่ยว ปี 2538 ได้กล่าวถึงความสำคัญของการท่องเที่ยว สรุปสาระได้ว่า การท่องเที่ยวมีบทบาทต่อเศรษฐกิจและสังคมของประเทศโดยก่อให้เกิดรายได้ในรูปแบบเงินตราต่างประเทศเข้าสู่ประเทศจำนวนมาก ซึ่งมีภูมิภาคต่าง ๆ ทั้งในสาขาการท่องเที่ยวและสาขาการผลิตอื่น ๆ ที่เกี่ยวเนื่อง นอกจากนี้ทำให้เกิดการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมประเพณีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีคุณค่า ทางการท่องเที่ยว การเสริมสร้างความปลอดภัยในพื้นที่ที่มีการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว ตลอดจนก่อให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างสังคมและระหว่างประเทศนำไปสู่ความสามัคคี และสันติภาพของประชากรในโลก

ชาญชัย ดวงจิตต์ (2536 : 76) กล่าวถึงความสำคัญของการพัฒนา การท่องเที่ยว สรุปสาระได้ว่า ในช่วงระยะปัจจุบันการท่องเที่ยว ดูเหมือนจะเป็นความหวังอันสำคัญของรัฐบาลในการได้มาซึ่งเงินตราต่างประเทศที่จะนำมาใช้จ่ายเพื่อความเจริญเติบโตของระบบเศรษฐกิจของประเทศเพราะรัฐไม่สามารถขยายการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจโดยทางการกู้ยืมจากต่างประเทศได้อีก

เพราะจะเป็นอันตรายต่อเสถียรภาพและความมั่นคงในทางการเงินการคลังของประเทศ ดังนั้นจึงถือ
ได้ว่าสังคมจะได้รับประโยชน์จากการพัฒนาการท่องเที่ยวที่พอเหมาะพอสม โดยเฉพาะในระยะปัจจุบัน
และอนาคตอันใกล้

นิคม จารุมณี (2535 : 5-7) ได้เขียนหนังสือ การท่องเที่ยวและการจัดการ
อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว กล่าวถึง ความสำคัญของการท่องเที่ยว สรุปสาระได้ว่า

1. การท่องเที่ยวก่อให้เกิดรายได้เป็นเงินต่างประเทศ
2. การท่องเที่ยวช่วยสร้างเสถียรภาพให้กับดุลยภาพชำระเงิน
3. รายได้จากท่องเที่ยวเป็นรายได้ที่กระจายไปสู่ประชกรอย่างกว้างขวาง
โครงการสร้างงานสร้างอาชีพมากมาย และเป็นการเสริมอาชีพด้วยอาชีพที่เกิดต่อเนื่องจากการ
ท่องเที่ยว เช่นการผลิตหัตถกรรมพื้นบ้าน เป็นต้น
4. การท่องเที่ยว มีบทบาทในการสร้างงานสร้างอาชีพในธุรกิจที่ทำหน้าที่บริการ
เช่น โรงแรม ภัตตาคาร บริษัทนำเที่ยว เป็นต้น
5. การท่องเที่ยว มีบทบาทในการกระตุ้นให้เกิดการผลิตและนำเอาทรัพยากร ของ
ประเทศมาใช้ประโยชน์อย่างสูงสุด
6. การท่องเที่ยว เป็นอุตสาหกรรมที่ไม่มีขีดจำกัดในการจำหน่าย
7. การท่องเที่ยวไม่มีขีดจำกัดในเรื่องการผลิตเพราะไม่ต้องพึ่งดิน ฟ้า อากาศ
8. การท่องเที่ยวช่วยสนับสนุนฟื้นฟูอนุรักษ์ ศิลปวัฒนธรรมประเพณีที่เป็น
เอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่น ให้เป็นมรดกตกทอดที่ควรแก่การนำออกเผยแพร่ พื้นฟูและอนุรักษ์ไว้
9. การท่องเที่ยว มีบทบาทในการสร้างสรรค์ความเจริญไปสู่ภูมิภาคต่าง ๆ
10. การท่องเที่ยวทำให้เกิดมาตรการที่ช่วยส่งเสริมความปลอดภัย และ
ความมั่นคง ให้แก่พื้นที่ที่ได้รับการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว
11. การท่องเที่ยวช่วยเสริมสร้างสันติภาพ สัมพันธไมตรีและความเข้าใจอันดี สร้าง
ความสามัคคีให้เกิดแก่คนในชาติ และนำไปสู่การช่วยจรรโลงสันติภาพแก่โลก

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2542 : 2-5) กล่าวถึง
ความหมายของการท่องเที่ยว สรุปสาระได้ว่า การท่องเที่ยวเป็นการนันทนาการรูปแบบหนึ่งที่เกิดขึ้น
ระหว่างเวลาว่าง โดยมีการเดินทางเข้ามาเกี่ยวข้อง โดยเป็นการเดินทางจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง
ซึ่งก็คือ แหล่งท่องเที่ยว เพื่อเปลี่ยนบรรยากาศและสิ่งแวดล้อม โดยมีแรงกระตุ้นจากความต้องการ
ในด้านกายภาพด้านวัฒนธรรม ด้านการปฏิสัมพันธ์ และด้านสถานะภายใต้เงื่อนไขสำคัญ 3 ประการ
คือ เดินทางจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่งเป็นการชั่วคราว เดินทางด้วยความสมัครใจและเดินทางด้วย
วัตถุประสงค์ใด ๆ ก็ได้ แต่ไม่ใช่เพื่อประกอบอาชีพหรือหารายได้

การเคช พยัณวิเชียร (2504 : 163) ได้ให้ข้อคิดบางประการเกี่ยวกับอุตสาหกรรม การท่องเที่ยว ในสิ่งแวดล้อม 34 เอกสาร ประกอบการสัมมนา เรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยครั้งที่ 2 กล่าวถึงสภาพการท่องเที่ยว สรุปสาระได้ว่า สภาพการ ท่องเที่ยว ประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 ประการ ดังนี้

1. ตัวนักท่องเที่ยวคนไทยและต่างประเทศ
2. ผู้ประกอบการท่องเที่ยว เช่น บริษัทนำเที่ยว การขนส่งธุรกิจโรงแรม ร้านอาหารและสถานบันเทิงต่าง ๆ
3. แหล่งท่องเที่ยว ซึ่งรวมทั้งธรรมชาติ วัฒนธรรม และผู้คนในท้องถิ่นนั้น

เสรี วังสีไพจิตร (2530 : 7) กล่าวถึงสภาพการท่องเที่ยวว่าประกอบด้วย องค์ประกอบ 2 ประการ สรุปสาระได้ว่า

1. แหล่งท่องเที่ยว ซึ่งประกอบด้วยแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เช่น ทะเล ภูเขา ภูมิอากาศ ทัศนียภาพ เป็นต้น และแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น ศิลปกรรม โบราณสถาน และ โบราณวัตถุ ตลอดจนศิลปวัฒนธรรม ประเพณี เป็นต้น
2. บริการและสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น โรงแรม ที่พัก ภัตตาคาร และ ร้านอาหาร การคมนาคมขนส่งทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศ ความปลอดภัยในชีวิตและ ทรัพย์สิน สินค้าของที่ระลึกและสินค้าพื้นเมือง การอำนวยความสะดวกในระเบียบพิธีการต่าง ๆ เป็นต้น

สุทธิศรี ชูชาติ (2538 : 39-44) ได้เขียนหนังสือเรื่อง องค์ประกอบพื้นฐานด้าน การท่องเที่ยว กล่าวถึงสภาพการท่องเที่ยว สรุปสาระได้ว่า สภาพการท่องเที่ยว ประกอบด้วย องค์ประกอบดังนี้

1. สิ่งดึงดูดใจด้านแหล่งท่องเที่ยว มี 4 ประการ ดังนี้
 - 1.1 แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เช่น อ่าว แหลม เกาะ หน้าผา โขดหิน ภูมิอากาศ ความสวยงามตามธรรมชาติ เป็นต้น
 - 1.2 แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นวิถีชีวิตของคนในพื้นที่ต่าง ๆ อาจแสดงออกในรูปแบบของศาสนา สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ จารีตประเพณี เป็นต้น
 - 1.3 การกระจายของชาติพันธุ์เดียวกัน ซึ่งนำไปสู่การเดินทาง เพื่อเยี่ยมเยือน และท่องเที่ยว
 - 1.4 แหล่งบันเทิงสำหรับพักผ่อนหย่อนใจ อาจจะเป็นสถานเริงรมย์ยามราตรี สวนสัตว์ สนามกีฬา สวนสาธารณะ เป็นต้น

2. สิ่งอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยว มี 4 ประการ ดังนี้
 - 2.1 ที่พัก ซึ่งมีหลายประเภท เช่น โรงแรม รีสอร์ท เกสต์เฮาส์ หรือที่พักลักษณะอื่น ๆ เป็นต้น
 - 2.2 ร้านอาหารและเครื่องดื่ม เช่น ประเภทของอาหาร คุณภาพอาหาร ราคาอาหาร เป็นต้น
 - 2.3 สถานบริการ เช่น ร้านซักรีด ร้านขายของที่ระลึก เป็นต้น
 - 2.4 ปัจจัยพื้นฐานทางการท่องเที่ยว เช่น ระบบการสื่อสาร การคมนาคม สาธารณูปโภค เป็นต้น
3. การขนส่ง เช่น ประเภทของการขนส่ง เส้นทางในการขนส่งแต่ละประเภท ความสะดวก ความปลอดภัย ความประหยัด เป็นต้น
4. การต้อนรับ เช่น คนในพื้นที่ พนักงานบริการ การเดินทางเข้าประเทศ เป็นต้น
 วรรณ วลัยวนิช (2539 : 19-23) ได้เขียนหนังสือภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว กล่าวถึงสภาพการท่องเที่ยวว่าประกอบด้วยองค์ประกอบ 7 ประการ สรุปสาระได้ว่า
 1. นักท่องเที่ยว เช่น ลักษณะของการกระจายกิจกรรมต่าง ๆ ของนักท่องเที่ยว ฤดูกาลท่องเที่ยว ทักษะคตินักท่องเที่ยว เป็นต้น
 2. สินค้าท่องเที่ยวหรือสถานที่ท่องเที่ยว เป็นสินค้าที่รวบรวมเอาสินค้าและบริการหลายประเภทไว้ด้วยกัน เช่น ทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม ประเพณี อภิมหาอสังหาริมทรัพย์ สาธารณูปโภคต่าง ๆ เป็นต้น
 3. การคมนาคมขนส่ง ซึ่งจะต้องพิจารณาในด้านรูปแบบของการคมนาคมขนส่ง การคมนาคมขนส่งสู่แหล่งท่องเที่ยวและภายในแหล่งท่องเที่ยว แบบแผนการเดินทางของนักท่องเที่ยว บริเวณหรือสถานที่ให้บริการแก่ผู้โดยสารรูปแบบหรือปัญหาการจราจร เป็นต้น
 4. ข้อมูลข่าวสารและบริการ ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้
 - 4.1 ข้อมูลและข่าวสาร เช่น การโฆษณาประชาสัมพันธ์ เพื่อชักจูงให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยว การส่งเสริมและให้ความรู้ใหม่ ๆ แก่ผู้นำเที่ยวหรือมัคคุเทศก์ รายละเอียดเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่ง จัดทำแผนที่เส้นทางและแผนที่ท่องเที่ยวของสถานที่ท่องเที่ยวแต่ละแห่ง เป็นต้น
 - 4.2 การบริการ ประกอบด้วยบริการในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ที่พักสำหรับนักท่องเที่ยว อาหารและเครื่องดื่ม ของที่ระลึกและสินค้าพื้นเมือง บริการด้านสถานที่จอดรถบริการด้านสถานที่อุปกรณ์ออกกำลังกาย เป็นต้น
5. ความปลอดภัยและการอำนวยความสะดวกด้านการเข้าเมือง แบ่งได้ 2 ลักษณะ ดังนี้

5.1 ความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว เช่น กำหนดมาตรการต่าง ๆ จัดหน่วยงานพิเศษเพื่อช่วยเหลือและให้บริการด้านต่าง ๆ แก่นักท่องเที่ยว เป็นต้น

5.2 การอำนวยความสะดวกด้านการเมือง เช่น การขนส่งกระเป๋าของผู้โดยสาร ระเบียบพิธีการเข้าเมืองบริการขนส่งระหว่างท่าอากาศยาน หรือสถานที่ขนส่งกับที่พัก เป็นต้น

6. องค์ประกอบด้านโครงสร้างพื้นฐาน ได้แก่ ไฟฟ้า การประปา การสื่อสาร ความสามารถในการกำจัดขยะและสิ่งปฏิกูล สถานพยาบาลและโรงพยาบาลต่าง ๆ เป็นต้น

7. การสนับสนุนอื่น ๆ เป็นการเพิ่มความสะดวกสบายแก่นักท่องเที่ยว

จี, มาร์เคนส์ และชอย (Gee, Makens and Choy. 1989 : 9) ได้กล่าวว่า การท่องเที่ยวเป็นการเดินทางที่ทำให้นักท่องเที่ยวมีความเพลิดเพลินสนุกสนาน โดยที่นักท่องเที่ยวนั้นคือนักท่องเที่ยวนั่นเอง

ลุนเบิร์ก (Lundberg. 1976 : 9) กล่าวว่า การเดินทางท่องเที่ยวภายในประเทศถึงแม้จะลำบากในการจำแนกเมื่อเปรียบเทียบกับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติทั้งนี้เพราะว่าไม่มีพรมแดนระหว่างประเทศที่จะข้ามหรือผ่านแดน เพื่อการนับจำนวน เป็นที่คาดคะเนว่าประมาณ 75-80 % ของกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่เกิดจากนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้ นักท่องเที่ยวภายในประเทศเกือบทั้งหมดล้วนเป็นผู้ที่โดยธรรมชาติแล้วเป็นผู้ที่มีการเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิตอยู่ตลอดเวลา และโดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้รถยนต์เป็นพาหนะในการขนส่งและการเดินทาง

สรุป ความสำคัญของการท่องเที่ยวได้ว่าการท่องเที่ยวมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจและสังคมวัฒนธรรม โดยผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นมีทั้งในรูปของเงินตราต่างประเทศ ซึ่งช่วยแก้ไขการขาดดุลชำระเงินของประเทศ เกิดการสร้างงาน การกระจายรายได้และความเจริญด้านต่าง ๆ ไปสู่ท้องถิ่น อีกทั้งช่วยส่งเสริมความปลอดภัยและความมั่นคงให้แก่พื้นที่ที่ได้รับการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว ตลอดจนช่วยสร้างเสริมความสามัคคีและความเข้าใจอันดีให้แก่คนในชาติ และนำไปสู่การเกิดสันติภาพแก่ประชากรโลก ทำให้เกิดการอนุรักษ์และพัฒนาขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่น

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม สามารถสรุปได้ดังนี้

บริษัทมรดกโลก จำกัด (2537 : 36-38) สรุปสาระได้ว่า การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเป็นกลไกที่แยกนักท่องเที่ยว ออกจาก นักท่องเที่ยว ออกจาก นักเที่ยวได้อย่างชัดเจนตั้งแต่อาชีวศึกษาทางเศรษฐกิจ โลกทัศน์ รสนิยม และความสนใจที่ค่อนข้างไปทางการศึกษา ทำให้อยากรู้อยากเห็นความแตกต่างและความหลากหลายทางวัฒนธรรมของสถานที่ที่ไปพบเห็นเพื่อเปรียบเทียบกับบ้านเมือง

ของตน สะท้อนถึงความเป็นนักคิดนักจัดการที่แสวงประสบการณ์ เพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตมากกว่า จะสนุกอย่างเดียว เหมือนกับนักเที่ยวทั้งหลายที่เอาความพึงพอใจของตนเองเป็นที่ตั้ง โดยไม่คำนึงถึงผลกระทบอย่างหนึ่งอย่างใดต่อชุมชนหรือประเทศที่ตนไปเที่ยว

สมพร มณีไมติจิต (2535 : 8) ได้เขียนหนังสือ บทบาทวัฒนธรรมไทยกับการท่องเที่ยว จากการแบ่งทรัพยากรการท่องเที่ยวออกเป็น 3 ประเภท ใหญ่ ๆ คือ

ประเภทธรรมชาติ ประเภทสถานที่ทางประวัติศาสตร์ ได้แก่ ศาสนา โบราณสถาน และประเภทศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรม ซึ่งพบว่าล้วนจัดอยู่กลุ่มของวัฒนธรรมทั้งสิ้น โดยพิจารณาจากความหมายและลักษณะของวัฒนธรรม

ประเภทที่ 2 เป็นผลผลิตของวัฒนธรรมที่มีตัวตนเป็นรูปธรรมที่เห็นชัดเจน

ประเภทที่ 3 เป็นต้นตอมาจากแนวความคิดความเชื่อ วิถีประชา ซึ่งเป็นนามธรรมแต่ได้มีการพัฒนาจนมีองค์ประกอบมาเสริมขึ้นจนมีลักษณะ ทางวัฒนธรรมที่เป็นรูปแบบประกอบขึ้นมา ทำให้นักท่องเที่ยวสามารถสัมผัสทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทนี้ได้โดยตรง สำหรับประเทศไทย วัฒนธรรมที่จะนำมาใช้ประโยชน์ในการท่องเที่ยว ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวของ โบราณวัตถุสถาน แหล่งประวัติศาสตร์ ศาสนสถาน งานศิลปกรรม สถาปัตยกรรม นาฏศิลป์ วัฒนธรรม การละเล่น พื้นบ้าน เทศกาลงานประเพณี งานหัตถกรรม และสินค้าในท้องถิ่นต่าง ๆ ตลอดจนวิถีชีวิต ความเป็นอยู่และอัธยาศัยไมตรี ของคนไทยทรัพยากรประเภทศิลปวัฒนธรรมมากมายหลากหลาย ประเภท แต่เมื่อรวมกันแล้วกลับมีความสอดคล้อง ผสมผสานและกลมกลืนเป็นวัฒนธรรมไทยได้อย่างลงตัวสมบูรณ์

ศรีพร สมบุญธรรม (2535 : 8-9) ได้เขียนหนังสือ เรื่อง ผลกระทบทางสังคมและวัฒนธรรม กล่าวถึง ผลกระทบทางสังคมและวัฒนธรรม มีใจความสำคัญว่า การท่องเที่ยวทำให้เกิดผลกระทบทางสังคมและวัฒนธรรม ทั้งที่เป็นผลดีและผลเสีย ดังนี้

1. ผลกระทบด้านดี

1.1 ทางสังคม จะทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และความรู้ซึ่งกันและกัน รวมทั้งเป็นการเผยแพร่ชื่อเสียงของท้องถิ่นให้เป็นที่รู้จัก

1.2 ทางศิลปะและวัฒนธรรมท้องถิ่นจะก่อให้เกิดการพัฒนาและการฟื้นฟูทางด้านศิลปะและงานหัตถกรรมท้องถิ่น ตลอดจนเทศกาลงานประเพณีที่มีความเป็นเอกลักษณ์ นอกจากนี้ยังเป็นการส่งเสริมให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างนักท่องเที่ยวและเจ้าของชุมชน อีกทั้งเป็นการสร้างรายได้ให้แก่ท้องถิ่น

2. ผลกระทบด้านเสีย

2.1 ทางสังคม ก่อให้เกิดการสูญเสียเอกลักษณ์ดั้งเดิมทางวัฒนธรรม จากกระบวนการปรับตัวเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและอาจทำให้เกิดการ

เปลี่ยนแปลงทางทัศนคติ ความเชื่อการแต่งกาย พฤติกรรม และรูปแบบการบริโภคของคนในท้องถิ่น เนื่องมาจาก การเอาอย่างนักท่องเที่ยว

2.2 ทางศิลปะและวัฒนธรรมท้องถิ่น อาจเกิดความขัดแย้งระหว่างนักท่องเที่ยวกับคนท้องถิ่น เพราะความแตกต่างกันในทางวัฒนธรรมความเชื่อและทัศนคติ อีกทั้งการท่องเที่ยวอาจมีส่วนกระตุ้นให้เกิดธุรกิจที่ผิดกฎหมาย เช่น การพนัน การค้าประเวณี ยาเสพติด ฯลฯ ขึ้นในชุมชน

สมชาย หิรัญกิจ (2530 : 13) ได้ศึกษาเรื่องการใช้วัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว กล่าวถึง วัฒนธรรมการท่องเที่ยว สรุปสาระได้ว่า การใช้วัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวควรใช้ทั้งวัฒนธรรมที่เป็นรูปแบบเดิม และวัฒนธรรมที่ประยุกต์ให้เข้ากับยุคสมัย ถ้าในกรณีท้องถิ่นมีวัฒนธรรมดั้งเดิมก็ควรจะปล่อยให้ค่อยๆ ไปดัดแปลงอะไร แต่ในบางโอกาสที่เป็นการแสดงให้นักท่องเที่ยวต่างท้องถิ่นมาชม เพื่อไม่ให้เกิดความเบื่อหน่ายและเพื่อให้นักท่องเที่ยวมีความเข้าใจในศิลปวัฒนธรรมพอสมควรก็อาจจะต้องมีการดัดแปลงให้กระชับ เช่น การแต่งตัวให้ดูสวยงามขึ้น แต่อย่าทำให้ถึงกับเสียพื้นฐานเดิมของวัฒนธรรม เช่น การมีกรมศิลปกรนำเอาสิ่งเก่า ๆ มาประยุกต์ดัดแปลงนั้นเป็นสิ่งที่เหมาะสมแล้วแต่ในส่วนวัฒนธรรมพื้นบ้านที่เขาเล่นกันแบบเดิมก็ให้คงไว้เพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลินในแต่ละระดับแต่ละกลุ่มบุคคล

เสรี วงศ์ไพจิตร (2530 : 4-5) ได้ศึกษาเรื่อง การนำวัฒนธรรมพื้นบ้านมาบริการนักท่องเที่ยว กล่าวถึง วัฒนธรรมพื้นบ้าน สรุปสาระได้ว่า การนำวัฒนธรรมพื้นบ้านมาบริการนักท่องเที่ยวนั้นถ้าหากขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง หวังผลกำไรจนเกินควร และขาดสำนึกของนักอนุรักษ์ ก็จะทำให้เกิดการประยุกต์ดัดแปลงจนผิดเพี้ยนกระทั่งไม่มีเอกลักษณ์ และด้อยคุณค่าลงไป สิ่งก็ตามมาในที่สุดก็จะไม่สามารถดึงดูดความสนใจ และเสื่อมความนิยมไปจากนักท่องเที่ยว

สันทัด เสริมศรี และคณะ (2529 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อสังคมและวัฒนธรรม : กรณีศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ กล่าวถึงอิทธิพลของการท่องเที่ยวมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม สรุปใจความสำคัญได้ว่า

1. อิทธิพลของการท่องเที่ยวที่มีผลต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรม ในฐานะที่เป็นปัจจัยร่วมกับอิทธิพลอื่น ๆ คือความสัมพันธ์ทางสังคม ปัญหามลภาวะ ปัญหาการย้ายถิ่น ปัญหาโสเภณี ปัญหาอาชญากรรม การใช้ภาษาพื้นเมือง กิจกรรมทางศาสนา การรับประทานอาหารดนตรีและค่านิยม

2. อิทธิพลของการท่องเที่ยวที่มีผลโดยตรงต่อสังคมและวัฒนธรรม คือ การสร้างงาน การสร้างอาชีพ รายได้ ราคาสินค้า และการเปลี่ยนแปลงทางประเพณี

3. อิทธิพลของการท่องเที่ยวที่เป็นตัวเร่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วหรือเพิ่มมากขึ้น เช่น การมีโสเภณี ปัญหาอาชญากรรม ศิลปะการใช้ภาษา และค่านิยม

พงศธร เกษสำลี (2537 : 5-7) ได้เขียนหนังสือ การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม กล่าวถึง การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม สรุปสาระได้ว่า วัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ได้แก่ โบราณวัตถุสถาน แหล่งประวัติศาสตร์ สถานที่สำคัญของศาสนา งานศิลปกรรม สถาปัตยกรรม นาฏศิลป์ คุรียางค์ศิลป์ งานเทศกาล ประเพณี งานศิลปหัตถกรรมและสินค้าของที่ระลึกในรูปแบบต่าง ๆ ตลอดจนภาพวิถีชีวิตและอรรถศาสตร์ไม่ตรีของประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งจะเป็นสิ่งที่เพิ่มรสชาติ ในการเดินทาง ให้แก่นักท่องเที่ยวเป็นอย่างยิ่ง

บริษัทมรดกโลก จำกัด (2537 : 25) ได้รายงานโครงการการศึกษาความเหมาะสมและ ออกแบบรายละเอียดการให้แสงสว่างโบราณสถานในตัวเมืองเชียงใหม่ กล่าวถึง การท่องเที่ยว ทางวัฒนธรรม สรุปได้ว่า การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (Culture Tourism) ว่าเป็นกลไกที่แยก นักท่องเที่ยวออกจาก นักเที่ยว ได้อย่างชัดเจน ตั้งแต่อาชีพ ฐานะทางเศรษฐกิจ โลกทัศน์ รสนิยมและ ความสนใจที่ค่อนข้างไปทางการศึกษา ทำให้อุบายรู้้อยากเห็นความแตกต่าง และความหลากหลาย ทางวัฒนธรรมของสถานที่ที่ไปพบเห็น เพื่อเปรียบเทียบกับบ้านเมืองของตน สะท้อนถึงความเป็น นักคิด นักจัดการที่แสวงประสบการณ์เพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิต มากกว่าจะสนุกอย่างเดียว เหมือนกับ นักท่องเที่ยวทั้งหลายที่เอาความพึงพอใจของตนเอง เป็นที่ตั้ง โดยไม่คำนึงถึงผลกระทบอย่างหนึ่ง อย่างใดต่อชุมชนหรือประเทศที่ตนไปเที่ยว

โครงการวิถีทรรศ (2540 : 28-29) ได้เขียนหนังสือวิถีไทย การท่องเที่ยวทาง วัฒนธรรม กล่าวถึง การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม สรุปสาระได้ว่า การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม คือ การท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ผู้อื่น โดยต้องเดินทางเข้าไปเที่ยวชมอย่างเกรงใจ ให้ความเคารพต่อ ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น และรักษาสีงแวดล้อม หากสามารถกระทำได้เช่นนี้ก็จะเกิดประโยชน์ จากการเรียนรู้และเกิดการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมจากการเดินทางท่องเที่ยว

ศรัพร สมบุญธรรม (2535 : 25-30) ได้เขียนหนังสือ การพัฒนาการท่องเที่ยว แบบยั่งยืน กล่าวถึง วัฒนธรรมการท่องเที่ยว สรุปสาระได้ว่า การท่องเที่ยวทำให้เกิดผลกระทบ ทางสังคมและวัฒนธรรม ทั้ง ๆ ที่เป็นผลดีและผลเสีย ได้ดังนี้

1. ผลกระทบด้านดี

1.1 ทางสังคม จะทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และความรู้ซึ่งกันและ กัน รวมทั้งเป็นการเผยแพร่ชื่อเสียงของท้องถิ่นให้เป็นที่รู้จัก

1.2 ทางศิลปะและวัฒนธรรมท้องถิ่น จะก่อให้เกิดการพัฒนาและการฟื้นฟู ทางด้านศิลปะและงานหัตถกรรมท้องถิ่นตลอดจนเทศกาล งานประเพณีที่มีความเป็นเอกลักษณ์ นอกจากนี้ยังเป็นการส่งเสริมให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างนักท่องเที่ยว และเจ้าของชุมชน อีกทั้งเป็นการสร้างรายได้ให้แก่ท้องถิ่น

2. ผลกระทบด้านเสีย

2.1 ทางสังคม ก่อให้เกิดการสูญเสียเอกลักษณ์ดั้งเดิมทางวัฒนธรรม จากกระบวนการปรับตัวเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว และอาจทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางทัศนคติ ความเชื่อ การแต่งกาย พฤติกรรม และรูปแบบการบริโภคของคนในท้องถิ่น อันเนื่องมาจากการเอาอย่างนักท่องเที่ยว

2.2 ทางศิลปะและวัฒนธรรมท้องถิ่น อาจเกิดความขัดแย้งระหว่างนักท่องเที่ยวกับคนท้องถิ่น เพราะความแตกต่างกันในทางวัฒนธรรม ความเชื่อและทัศนคติ อีกทั้งการท่องเที่ยวอาจมีส่วนกระตุ้นให้เกิดธุรกิจที่ผิดกฎหมาย เช่น การพนัน การค้าประเวณี ยาเสพติด ฯลฯ ขึ้นในชุมชน

สันทัด เสริมศรี และคณะ (2529 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่องผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อสังคมและวัฒนธรรม : กรณีศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ กล่าวถึงวัฒนธรรมการท่องเที่ยว สรุปสาระได้ว่า อิทธิพลของการท่องเที่ยวมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมแบ่งได้เป็น 3 ระดับคือ

1. อิทธิพลของการท่องเที่ยวที่มีผลโดยตรงต่อสังคมและวัฒนธรรม คือ การสร้างงาน การสร้างอาชีพ รายได้ ราคาสินค้า และการเปลี่ยนแปลงทางประเพณี
2. อิทธิพลของการท่องเที่ยวที่มีผลต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรม ในฐานะที่เป็นปัจจัย ร่วมกับอิทธิพลอื่น ๆ คือ ความสัมพันธ์ทางสังคม ปัญหามลภาวะ ปัญหาการย้ายถิ่น ปัญหาโสเภณี ปัญหาอาชญากรรม การใช้ภาษาพื้นเมือง กิจกรรมทางศาสนา การแต่งกาย การรับประทานอาหาร ดนตรี และค่านิยม
3. อิทธิพลของการท่องเที่ยวที่เป็นตัวเร่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว หรือเพิ่มมากขึ้น เช่น การมีโสเภณี ปัญหาอาชญากรรม ศิลปะการใช้ภาษา และค่านิยม

สมชาย หิรัญกิจ (2530 : 25-33) ได้เขียนหนังสือเรื่อง ชุมชนท้องถิ่นกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว กล่าวถึง วัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว สรุปสาระได้ว่า ในแง่ของการใช้วัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวว่าควรใช้ทั้งวัฒนธรรมที่เป็นรูปแบบเดิม และวัฒนธรรมที่ประยุกต์ให้เข้ากับยุคสมัย ถ้าในกรณีท้องถิ่นมีวัฒนธรรมดั้งเดิมก็ควรจะต้องปล่อยให้ค่อยไปตัดแปลงอะไรก็ตาม ในบางโอกาสที่เป็นการแสดงให้นักท่องเที่ยวต่างถิ่นมาชมเพื่อไม่ให้เกิดความเบื่อหน่าย และเพื่อให้นักท่องเที่ยวมีความเข้าใจในศิลปวัฒนธรรมพอสมควรก็อาจจะต้องมีดัดแปลงให้กะทัดรัด เช่น การแต่งตัวให้ดูสวยงามขึ้น แต่อย่าไม่ทำให้ถึงกับเสียพื้นฐานเดิมของวัฒนธรรม เช่น การที่กรมศิลปากรนำเอาสิ่งเก่า ๆ มาประยุกต์ดัดแปลงนั้น เป็นสิ่งที่เหมาะสมแล้วแต่ในส่วนของวัฒนธรรมพื้นบ้านที่เขาเล่นกันแบบเดิมก็ให้คงไว้ เพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลินในแต่ละระดับ แต่ละกลุ่มบุคคล

เสรี วังสไพจิตร (2530 : 5) ได้เขียนหนังสือการเดินทางท่องเที่ยวเกี่ยวกับวัฒนธรรมพื้นบ้าน กล่าวถึงวัฒนธรรมการท่องเที่ยว สรุปลงสาระได้ว่า การนำวัฒนธรรมพื้นบ้านมาบริการนักท่องเที่ยวนั้น ถ้าหากขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องหวังผลกำไรจนเกินควร และขาดสำนึก ของนักท่องเที่ยว ก็จะเกิดการประยุกต์คัดแปลงจนผิดเพี้ยนกระทั่งไม่มีเอกลักษณ์ และด้อยคุณค่าลงไป สิ่งก็ตามมาในที่สุด ก็จะไม่สามารถดึงดูดความสนใจและเสื่อมความนิยมไปจากนักท่องเที่ยว

ริชชี และซินส์ (Richie and Zins. 1978 : 67) กล่าวว่า ลักษณะเป้าประสงค์ ของวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งสามารถพิจารณาได้ว่า เป็นเสน่ห์ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมได้คือ ทัศนกรรม ภาษา ประเพณี (เช่น เทศกาล หรือพิธีกรรม) อาหารการกิน ศิลปดนตรี รวมถึง คอนเสิร์ต จิตรกรรมและประติมากรรม ประวัติของภูมิภาค รวมถึงสิ่งที่มองเห็นได้ ระลึกถึงอดีตได้ รูปแบบและวิธีการของกิจกรรม การทำงานและเทคโนโลยีที่ใช้ สถาปัตยกรรม ที่อาจเด่นในบริเวณ นั้น ศาสนา รวมถึงสิ่งที่เปิดเผยให้เห็นได้ ระบบการศึกษา เครื่องแต่งกายและการแต่งกาย กิจกรรม ยามว่าง

สมิธ (Smith. 1989 : 4-5) เป็นอีกผู้หนึ่งซึ่งชี้ให้เห็นปัญหาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งมีการ “แต่งแต้มสีสัน (Picturesque)” แก่วัฒนธรรมของคนในท้องถิ่นซึ่งมีดำเนินชีวิตแบบเก่า (Old Style) และสูญหายจากความทรงจำของคนปัจจุบัน ส่งผลให้กิจกรรมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม มีการปรุงแต่งวัฒนธรรมเพื่อตอบสนองนักท่องเที่ยว เช่น การรับประทานอาหารและฟ้านักในบ้าน แบบชนบท การชมการแสดงท้องถิ่น การร่วมงานเทศกาลด้วยการแต่งกายตามแบบท้องถิ่น รวมถึง การเดินป่า เป็นต้น อันชี้ให้เห็นว่าการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกลายเป็นปัญหาของการประดิษฐ์ สร้างวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโดยปริยาย

สรุป การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม คือ การเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวที่เป็น โบราณสถาน ศาสนสถาน รวมถึงการเดินทางเพื่อชื่นชมวิถีชีวิต เทศกาล งานประเพณีและ ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในท้องถิ่นต่าง ๆ ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้น ต่อบุคคล ในชุมชนนั้น ๆ โดยให้เกิดขึ้นน้อยที่สุดหรือไม่ให้เกิดขึ้นเลย หากเป็นไปได้ ทางด้านเจ้าบ้านหรือ ชุมชนท้องถิ่นก็สมควรที่จะรักษาวัฒนธรรมพื้นบ้านดั้งเดิมไว้ ไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือ คัดแปลงศิลปวัฒนธรรมเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว แต่ถ้าหากมีความจำเป็นที่จะต้องเปลี่ยนแปลง เพื่อให้เข้ากับยุคสมัยและไม่ให้เกิดความขัดแย้ง ก็สามารถทำได้ แต่ต้องไม่ให้ เสียรูปแบบดั้งเดิมหรือความหมายที่เป็นหัวใจสำคัญของวัฒนธรรมนั้น ๆ ซึ่งหากไม่รักษาไว้จะก่อให้เกิดการสูญเสียคุณค่าทางวัฒนธรรมในที่สุด

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสังคมและวัฒนธรรม

ยศ สันตสมบัติ (2540 : 10) ได้ศึกษางานวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาบ้านหนองขาว อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี กล่าวถึง ความหมายของวัฒนธรรม ลักษณะพื้นฐานที่สำคัญของวัฒนธรรมสรุปสาระ ได้ว่า

1. วัฒนธรรมเป็นความคิดร่วม (Shared Ideas) และค่านิยมทางสังคมเป็นสิ่งที่กำหนดมาตรฐานของพฤติกรรมของคนในสังคมเดียวกัน

2. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์เรียนรู้ (Culture is learned) เปรียบเสมือนมรดกทางสังคม ที่ได้รับการถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง โดยผ่านกระบวนการถ่ายทอดหรือกระบวนการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม (Encultur Action)

3. วัฒนธรรมมีพื้นฐานมาจากใช้สัญลักษณ์ (Symbol) ซึ่งสัญลักษณ์ที่สำคัญที่มนุษย์ใช้ก็คือ ภาษาสำหรับเป็นเครื่องมือ สื่อความหมายระหว่างกันนอกจากนั้นภาและระบบสัญลักษณ์อื่น ๆ ยังช่วยให้มนุษย์สามารถถ่ายทอดความรู้นั้นไปยังคนรุ่นหลังต่อไป

4. วัฒนธรรมเป็นองค์รวมของความรู้และภูมิปัญญาที่มีหน้าที่ตอบสนองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ช่วยให้มนุษย์สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมและยังเป็นรากฐานที่สำคัญของการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยี

5. วัฒนธรรม คือ กระบวนการที่มนุษย์กำหนดนิยามความหมายให้กับชีวิตและสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัว โดยกระบวนการที่กำหนดนิยามความหมายให้กับชีวิต อาจจะออกมาในรูปของความเชื่อทางศาสนา พิธีกรรม แล้วกลายมาเป็นการสร้างแนวความคิด พื้นฐาน ของระบบการเมืองการปกครองในสังคมนั้น ๆ

6. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ไม่หยุดนิ่ง มีการเปลี่ยนแปลงและปรับตัวอยู่ตลอดเวลา การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมมีสาเหตุหลายประการ เช่น การเปลี่ยนแปลงอาจเป็นผลมาจากการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี แต่หากเทคโนโลยีเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจนกระทั่งวัฒนธรรมและประเพณีไม่อาจเปลี่ยนแปลงได้ทัน ก็อาจส่งผลให้เกิดปรากฏการณ์ที่เรียกว่า Culture Lag ทำให้มนุษย์ในสังคมนั้นเกิดความรู้สึกแปลกแยก (Alienation) หรืออาจมีผลกระทบรุนแรงถึงขั้นทำให้วัฒนธรรมเกิดการแตกแยกและเสื่อมสลายไปในที่สุด

อมรา พงศาพิชญ์ (2537 : 23) ได้เขียนหนังสือ วัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์ : วิเคราะห์สังคมไทยแนวมานุษยวิทยา กล่าวถึง วัฒนธรรม สรุปสาระได้ว่า วัฒนธรรม คือ ระบบสัญลักษณ์ที่มนุษย์เป็นผู้สร้างและกำหนดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการกำหนดพฤติกรรมหรือความคิด รวมทั้งวิธีการหรือระบบในการทำงานแล้วเกิดการเรียนรู้และมีการถ่ายทอดสู่คนรุ่นหลัง วัฒนธรรมในสังคมสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ วัฒนธรรมในลักษณะที่เป็นสัญลักษณ์และจับต้องไม่ได้ เช่น

ภาษาพูด ระบบความเชื่อ โลกทัศน์กิจกรรมารยาท และขนบธรรมเนียมประเพณีและอีกลักษณะหนึ่งคือ วัฒนธรรมทางด้านวัตถุ ได้แก่ อาคารบ้านเรือนวัดวาอาราม จิตรกรรม ประณีตศิลป์ และรูป ประติมากรรมต่าง ๆ

Taylor (1964 : 98) นักมนุษยวิทยาชาวอังกฤษ กล่าวถึงวัฒนธรรม สรุปสาระได้ว่า วัฒนธรรม คือ ผลรวมของระบบความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ จริยธรรม กฎหมาย ประเพณี ตลอดจน ความสามารถและอุปนิสัยต่าง ๆ ซึ่งเป็นผลมาจากการเป็นสมาชิกของสังคม

สมประสงค์ น่วมบุญลือ (2545 : 5) ได้เขียนเอกสารชุดวิชาทรัพยากรการท่องเที่ยวไทย หน่วยที่ 1-8 กล่าวถึง วัฒนธรรม สรุปใจความสำคัญได้ว่า วัฒนธรรม หมายถึง ปัญญา ความรู้สึก ความคิดเห็นที่มนุษย์ถ่ายทอดและสืบต่อกันไว้และสำแดงออกให้เห็นเป็นสิ่งที่ต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้น หรือ คัดแปลงปรับปรุงสิ่งธรรมชาติเพื่อประโยชน์แห่งวิถีชีวิตของคนในส่วนรวมตลอดจนกิริยาอาการที่แสดงออกเป็นนิสัยความประพฤติ

เสถียร โกเศศ นาคะประทีป (2515 : 25) ได้เขียนวารสารเรื่องความรู้เรื่องวัฒนธรรม กล่าวถึงวัฒนธรรม สรุปสาระสำคัญได้ว่า วัฒนธรรม หมายถึง สภาพอันเป็นความเจริญงอกงาม มีความหมายได้หลายนัย แล้วแต่จะมุ่งมองวัฒนธรรมในแง่ใดซึ่งมีวัฒนธรรมนี้มนุษย์เป็นผู้สร้าง โดยปรับปรุง มาจากธรรมชาติแล้วเรียนรู้จากกันและกัน นอกจากนี้ยังได้แบ่ง ประเภทของวัฒนธรรม ออกเป็น 5 ประเภท คือ

1. วัฒนธรรมวัตถุ เช่น สิ่งปลูกสร้าง เครื่องแต่งกายและอาวุธ เป็นต้น
2. สถาบันสังคม เป็นสิ่งที่จัดขึ้นมาเพื่อประโยชน์ของสังคมทำให้เกิดการดำเนินชีวิตของคนในสังคมทำให้เกิดดำเนินชีวิตของคนในสังคมเป็นไปอย่างปกติสุข
3. วัฒนธรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับจิตใจ อาทิ ศาสนา ความเชื่อ เพื่อใช้เป็นหลัก สำหรับยึดเหนี่ยวจิตใจยามมีทุกข์หรือความเดือดร้อน
4. สุนทรียภาพ คืองานศิลปะแขนงต่างๆโดยแบ่งออกเป็นศิลปะบริสุทธิ์ และศิลปะประยุกต์
5. ภาษา เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการถ่ายทอดวัฒนธรรมให้แก่กันในสังคม

สุพิศวง ธรรมพันทา (2532 : 3) ได้เขียนหนังสือพื้นฐานวัฒนธรรมไทย กล่าวถึง วัฒนธรรม สรุปได้ว่า วัฒนธรรม หมายถึง วิธีการดำรงชีวิตของมนุษย์ที่สมาชิกล้วนแต่ขึ้นบรรพบุรุษ เป็นต้น มาร่วมกันสร้างสมอย่างต่อเนื่องจนเห็นเป็นลักษณะเด่นเฉพาะในสังคมนั้น ๆ วัฒนธรรม เป็นสิ่งแสดงอัจฉริยะ และคุณค่าของมนุษยชาติ นอกจากนี้ยังได้กำหนดความสำคัญของวัฒนธรรม มีอยู่ 3 ประการ คือ

1. วัฒนธรรมแสดงถึงอัจฉริยะภาพของมนุษย์ที่เกี่ยวกับการดำรงชีวิต (Culture Reveals Man's Intelligence in Leading Ways of Life) เป็นการปรับใช้สิ่งแวดล้อมอย่างมีคุณค่า

เพื่อการดำรงชีวิตแล้วถ่ายทอดสู่กันภายในกลุ่มคนนั้น ๆ เป็นความหมายเฉพาะกลุ่มที่ทำให้ชีวิตดำเนินต่อไปได้

2. วัฒนธรรม สร้างความเป็นระเบียบเรียบร้อย และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสังคมมนุษย์ (Culture is an Organization and Unity of Society) เช่น การกำหนดบรรทัดฐานของสังคมต่าง ๆ อาทิ วิถีประชา (Folkways) ขนบประเพณี (Mores) กฎหมาย (Laws) ค่านิยม (Values) และความเชื่อ (Beliefs)

3. วัฒนธรรม เป็นเครื่องแสดงถึงความเหมือน และความต่างกันของสังคมมนุษย์ (Culture is a Similarity and Diversity of Society) วัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มชนต่างก็มีวิถีชีวิตเฉพาะที่เป็นของตนเอง โดยมาจากการถ่ายทอดและปรับปรุง อย่างต่อเนื่องมาหลายชั่วคน จนกลายเป็นเอกลักษณ์ของคนกลุ่มนั้น ๆ

Coltman (1989 : 65) กล่าวถึงประเภทของวัฒนธรรม สรุปสาระได้ว่า ประเภทของวัฒนธรรม ได้แก่ คนตรี นาฏศิลป์ วิจิตรศิลป์ สถาปัตยกรรม จิตรกรรม ภาษา วรรณคดี การศึกษา วิทยาศาสตร์ งานฝีมือ การเกษตร การเมือง การปกครอง ประวัติศาสตร์ ศาสนา ประเพณี อาหารและเครื่องดื่ม

เอกวิทย์ ณ ถลาง (2544 : 72) ได้เขียนหนังสือ เพื่อความเข้าใจวัฒนธรรมถึง วัฒนธรรม สรุปสาระได้ว่า วัฒนธรรม คือ วิถีชีวิตของมนุษย์ในแต่ละสังคม อันเป็นผลของการที่มนุษย์เรียนรู้จากธรรมชาติ จากสังคมมนุษย์ด้วยกัน แล้วสั่งสมประสบการณ์ที่เรียนรู้ไว้ เพื่อปรับตัวถ่ายทอด และปรับเปลี่ยนตามเหตุการณ์ เป็นสิ่งที่หยุดยั้งมีการเคลื่อนไหว

ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม และสุจิตต์ วงษ์เทศ (2532 : 11-15) ได้เขียนหนังสือ วิวัฒนาการของวัฒนธรรมมากมิติทางประวัติศาสตร์ กล่าวถึง วัฒนธรรมสรุปสาระได้ว่า วัฒนธรรม เป็นสิ่งที่ดีงาม และมีคุณค่า ซึ่งความหมายนี้เป็นสิ่งที่หยุดนิ่ง เช่น การไหว้ ส่วนในแง่ทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์สร้างขึ้น คิดขึ้น เพื่อดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันภายในสังคม หมายถึง วัฒนธรรม เป็นสิ่งที่ไม่หยุดนิ่ง มีความเคลื่อนไหวและเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2532 : 99-101) ได้เขียนหนังสือ “ความหลากหลายในวัฒนธรรม : การท้าทายใหม่” สู่ความเข้าใจในวัฒนธรรม กล่าวถึง วัฒนธรรม สรุปสาระได้ว่าวัฒนธรรมคือระบบความสัมพันธ์ คือ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับธรรมชาติ ซึ่งระบบความสัมพันธ์นี้มนุษย์ไม่ได้สร้างขึ้นใหม่ แต่จะรับความสัมพันธ์ที่ตกทอดกันมาจากอดีต

สันทัด เสริมศรี และคณะ (2529 : 46) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อสังคมและวัฒนธรรม : กรณีศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ กล่าวถึงวัฒนธรรมสรุปสาระได้ว่า อิทธิพลของการท่องเที่ยวมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม โดยแบ่งได้เป็น 3 ระดับ คือ

1. อิทธิพลของการท่องเที่ยวที่มีผลโดยตรงต่อสังคมและวัฒนธรรม คือ การสร้างงาน การสร้างอาชีพ รายได้ ราคาสินค้าและการเปลี่ยนแปลงทางประเพณี
2. อิทธิพลของการท่องเที่ยวที่มีผลต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรม ในฐานะที่เป็น ปัจจัยร่วมกับอิทธิพลอื่น ๆ คือ ความสัมพันธ์ทางสังคม ปัญหามลภาวะ ปัญหาการย้ายถิ่นปัญหา โสเภณี ปัญหาอาชญากรรม การใช้ภาษาพื้นเมือง กิจกรรมทางศาสนา การแต่งกาย การรับประทาน อาหาร คนตรีค่านิยม
3. อิทธิพลของการท่องเที่ยวที่เป็นตัวเร่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว หรือ เพิ่มขึ้น เช่น การมีโสเภณี ปัญหาอาชญากรรม ศิลปะ การใช้ภาษาและค่านิยม

บุญสม ยอดมาลี (2549 : B) ได้เขียนเอกสารประกอบการสอนรายวิชาเรื่อง ทฤษฎี พลวัตและกระบวนการทัศน์ทางวัฒนธรรม (1602 701) ชุดที่ 1 กล่าวถึงวัฒนธรรม มีใจความสำคัญว่า วัฒนธรรม หมายถึง การปฏิบัติความเชื่อ ประเพณีพิธีกรรมที่แปลกใหม่ ที่สังคมหยิบยืมจากสังคม ภายนอกอาจจะหยิบยืมเพียงบางส่วนหรือทั้งหมดมาใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อทดแทนสิ่งหรือส่วนที่มีอยู่ เดิมถือว่าเป็นวัฒนธรรมใหม่ตัวอย่างมิให้เห็นเต็มบ้านเต็มเมืองมีทั้งชื่อเป็นไทยและต่างประเทศ มีหลากหลายลักษณะและมากมายกว่าปัจจัยสี่หรือปัจจัยพื้น ๆ อาหารการกินที่ชื่อแปลก ๆ

Eade (1997 : 20) กล่าวว่า กระบวนต่าง ๆ ที่ประสานรวมกันเพื่อเพิ่มทวีความติดต่อสัมพันธ์ระหว่างกันของชีวิตทางสังคมในระดับโลก เราก็จะพบว่าเป็นไปได้ยากยิ่งที่ในปัจจุบันจะมี รูปแบบวัฒนธรรมอันบริสุทธิ์หลงเหลืออยู่ เหมือนที่มีผู้กล่าวไว้ว่า “เมื่อกระแสวัฒนธรรมระดับโลก ได้เพิ่มทวีขึ้นในช่วงสองสามทศวรรษที่ผ่านมา มันก็เริ่มกลายเป็นเรื่องยากที่เราจะได้พบรูปแบบ วัฒนธรรมที่ถูกจัดกรอปรณแดนไว้อย่างบริสุทธิ์ผุดผ่อง”

ชอร์ท แอน คิม (Short and Kim, 1999 : 4) กล่าวว่า กระแสวัฒนธรรมโลก เป็นกระแสไร้พรมแดนที่หลั่งมาสู่ปริมณฑลแห่งชีวิตประจำวันของเราได้อย่างง่าย โดยการช่วยเหลือของสื่อมวลชนที่ธรรมดาสามัญ แน่นนอนว่า สื่อมวลชนไม่ได้เป็นปัจจัยเดียวที่มีอิทธิพลต่อปรากฏการณ์นี้ แต่ความธรรมดาสามัญของมันที่ผสมกลมกลืนกับจังหวะชีวิตประจำวันของผู้คนได้อย่างเหมาะสมก็คือที่มาของสภาพการตกเป็นเมืองขึ้นทางข่าวสารของส่วนกลางอย่างปฏิเสธไม่ได้

จากความหมาย ความสำคัญ และการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมดังกล่าว สรุปได้ว่า วัฒนธรรม มีความหมายครอบคลุมถึงทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับแบบแผนการดำเนินชีวิตของคนในสังคม หนึ่ง ที่มีการสืบทอดทางวัฒนธรรมนั้น มักจะมีการปรับเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลาเพื่อรองรับการพัฒนาของสังคม วัฒนธรรมเป็นได้ทั้งนามธรรม เช่น ความเชื่อ ภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณีและศาสนา เป็นต้น และวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรม อาทิ โบราณสถาน โบราณวัตถุ งานหัตถกรรม รวมทั้ง เครื่องมือเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งวัฒนธรรมทั้ง 2 ประเภท สามารถพัฒนาสู่ขั้นอารยธรรมได้ ในทางกลับกันหากวัฒนธรรมปรับตัวตามความเจริญของเทคโนโลยีไม่ทัน อาจทำให้เกิดล้าทาง

วัฒนธรรมและสูญเสียวัฒนธรรมในที่สุด ฉะนั้นรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จึงเป็นการจัดการท่องเที่ยวที่ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน เน้นการจัดการทรัพยากรในพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ โดยให้สามารถตอบสนองความต้องการด้านเศรษฐกิจของชุมชนอย่างมีความเคารพต่อวิถีชีวิต และวัฒนธรรมของชุมชน มีการจัดการเพื่อธำรงรักษา สุนทรียภาพทางวัฒนธรรม สภาพแวดล้อมทั้งทางกายภาพและชีวภาพซึ่งมีความหลากหลาย (Biological Diversity) ให้มีระบบสนับสนุนชีวิต (Life - supporting Systems) ในขอบเขตทางนิเวศวิทยาที่เหมาะสมเพื่อรักษาความสมบูรณ์ทางวัฒนธรรม

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับงานวิจัยเชิงคุณภาพ

นิตา ชูโต (2545 : 2-8) ได้เขียนหนังสือเรื่องการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยสามารถสรุปได้ว่า วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพมีลักษณะเฉพาะ มีมุมมองของกระบวนการทัศน์แนวคิดของปรากฏการณ์นิยม ซึ่งแตกต่างไปจากมุมมองกระบวนการทัศน์แนวคิดของปรากฏการณ์นิยมที่เคยปฏิบัติกันมาก่อน ๆ นั้นเอง เนื่องจากวิธีการนี้เป็นแนวคิดของการมอง “ความจริง” และได้ “ความจริง” ที่แตกต่างไปจากวิธีการเดิม เป็นการมองความจริงทางสังคมที่ขยายฐานความคิดนำเอาปัญหา วิธีการมองปัญหา และประสบการณ์ของคนในสังคมที่เกี่ยวข้องกับปัญหาสังคมมาร่วมด้วยและเป็นการสะท้อนเสียงของความทุกข์ยาก ความหวัง ความใฝ่ฝันของมนุษย์ในสังคม ดังนั้นจึงทวีความนิยมเพิ่มมากขึ้นในกลุ่มนักวิชาการทางสังคมศาสตร์ วิธีการวิจัยคุณภาพ จึงเสมือนเป็นวิธีการแสวงหาความจริงร่วมของหลาย ๆ สาขาวิชา

ไพโรจน์ ตรีธนากุล (2534 : 10-18) ได้เขียนหนังสือเรื่องการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) สรุปสาระสำคัญได้ว่า การวิจัยเชิงคุณภาพเป็นการวิจัยที่นักวิจัยจะต้องลงไปศึกษาสังเกต และกลุ่มบุคคลที่ต้องการศึกษาโดยละเอียดทุกด้านในลักษณะเจาะลึก ใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการเป็นหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิเคราะห์ข้อมูลจะใช้การวิเคราะห์เชิงเหตุผลไม่ได้มุ่งเก็บเป็นตัวเลขมาทำการวิเคราะห์

อารีย์วรรณ อ่วมตานี (2543 : 1-12) ในงานวิจัยเรื่องการวิจัยเชิงคุณภาพ สรุปสาระสำคัญคือ การวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นการวิจัยที่แสวงหาความจริงในสภาพที่เป็นอยู่โดยธรรมชาติ (Naturalistic Inquiry) ซึ่งเป็นการสอบสวน มองภาพรวมทุกมิติ (Holistic Perspective) ด้วยตัวผู้วิจัยเอง เพื่อหาความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ที่สนใจกับสภาพแวดล้อมนั้น โดยให้ความสำคัญกับข้อมูลที่เป็นความรู้สึกนึกคิด คุณค่าของมนุษย์ และความหมายที่มนุษย์ให้ต่อสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ รอบตัว เน้นการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการตีความสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Inductive Analysis)

ชาย โพลิตา (2549) (สุภางค์ จันทวนิช. 2542 : 5-6 ; อ้างอิงมาจาก ชาย โพลิตา. 2549) ในหนังสือเรื่องศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยให้ความหมาย การวิจัยเชิงคุณภาพ ไว้ว่า เป็นกระบวนการค้นคว้าวิจัยที่เกี่ยวกับมนุษย์ ให้ความสำคัญ ในเรื่องการตีความหมาย มุ่งทำความเข้าใจกระบวนการสร้าง และการดำรงบริบทนั้น ไว้ ในสถานการณ์ที่เป็นธรรมชาติ วิธีการศึกษาที่มักนำมาใช้กับสังคมมนุษย์ วิธีการหนึ่งก็คือ การวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณา

สุธรรม นันทมงคลสมัย (2543 : บทคัดย่อ) ได้เขียนหนังสือเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ สรุปสาระได้ว่า การวิจัยเชิงคุณภาพ คือเรื่องเกี่ยวกับความเข้าใจไม่ใช่เรื่องการคาดการณ์หรือการควบคุม เหมือนกับการวิจัยเชิงปริมาณ การศึกษาชาติพันธุ์วรรณาเกิดขึ้นเมื่อผู้วิจัยต้องการอธิบายถึงวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่ดำเนินไปตามหลักการทางสังคม ภาษา และเรื่องเหนือธรรมชาติที่แตกต่างไปจากวัฒนธรรมของตน การมีส่วนร่วมในระยะยาวเป็นสิ่งที่สำคัญในการเรียนรู้ภาษา ให้คำอธิบายถึงคำที่ใช้เรียกญาติพี่น้อง และการนำเอาตัวอย่างวัตถุจากสังคมวัฒนธรรมนั้นมาวิเคราะห์ การมีส่วนร่วมเช่นนั้น ทำให้นักวิจัยได้เรียนรู้เกี่ยวกับความหมายของพิธีกรรมและรูปแบบของสัญลักษณ์อื่น ๆ ที่ไม่สามารถจะบอกได้ล่วงหน้า แต่เกิดขึ้นมาจากความพยายามของนักวิจัยที่จะเรียนรู้

สรุปได้ว่าการวิจัยเชิงคุณภาพ Qualitative Research เป็นการศึกษา เก็บข้อมูลที่มีไม่อาจวัดได้เชิงตัวเลข ในการวิเคราะห์ เหตุไปยงผล จะอาศัยการวินิจฉัยจากคุณลักษณะของเหตุปัจจัยที่รวบรวมได้ ที่มีลักษณะเฉพาะและบ่งชี้ ในทิศทางเดียวกัน ซึ่งวิธีการศึกษา จะใช้ การสัมภาษณ์อย่างเจาะลึก (Depth Interview) หรือ การสังเกตอย่างพิจารณา วิเคราะห์จากกลุ่ม เช่น การศึกษาจากกลุ่มเฉพาะ (Focus Group)

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ จังหวัดหนองบัวลำภู

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษานั้น ได้แก่ เรื่องราวที่เกี่ยวกับจังหวัดหนองบัวลำภู สามารถนำเสนอเนื้อหา ในประเด็นต่าง ๆ ได้ดังนี้

เสรี อุ่นขวง (2543 : 13) ได้เขียนหนังสือ จังหวัดหนองบัวลำภู กล่าวถึงจังหวัดหนองบัวลำภู มีใจความว่า จังหวัดหนองบัวลำภูมีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดอุดรธานี จังหวัดขอนแก่น และจังหวัดเลย บทบาทของจังหวัดหนองบัวลำภู ตามแผนนโยบายพัฒนาประเทศ จึงจำเป็นต้องเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับจังหวัดทั้งสาม จึงได้ถูกกำหนดบทบาทให้เป็นเมืองหลัก

ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติหนองบัวลำภู จึงมีบทบาทเป็นเมืองรอง ที่ส่งเสริมสนับสนุนบทบาทของเมืองหลักและเมืองท่องเที่ยว ขณะเดียวกันจังหวัดหนองบัวลำภูก็มีแผนพัฒนาเพื่อยกระดับจังหวัดให้เป็นเมืองรองที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

สมัย สุทธิธรรม (2537 : 45) ได้เขียนหนังสือสารคดี ชุด ถิ่นทองของไทย หนองบัวลำภู กล่าวถึง หนองบัวลำภู มีสาระสำคัญว่า จังหวัดหนองบัวลำภูแม้จะเป็นเมืองเล็ก ๆ ที่แยกตัวออกมาจากจังหวัด อุดรธานี แต่ก็ถือว่าเป็นเมืองโบราณมาแต่ก่อนเก่า และมีแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจอยู่ไม่น้อย แม้ในระยะหลัง ๆ จะมีสิ่งสำคัญอุบัติขึ้น เช่น ที่ปฏิบัติธรรม หลวงปู่ขาว อนาลโย บริเวณถ้ำกลองเพล หรือการค้นพบถ้ำ ละครน้ำตกหลายแห่งในเขตจังหวัดหนองบัวลำภู

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดหนองบัวลำภู (2548 : 36) ได้จัดทำและรวบรวมประวัติศาสตร์ท้องถิ่นแต่ละอำเภอ ความเป็นมาของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจังหวัดหนองบัวลำภู กล่าวถึง จังหวัดหนองบัวลำภู มีสาระสำคัญว่า จังหวัดหนองบัวลำภูเป็นดินแดนที่อยู่อาศัยของมนุษย์มาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ดังจากหลักฐานที่ค้นพบ จากแหล่งโบราณคดีกุดขวางสร้อย และกุดคอกเมยที่อำเภอโนนสัง ขุดพบโครงกระดูกมนุษย์และสัตว์พร้อมกับภาชนะเครื่องปั้นดินเผา อายุประมาณ 250 ปี

บริษัท ชุณหสาส์น พับลิชชิ่ง จำกัด (2546 : 38-40) ได้จัดทำหนังสือ AMAZING THILAND เรื่อง ภูเก้า-ภูพานคำ ท่องเที่ยวด้วยรถ บทบันท์กแห่งธรรมชาติ กล่าวถึง จังหวัดหนองบัวลำภู สรุปสาระได้ว่า อุทยานแห่งชาติ ภูเก้า - ภูพานคำ แห่งภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 233 ตารางกิโลเมตร ครอบคลุมในสามจังหวัด ได้แก่ จังหวัดขอนแก่น จังหวัดหนองบัวลำภูและจังหวัดอุดรธานี ซึ่งได้ประกาศแต่งตั้งเป็นอุทยานแห่งชาติ เมื่อวันที่ 20 กันยายน พ.ศ. 2528 ในราชกิจจานุเบกษา นับเป็นอุทยานฯ อันดับที่ 50 ของประเทศไทย ในความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติจึงทำให้อุทยานแห่งนี้มีแหล่งท่องเที่ยวมากมาย

มิ่งสรรพ์ ขาวสอาด (2540 : 23) ได้ทำการวิจัยเรื่อง โครงการศึกษาเพื่อจัดทำแผนแม่บทการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศ กล่าวถึง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สรุปสาระได้ว่า ภาคตะวันออกเฉียงเหนือส่วนใหญ่ การท่องเที่ยวจะเน้นไปที่ สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และโบราณสถานต่าง ๆ ได้รับความนิยมนับ 1 คือ จังหวัดบุรีรัมย์ซึ่งมีประสาทหินพนมรุ้งเป็นจุดเด่น รองลงมาคือ จังหวัดอุบลราชธานีที่มีงานประเพณีแห่เทียนเข้าพรรษา จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งมีประสาทหินพิมายและเครื่องปั้นดินเผา

บทที่ 3

ขอบเขตและวิธีดำเนินการวิจัย

ขอบเขตในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตและวิธีดำเนินการวิจัยไว้ดังนี้

1. ขอบเขตของการวิจัย
 - 1.1 ขอบเขตด้านพื้นที่
 - 1.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา
 - 1.3 ขอบเขตด้านระยะเวลา
2. วิธีดำเนินการวิจัย
 - 2.1 การรวบรวมข้อมูล
 - 2.2 ชั้นวิเคราะห์ข้อมูล
 - 2.3 ชี้นำเสนอผลการวิจัย

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านพื้นที่

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้สนามคือ แหล่งการท่องเที่ยวของ จังหวัดหนองบัวลำภู ดังนี้

- 1.1 วัดถ้ำสุวรรณคูหา
- 1.2 วัดถ้ำกลองเพล
- 1.3 วัดเจริญทรงธรรม (โบสถ์ไม้ ลิมไม้)
- 1.4 วัดถ้ำเระวัน
- 1.5 อุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำ

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

เนื้อหาที่ผู้วิจัยจะทำการศึกษาค้นคว้า เป็นไปตามความมุ่งหมายที่ตั้งไว้คือ

- 2.1 เพื่อศึกษาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ ในเขตพื้นที่จังหวัดหนองบัวลำภู ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านเนื้อหา โดยแยกประเด็นศึกษาไว้ 4 ด้านดังนี้
 - 2.1.1 ด้านประวัติความเป็นมา
 - 2.1.2 ด้านสภาพที่ตั้งและสิ่งแวดล้อม

2.1.3 ด้านโบราณวัตถุสถาน และสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ

2.1.4 ด้านชุมชนที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยจะนำประเด็นศึกษาดังกล่าวมาใช้ในการวิเคราะห์แหล่งท่องเที่ยว ดังนี้

1. วัดถ้ำสุวรรณคูหา
2. วัดถ้ำกลองเพล
3. วัดถ้ำเอนาวัน
4. วัดเจริญทรงธรรม (โบสถ์สี่ไม้)
5. อุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำ

2.2 เพื่อศึกษาศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ในเขตพื้นที่จังหวัดหนองบัวลำภู ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านเนื้อหา โดยแยกประเด็นศึกษาไว้ 5 ด้านดังนี้

2.2.1 ด้านการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม แบ่งประเด็นศึกษาได้ดังนี้

2.2.1.1 ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยทำการศึกษาในประเด็นเรื่อง วัฒนธรรมในวิถีการดำเนินชีวิตปัจจุบัน ได้แก่ ฮีตครอง ประเพณี พิธีกรรม การประกอบอาชีพ โดยใช้สนามคือ วัดถ้ำเอนาวัน วัดถ้ำสุวรรณคูหา วัดถ้ำกลองเพล วัดเจริญทรงธรรม (โบสถ์สี่ไม้)

2.2.1.2 ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ โดยใช้สนามคือ อุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำ

2.2.2 ด้านการต้อนรับนักท่องเที่ยว

2.2.3 ด้านรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ ผู้วิจัยได้แบ่งประเด็นการศึกษาได้ดังนี้

2.2.3.1 การดำเนินการในจังหวัด

2.2.3.2 ระเบียบ กฎกติกา การท่องเที่ยวในจังหวัด

2.2.3.3 การปฏิบัติงาน ในการดำเนินการท่องเที่ยวของจังหวัด

2.2.4 ด้านที่พักและสิ่งอำนวยความสะดวก ผู้วิจัยแบ่งประเด็นการศึกษาได้ดังนี้

2.2.4.1 ด้านที่พักและสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน ได้แก่ ห้องน้ำ ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว

2.2.4.2 ด้านสภาพการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ การคมนาคม ทัศนวิสัยในการรองรับนักท่องเที่ยว

2.2.5 ด้านแหล่งท่องเที่ยว ผู้วิจัยได้แบ่งประเด็นการศึกษาดังนี้

2.2.5.1 แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ได้แก่ อุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำ

2.2.5.2 แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ได้แก่ วัดถ้ำกลองเพล
วัดถ้ำเอนาวัน วัดถ้ำสุวรรณคูหา วัดเจริญทรงธรรม (โบสถ์สีมไม้)

3. ขอบเขตด้านระยะเวลา

ในการศึกษานี้ผู้วิจัยใช้เวลาในการศึกษาตั้งแต่เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2549
เป็นต้นไป

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาค้นคว้าในเรื่อง การจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
จังหวัดหนองบัวลำภู โดยแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอนดังนี้

1. การรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยจะรวบรวมข้อมูลโดยแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

1.1 ข้อมูลด้านเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยจะแบ่งแยกข้อมูล
ฝ่ายเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องออกเป็น 5 กลุ่ม คือ

1.1.1 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

1.1.2 เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

1.1.3 เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรม

1.1.4 เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับงานวิจัยเชิงคุณภาพ

1.1.5 เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

และธรรมชาติ จังหวัดหนองบัวลำภู

1.2 ข้อมูลภาคสนาม

ผู้วิจัยจะรวบรวมข้อมูลภาคสนาม โดยใช้เครื่องมือ คือ แบบสัมภาษณ์
ชนิดมีโครงสร้าง (Formal Interview) แบบสัมภาษณ์ชนิดไม่มีโครงสร้าง (Informal Interview)
แบบสังเกตชนิดมีส่วนร่วม (Participant Observation) และ แบบสังเกตชนิดไม่มีส่วนร่วม (Non
Participant Observation) เพื่อใช้ในการสัมภาษณ์บุคคลากร คือ

1.2.1 ด้านบุคคลากร ได้แก่

1.2.1.1 บุคลากรผู้นำ กลุ่มผู้นำ ประกอบด้วย หัวหน้าอุทยานภูเก้า-
ภูพานคำ 1 คน และผู้นำด้านศาสนา ได้แก่ พระสงฆ์ 5 รูป

1.2.1.2 บุคลากรผู้ช่วย (ผู้ร่วม) ประกอบด้วย ผู้ช่วยอุทยานภูเก้า-
ภูพานคำ 2 คน และมัคทายก 5 คน

1.2.1.3 บุคลากรผู้รู้ (Key Informants) ประกอบด้วย
ผู้อำนวยการศูนย์การท่องเที่ยวและกีฬา จังหวัดหนองบัวลำภู 1 คน นายกองค้การบริหาร
ส่วนจังหวัด 1 คน และนายกองค้การบริหารส่วนตำบล 4 คน

1.2.1.4 บุคลากรผู้สังเกตการณ์ ได้แก่ นักท่องเที่ยว 25 คน

1.2.2 เครื่องมือในการวิจัย ผู้วิจัยจะใช้เครื่องมือในการวิเคราะห์ข้อมูล
ในการสัมภาษณ์บุคลากรดังต่อไปนี้

1.2.2.1 แบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง (Formal Interview) จะใช้
สัมภาษณ์บุคลากรทั้งหมด 4 กลุ่ม ประกอบด้วย บุคลากรผู้นำ บุคลากร บุคลากรผู้รู้ (Key
Informants) บุคลากรผู้ช่วย (ผู้ร่วม) บุคลากรผู้สังเกตการณ์ ทั้งหมด 44 คน

1.2.2.2 แบบสัมภาษณ์ชนิดที่ไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview)
จะใช้สัมภาษณ์บุคลากร ประกอบด้วย บุคลากรผู้นำ บุคลากรผู้รู้ (Key Informants) บุคลากรผู้ช่วย
หรือผู้ร่วม บุคลากรผู้สังเกตการณ์ หรือนักท่องเที่ยว ทั้งหมด 44 คน

1.2.2.3 แบบสังเกตชนิดไม่มีส่วนร่วม (Non participant Observation)
จะใช้ในการสังเกตบุคลากร ประกอบด้วย บุคลากรผู้นำ บุคลากร บุคลากรผู้รู้ (Key Informants)
บุคลากรผู้ช่วย (ผู้ร่วม) บุคลากรผู้สังเกตการณ์ 44 คน

1.2.2.4 แบบสังเกตชนิดมีส่วนร่วม (Non Participant Observation)
จะใช้ในการสังเกตบุคลากร ประกอบด้วย บุคลากรผู้นำ บุคลากร บุคลากรผู้รู้ (Key Informants)
บุคลากรผู้ช่วย หรือผู้ร่วม บุคลากรผู้สังเกตการณ์ หรือนักท่องเที่ยว 44 คน

1.2.3 วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย

1.2.3.1 กล้องถ่ายรูป

1.2.3.2 สมุดบันทึก

1.2.3.3 เทปบันทึกเสียง

2. ชั้นวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยจะวิเคราะห์ข้อมูลตามความมุ่งหมาย ดังต่อไปนี้

2.1 วิเคราะห์แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ ในเขตพื้นที่จังหวัด
หนองบัวลำภู

2.2 วิเคราะห์ศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ในพื้นที่จังหวัด
หนองบัวลำภู

3. ชั้นนำเสนอผลการวิจัย

ผู้วิจัยจะนำเสนอผลการศึกษาค้นคว้าในแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive
Analysis)

บทที่ 4

ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ จังหวัดหนองบัวลำภู

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารเกี่ยวกับความรู้พื้นฐานทั่วไปเกี่ยวกับจังหวัดหนองบัวลำภู เพื่อใช้เป็นองค์ความรู้ในการวิเคราะห์ตามความมุ่งหมายต่อไป ผู้วิจัยได้แบ่งประเด็นการศึกษาออกเป็น 4 ประเด็นดังนี้

1. ความรู้พื้นฐานทั่วไปเกี่ยวกับจังหวัดหนองบัวลำภู
2. ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดหนองบัวลำภู
3. ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ จังหวัดหนองบัวลำภู
4. ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

ภาพประกอบ 1 ที่ตั้งจังหวัดหนองบัวลำภู

ความรู้พื้นฐานทั่วไปเกี่ยวกับจังหวัดหนองบัวลำภู

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเอกสารด้านความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับจังหวัดหนองบัวลำภู เพื่อเป็นความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับสนามและเรื่องที่วิจัยให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นต่อไป ซึ่งสามารถสรุปรายละเอียดได้ดังนี้

1. ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป

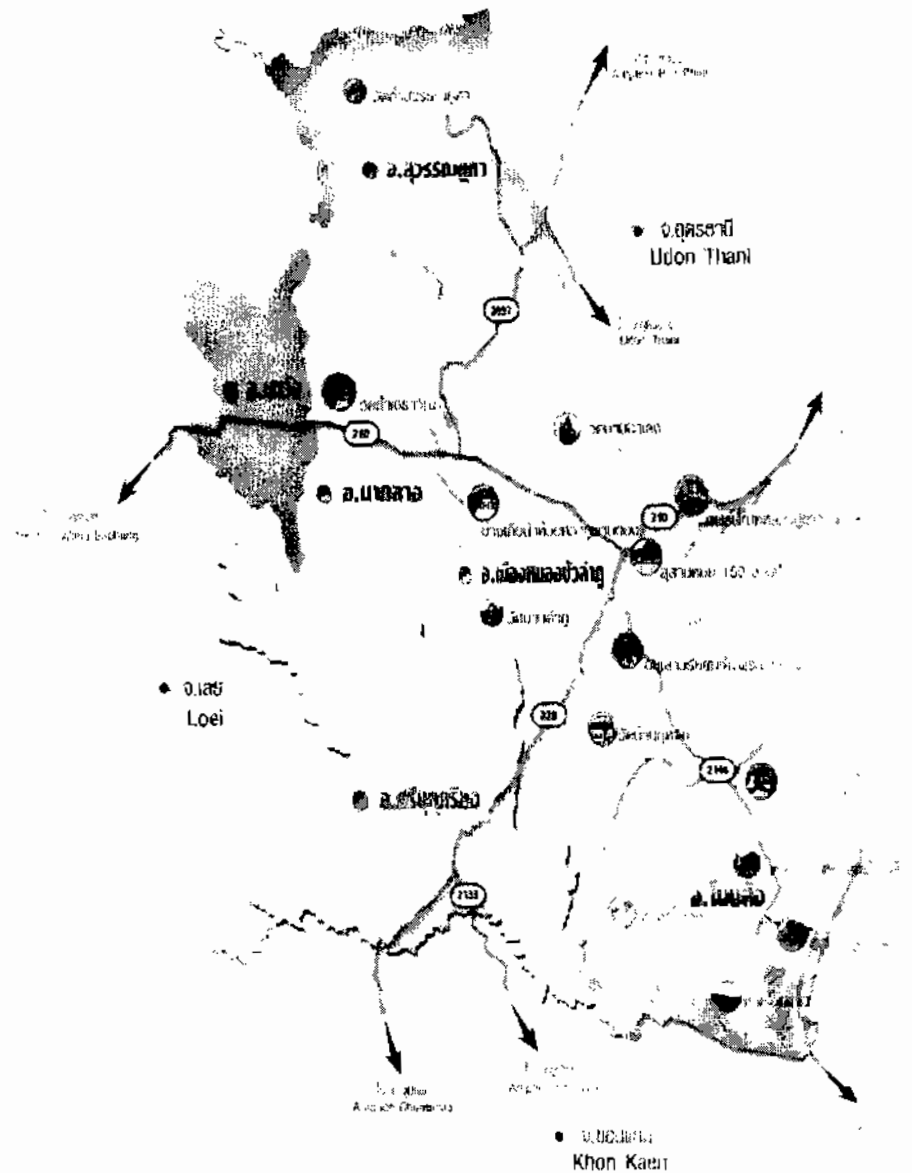
จังหวัดหนองบัวลำภูเดิมเป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดอุดรธานีซึ่งได้มีการยกระดับจากอำเภอหนองบัวลำภูเป็นจังหวัดหนองบัวลำภูวันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2536 และเป็นจังหวัดที่มีแหล่งวัฒนธรรม มีประวัติศาสตร์หลายยุคหลายสมัยกว่า 2,500 ปีมาแล้วและยังมีแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญมากมายที่ทำให้ส่วนมากรู้จักจังหวัดหนองบัวลำภู (สำนักงานจังหวัดหนองบัวลำภู. 2548 ก : 5)

จังหวัดหนองบัวลำภู ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อยู่ห่างกรุงเทพมหานครตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 210 ระยะทาง 608 กิโลเมตร หรือตามเส้นทางกรุงเทพ-ชัยภูมิ-หนองบัวลำภู ประมาณ 518 กิโลเมตร ห่างจากจังหวัดอุดรธานีไปทางทิศตะวันตกประมาณ 45 กิโลเมตร มีพื้นที่ประมาณ 2.4 ล้านไร่ภูมิประเทศโดยทั่วไปทางตอนบนเป็นที่ราบสูงและพื้นที่เป็นภูเขาสูงแล้วลาดลงไปทางทิศใต้และทิศตะวันออกความสูงเฉลี่ยประมาณ 200 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นดินปนทรายลูกรัง อุณหภูมิสูงสุดเฉลี่ย 35 องศาเซลเซียส อุณหภูมิต่ำสุดเฉลี่ย 15 องศาเซลเซียส ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย 928 มิลลิเมตรต่อปี จังหวัดหนองบัวลำภู มีประชากร 507608 คน เป็นชาย 253945 คน เป็นหญิง 253663 คนอัตราความหนาแน่นประชากรต่อพื้นที่ 131 คน : 1 ตารางกิโลเมตร แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 6 อำเภอ 59 ตำบล 646 หมู่บ้าน 1 องค์การบริหารส่วนจังหวัด 12 สุขาภิบาล 4 สภาตำบล 54 องค์การบริหารส่วนตำบล 13 หน่วยบริหารราชการ ส่วนกลาง 33 หน่วยราชการส่วนภูมิภาค และ 5 หน่วยรัฐวิสาหกิจ

หนองบัวลำภูในช่วงเป็นจังหวัดหนองบัวลำภู เนื่องจากรัฐบาลมีนโยบายในการกระจายอำนาจมายังส่วนภูมิภาค เพื่อประโยชน์ในด้านการปกครอง การให้บริการของรัฐ การอำนวยความสะดวกของประชาชน การส่งเสริมความเจริญแก่ประชาชน การส่งเสริมความเจริญแก่ท้องถิ่น ตลอดจนเพื่อความมั่นคงชาติ จึงได้พิจารณาเห็นว่าจังหวัดอุดรธานี มีอาณาเขตกว้างขวางและมีพลเมืองมาก สมควรแยกอำเภอหนองบัวลำภู อำเภอนากลาง อำเภอโนนสัง อำเภอศรีบุญเรือง และอำเภอสุวรรณคูหา ออกจากการปกครองของจังหวัดอุดรธานี ตั้งเป็นจังหวัดหนองบัวลำภู โดยเมื่อวันที่ 19 มกราคม 2536 คณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบในหลักการตั้งจังหวัดหนองบัวลำภู ตามที่กระทรวงมหาดไทยเสนอต่อคณะรัฐมนตรีและคณะรัฐสภาได้อนุมัติร่างพระราชบัญญัติจัดตั้ง

จังหวัดหนองบัวลำภูตามร่างเสนองของนายเฉลิมพล สนิทวงศ์ชัยและคณะแล้วประกาศจัดตั้งเป็น
จังหวัดหนองบัวลำภู ตั้งแต่วันที่ 1 ธันวาคม 2536 โดยประกาศในหนังสือราชกิจจานุเบกษาฉบับพิเศษ
เล่มที่ 110 ตอนที่ 125 ลงวันที่ 2 กันยายน พุทธศักราช 2536

ภาพประกอบ 2 แผนที่จังหวัดหนองบัวลำภู

2. ที่ตั้งขนาดและอาณาเขต

จังหวัดหนองบัวลำภูเป็นจังหวัดหนึ่งของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตั้งขึ้นเป็นจังหวัดเมื่อ วันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2536 มีที่ตั้งตามพิกัดทางภูมิศาสตร์ อยู่ระหว่างเส้นรุ้งที่ 16 องศา 45 ลิปดา ถึง 17 องศา 40 ลิปดาเหนือและเส้นแวงที่ 101 องศา 57 ลิปดา ถึง 102 องศา 30 ลิปดาตะวันออก อยู่ห่างจากกรุงเทพฯตามเส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 228 (กรุงเทพฯ – สีคิ้ว- ชัยภูมิ – ชุมแพ – ศรีบุญเรือง – หนองบัวลำภู) จังหวัดหนองบัวลำภู มีขนาดพื้นที่ 3,859.062 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 2,411,928.74 ไร่ ขนาดพื้นที่คิดเป็นร้อยละ 2.27 ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (พื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 170,226 ตารางกิโลเมตร หรือ 106,392,250 ไร่และคิดเป็นร้อยละ 0.75 ของประเทศ) พื้นที่ประเทศ 513,029 ตารางกิโลเมตร หรือ 720,696,898,125 ไร่ จังหวัดหนองบัวลำภู มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียงดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	อำเภอน้ำโสม อำเภอบ้านฝ้อ จังหวัดอุดรธานี
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	อำเภอบ้านฝ้อ อำเภอกุดจับ อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี
ทิศใต้	ติดต่อกับ	อำเภอสีชมภู กิ่งอำเภอหนองนาคำ จังหวัดขอนแก่น
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	อำเภอภูกระดึง อำเภอวังสะพุง กิ่งอำเภอผาขาว และอำเภอเอราวัณ จังหวัดเลย

3. โครงสร้างทางธรณีวิทยา

สภาพจังหวัดหนองบัวลำภูจะโอบรอบด้วยเทือกเขาภูพานและภูเก้า โดยลักษณะของภูพานจะเป็นแนวเทือกเขาทอดยาวจากเหนือลงมาได้ส่วนภูเก้าอยู่ทางทิศใต้ของจังหวัดหนองบัวลำภู มีลักษณะเป็นวงกลม ตรงกลางเป็นแอ่งที่ราบระหว่างหุบเขาตามสภาพดังกล่าวจะทำให้จังหวัดหนองบัวลำภูมีภูเขาล้อมรอบโดยที่โครงสร้างทางธรณีวิทยาประกอบด้วยกลุ่มหิน 3 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ กลุ่มหินโคราช กลุ่มหินราชบุรี และกลุ่มหินตะนาวศรี

กลุ่มหินโคราช (Korat Group) อยู่ในยุคครีตาเซียถึงยุคไทรแอสสิก (Cretaceous to Triassic) มีอายุประมาณ 135 -230 ล้านปี พบในเขตอำเภอเมืองหนองบัวลำภู อำเภอสรีบุญเรือง อำเภอากลาง และอำเภอนาวัง โดยเฉพาะในเขตอำเภอเมืองหนองบัวลำภู หลักกิโลเมตรที่ 10 บนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 210 หนองบัวลำภู – อุดรธานี จะพบสุสานหอยกาบคู่อันแสดงว่าบริเวณดังกล่าวเคยเป็นทะเลมาก่อน ในกลุ่มหินโคราชมีหน่วยหินที่ควรศึกษา หน่วยหินภูพานและพระวิหาร ประกอบด้วยหินทราย หินกรวด และหินซิลต์ โดยหน่วยหินภูพานจะอยู่บนชั้นหน่วยหินพระวิหาร บริเวณที่พบเทือกเขาภูพานทางด้านตะวันออกและทางตอนใต้ของจังหวัดในเขตอำเภอเมืองหนองบัวลำภูและอำเภอโนนสัง หน่วยหินภูกระดึง เป็นหน่วยหินที่เรียงตัวอยู่ล่างสุดของกลุ่ม

หิน โคราชซึ่งจะมีอายุมากที่สุดประกอบด้วยหินชนวน หินซิลิคอน มีหินทรายและหินกรวดปะปนอยู่ด้วยพบบริเวณอำเภอเมืองหนองบัวลำภู อำเภอศรีบุญเรืองและอำเภอนาวัง

กลุ่มหินราชบุรี (Ratchaburi Group) อยู่ในยุคคาร์บอนิฟอรัสถึงยุคเพอเมียน (Carboniferous to Permian) จะพบในบริเวณกลุ่มเขาโคดในเขตอำเภอสวรรณคูหา อำเภอศรีบุญเรืองและอำเภอนาวัง ประกอบด้วยหินปนสีเทาอ่อน หินทราย หินดินดานและหินกรวดมน

กลุ่มหินตะนาวศรี (Tanaosi Group) อยู่ในยุคคาร์บอนิฟอรัสถึงยุคดีโวเนียน (Carboniferous to Devonian) มีอายุประมาณ 345 – 425 ล้านปี หน่วยหินที่พบในกลุ่มหินนี้คือหน่วยหินแก่งกระจาน ประกอบด้วยหินดินดานสีเทาเข้ม หินทรายขาว พบในเขตอำเภอนากลางและอำเภอนาวังเขตติดต่อกับจังหวัดเลย ชั้นหินคดโค้งรูปกระทะหงาย จะเกิดขึ้นในยุคไทรแอสสิกตอนปลาย นับว่าเป็นโครงสร้างธรณีวิทยาของเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ถูกยกตัวสูงขึ้นจากระดับน้ำทะเลทำให้เกิดภูมิประเทศแบบโค้งงอและรอยเลื่อน บริเวณนี้มีน้ำทะเลนำตะกอนเข้าสะสมในยุคเทอร์เชียรี ประมาณ 70- 135 ล้านปีมาแล้ว มีการไหวตัวของเปลือกโลกทำให้แอ่งโคราชยกตัวสูงขึ้นอย่างช้า ๆ เป็นบริเวณกว้างทำให้เกิดโค้งกระทะคว่ำและกระทะหงาย

4. ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศของจังหวัดหนองบัวลำภูส่วนใหญ่จะเป็นแอ่งที่ราบมีภูเขาล้อมรอบ เทือกเขาที่สำคัญคือเทือกเขาภูพานอยู่ทางทิศตะวันออกของจังหวัด โดยทอดแนวยาวมาจากริมฝั่งแม่น้ำโขงตอนเหนือเขตอำเภอสว่างจังหวัดหนองคายและผ่านเข้าเขตอำเภอน้ำโสมจังหวัดอุดรธานีและเข้าสู่เขตอำเภอสวรรณคูหาและอำเภอโนนสังจังหวัดหนองบัวลำภูและเข้าไปเขตอำเภอกระนวนจังหวัดขอนแก่นผ่านไปยังจังหวัดกาฬสินธุ์จังหวัดสกลนครและจังหวัดนครพนม จังหวัดหนองบัวลำภูมีพื้นที่โดยทั่วไปเป็นที่ราบสูงบางส่วนเป็นพื้นที่ลูกคลื่นลอนตื้นถึงลอนลึกมีความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางประมาณ 200 เมตรทางตอนบนของจังหวัดจะเป็นพื้นที่ภูเขาสูงแล้วลาดลงไปทางทิศใต้และทิศตะวันออกพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นหินปนทรายและลูกรังไม่สามารถเก็บน้ำหรืออุ้มน้ำในฤดูแล้ง

5. ลักษณะภูมิอากาศ

ลักษณะภูมิอากาศในจังหวัดหนองบัวลำภูแบ่งออกเป็น 3 ฤดู คือ ฤดูร้อน ฤดูฝน ฤดูหนาว เช่นเดียวกับจังหวัดอื่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สภาพภูมิอากาศโดยทั่วไปขึ้นอยู่กับมรสุมที่พัดผ่านประจำปีจัดอยู่ในประเภทภูมิอากาศแบบพื้นเมืองร้อนเฉพาะฤดู คือ จะมีฝนตกเฉพาะฤดูกลสลับกับมีช่วงแห้งแล้งที่เห็นได้ชัดเจนซึ่งแต่ละฤดูจะมีอุณหภูมิแตกต่างกันดังนี้

5.1 ฤดูหนาว อุณหภูมิต่ำสุดเฉลี่ยประมาณ 15- 16 องศาเซลเซียส อยู่ในช่วงเดือนธันวาคม – กุมภาพันธ์ของทุกปี

5.2 ฤดูร้อน อุณหภูมิสูงสุดประมาณ 34-36 องศาเซลเซียส อยู่ในช่วงเดือน มีนาคม – พฤษภาคมของทุกปี

5.3 ฤดูฝน อุณหภูมิเฉลี่ยประมาณ 20-24 องศาเซลเซียส (ในวันที่มีฝนตก) อยู่ในช่วงเดือนมิถุนายน – พฤศจิกายน ของทุกปี ปริมาณน้ำฝนที่ตกโดยเฉลี่ยประมาณ 978.3-1,348.9 มิลลิเมตร/ปี

6. ทรัพยากรธรรมชาติ

ทรัพยากรธรรมชาติเป็นปัจจัยพื้นฐานของการพัฒนาประเทศและเป็นปัจจัยพื้นฐานของคุณภาพชีวิตมนุษย์ จังหวัดหนองบัวลำภูเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีทรัพยากรสมบูรณ์มีพื้นดินกว้างใหญ่ไพศาลเหมาะแก่การเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ นอกจากนี้ยังเป็นพื้นที่ภูเขาและป่าไม้อันเป็นแหล่งกำเนิดต้นน้ำลำธารและเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าและสัตว์น้ำ ทรัพยากรธรรมชาติของจังหวัดหนองบัวลำภูมีดังต่อไปนี้

6.1 ทรัพยากรดิน ดินเป็นทรัพยากรพื้นฐานของการพัฒนาการเกษตรชุมชนและภูมิภาคโดยรวมอันเนื่องมาจากความสัมพันธ์ผลการพัฒนาการเกษตรเป็นศักยภาพพื้นฐานที่สำคัญในการเริ่มต้นพัฒนาด้านอื่น ๆ อีกรวมใน ปัจจุบันดินยังทำหน้าที่ที่สำคัญเพิ่มอีกประการหนึ่งคือรองรับผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อมทั้งทางการเกษตรและกิจกรรมอื่น ๆ บนพื้นที่และบริเวณใกล้เคียง เกษตรกรและผู้ที่ใช้ดินมักถือว่าดินเป็นฉนวนรองรับการเปลี่ยนแปลงและเป็นตัวแก้ปัญหาต่าง ๆ ดังนั้นการพิจารณาคุณสมบัติความเหมาะสมและสมรรถนะของดินจึงมีอาจประเมินจากผลผลิตทางการเกษตรเพียงด้านเดียวแต่ยังต้องคำนึงถึงขีดความสามารถดูดซับปลดปล่อยสารเคมีที่มีต่อสิ่งแวดล้อมและศักยภาพในการแก้ไขปัญหาทางสิ่งแวดล้อมต่อไปด้วย ลักษณะดินส่วนใหญ่ในจังหวัดหนองบัวลำภูจะมีดินชั้นบนเป็นดินร่วนปนทรายหน้าดินค่อนข้างตื้นชั้นล่างยังคงเป็นดินเหนียว ดินลูกรังมีการระบายน้ำค่อนข้างเร็วส่วนใหญ่อยู่ในเขตอำเภอศรีบุญเรืองถึงอำเภอโนนสัง อำเภอเมือง ส่วนดินเหนียวปนทรายชั้นล่างเป็นดินลูกรังอยู่ในเขตอำเภอสวรรคภูหา ชุดดินที่พบมีอยู่ทั่วไปในจังหวัดหนองบัวลำภูได้แก่ ดินชุดโพนพิสัย ร้อนเอ็ด และโคราช ซึ่งเป็นดินร่วนปนทรายมีความเป็นกรด-ด่างอยู่ระหว่าง 4.5 – 6.0 หรือค่อนข้างเป็นกรดถึงเกือบเป็นกลางมีความอุดมสมบูรณ์ตั้งแต่ปานกลางถึงต่ำมีความระบายน้ำตั้งแต่ต่ำถึงดีลักษณะเฉพาะของดินชุดทั้ง 3 ชุด คือ

6.1.1 ดินชุดโคราช การจำแนกดินเป็น Fine Loamy, Silty Isohyperthermic Oxic Paleustults เกิดจากการทับถมของตะกอนลำนน้ำเก่ามักพบพื้นที่เป็นลูกคลื่นลอนลาดลักษณะชั้นบนเป็นดินร่วนปนทรายสีน้ำตาลปนเทาดินชั้นล่างเป็นดินร่วนเหนียวปนทรายสีน้ำตาลการระบายน้ำดีมีความอุดมสมบูรณ์ธรรมชาติต่ำ

6.1.2 ดินชุดร้อนเอ็ด การจำแนกดินเป็น Clayey – skeletal, Mixed, Isohyperthmic Typic Plinthustults เกิดจากการพัฒนาของตะกอนลำนน้ำ บนลานตะพักระดับต่ำ

มีสภาพพื้นที่ราบเรียบดินชั้นบนเป็นดินร่วนปนทรายสีน้ำตาลปนเทา ดินชั้นล่างเป็นดินร่วนเหนียวปนทรายมีจุดประสีน้ำตาลแก่ ปฏิบัติการเป็นกรดปานกลางถึงกรดจัด ดินมีความอุดมสมบูรณ์ต่ำปกติใช้ทำนา อาจปลูกพืชไร่ เช่น ยาสูบ แตงโม หรือข้าวโพด ได้หลังการเก็บเกี่ยวข้าว

6.1.3 ดินชุด โพนพิสัย การจำแนกดินเป็น Clayey – skeletal, Mixed, Isohyperthmic Typic Plinthults เกิดจากการพัฒนาของตะกอนที่ถูกนำมาทับถมบนหินตะกอนเนื้อละเอียดที่กำลังผุพังสลายตัว สภาพพื้นที่ทั่วไปเป็นลูกคลื่นลอนลาด มีหน้าดินชั้นพบลูกรังในระดับ 50 เซนติเมตรจากผิวดิน ดินชั้นบนเป็นดินร่วนปนทราย ดินชั้นล่างเป็นดินเหนียวปนลูกรังที่มีสีแดงปนเหลือง ดินชั้นล่างสุดเป็นดินเหนียวที่เกิดจากการสลายตัวของหินพื้นการใช้ประโยชน์ส่วนมากยังเป็นป่าเต็งรังบางพื้นที่ใช้ปลูกพืชไร่

6.2 ทรัพยากรน้ำ แหล่งน้ำสามารถแบ่งออกได้ 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ แหล่งน้ำที่เกิดตามธรรมชาติ และแหล่งน้ำที่ถูกสร้างขึ้น แหล่งน้ำธรรมชาติได้แก่ แม่น้ำลำคลอง ลำห้วยหนองน้ำ น้ำบาดาล และบึง ส่วนแหล่งน้ำที่สร้างขึ้นได้แก่ อ่างเก็บน้ำ เขื่อน สระน้ำ และฝาย ฯลฯ แหล่งน้ำเหล่านี้มีประโยชน์อย่างมากไม่เฉพาะการเกษตรเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงการอุปโภคบริโภคอีกด้วย แหล่งน้ำที่สำคัญในจังหวัดหนองบัวลำภูสามารถแบ่งเป็นส่วนใหญ่ ๆ ได้แก่

6.2.1 แหล่งน้ำธรรมชาติ ได้แก่ ลำพะเนียงมีต้นกำเนิดจากเทือกเขาสันปันน้ำของกลุ่มน้ำโขงกับกลุ่มน้ำชีไหลผ่านอำเภอากลาง อำเภอเมืองหนองบัวลำภู ทางตอนใต้ของอำเภอศรีบุญเรืองและอำเภอโนนสังแล้วไหลลงสู่อ่างเก็บน้ำเขื่อนอุบลรัตน์

ลำน้ำพอง มีต้นกำเนิดจากภูกระดึงและเทือกเขาสันปันน้ำของกลุ่มแม่น้ำป่าสักกับกลุ่มแม่น้ำชีไหลผ่านอำเภอภูกระดึงจังหวัดเลย อำเภอศรีบุญเรืองและอำเภอโนนสังแล้วไหลลงสู่อ่างเก็บน้ำเขื่อนอุบลรัตน์ ลำน้ำพองมีลำน้ำอยู่หลายสาขาแต่ที่ผ่านจังหวัดหนองบัวลำภูคือลำน้ำมอ ลำน้ำพวย ลำน้ำพอง ลำน้ำซำจาน

ลำห้วยโงง ไหลมาจากสันเขาภูซางใหญ่เขตติดต่ออำเภอนาดังจังหวัดเลยไหลผ่านอำเภอสวรรคภูหาเข้าอำเภอบ้านฝือ จังหวัดอุดรธานีแล้วลงสู่แม่น้ำโขง นอกจากนี้ยังมีลำน้ำสายสั้น ๆ ที่เป็นสาขาของลำน้ำหลักบึงและหนองน้ำกระจัดกระจายอยู่ในตอนล่างของจังหวัดโดยเฉพาะเขตอำเภอโนนสังอย่างไรก็ตามปริมาณน้ำในลำน้ำธรรมชาติเหล่านี้มีจำกัดบางปีแห้งขอดในฤดูแล้งจึงไม่สามารถนำไปใช้ในการเพาะปลูกได้ตลอดทั้งปี

6.2.2 แหล่งเพื่อการชลประทาน จังหวัดหนองบัวลำภูมีแหล่งน้ำชลประทานที่ดำเนินการแล้วเสร็จรวมทั้งสิ้น 68 โครงการซึ่งในจำนวนนี้มีโครงการชลประทานขนาดกลางเพียง 1 โครงการเท่านั้น คืออ่างเก็บน้ำห้วยเหล่า่างบ้านภูพานทอง ตำบลหนองเรือ อำเภอเมือง ซึ่งมีขนาดความจุประมาณ 2.14 ล้านลูกบาศก์เมตรและมีพื้นที่รับประโยชน์ประมาณ 2,000 ไร่และในอนาคตการประปาส่วนภูมิภาคมีโครงการก่อสร้างระบบผลิตน้ำประปาโดยใช้น้ำดิบจากอ่างเก็บน้ำ

ช่วยเหล่าน้ำเพื่อจ่ายน้ำให้เขตเทศบาลเมืองหนองบัวลำภูอีกด้วยโครงการที่เหลือ อย่างอื่นจะเป็นโครงการขนาดเล็กซึ่งมีขนาดความจุรวมกันประมาณ 13.2 ล้านลูกบาศก์เมตรมีพื้นที่รับประโยชน์รวมกันประมาณ 30,000

6.2.3 แหล่งน้ำอุปโภคบริโภค ซึ่งได้จากแหล่งน้ำใต้ดินและแหล่งน้ำผิวดิน โดยแยกเป็น 3 ประเภท คือ ประปาชนบท จำนวน 403 แห่ง บ่อน้ำบาดาล และบ่อน้ำตื้น

7. ทรัพยากรป่าไม้

โดยทั่วไปพื้นที่ป่าไม้จังหวัดหนองบัวลำภูเป็นป่าเต็งรังสลับกับป่าเบญจพรรณ มีสภาพภูมิประเทศเป็นภูเขาสลับกับที่ราบเชิงเขาเชิงเขามีพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติอยู่ทางด้านเหนือและตะวันตกจำนวน 6 แห่ง ได้แก่ ป่าแก่กลอยและป่ากลาง ป่าหนองเรือ ป่าภูเก้า ป่าห้วยส้ม ป่าภูผาแดง และป่าหนองบัว พื้นที่ป่าส่วนใหญ่ถูกบุกรุกทำลายเพื่อนำมาใช้ประโยชน์หลังจากพื้นที่บางส่วนกลายเป็นพื้นที่เพาะปลูกและเป็นที่ทำกินของเกษตรกรบางส่วนกลายเป็นป่าเสื่อมโทรมพื้นที่ป่าที่จัดเป็นป่าอนุรักษ์เป็นแหล่งรักษาพันธุ์ไม้สัตว์ป่าตลอดจนรักษาความหลากหลายทางชีวภาพปัจจุบันแบ่งเป็นป่าอนุรักษ์ 312,575 ไร่ ป่าเศรษฐกิจ 1,038,700 ไร่พื้นที่เหมาะสมแก่การเกษตร 170,225 ไร่และมีพื้นที่ที่ประกาศปฏิรูปทั้งสิ้น 1,182,649 ไร่ สำหรับสภาพบุกรุกพื้นที่ป่าหนองเรือถูกบุกรุกมากที่สุดตามด้วยป่าแก่กลอยและป่ากลางซึ่งป่าเหล่านี้อยู่ในพื้นที่อำเภอนากลางและอำเภอสวรรคภูหานอกจากนี้พบที่อำเภอนากลางอำเภอนาวังและอำเภอสวรรคภูหามีการชะล้างพังทลายของดินพันธุ์ไม้ที่มีความสำคัญได้แก่ ไม้เต็ง ไม้รัง ไม้แดง ไม้ประดู่ ไม้ยาง ไม้มะค่า ไม้ตะแบก ไม้กระบาก เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีพันธุ์ไม้ขนาดเล็ก เช่น ไม้ไผ่ชนิดต่าง ๆ แด้ว โมก สدابเสื่อ และจำพวกหญ้า เป็นต้น

8. ภูเขา

จังหวัดหนองบัวลำภูตั้งอยู่ในภูมิประเทศที่สวยงามแวดล้อมไปด้วยภูเขาและป่าไม้มีภูเก้าและภูพานคำเป็นภูเขาที่สำคัญของจังหวัดและมีภูเขาใหญ่น้อยลดหลั่นกันไปจำนวน 40 ลูก กระจายอยู่ในพื้นที่อำเภอต่าง ๆ ดังนี้

8.1 อำเภอเมืองหนองบัวลำภู มีภูเขา 7 ลูก ได้แก่ ภูพานหรือภูพานคำ ภูชัน ภูหินลาดทับฟ้า ภูพาน ภูผายา ภูโลนหรือภูโหล่น ภูผาขอบ

8.2 อำเภอโนนสัง มีภูเขา 9 ลูก ได้แก่ ภูผาง ภูขุมปูน ภูหัน ภูเมฆ ภูข้อมือ ภูชัน ภูเปาะ ภูลาว ภูวัด

8.3 อำเภอศรีบุญเรือง มีภูเขา 7 ลูก ได้แก่ ภูหม่น ภูข้าว ภูสามขา ภูป่าปอ ภูดอกดิน ภูเขาดิน ภูข้อมือ

8.4 อำเภอนากลาง มีภูเขา 5 ลูก ได้แก่ ภูน้อย ภูช้าง ภูแปลก ภูกระแต ภูป่าเป่า

8.5 อำเภอสุวรรณคูหา มีภูเขา 8 ลูก ได้แก่ ภูพานหรือภูพานคำ ภูถ้ำพระ ภูหลาว ภูหมากอน ภูตุม ภูผาแดง ภูผาด้าง ภูกุก

8.6 อำเภอนาวัง มีภูเขา 9 ลูก ได้แก่ ภูผาง ภูโคก ภูรัง ภูเหล็ก ภูผาคับ ภูกระแต ภูหลาว ภูป่าไผ่ ภูข้าว

ภูเขาบางลูกเป็นที่อกเขายาวเชื่อมโยงหรือกินพื้นที่หลายอำเภอ เช่น ภูพาน ภูข้าว ภูหลาว ภูผาง และภูชัน เป็นต้น

9. ทรัพยากรแร่ธาตุ

ในจังหวัดหนองบัวลำภูพบว่ามีแหล่งแร่ต่าง ๆ ที่ให้สัมปทานแล้ว ได้แก่

9.1 ถ่านหินที่ตำบลนาแก อำเภอนากลาง

9.2 แร่แบไรต์ที่ตำบลนาดีและตำบลบ้านโคก อำเภอสุวรรณคูหาและส่วนที่ยังไม่ได้มีการสัมปทานได้แก่

9.3 หินประดับชนิดหินแกรนิตที่อำเภอสุวรรณคูหา

9.4 หินปูนเพื่อทำปูนขาว สำหรับอุตสาหกรรมน้ำตาลที่อำเภอนากลาง

9.5 หินอ่อนและโคโลไมท์ที่อำเภอนากลาง

9.6 ตะกั่ว พลวง สังกะสี ที่อำเภอนากลาง และสุวรรณคูหา บริเวณแนวเขตติดต่อกับจังหวัดเลย

นอกจากนี้ยังค้นพบแหล่งน้ำมันปิโตรเลียมที่อำเภอโนนสังขณะนี้อยู่ในระหว่างขุดเจาะสำรวจเพื่อหาปริมาณสำรองเชิงพาณิชย์ ในจังหวัดหนองบัวลำภูมีโรงโม่บดขยี้หินภูเขาที่ได้สัมปทานจำนวน 3 โรง ทั้งหมดอยู่ในอำเภอนากลาง มีเงินลงทุนรวม 45 ล้านบาท ผลิตหินขยี้ต่าง ๆ และหินคลุก

10. สภาพแวดล้อม

สภาพแวดล้อมในจังหวัดหนองบัวลำภูมีทั้งดีและไม่ดี สภาพแวดล้อมที่ดีที่ส่งผลให้จังหวัดหนองบัวลำภูมีศักยภาพเป็นเมืองสำคัญและเจริญเติบโตในอนาคตมีหลายประการที่สำคัญดังต่อไปนี้

10.1 ที่ตั้งของจังหวัด เป็นทำเลทองที่มีพื้นที่สำหรับทำการเกษตรอันกว้างใหญ่ไพศาลและมีภูเขาป่าไม้ ห้วย หนอง คลอง บึง กระจายอยู่เต็มพื้นที่ทำให้ภูมิประเทศที่สวยงามเหมาะกับการตั้งถิ่นฐานนอกจากนั้นยังตั้งอยู่ห่างจากจังหวัดขอนแก่นซึ่งเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือเพียง 118 กิโลเมตรและตั้งอยู่ห่างจากสนามบินนานาชาติที่จังหวัดอุดรธานี 49 กิโลเมตร เท่านั้น

10.2 ปัญหามลพิษทางอากาศและเสียงในจังหวัดหนองบัวลำภูยังไม่สามารถมองเห็นได้ชัดเจนเนื่องจากไม่เคยมีการติดตามตรวจสอบข้อมูลด้านคุณภาพอากาศและเสียงทั้งนี้เป็น

เพราะตั้งจังหวัดใหม่ การคมนาคมยังไม่หนาแน่นและโรงงานอุตสาหกรรมมีไม่มากดังนั้น การประเมินสภาพปัญหาของมลพิษอากาศและเสียงจะใช้ข้อมูลทางอ้อม โดยเชื่อมโยงกับปริมาณจราจรและจำนวนโรงงานอุตสาหกรรม

11. การคมนาคม

ประเภทของการคมนาคมของจังหวัดหนองบัวลำภูมีเพียงทางรถยนต์เท่านั้น ถ้าหากจะเดินทางด้วยเครื่องบินและทางรถไฟจะต้องไปที่จังหวัดอุดรธานีซึ่งเป็นจังหวัดแม่ที่จังหวัดหนองบัวลำภูแยกออกมา โดยแยกการคมนาคมทางบกตามเส้นทางดังต่อไปนี้

11.1 การคมนาคมทางรถยนต์ จังหวัดหนองบัวลำภูมีทางหลวงแผ่นดิน เชื่อมโยงกับจังหวัดใกล้เคียงและอำเภอต่าง ๆ พิจารณารายละเอียดและสะดวกสบายทุกเส้นทางดังนี้

11.1.1 ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 210 (อุดรธานี – หนองบัวลำภู – เลย) จากจังหวัดอุดรธานีมาถึงหนองบัวลำภู 49 กิโลเมตร และจากจังหวัดหนองบัวลำภูถึงจังหวัดเลย 100 กิโลเมตร และสามารถเดินทางต่อจากจังหวัดเลยไปยังจังหวัดพิษณุโลกและจังหวัดในภาคเหนือได้ ทุกจังหวัด

11.1.2 ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 228 (หนองบัวลำภู – ชุมแพ) เป็นเส้นทางสายตรงจากจังหวัดหนองบัวลำภูไปยังกรุงเทพมหานครผ่าน จังหวัดชัยภูมิและ จังหวัดสระบุรี ระยะทาง 518 กิโลเมตร

11.1.3 ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 2183 (หนองบัวลำภู – อำเภอ อุบลรัตน์) เริ่มต้นจากจังหวัดหนองบัวลำภูไปอำเภอโนนสัง – อำเภออุบลรัตน์ – อำเภอน้ำพอง และอำเภอเมืองจังหวัดขอนแก่น ระยะทาง 110 กิโลเมตร

11.1.4 ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 2097 และ 2098 (อำเภอเมือง – บ้านนาคำไฮ – บ้านกุดคินจี่ – อำเภอบ้านฝ่อ) เชื่อมต่อไปยังอำเภอบ้านฝ่อ จังหวัดอุดรธานีและต่อไปยังจังหวัดหนองคายคิดเป็นระยะทางรวม 160 กิโลเมตร พิจารณารายละเอียด นอกจากนี้ยังมีทางหลวงแผ่นดินทางหลวงท้องถิ่นซึ่งสร้างโดยสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบทจังหวัด (ร.พ.ช.) และสำนักงานโยธาจังหวัด (ยช.) ตลอดจนถนนตามแนวคันคลองชลประทานที่เชื่อมโยงกับพื้นที่ต่าง ๆ ภายในจังหวัด แม้ว่าถนนเหล่านี้ส่วนใหญ่พิจารณาและไหลทางยังไม่ได้มาตรฐานแต่ก็ทำให้การคมนาคมขนส่งภายในจังหวัดสะดวกรวดเร็วพอสมควรระยะทางจากจังหวัดสู่อำเภอต่าง ๆ มีดังนี้

ตาราง 1 ระยะทางจังหวัดหนองบัวลำภู

อำเภอ	ระยะทางจากจังหวัด (กม.)
1. อำเภอเมืองหนองบัวลำภู	-
2. อำเภอศรีบุญเรือง	33
3. อำเภอโนนสัง	46
4. อำเภอนากลาง	30
5. อำเภอสุวรรณคูหา	63
6. อำเภอนาวัง	43

12. ประชากร

ชาวจังหวัดหนองบัวลำภูมีชาติพันธุ์ไทย-ลาว กลุ่มพระวอพระตาซึ่งเป็นเชื้อสายลาวเวียงจันทร์ กลุ่มไทยอีสานซึ่งอพยพมาจากจังหวัดมหาสารคาม จังหวัดร้อยเอ็ด จังหวัดบุรีรัมย์ จังหวัดศรีสะเกษ ฯลฯ และกลุ่มไทยภาคกลางซึ่งมาประกอบอาชีพค้าขายแม้จะมีคนไทยเชื้อสายจีนและญวนก็มีจำนวนน้อย ปัจจุบันจังหวัดหนองบัวลำภูมีประชากรทั้งหมด 506,206 คน เป็นชาย 253,945 คน เป็นหญิง 253,663 คน อัตราความหนาแน่นประชากรต่อพื้นที่ 131 คนต่อ 1 ตารางกิโลเมตร อำเภอที่มีประชากรอาศัยอยู่หนาแน่นที่สุดคือ อำเภอนากลาง 166 คนต่อตารางกิโลเมตร ส่วนอำเภอที่มีประชากรอาศัยอยู่หนาแน่นน้อยที่สุดคือ อำเภอสุวรรณคูหา 76 คนต่อตารางกิโลเมตร ส่วนอำเภอที่มีประชากรอาศัยอยู่มากที่สุดคืออำเภอเมืองหนองบัวลำภู จำนวน 135,732 คนรองลงมาได้แก่ อำเภอศรีบุญเรือง อำเภอนากลาง อำเภอโนนสัง อำเภอสุวรรณคูหาและอำเภอนาวัง นอกจากนี้ชาวไทยอีสานพื้นบ้านแล้วจังหวัดหนองบัวลำภูยังมีชาวไทยเชื้อสายอื่นอาศัยอยู่ในพื้นที่ด้วย คือ ชาวไทยพวน ชาวไทยพวนที่อาศัยอยู่ในจังหวัดหนองบัวลำภูเป็นเครือญาติใกล้ชิดกับชาวไทยพวนที่อาศัยอยู่ในจังหวัดอุดรธานีแต่เดิมจังหวัดหนองบัวลำภูเป็นอำเภอหนึ่งที่อยู่ภายใต้การปกครองของจังหวัดอุดรธานีซึ่งก็มีชาวไทยพวนอาศัยอยู่ในท้องที่แล้วแม้ในปัจจุบันจังหวัดหนองบัวลำภูจะแยกตัวออกมาตั้งเป็นจังหวัดแต่ก็ยังมีชุมชนชาวไทยพวนอาศัยอยู่ในพื้นที่เดิมปัจจุบันชาวไทยพวนมีวิถีชีวิตขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมต่าง ๆ คล้ายคลึงกับชาวไทยอีสานพื้นบ้านทั่วไปชาวไทยพวนเหล่านี้ส่วนใหญ่อพยพมาจากเมืองเชียงขวางซึ่งอยู่ทางตอนเหนือของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวอพยพเข้ามาในคราวปราบกบฏเจ้าอนุวงศ์เวียงจันทน์ในสมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

13. การปกครอง

จังหวัดหนองบัวลำภูแบ่งการปกครองออกเป็น 2 ส่วนได้แก่

13.1 การปกครองส่วนภูมิภาค แบ่งพื้นที่การปกครองออกเป็น 6 อำเภอ 58 ตำบล 606 หมู่บ้าน ได้แก่ อำเภอเมืองหนองบัวลำภู อำเภอโนนสัง อำเภอศรีบุญเรือง อำเภอสวรรคภูหา อำเภอนากลาง และอำเภอนาวัง

13.2 การปกครองส่วนท้องถิ่น ประกอบด้วยองค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) 1 แห่ง มีเทศบาล 1 แห่ง คือเทศบาลเมืองหนองบัวลำภู สุขาภิบาล 12 แห่งและเมืองจัดการบริหารส่วนตำบล(อบต.) 54 แห่ง และมีสภาตำบล 4 แห่ง

14. การเมือง

จังหวัดหนองบัวลำภูมีการเลือกตั้ง 5 ประเภท ได้แก่ การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) สมาชิกสภาจังหวัด (ส.จ.) สมาชิกสภาเทศบาล (ส.ท.) คณะกรรมการสุขาภิบาล และสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.)

15. การศึกษา

มีความสำคัญต่อประชาชนเป็นอย่างมากรัฐบาลจึงจัดให้มีการศึกษาอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการขยายสถานศึกษาในจังหวัดอยู่ตลอดเวลาเพื่อให้เพียงพอต่อความต้องการของผู้เรียน ส่วนการศึกษานอกระบบโรงเรียนจังหวัดหนองบัวลำภูได้เปิดให้มีสถานศึกษาตั้งแต่ระดับประถมศึกษาถึงระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพพิเศษทั้งสายสามัญและสายอาชีพอีกทั้งมีสถานศึกษาค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมอีกหลายแห่ง เช่น ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด 1 แห่ง ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ 6 แห่ง ห้องสมุดประชาชน 4 แห่ง ห้องสมุดเฉลิมราชกุมารี 1 แห่ง ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน 263 แห่ง ปัจจุบันการจัดการศึกษาในจังหวัดหนองบัวลำภูมีประสิทธิภาพสูงขึ้นเมื่อมีการขยายโอกาสทางการศึกษาให้กับผู้ด้อยโอกาสในการเข้าศึกษาในระบบโรงเรียน โดยการติดตั้งจานดาวเทียมตามห้องสมุดประชาชนต่าง ๆ เพื่อรับรายการโทรทัศน์เพื่อการศึกษา ของกรมการศึกษานอกโรงเรียนอีกทั้งยังจัดให้เด็กพิการทั้งทางกายและทางสมองเข้าเรียนร่วมกับเด็กปกติซึ่งนับเป็นผลดีต่อเด็กพิการในจังหวัดอีกมาก จากข้อมูลพบว่าการจัดการศึกษาอยู่ในขั้นพอใจ ในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 และมัธยมศึกษาปีที่ 4 โดยคิดเป็นร้อยละ 62.14

16. ศาสนา

ประชากรส่วนใหญ่ในจังหวัดหนองบัวลำภูนับถือศาสนาพุทธคิดเป็นร้อยละ 95.38 ส่วนที่เหลือนับถือศาสนาอื่นดังรายละเอียดดังนี้

16.1 ศาสนาพุทธ มีผู้นับถือจำนวน 457,660 คนหรือคิดเป็นร้อยละ 95.38 ของประชากรทั้งจังหวัด ศาสนสถานมีวัดจำนวนทั้งสิ้น 531 วัดแบ่งเป็น วัดธรรมยุติกนิกาย

123 วัด วัดมหานิกาย 408 วัด ภายในจังหวัดหนองบัวลำภูไม่มีพระอารามหลวง มีสำนักสงฆ์ 279 แห่ง มีบุคลากรทางศาสนา พระภิกษุ 2,295 รูป สามเณร 1,356 รูป

16.2 ศาสนาคริสต์ มีผู้นับถือจำนวน 63 คน หรือร้อยละ 0.01 ของประชากร ทั้งจังหวัดและไม่มีศาสนสถานภายในจังหวัด

16.3 ศาสนาอิสลาม มีผู้นับถือจำนวน 26 คนไม่มีศาสนสถานภายในจังหวัด

17. อาชีพชาวจังหวัดหนองบัวลำภู ประกอบอาชีพดังต่อไปนี้

17.1 การเพาะปลูก แยกได้ดังนี้

17.1.1 ทำนาร้อยละ 64.94

17.1.2 ปลูกพืชไร่ ร้อยละ 30.27

17.1.3 ปลูกไม้ผลและไม้ยืนต้น ร้อยละ 4.2

17.1.4 ปลูกผักและไม้ดอก ร้อยละ 0.54

17.2 อุตสาหกรรม ประกอบด้วย

17.2.1 โรงสีข้าว จำนวน 33 โรง

17.2.2 ทำมันเส้น จำนวน 18 โรง

17.2.3 ทำน้ำแข็ง จำนวน 1 โรง

17.2.4 การทำเครื่องเรือนจากไม้ จำนวน 1 แห่ง

17.2.5 การทำผลิตภัณฑ์คอนกรีต และอิฐแดง จำนวน 2 แห่ง

17.2.6 การทำผลิตภัณฑ์คอนกรีต จำนวน 15 แห่ง

17.2.7 การทำคอนกรีตผสมเสร็จ จำนวน 2 แห่ง

17.2.8 โรงไม้บดหินย่อย จำนวน 5 แห่ง

17.2.9 โรงงานทำแหอวน จำนวน 1 แห่ง

17.2.10 โรงงานทำอาหารกระป๋อง จำนวน 1 แห่ง

17.3 การพาณิชย์กรรม มีการค้าขายเครื่องอุปโภคบริโภคแบบร้านค้าปลีกและขายส่งในตัวจังหวัด / อำเภอเหมือนกับจังหวัดอื่น ๆ โดยทั่วไป

17.4 การธนาคาร มีอยู่ 7 แห่ง ได้แก่ ธนาคารกรุงไทย ธนาคารกรุงเทพ ธนาคารออมสิน ธนาคารกรุงศรีอยุธยา ธนาคารไทยพาณิชย์ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร

17.5 งานบริการอื่น ๆ มีโรงแรม 3 แห่ง มีรีสอร์ท 10 แห่ง

ประวัติและความเป็นมาของจังหวัดหนองบัวลำภู

1. การตั้งถิ่นฐาน

ดินแดนส่วนที่เป็นจังหวัดหนองบัวลำภูในปัจจุบันได้ปรากฏหลักฐานแห่งการอยู่อาศัยของมนุษย์มานานนับพันปี ตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ หรือก่อนที่มนุษย์จะมีการประดิษฐ์ตัวอักษรขึ้นใช้ เริ่มจากการดำรงชีวิตแบบเร่ร่อน ตั้งเป็นชุมชนตามที่เนินสูง ตามถ้ำหรือริมฝั่งน้ำ แสวงหาอาหารด้วยกานจับปลา ล่าสัตว์ และพืชผักที่มีอยู่ตามธรรมชาติ เร่ร่อนเปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ มาจนถึงการดำรงชีวิตในสังคมกสิกรรม เริ่มอยู่กันเป็นชุมชน มีการเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ ทำเครื่องประดับ และหล่อโลหะแบบต่าง ๆ หลักฐานที่ปรากฏให้เห็นเด่นชัดในยุคแรก ได้แก่ แหล่งโบราณคดี กุดกวางสร้อยและกุดคอกเมยในเขตอำเภอโนนสัง ซึ่งพบโครงกระดูกมนุษย์และสัตว์ เศษภาชนะดินเผา เศษเครื่องประดับสำริด รวมทั้งเครื่องมือเหล็กต่าง ๆ ที่มีอายุร่วมสมัยกับแหล่งโบราณคดีบ้านเชียง จังหวัดอุดรธานี

ยุคก่อนประวัติศาสตร์ ชุมชนโบราณยุคก่อนประวัติศาสตร์ที่ค้นพบได้แก่ แหล่งโบราณคดีลานพร้าว บ้านกุดคอกเมย ตำบลกุดคู อำเภอนोनสัง และแหล่งโบราณคดีดอนกลาง บ้านกุดกวางสร้อย ตำบลบ้านถิ่น อำเภอนोनสัง ซึ่งมีการขุดค้นและสำรวจถึง 3 ครั้ง ครั้งแรก นายวิลเลียม โชฟเฟลอร์ ได้ขออนุญาตกรมศิลปากรขุดค้นเมื่อ พ.ศ. 2517 ครั้งที่ 2 หน่วยศิลปากรที่ 7 จังหวัดขอนแก่น ร่วมกับสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดหนองบัวลำภู สำรวจเมื่อ พ.ศ. 2540 พบว่า องค์ประกอบของโบราณสถานเป็นเนินดินขนาน 155x 200 เมตร สูงประมาณ 2-3 เมตร จากที่ราบโดยรอบ พบหลักฐานต่อเนื่องตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ทวารวดีและลานช้าง ผลการสำรวจกำหนดอายุด้วยวิธีทางวิทยาศาสตร์ได้ค่าอายุ 2500 ปีมาแล้วและหลักฐานทางโบราณคดีวัฒนธรรม ล้างช้าง อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 23-24

แหล่งโบราณคดีบ้านกุดคอกเมย ตำบลกุดคู อำเภอนोनสัง โครงการโบราณคดีภาคตะวันออกเฉียงเหนือสำรวจเมื่อ พ.ศ. 2524 พบว่า องค์ประกอบของโบราณสถานเป็นเนินดิน มีเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 150 เมตร พบว่าหลักฐานทางโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ได้แก่ โครงกระดูกมนุษย์ ภาชนะดินเผา มีทั้งแบบเรียบและแบบตกแต่งผิวด้วยการเขียนสีและลวดลายต่าง ๆ แวดินเผา หินบดยา เครื่องมือเหล็กและเครื่องมือประดับสำริด อายุประมาณ 2500 ปีมาแล้ว

หลักฐานทางโบราณคดีที่ถ้ำเสือตอก บ้างวังมน ตำบลโคกม่วง อำเภอนोनสัง มีภาพเขียนสีเป็นภาพลายเส้นและภาพมือ รวมทั้งภาพสลักเป็นภาพลายเส้น สันนิษฐานว่าเขียนสลักขึ้นในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ยุคก่อนประวัติศาสตร์ เมื่อมนุษย์เริ่มมีการประดิษฐ์ตัวอักษรขึ้นใช้ชุมชนโบราณค่อยมีการพัฒนาการเข้าสู่ชุมชนเมือง มีการติดต่อซื้อขายแลกเปลี่ยนกันมากขึ้น วัฒนธรรมทวารวดีเข้ามามีอิทธิพลครอบคลุมพื้นที่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประมาณ พ.ศ. 1100 – พ.ศ. 1500 ในพื้นที่จังหวัดหนองบัวลำภูพบโบราณวัตถุสมัยโบราณทวารวดี เช่น ใบเสมาหินทราย วัดพระธาตุ

เมืองพิณ อำเภอนากลาง และโบสถ์มหาหินทรายวัดป่าโนนคำวิเวก อำเภอสุวรรณคูหา เป็นต้น เมื่อสิ้นสมัยทวารวดี วัฒนธรรมขอมเริ่มเข้ามามีอิทธิพลสืบแทนประมาณ พ.ศ. 1500- พ.ศ. 1700 ในพื้นที่จังหวัดหนองบัวลำภู พบโบราณสถานและโบราณวัตถุ เช่น ฐานวิหารศิลาแลง ศิลาจารึกวัดพระธาตุเมืองพิณ อำเภอนากลาง และจารึกอักษรขอมวัดป่าคำวิเวกอำเภอสุวรรณคูหา สันนิษฐานว่า ในสมัยวัฒนธรรมทวารวดีและในสมัยขอม ชุมชนโบราณในเขตพื้นที่จังหวัดหนองบัวลำภูคงเป็นชุมชนเมืองเล็ก ๆ ที่กระจายกันอยู่ทั่วไป

ในสมัยกรุงสุโขทัยเมื่อสิ้นสมัยวัฒนธรรมขอม พื้นที่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้รับอิทธิพลไทยลาว (ล้านช้าง) เข้ามาแทนปรากฏชัดเจนในราวพุทธศตวรรษที่ 19 ซึ่งร่วมสมัยกับกรุงสุโขทัย บริเวณลุ่มแม่น้ำโขงตอนบน และลุ่มแม่อยู่ แถบเมืองเชียงทองการตั้งบ้านเมืองของกลุ่มวัฒนธรรมไทยลาวเป็นที่ยอมรับของนักประวัติศาสตร์ว่า อยู่ในสมัยเดียวกับสุโขทัย เพราะมีการกล่าวถึงชุมชนลุ่มแม่น้ำโขงในศิลาจารึกหลังที่ 1 ว่า “ทั้งมาก่อนลาวและไทยเมืองได้หล้าฟ้า ... แสดงว่าชาวเมืองสุโขทัยรู้จักชุมชนทางแม่น้ำลุ่มแม่น้ำโขงเป็นอย่างดี ต่อมาในสมัยพระเจ้าลิไทยก็ได้กล่าวถึงชุมชนกลุ่มวัฒนธรรมไทยลาวที่ได้รวมตัวกันเป็นอาณาจักร ซึ่งเรารู้จักในนามอาณาจักรล้านช้าง ดังนี้ (เขตเมืองสุโขทัย) “เบียงตะวันออก ... เถิงแดนพระยาฟ้าจุ่ม(จุ่ม)” รัชสมัยพระเจ้าฟ้าจุ่ม ราว พ.ศ. 1896-1961 และในรัชสมัยพระเจ้าสามแสนไทย (พ.ศ. 1916-1959) มีขยายอาณาเขตของอาณาจักรล้านช้างได้ครอบคลุมภาคอีสานถึงที่ราบโคราช และขยายอิทธิพลทางการเมืองการปกครอง และแพร่กระจายชุมชนเข้าไปในบริเวณแอ่งสกลนครจนถึงบริเวณพระธาตุพนม (จากพงศาวดารล้านช้าง) การที่กลุ่มวัฒนธรรมไทยลาวเข้ามามีอำนาจเหนือแอ่งสกลนครในสมัยเริ่มต้นของอาณาจักรล้านช้างเป็นปัจจัยสำคัญทำให้วัฒนธรรมไทยลาวเข้ามาแทนที่วัฒนธรรมขอมในเขตพื้นที่จังหวัดเลย หนองคาย อุดรธานี บริเวณอำเภอบ้านฝื่อ หนองบัวลำภู สกลนคร นครพนม ในรัชสมัยของพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชแห่งอาณาจักรล้านช้างได้สร้างพันธไมตรีกับอยุธยาสมัยพระเจ้าจักรพรรดิเพื่อต่อต้านอำนาจพม่าที่กำลังแพร่ขยายขยายอำนาจเข้ามาในอาณาจักรล้านนา เชียงใหม่ ประมาณปี พ.ศ. 2106 พระไชยเชษฐาธิราชแห่งกรุงศรีสัตนาคนหุต (เวียงจันทร์) ได้นำผู้คนอพยพเข้ามาอยู่ในอาณาเขตพื้นที่ของจังหวัดหนองบัวลำภู ได้สร้างพระพุทธรูปและศิลาจารึกไว้ที่วัดถ้ำสุวรรณคูหา อำเภอสุวรรณคูหา และนำไปพรพลงมาบูรณะสร้างบ้านแปลงเมืองหนองบัวลุ่มภูขึ้นใหม่อีกครั้งริมหนองบัว ซึ่งเป็นเมืองเก่าตั้งแต่ขอมเรืองอำนาจ ได้สร้างพระพุทธรูป วิหาร และขุดบ่อน้ำในบริเวณวัดในหรือวัดศรีคุณเมืองและยกฐานะขึ้นเป็นเมือง “จำปานครกาบแก้วบัวบาน” มีฐานะเป็นเมืองหน้าด่านของเมืองเวียงจันทร์ คนทั่วไปนิยมเรียกว่า “เมืองหนองบัวลุ่มภู” ปรากฏหลักฐานสืบมาจนปัจจุบันคือโบราณสถานและโบราณวัตถุที่วัดศรีคุณเมืองมี 2 ลักษณะคือพระพุทธรูปมี 2 องค์ องค์เล็กประดิษฐานอยู่ในกุฏิหรือซุ้มเล็กชั้นล่างหันหน้าไปทางทิศใต้ ฐานกุฏิก่อด้วยศิลาแลงมีโบสถ์มาฝังอยู่รอบทั้งสี่ด้าน และมีการบูรณะต่อเติมให้แข็งแรงขึ้นด้วยอิฐดินเผาและมีโบสถ์มาฝังซ้อนรอบฐานกุฏิทั้งสี่

ด้านส่วนพระพุทธรูปองค์ใหญ่ประดิษฐานอยู่บนฐานสูงอยู่ในซุ้มที่ก่อด้วยอิฐในวิหารหันหน้าไปทางทิศตะวันออก เป็นศิลปวัฒนธรรมไทยลาว (ล้านช้าง) ที่เข้ามาภายหลังขอมเมื่ออำนาจแล้ว โบราณสถานและโบราณวัตถุที่วัดศรีคุณเมืองแห่งนี้ เป็นศิลปวัฒนธรรมลาวล้านช้างที่สงสัยว่าจะสร้างทับอยู่บน ศาสนสถานของขอมผู้เคยเป็นเจ้าของเมืองนี้มาก่อนแล้ว

เมืองหนองบัวลุ่มภูสมัยกรุงศรีอยุธยา ในสมัยกรุงศรีอยุธยา เมื่อ พ.ศ. 2117 ในระหว่างที่ไทยเสียดังกรุงศรีอยุธยา ครั้งที่ 1 ให้แก่พม่าสมเด็จพระนเรศวรมหาราชขณะนั้นมีพระชนมายุได้ 19 พรรษา ทรงครองเมืองพิษณุโลกอยู่ ได้ตามเสด็จพระมหาธรรมราชาพระราชนัดดา น้ากองค์ทัพเสด็จประทับแรมที่บริเวณริมหนองบัวแห่งนี้ สมเด็จพระนเรศวรทรงพระประชวรด้วยไข้ทรพิษ สมเด็จพระมหาธรรมราชา และสมเด็จพระนเรศวรจึงเสด็จนำกองทัพไทยกลับสู่กรุงศรีอยุธยา

เมืองหนองบัวลุ่มภูสมัยพระวอพระตาครองเมือง เมืองหนองบัวลุ่มภูเป็นเมืองสำคัญทางประวัติศาสตร์ และเป็นเมืองที่อุดมสมบูรณ์ด้วยพืชพรรณธัญญาหารมีคำกล่าวเล่าสืบต่อกันมาว่า “หนองบัวลุ่มภูนี้ ดินค้ำน้ำชุ่ม ปลาชุมบ่อนคือแม่แก่งหาง ปลาหางบ่อนคือขางฟ้าล้น จักกะจันฮ้องคือฟ้าลวงบน ...” ตามบันทึกคำสอนภาคอีสานเรื่องตำนาน “พระวอพระตา-ผู้สร้างเมืองหนองบัวลุ่มภู” กล่าวว่าเมืองหนองบัวลุ่มภูนี้พระวอซึ่งภายหลังได้รับบรรดาศักดิ์เป็นพระวรวงษาภักดีและพระตาเป็นผู้มาสร้าง โดยได้สร้างกำแพงเมืองมีค่ายคูประตูรอบครบคัน เพื่อป้องกันข้าศึกมารุกราน โดยเฉพาะข้าศึกจากทางเวียงจันทร์ คือสร้างกำแพงหินขอรบขึ้นที่เชิงเขาบนภูพานคำ ซึ่งเป็นเส้นทางหน้าด่านใกล้กับบริเวณน้ำตกเต่าไต่ห่างจากกำแพงเมืองไปทางตะวันออกประมาณ 2 กิโลเมตร ตามประวัติพระตาและพระวรวงษาภักดี มีภูมิลำเนาอยู่ที่บ้านหิน โงมเป็นเสนาบดีของพระเจ้ากรุงเวียงจันทร์มาตั้งแต่สมัยพระเจ้าอนุวงศ์ไทยธิราช เป็นผู้ดูแลรักษาผลประโยชน์ฝ่ายนอกของกษัตริย์กรุงเวียงจันทร์ มีเรื่องขัดแย้งกันกับพระเจ้าสิริบุญสาร ผู้เป็นโอรสของพระเจ้าอนุวงศ์ไทยธิราช ซึ่งได้ครองราชย์สืบต่อจากพระราชนัดดา จึงได้พาไพร่พลที่อยู่ในความปกครองของตน อพยพหนีข้ามลำน้ำโขงมาตั้งภูมินาเนา บูรณะสร้างบ้านแปงเมือง “จำปานครกาบแก้วบัวบาน” ขึ้นใหม่ ประมาณปี พ.ศ. 2302 ซึ่งตรงกับรัชสมัยของพระเจ้าเอกทัศกษัตริย์องค์สุดท้ายแห่งกรุงศรีอยุธยา เมื่อพระตาและพระวรวงษาภักดีได้มาบูรณะสร้างบ้านแปงเมืองขึ้นได้แล้วได้ตั้งชื่อใหม่ว่า “นครเขื่อนขันธ์กาบแก้วบัวบาน” หมายความว่าเมืองที่มีภูเขากันเขตแดนอยู่ในที่ราบลุ่มแห่งเทือกเขาภูพานคำ มีหนองน้ำ (หนองซำซ่าง) ที่เต็มไปด้วยบัวหลวง ได้ตั้งตนเป็นอิสระไม่ขึ้นกับเมืองเวียงจันทร์ ส่วนหลวงราชโกชนัย และท้าวคำผงซึ่งอพยพมาพร้อมกันและไพร่พลอีกส่วนหนึ่งไปสร้างบ้านแปงเมืองอยู่ที่เมืองภูเวียง (อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่นในปัจจุบัน) ซึ่งอยู่ที่ศิลาใต้ของนครเขื่อนขันธ์กาบแก้วบัวบาน ต่อมาในปี พ.ศ.2310 พระเจ้าสิริบุญสารแห่งเมืองเวียงจันทร์ได้ทราบข่าว พระตาและพระวรวงษาภักดีแยกมาตั้งตนเป็นอิสระอยู่ที่เมืองนครเขื่อนขันธ์กาบแก้วบัวบาน(หนองบัวลุ่มภู) ไม่ยอมขึ้นอยู่กับเวียงจันทร์ ซึ่งตรงกับต้นสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชแห่งกรุงธนบุรี พระเจ้าสิริบุญสารได้ส่งกองทัพ

เวียงจันทร์ตามมารุกราน การสู้รบระหว่างกองทัพเวียงจันทร์กับกองทัพพระตาและพระวราชกัคดี จึงเกิดขึ้นที่ช่องน้ำจั้น (น้ำตกเต่าไต่) บนภูพานคำ กองทัพทั้งสองฝ่ายได้สู้รบกันอยู่ประมาณ 3 ปี กองทัพเวียงจันทร์ก็ยังไม่สามารถตีเมืองนครเขื่อนขันธ์กาบแก้วบัวบานได้ ทางฝ่ายเวียงจันทร์จึงขอ กองทัพพม่ามาช่วยเหลือ จึงสามารถตีเอานครเขื่อนขันธ์กาบแก้วบัวบานได้สำเร็จ กองทัพพระวอ พระตาเพื่ออย่างย่อยับ แม่ทัพนายกองที่สำคัญหลายคนตายในที่รบพระตาละพระวราชกัคดีจึงได้อพยพผู้คนในบังคับบัญชาการหนีไปทางภูเวียง ลงไปทางตายเป็นลำแม่น้ำชี และไปขอพึ่งบารมี เจ้าเมืองจำปาศักดิ์อยู่ระยะหนึ่ง ต่อมาได้แยกตัวออกมาสร้างบ้านแปงเมืองอยู่ที่ดอนมดแดง (ปัจจุบันคือ จังหวัดอุบลราชธานี) แล้วขอพึ่งพระบรมโพธิสมภารของพระเจ้ากรุงธนบุรี ฝ่ายพระเจ้าสิริบุญสารก็ยังคงกองทัพติดตามไปรุกรานกลุ่มพระตาพระพระวราชกัคดีอยู่มิได้ขาดจนล่วงล้ำเข้ามาในเขตของไทย และปราบพระตาและพระวราชกัคดีในปี พ.ศ. 2321 เมื่อพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงทราบโปรดรับสั่งให้พระยาจักรียกกองทัพไปช่วยพระวอและพระวราชกัคดีและสามารถขับไล่กองทัพของพระเจ้าสิริบุญสารออกไปอาณาเขตของไทยได้สำเร็จ แล้วยกกองทัพติดตามเข้าโจมตีเมืองเวียงจันทร์จนได้ชัยชนะและรวบรวมผู้คนและสิ่งของมีค่าต่างๆจำนวนมาก นำกลับมาถวายพระเจ้ากรุงธนบุรี มีพระแก้วมรกตซึ่งพระเชษฐานำไปจากเมืองเชียงใหม่มักกลับมาสู่เมืองไทยดั้งเดิม พระยาจักรีได้รับบำเหน็จความชอบขึ้นเป็นเจ้าพระยามหาจักรีศรีอภัยยศ เมืองเวียงจันทร์ได้ตกเป็นของไทยในฐานะเมืองประเทศราชมีเจ้าเมืองปกครองดูแลขึ้นกับเมืองกรุงธนบุรี และเมืองนครเขื่อนขันธ์กาบแก้วบัวบานหรือหนองบัวลำภูจึงได้กับราชอาณาจักรไทยตั้งแต่นั้นมาจนปัจจุบัน

หนองบัวลำภูในสมัยรัตนโกสินทร์ ระหว่าง พ.ศ. 2369-พ.ศ.2371 ในสมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เจ้าอนุวงศ์แห่งเวียงจันทร์เป็นกบฏ ยกทัพมายึดเมืองนครราชสีมา ทางกรุงเทพฯจึงส่งกองทัพมาปราบเจ้าอนุวงศ์ได้ยกทัพกลับมาตั้งรับอยู่ที่เมืองหนองบัวลุ่มภู ทั้งสองฝ่ายได้ต่อสู้รบกันเป็นสามรบสอง กองทัพฝ่ายไทยก็ติดตามขับไล่ตามจับเจ้าอนุวงศ์ได้ที่เวียงจันทร์ แล้วนำตัวไปพิจารณาโทษที่กรุงเทพฯ ด้วยการทรมานและประจานให้ชาวไทยได้ทราบเป็นเวลาหลายวันจึงเสียชีวิตในกรุงฯ

ในปี พ.ศ. 2433 สมัยรัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ โปรดเกล้าฯ ให้จัดระเบียบการปกครองบ้านเมืองทางลุ่มแม่น้ำโขงใหม่ โดยให้ข้าหลวงเมืองหนองคายบังคับบัญชาเมืองหนองคาย เมืองเชียงขวาง เมืองบริคัณหนิคม เมืองโพนพิสัย เมืองชัยบุรี เมืองท่าอุเทน เมืองนครพนม เมืองสกลนคร เมืองมุกดาการ เมืองกมุทธาสัย เมืองบุรีรัมย์ เมืองหนองหาน เมืองขอนแก่น เมืองคำเกิด เมืองคำมวน เมืองหล่มสักดี เมืองใหญ่ 16 เมืองเมืองขึ้น 36 เมือง เรียกว่า “เมืองลาวฝ่ายเหนือ” ช่วงนี้ให้เมืองหนองบัวลำภูขึ้นอยู่กับเมืองหนองคาย ต่อมาในปี พ.ศ.2434 โปรดเกล้าฯ ให้แต่งตั้งข้าหลวงใหญ่ลาวเป็นพระยาน้อยยาเธอ ออกไปประจำดินแดนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

3 พระองค์คือ กรมหลวงพิชิตปรีชากร ครั้งเป็นกรมหมื่น เป็นข้าหลวงใหญ่ประทับ ณ เมืองอุบลราชธานี เรียกว่า ข้าหลวงเมืองลาวลาว มีเมืองจำปาศักดิ์ เชียงแตง แส่น สีทันดร สาละวัน อัดปือ ยโสธร เขมราฐ กมลาสัย กापสินธุ์ ภูแล่นช้าง สุวรรณภูมิ ร้อยเอ็ด มหาสารคาม เมืองใหญ่ 21 เมือง เมืองขึ้น 43 เมือง กรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม ครั้งเป็นกรมหมื่น เป็นข้าหลวงใหญ่ประทับ ณ เมืองหนองคาย เรียกว่าข้าหลวงเมืองลาวพวน มีเมืองหนองคาย เชียงขวาง บริคณหนักม โพนพิสัย นครพนม ท่าอุเทน ไชยบุรี สกลนคร มุกดาหาร กมูทชาสัย หนองหาน ขอนแก่น หล่มสักดี เมืองใหญ่ 13 เมือง เมืองขึ้น 16 เมือง ครั้งนั้นเมืองหนองบัวลุ่มภูขึ้นอยู่กับเมืองหนองคาย สังกัดหัวเมืองลาวพวนกรมหลวงสรรพสิทธิประสงค์ครั้งเป็นกรมหมื่นตั้ง ณ เมืองหลวงพระบาง เรียกว่า ข้าหลวงหัวเมืองลาวพุงขาว มีเมืองหลวงพระบาง สิบสิงปันนา สิบสิงจุไทย หัวพันทั้งห้าทั้งหก ในช่วงนี้หนองบัวลุ่มภูขึ้นสังกัดหัวเมืองลาวพวน ซึ่งมีเมืองหนองคายเป็นศูนย์กลาง พระประทุมเทวาภิบาลเจ้าเมืองหนองคายได้ตั้งแต่พระวชิรโยดมกมูทเขตมาครองเมืองนครเขื่อนขันธ์กาบแก้วบัวบานซึ่งมีฐานะเป็นเมืองเอกและเปลี่ยนชื่อเมืองใหม่ว่า “เมืองกมูทชาสัย” โดยมีพระวชิรโยดมกมูท เป็นเจ้าเมืองและเป็นข้าหลวงคนสุดท้ายของเมืองกมูทชาสัยบริมย์ ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระยานุภาพเป็นเสนาบดีกระทรวงมหาดไทยได้ปฏิรูปการปกครองส่วนภูมิภาค โดยรวมหัวเมืองเป็นมณฑลต่าง ๆ รวม 6 มณฑล ใน 16 หัวเมืองของมณฑลลาวพวน มณฑลลาวกาว มณฑลเขมร มณฑลลาวกลาง และมณฑลภูเก็จ มีข้าหลวงใหญ่เป็นผู้รับผิดชอบมณฑล เมืองกมูทชาสัยจัดเป็นหัวเมืองเอก 1 ใน 16 หัวเมืองของมณฑลลาวพวน ซึ่งขณะนั้นมีกรมหมื่นประจักษ์ศิลปาคม เสนาบดีกระทรวงวัง เป็นข้าหลวงต่างพระองค์ บัญชาการมณฑลลาวพวน ต่อมาในปีพ.ศ. 2437 สมันสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงเปลี่ยนการปกครองหัวเมืองส่วนภูมิภาค เป็นมณฑลเทศาภิบาล และเปลี่ยนตำแหน่งข้าหลวงใหญ่หรือข้าหลวงต่างพระองค์เป็นสมุหเทศาภิบาล ขึ้นกับกระทรวงมหาดไทย

ในปี พ.ศ. 2443 รัชกาลที่ 5 ได้เปลี่ยนชื่อมณฑลฝ่ายเหนือเป็นมณฑลอุดรและให้รวมเมืองต่าง ๆ ในมณฑลอุดรเป็น 5 บริเวณ ได้แก่ บริเวณหมากแข้ง ในปี พ.ศ. 2450 ได้โปรดเกล้าให้กระทรวงมหาดไทยรวมเมืองต่างๆ และมีข้าหลวงตรวจราชการประจำเมืองควบคุมดูแลอีกชั้นหนึ่ง ต่อมาในปี พ.ศ. 2449 ได้โปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนชื่อเมืองกมูทชาเป็นเมืองหนองบัวลำภูขึ้นอยู่กับบริเวณหมากแข้ง ในปี 2450 ได้โปรดเกล้าฯ ให้กระทรวงมหาดไทยรวมเมืองต่าง ๆ ในบริเวณหมากแข้งตั้งชื่อเป็นเมืองจัตวา เรียกว่า เมืองอุดรธานีส่วนเมืองในสังกัดบริเวณให้มีฐานะเป็นอำเภอ เมืองหนองบัวลำภูจึงกลายเป็น “อำเภอหนองบัวลำภู” ขึ้นกับจังหวัดอุดรธานี โดยมีพระวิจารณ์กมูททกิจ เป็นนายอำเภอคนแรกอำเภอหนองบัวลำภู มีความเจริญรุ่งเรืองมาโดยลำดับ มีชุมชนราษฎรหนาแน่นขึ้นประกอบกับมีอาณาเขตกว้างขวาง มีพื้นที่ประมาณ 400 ตารางกิโลเมตร ไม่สะดวกในการปกครองดูแลราษฎร

ทางราชการจึงยกฐานะชุมชนที่มีความเจริญและอยู่ห่างไกลแยกการปกครองออกจากอำเภอหนองบัวลำภู จัดตั้งเป็นกิ่งอำเภอ รวม 4 กิ่งอำเภอ ตามลำดับ คือ

1. กิ่งอำเภอโนนสัง เมื่อปี พ.ศ. 2491
2. กิ่งอำเภอศรีบุญเรือง เมื่อ วันที่ 16 กรกฎาคม 2508
3. กิ่งอำเภอนากลาง เมื่อ วันที่ 16 กรกฎาคม 2508
4. กิ่งอำเภอสุวรรณคูหา เมื่อ วันที่ 17 กรกฎาคม 2516

ปัจจุบันกิ่งอำเภอเหล่านี้ยกฐานะเป็นอำเภอแล้ว

2. ลำดับพัฒนาการทางประวัติศาสตร์

เมืองจำปานครกาบแก้วบัวบานนานาน ตามตำนาน พระเจ้าสุวรรณปลาหลังปางคำ ยกกองทัพไพร่พลกวาดต้อนเอาราชบุตรและทรัพย์สินอพยพออกเดินทางข้ามแม่น้ำโขงหลบหนีหนีข้าศึก มาตามป่าดงขุนเขาลำเราไพร่เรื่อยมา จนถึงบริเวณแดนดินถิ่นที่ราบสูงใต้เชิงเขา มีบึงน้ำใหญ่ ไส้สะอาดคารคายไปด้วยมวลหมู่ประทุมชาติอุบลบัวหลวงเปล่งปลั่งและอุดมสมบูรณ์ไปด้วย พืชพรรณธัญญาหาร จึงปรึษาหาหรือเสนาอำมาตย์แม่ทัพนายกอง และเหล่าอาณาประชาราษฎร์ลงมีอบุกเบิกตั้งบ้านเมืองราชบุตร สร้างวัดวาอารามขึ้นไว้ ขุดบ่อน้ำใหญ่ก่อนรอบด้วยอิฐตั้งแต่ฐานบนจนพื้นล่างเพื่อให้ได้มีใช้ในการบริโภคเพียงพอกัน จึงขนานนามวันนี่ว่า วัดคนขมน้ำออกบ่อ ก่อกำแพงเมืองล้อมรอบอย่างแน่นหนาถาวร ทำป้อมยามรักษาการณ์ชุ่มประตุไว้พร้อมทั้งสี่ทิศ เสร็จสมบูรณ์ จึงยกเอาเสาเอกหลักเมืองขึ้นมาสถาปนาชื่อ เมืองจำปานครกาบแก้วบัวบาน (ปัจจุบันหนองบัวลำภู) ในปี พ.ศ. 2026 ทรงปกครองไพร่ฟ้าประชาราษฎร์อยู่ด้วยความร่มเย็นเป็นสุขต่อไป เมื่อพระเจ้าสุวรรณปลาหลังปางคำเสด็จสวรรคต พระราชโอรสองค์ใหญ่ได้อภิเษกขึ้นเป็นกษัตริย์ปกครองเมืองจำปานครกาบแก้วบัวบาน ทรงพระนามว่า พระเจ้าสุวรรณปลาหลังปางคำ แเบะได้ทรงพัฒนาบ้านเมืองปรับปรุงขยายให้กว้างขวางออกไป ก็สร้างวัดขึ้นอีกเป็นแห่งที่ 2 อยู่นอกเขตของกำแพงเมืองด้านทิศใต้ริมฝั่งหนองทางด้านทิศตะวันตก ทรงก่อเจดีย์ขึ้นเป็นที่เก็บพระอัฐิของพระราชบิดาและพระราชมารดา ตั้งชื่อว่าวัดพระธาตุไตรภูมิต่อมาเมื่อสิ้นรัชสมัยพระเจ้าสุวรรณปลาหลังปางคำ พระราชโอรสเสด็จขึ้นเป็นกษัตริย์สืบต่อมาทรงพระนามว่าพระเจ้าสุวรรณปลาหลังปางคำ ทรงก่อสร้างวัดวาอารามเพิ่มขึ้นอีกสองแห่งคือ วัดพระเรืองชัยสมสะอาดซึ่งตั้งไว้ริมฝั่งหนองทางทิศใต้ กับวัดพระราชมังกุศล สร้างทางด้านทิศตะวันตกของเมือง ทั้งโปรดฯให้ขุดบ่อน้ำขึ้นอีกเป็นแห่งที่สอง เอาไว้ นอกเขตนอกกำแพงเมือง ในบริเวณชายทุ่งนาที่ปู อยู่ทางด้านทิศตะวันตกของวัดพระธาตุไตรภูมิ เพื่อให้อาณาประชาราษฎร์ได้มีใช้เพียงพอกันจนกาลเวลาล่วงเหมายมาถึงปีพุทธศักราช 2059 อาณาจักรของนครเวียงจันทร์ด้านข้างยังคงอยู่ภายใต้อาณาจักรของจักรพรรดิเซียงชินแห่งอาณาจักรญวน เมื่อทราบข่าวว่าเมืองจำปานครกาบแก้วบัวบานตั้งขึ้นเป็นประเทศราชธานี จึงยกกริธาทัพบุกเข้าโจมตีทำลายกำแพงเผาบ้านเมืองวัดวาอารามอวดววยย่อยยับเหลือแต่ซากปรักหักพัง จับตัวพระเจ้าสุวรรณ

ปาหลังแห่งค่านวไปประหารชีวิตแล้วกวาดต้อนเอารายฎร์ทรัพย์สิน กลับคืนไปไว้ที่เมืองเวียงจันทร์
ล้านช้างเช่นเคย

ส่วนท้าวโพธิสาร พระราชโอรสของพระเจ้าสุวรรณปาหลังแห่งคำ ซึ่งหลบหนี
ออกไปได้เดินทางลี้ภัยไปอาศัยอยู่กับพระเกษมเกล้ากษัตริย์นครเชียงใหม่ แห่งอาณาจักรล้านนา
เมื่อกาลต่อมาจึงได้อภิเษกสมรส กับเจ้าหญิงยอดคำพระราชธิดาของพระเจ้าเกษมเกล้าจันมี
พระราชโอรส 3 พระองค์ คือ

1. เจ้าฟ้าชายเชษฐาวงศ์
2. เจ้าฟ้าชายนาเรือ
3. เจ้าฟ้าชายวรวงศ์

และมีพระราชธิดาอีก 3 พระองค์ คือ

1. เจ้าฟ้าหญิงแก้วกุมาลี
2. เจ้าฟ้าหญิงคำเหล่า
3. เจ้าฟ้าหญิงคำไคร

ในการต่อมาพระเจ้าโพธิสารจึงทูลขอพระราชทานกองทัพจากกษัตริย์ล้านนา
ยกกองทัพกรีธาพลอันเกรียงไกร เสด็จออกจากอาณาจักรล้านนาค้าวแม่ น้ำโจงไปทำศึกล้างแค้นกับ
พระเจ้าจักรพรรดิองค์เชียงชินแห่งญวนที่เข้ามาปกครองนครเวียงจันทร์ล้านช้างบุกบุกเข้าโจมตีจน
แตกพ่ายแพ้ไปได้ชัยชนะ ยึดเอาอาณาจักรเวียงจันทร์ล้านช้าง เข้าไว้ในความสืบทอดต่อมา
ทรงปราบดาภิเษกขึ้นเป็นกษัตริย์ ทรงพระนามว่าพระเจ้าโพธิสาร ประกาศอาณาจักรเวียงจันทร์ ล้านช้าง
ขึ้นเป็นประเทศราชต่อไป

เมื่อถึงปีพุทธศักราช 2089 พระเจ้าเกษมเกล้าเจ้าเชียงใหม่ กษัตริย์แห่งอาณาจักร
ล้านนาได้สวรรคตลง แผ่นดินล้านนาไร้กษัตริย์ที่จะครองราชย์สมบัติ อุปราชจึงทรงกราบทูลมายัง
พระเจ้าโพธิสารแห่งอาณาจักรนครเวียงจันทร์ล้านช้างให้ทรงทราบ ทูลขอราชโอรสองค์ใหญ่ที่เกิดแก่
เจ้าหญิงยอดคำ ซึ่งผู้เป็นเลือดเนื้อเชื้อสายของกษัตริย์ล้านนาให้ทรงเสด็จกลับมาครองราชย์บัลลังก์
ต่อไป พระเจ้าโพธิสารทราบเช่นนั้นจึงทรงอนุญาต แล้วส่งเจ้าฟ้าชายเชษฐาวงศ์กลับไปให้ อภิเษก
ขึ้นเป็นกษัตริย์ทรงพระนามว่า พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชเป็นกษัตริย์แห่งนครเชียงใหม่ ปกครอง
อาณาจักรล้านนาสืบต่อมา

ในปีพุทธศักราช 2095 พระเจ้าโพธิสารก็สวรรคต อุปราชแห่งอาณาจักรนคร
เวียงจันทร์ล้านช้างจึงไปกราบทูลให้พระเจ้าไชยเชษฐาทรงทราบ และเสด็จลงมาจัดการพระศพของ
พระราชบิดา พร้อมด้วยได้อัญเชิญเอาพระพุทธรูปมหาธรรมนิรันตปฏิมากรพระแก้วมรกตกับพระบาง
จากนครเชียงใหม่ให้นำลงมาไว้ที่อาณาจักรนครเวียงจันทร์ล้านช้างครั้นถึงปีพุทธศักราช 2102

ทรงประกาศเปลี่ยนชื่อราชธานีใหม่ว่า เวียงจันทร์บุรีนครศรีสัตนาคณหุตล้านช้างร่มขาว และเปลี่ยนพระนามเมืองเชียงทองราชธานีมาเป็นชื่อ นครหลวงพระบาง แล้วอัญเชิญพระแก้วมรกตพระบางกับพระชกค่านำไปประดิษฐานไว้ที่เมืองเวียงจันทร์บุรีนครศรีสัตนาคณหุตล้านช้างร่มขาวอีกด้วย พร้อมทั้งทรงแต่งตั้งให้พรอนุชาทั้งสองพระองค์ คือเจ้าชายนาเรือและเจ้าชายวรวงศ์ ดำรงตำแหน่งเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ เสด็จขึ้นไปประจำอยู่ที่นครเชียงใหม่ ปกครองอาณาจักรล้านนาแทน ต่อมาในปีพุทธศักราช 2107 หลังสงครามช้างเผือกเสร็จสิ้นลงแล้ว ประเทศพม่าเรืองอำนาจแผ่ศักดานุภาพรุงโรจน์เกรียงไกร ขยายอำนาจอิทธิพลแพร่ออกไป ล้าอาณาจักรเมืองขึ้นไปทั่วล้าสารทิศยกกริธากองทัพอันเกรียงไกร บุกเข้าทำการ โจมตีในอาณาจักรล้านนาได้ ยึดเอามาไว้ในความปกครอง แล้วยกกองทัพบุกโจมตีต่อไปเรื่อย ๆ เข้ายึดอาณาจักรของกรุงศรีอยุธยา มาไว้เป็นเมืองขึ้นได้อีกเช่นกัน ต่อจากนั้นก็เคลื่อนกำลังทัพ บุกเข้าทำศึกสงครามกับเขมรอีกและยึดเอาอาณาจักรเขมรมาเป็นเมืองขึ้นไว้ได้ ยกกริธาข้ามแม่น้ำโขงมาแล้วบุกเข้าทำการ โจมตีดินแดนอาณาจักรของเวียงจันทร์บุรีนครศรีสัตนาคณหุตล้านช้างร่มขาว พระเจ้าไชยเชษฐาธิราช ทรงยกกองทัพออกต่อต้าน แต่ไม่สามารถที่จะต้านทานไว้ได้ เพราะกองทัพของพระเจ้าหงสาวดีมีความเข้มแข็งเกรียงไกรมาก จึงเสียทีแก่ข้าศึกแตกค่ายย่อยยับในที่สุด พระเจ้าไชยเชษฐาธิราช จึงรวบรวมเอาแม่ทัพนายกองไพร่พลกวาดต้อนเอาครอบครัวราษฎรอพยพหนีไปซ่อนตัวอยู่ตามป่าเขาถ้ำนาไพร่ล้าเลียงไพร่พลออกเดินทางมา เขตดินแดนถิ่นราบสูงใต้เชิงเขา น้ำบึงใหญ่ใสสะอาดธารคายไปด้วยมวลหมู่ประทุมชาติและอุดมสมบูรณ์ได้ด้วยพืชพันธุ์ธัญญาหารนานาชนิด ทั้งเป็นเมืองร้างเก่าแก่แต่มีรอยซากกำแพงเมืองปรักหักพังจึงหยุดไพร่พลพักกองทัพอยู่ที่นี้ ซึ่งสุ่มกำลังฝึกอาวุธทหารเตรียมพร้อมและสะสมเสบียงอาหารเอาไว้ในการทำศึกสงครามครั้งต่อไป พร้อมได้สร้างพระพุทธรูปขึ้นแล้วก่อผอบครอบไว้ที่ลานบริเวรวัดคนขมน้ำออกบ่อ แล้ววางแผนจะสร้างเมืองต่อไปแต่ไม่สำเร็จ เพราะความทราบไปถึงพระเจ้าหงสาวดีเสียก่อน จึงส่งกองทัพพม่ามาบุกเข้าโจมตีทำลายแตกกระจายไป พระเจ้าไชยเชษฐาธิราช จึงรวบรวมไพร่พลราษฎรออกเดินทาง หลบหนีไปทางด้านทิศตะวันตก เพื่อหาสถานที่ปลอดภัยซ่อนข้าศึก ล้าเลียงมาถึงบริเวณเทือกเขาผาวังซึ่งมีขุนเขาลูกหนึ่ง (ปัจจุบันคือถ้ำเอราวัณ อำเภอากลาง) เมื่อเสร็จจึงมอบให้เจ้าชายนาเรือและเจ้าชายวรวงศ์ผู้เป็นพระอนุชาแบ่งกำลังไพร่พลราษฎรจัดตั้งฐานทัพลงมือก่อสร้างค้ำอู่โมงค์ได้ขุนเขา เพื่อเป็นที่อยู่อาศัยหลบซ่อนข้าศึก ชื่อถ้ำสุวรรณคูหาศิริสิหาราช (ปัจจุบัน อำเภอสุวรรณคูหา) ต่อจากนั้นก็เริ่มฝึกกำลังอาวุธทหารและสะสมอาหารไว้ได้พร้อมเพรียง จึงมีคำสั่งไปยังเจ้าชายนาเรือ และเจ้าชายวรวงศ์ให้ยกกองทัพมาสมทบกัน เพื่อทำศึกสงครามกู้ชาติแผ่นดินกลับคืนมาครั้งถึงปีพุทธศักราช 2115 พระเจ้าไชยเชษฐาธิราช ทรงแต่งตั้งให้เจ้าชายนาเรือเป็นแม่ทัพหน้า ทรงแต่งตั้งให้เจ้าชายวรวงศ์เป็นแม่ทัพหลัง

ส่วนพระองค์เป็นแม่ทัพหลวง ยกพลกรีฑาทัพออกเดินทางจากถ้ำสุวรรณคูหาศิริสิหราช ข้ามแม่น้ำโขงบุกเข้าโจมตีกองทัพพม่าที่ยึดครองอาณาจักรจนแตกกระเจิงพ่ายแพ้ย่อยยับไป ยึดคืนได้มาไว้ในครอบครอง แล้วทรงประกาศตัวขึ้นเป็นกษัตริย์ปราบดาภิเษกขึ้นครองราชบัลลังก์ของอาณาจักรล้านช้าง ประกาศนครเวียงจันทร์ขึ้นเป็นประเทศสืบต่อไป

ในปี พ.ศ. 2117 พระเจ้ากรุงหงสาวดี กษัตริย์แห่งพม่าทรงพิโรธโกรธแค้นมาก ที่พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชบังอาจหมิ่นพระบรมเดชานุภาพของพระองค์เช่นนั้น จึงพระบรมราชโองการ ไปยังกษัตริย์หัวเมืองต่างๆ ที่อยู่ความปกครองของพม่า ให้ยกกรีฑาทัพออกเดินทางมาทำสงครามกับนครเวียงจันทร์ศรีสัตนาคนหุตล้านช้าง แยกย้ายกำลังพลของกองทัพจากหัวเมืองต่าง ๆ ทั้งหลายออกรายล้อม กรุงเวียงจันทร์ศรีสัตนาคนหุตไว้อย่างหนาแน่นเพื่อป้องกันไม่ให้พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชหลบหนีออกจากพระนครไปได้ ในระยะนั้นกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี และได้ตกเป็นเมืองขึ้นของพม่า สมเด็จพระมหาธรรมราชาได้เสด็จยกกองทัพไปตามคำสั่งของพระเจ้าหงสาวดี พร้อมด้วยราชโอรสคือ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ซึ่งในขณะนั้นยังเป็นเจ้าเมืองปกครองเมืองพิษณุโลก และมีพระชนมายุเพียง 19 พรรษา ได้เสด็จยกกองทัพออกติดตามพระราชบิดามาจากกรุงศรีอยุธยามาตามเส้นทางจังหวัดสระบุรีตัดผ่านข้ามสันผาเสด็จ มาอำเภอแก่งคอย หมวกเหล็ก ปากช่อง ผ่านนครราชสีมา มุ่งมาทางภูเขียว ภูเวียงผ่านทางบ้านเลี่ยน หนองบัวได้เข้าหมู่บ้านลาดหัวนา บ้านข่าบ้านดอนเข้ม เข้าคูหนองบัวลำภู ออกหนองสวรรค์ กองแปม มาที่หนองกัษุนย์ ดอนยานาง ไปบ้านเก่ากลอยกุดกระสือ ข้ามช่องเขาข้าวสารไปอำเภอสังขม ข้ามแม่น้ำโขงเข้าสู่เวียงจันทร์ แต่องค์สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงประหลาดใจใช้ทัพพิช พระเจ้ากรุงหงสาวดี ทรงรับสั่งให้ลอบทัพกลับไปรักษาอาการเสียก่อน องค์สมเด็จพระนเรศวรมหาราชจึงยกทัพกลับมาตามเส้นทางเดิม เพื่อกลับไปยังที่กรุงศรีอยุธยา มาหยุดพักไพร่พลที่พม่าอยู่ที่ริมฝั่งหนองบัวลำภูเป็นเวลาหลายวัน จนพระอาการไข้ค่อยทุเลาลงไปข้างจึงได้เสด็จออกเดินทางต่อไป ดังนั้นจึงเรียกชื่อเส้นทางสายนี้ว่า “ทางเสด็จ” สืบกันมาชั่วหลายอายุคนเพิ่งจะสูญหายไปเมื่อหลังสมัยปีพุทธศักราช 2500 มาเนื่อง ก่อนนั้น ไปยังมองเห็นเป็นรูปร่างของเส้นทางอยู่ เพราะคนยุคในสมัยโบราณใช้เส้นทางเดิน ระหว่างจากนครเวียงจันทร์ล้านช้างเพื่อไปสู่นครกรุงศรีอยุธยาทั้งเป็นเส้นทางที่ใช้ระหว่างราชการทำศึกสงคราม และเป็นเส้นทางที่ใช้ระหว่างราชการเจ้าเมืองต่าง ๆ ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือกับอาณาจักรล้านช้างใช้สัญจรนำเงินค่าภาษีต่าง ๆ เพื่อนำไปส่งส่วยยังท้องพระคลังของเมืองหลวง อาทิเช่นเมืองนคร เวียงจันทร์ เมืองนครหลวงพระบาง หัวเมืองลาวพวน หัวเมืองพงสาลี หัวเมืองบ่อเตนแก่นท้าวหัวเมืองกมุทธาสัยบริรมณ์ หัวเมืองภูเขียว หัวเมืองภูเวียงดังนี้

ยุคเมืองนครเขื่อนขันธ์กาบแก้วบัวบาน จากกาลนานล่วงเลยมาถึงปีพุทธศักราช 2292 อาณาจักรของนครเวียงจันทร์ ในสมัยการปกครองราชย์ของพระเจ้าอนุวงศ์โพธิ์ราช ตอนปลายรัชสมัยถูกชิงราชบัลลังก์ซึ่งตรงกับในประวัติศาสตร์ไทยยุคสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย ช่วงรัชกาล

ของสมเด็จพระเจ้าเอกทัศเป็นกษัตริย์ปกครองกรุงศรีอยุธยา ถูกกองทัพของประเทศพม่าบุกเข้าโจมตี พ่ายแพ้พระยาวรรษภักดีและพระยาตากสิน ขุนศึกที่ถูกพี่น้องกันซึ่งเป็นเลือดเนื้อเชื้อไขของพระไชยเชษฐาธิราช ชาวบ้านเมืองหินโงมแต่ไปรับราชการอยู่นครเวียงจันทร์กับพระเจ้าอนุวงศ์ไทธิราช ส่วนพระยาวรรษภักดีรับราชการเป็นตำแหน่งแม่ทัพ อพยพเอาครอบครัวภรรยาชื่อนางพิพาและบุตรธิดาอีก 8 คน คือ ท้าวกำ ท้าวเสน ท้าวเครือ ท้าวราช ท้าวรส นางประทุมมา นางอ่อนแก้ว นางประทุมมาน้อย นำเอาไปอยู่นครเวียงจันทร์ด้วย ส่วนพระยาตากสินรับราชการเป็นตำแหน่งเสนาบดี ได้นำเอาภรรยาบุตรธิดาอพยพไปอยู่ด้วยคือนางคำแพงและบุตรอีก 6 คน เป็นชาย 3 คน คือ ท้าวผิง ท้าวพรหม ท้าวอินทร์ นางประจารา นางอำภา นางอมิตา

ในกาลต่อมาเจ้าเมืองทั้งหลายคือ หัวเมืองพงสาตี หัวเมืองสีทันดร หัวเมืองคำเกิด หัวเมืองสาละวัน หัวเมืองเซโคน หัวเมืองอัตตปือ เกิดกบฏคิดแข็งข้อจะแยกตัวออกจากความเป็นเมืองขึ้นภายใต้การปกครองของนครเวียงจันทร์ พระเจ้าอนุวงศ์ไทธิราชยกกองทัพออกไปทำการปราบปราม นำกำลังทัพบุกเข้าโจมตีหัวเมืองทั้งหลายจนแตกพ่ายแพ้ ได้รับชัยชนะ จึงจับเจ้าเมืองทั้งนำถวายแด่พระเจ้าอนุวงศ์ไทธิราช กษัตริย์แห่งนครเวียงจันทร์ รับสั่งประหารชีวิตแก่เจ้าเมืองทั้งหลายที่ท้อเสีย พร้อมด้วยพระองค์มีพระราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้พระยาวรรษภักดีกับพระยาตากสิน มีตำแหน่งดูแลหน้าที่ดูแลปกครองหัวเมืองทั้งหลายด้วยเพราะด้วยเหตุนี้เอง ท้าวศิริบุญสาร พระโอรสองค์ใหญ่ของพระเจ้าอนุวงศ์ไทธิราชไม่พอพระทัย ทรงหวั่นเกรงว่าต่อไปพระยาวรรษภักดีกับพระยาตากสินคงจะมีตำแหน่งหน้าที่เหนือกว่าตนเองครั้งในระยะนั้น พระยาวรรษภักดีและพระยาตากสินไม่อยู่ ออกไปตรวจตราดูแลหัวเมืองชั้นนอก ฝ่าตัวท้าวศิริบุญสาร ซึ่งดำรงตำแหน่งเป็นราชวงศ์ จึงร่วมกับทหารคนสนิทคือ พระยาสุโข พระยาพลเชียงสา พระยงหงส์ดำ ร่วมมือกันทำการคิดกบฏเข้าแย่งชิงราชบัลลังก์จากพระบิดาไว้ได้ในความครอบครอง จับตัวพระเจ้าอนุวงศ์ไทธิราช ชังคุก และปลดออกจากตำแหน่งกษัตริย์แล้วปราบดาภิเษกขึ้นเป็นกษัตริย์ ปกครองแผ่นดินอาณาจักรเวียงจันทร์แทนสืบต่อไป ทรงมีพระราชโองการออกประกาศใช้กฎอาญาศึกมีอำนาจสูงสุด และเด็ดขาดสั่งโปรดตำแหน่งของพระยาวรรษภักดีคือออกจากตำแหน่งกองแม่ทัพทันทีแล้วทรงประกาศให้พระสุโข ดำรงตำแหน่งแม่ทัพสืบต่อไป แล้วทรงประกาศแต่งตั้งให้พระยาพลเชียงสา ดำรงตำแหน่งเสนาบดีฝ่ายขวา แล้วทรงประกาศแต่งตั้งให้พระยาหงส์ดำ ดำรงตำแหน่งเสนาบดีฝ่ายซ้าย พร้อมด้วยประกาศให้ยึดทรัพย์ของพระยาวรรษภักดี และพระยาตากสินให้เก็บเข้าไว้ที่ห้องพระคลังหลวงอีกด้วย และออกคำสั่งให้ยึดเอาตัวพระธิดาคนเล็กของพระยาวรรษภักดีคือนางประทุมน้อย มาส่วนพระยาสุโข พระยาพลเชียงสา เมืองแสน เมืองจันทร์และแม่ทัพนายกอง ตลอดจนทหารอีกจำนวนหนึ่งเล็ดลอดหนีไปได้ กลับไปรายงานตัวให้พระเจ้าศิริบุญสารทราบ ทรงพิโรธมากจึงจัดเตรียมรวบรวมกำลังพลยกออกเดินทางข้ามแม่น้ำโขงมุ่งหน้าทัพติดตามกองของพระยาวรรษภักดี โดยพระเจ้าศิริบุญสารมาเป็นแม่ทัพเอง เคลื่อนกำลังสะกดรอยตามทางเดินของช้างศึกม้าศึก

ทางฝ่ายพระวรวงศ์ราชกัศมีเมื่อเห็นทัพมาถึงบริเวณเชิงไหล่เขาปากช่อง ทรงเห็นว่าเป็นสถานที่ตั้งกองทัพเหมาะสมมาก ทั้งเป็นยุทธภูมิที่ได้เปรียบแก่ข้าศึกที่ติดตามมา เมื่อบุกทะลุเข้าโจมตีจนเข้าที่ไหล่เขาแล้ว ข้าศึกจะตั้งตัวไม่ติดและหนีไปยากลำบาก ทรงปรารถนานั้นแล้วตั้งฐานทัพวางกำลังพลรอดักซุ่มเอาไว้เป็นจุดให้เรียบร้อย ตรึงแนวรบอย่างเข้มแข็งรอบุกเข้าโจมตีโอบล้อมข้าศึกก่อนเข้าที่เชิงไหล่เขาไว้แล้วสั่งให้พระยาดาวงสาให้เกณฑ์ราษฎรสะสมเสบียงอาหารส่งลำเลียงบำรุงสนับสนุนแก่ทางกองทัพ อย่าให้ขาดแคลนในระยะปฏิบัติการสงคราม

ครั้นกองทัพของนครเวียงจันทร์ กรีกาทกองทัพเดินทางมาถึงกลางภูพาน พระเจ้าศิริบุญสารทรงรับสั่งให้พระยาพลเชียงสาเป็นแม่ทัพหน้า ยกเอากำลังของเองแสน เมืองทางลงไหล่เขาล่วงหน้ามาก่อน พอข้ามเข้าปากช่องเขาที่คับแคบมา ซึ่งเป็นโอกาสเหมาะที่ได้เปรียบข้าศึกพระยาวรวงศ์กัศมีจึงทรงรับสั่งให้ทหารรบ ทางฝ่ายกองทัพพระยาพลเชียงสาเมื่อถูกบุกเข้าโจมตียังไม่ตั้งตัวติด ทหารทุก ๆ คนก็เกิดหวาดผวาวัวญเสียบ้างก็วิ่งแตกกระเจิงไปเพื่อหลบหนีเอาตัวรอด บ้างก็ถูกฆ่าตายและยอมจำนนตัวเป็นเชลย ส่วนพระยาพลเชียงสาแม่ทัพ ในขณะที่เมืองแสนเมืองจันทร์ทำการต่อสู้กับพระยาวรวงศ์กัศมีอยู่นั้นจึงหลบหนีไปได้ นำความไปกราบทูลให้พระเจ้าศิริบุญสารทราบจึงทรงโกรธเคืองมากยกกองทัพหลวง และกองทัพพระยาสุโข พระยางหงส์คำเคลื่อนกำลังพลข้ามสันเขามา เพื่อจะบุกเข้าทำการโจมตีต่อไปให้ได้ แต่ก็ถูกกองทัพพระยาวรวงศ์กัศมีของหลวงราชโกชนัย กองทัพของท้าวนามวางกำลังตรึงแนวรบต่อต้านเอาไว้อย่างเข้มแข็ง ไม่สามารถที่จะโจมตีทำให้แตกพ่ายได้ ผลที่สุดเสบียงอาหารของกองทัพนครเวียงจันทร์ก็ขาดแคลน ทั้งเหล่าทหารก็อ่อนกำลังมาก พระเจ้าศิริบุญสารจึงยกทัพกลับไปก่อน พอกลับไปถึงอาณาจักรเวียงจันทร์ก็เลิกขบถคือ เจ้าเมืองทั้งหกแห่งเมืองจะแยกตัวออกจากเมืองขึ้น พระเจ้าศิริบุญสารต้องใช้เวลาปราบจลาจลอยู่หลายปี เหตุการณ์สงบลงเรียบร้อยเป็นปกติ และในระยะเวลาที่ว่างจากการทำสงครามนี้ พระยาวรวงศ์กัศมีกับพระยาดาวงสา จึงปรึกษาแม่ทัพนายกองเสนาอำมาตย์ประชุมหารือกันตกลงแก่ออกไปสร้างเมืองขึ้นใหม่หลวงราชโกชนัยและขุนขุนชัย แยกย้ายเอาไพร่พลจำนวน 3000 คนออกเดินทางไปทางทิศตะวันออก ถึงพื้นที่ภูมิประเทศราบลุ่มกว้างขวาง อันอุดมสมบูรณ์ไปด้วยพืชพันธุ์ธัญญาหารนานาชนิด เหมาะสมที่สร้างบ้านเรือนสร้างหลักปักฐาน จึงหยุดพักไพร่พลตั้งเมืองขึ้นชื่อเมืองพรรณนานครหลวงราชโกชนัยเป็นเจ้าผู้ครองนคร ขุนชัยเป็นอุปราช ทรงปกครองไพร่ประชาชนราษฎรอยู่ด้วยความร่มเย็นเป็นสุขตลอดมา (ปัจจุบันเป็นจังหวัดสกลนคร) ส่วนท้าวนามกับท้าวน้อย แยกย้ายเอาไพร่พลอพยพออกเดินทางไปทางทิศใต้พื้นที่ของภูมิประเทศแวดล้อมไปด้วยขุนเขาล้อมรอบเป็นวงกลมใจกลางเป็นที่ราบลุ่ม มีช่องทางเข้าผ่านไปได้ทางเดียวเป็นช่องแคบมีลำธารน้ำไหลตกลงเทือกเขาสูง ไหลหลากลงสู่บริเวณพื้นที่ราบลุ่มชื่อน้ำพองอันเป็นแหล่งสถานที่สมบูรณ์ด้วยพืชพันธุ์ธัญญาหารสัตว์ป่านานาชนิดเหมาะแก่การตั้งหลักฐานสร้างเมืองจึงตั้งเมืองขึ้น ชื่อเมืองนครเวียง

ราชธานีบุรีรัมย์ ทำนามอภิเชกขึ้นเป็นเจ้าผู้ครองนครต่อไป (ปัจจุบันคืออำเภอภูเวียง ซึ่งอยู่เขตพื้นที่ของจังหวัดขอนแก่น ทางฝ่ายพระยาราชภักดีพระยาตาดวงสา จึงยึดเอาเขตพื้นที่ภูมิประเทศใต้บริเวณเชิงเขาภูพานอันเป็นดินแดนถิ่นราบสูง มีบึงน้ำกว่าใหญ่ใสสะอาดคราดายไปด้วยมวลหมู่อุบลและอุดมสมบูรณ์ไปด้วยพืชพันธุ์ธัญญาหาร สัตว์ป่าสัตว์น้ำหลากหลายมากมายนานาชนิด สถานที่ทำไร่นาสวนก็เหมาะแก่การทำเกษตรเพาะปลูกถูกต้องกับตำนานของพงศาวดารที่บันทึกไว้ และเป็นดินแดนพื้นที่ที่ภูมิประเทศเหมาะสมที่จะตั้งเมืองได้เจริญรุ่งเรืองต่อไป เพราะเป็นสถานที่ป้องกันข้าศึกศัตรูได้ง่ายปลอดภัย จึงส่งรับสั่งไพร่ฟ้าประชาราษฎร์ลงมือบุกเบิกก่อสร้างถางพงหนามแห่งให้ออกเตียน ริเริ่มวางโครงสร้างแผนผังเมืองขึ้นแยกเอารายกรออกไปอาศัยเป็น 4 หมู่บ้าน ตัดถนนเชื่อมโยงติดต่อกันให้สัญจรไปมาได้สะดวกสบาย ก่อสร้างซ่อมแซมปฏิสังขรณ์บูรณะวัดวาอารามที่ของเก่าแก่ขึ้นไว้ทั้ง 4 แห่งพร้อมกัน และตั้งชื่อตามตำนานของพงศาวดารเก่าคือวัดพระเรืองชัยสมสะอาด วัดพระธาตุไทรภูมิวัดคนขมน้ำออกบ่อศรีคุณเมือง (ซึ่งวัดนี้เป็นวัดที่อยู่ในเขตกำแพงเมืองล้อมรอบ)

วัดพระราชศรีสุภคัย โศก ทรงก่อตั้งเตาเผาอิฐขึ้นที่ทางด้านทิศตะวันตกเมือง คือบ้านกุดโพนทัน (ปัจจุบันคือที่ตั้งของวัดศิริสามัคคีธรรม) เกณฑ์ระดมกำลังทหารและราษฎร เร่งลงมือทำก้อนอิฐมาก่อนสร้างกำแพงขึ้นไว้ล้อมรอบเมืองอย่างหนาแน่นถาวร ทำขุมประตูดอยรักษาการณ์ไว้ทั้งสี่ทิศ สร้างหอรอบครบครันเสร็จสรรพเรียบร้อยสมบูรณ์ ซึ่งระยะเวลาก่อสร้างเมืองนานถึง 11 ปี คือนับตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2292 มาจนถึงปีพุทธศักราช 2302 ครั้นได้เวลาฤกษ์ชัยยามยามดีอันมีงเป็นมิ่งขวัญศิริมงคล จึงทรงยกเสาหลักเมืองขึ้นแล้วสถาปนาชื่อเมืองนครเขื่อนขันธ์กาบแก้วบัวบาน ประกาศตัวเป็นประเทศราชไม่ขึ้นนครเวียงจันทน์ พระยาราชภักดีคืออภิเชกขึ้นเป็นเจ้าผู้ครองนคร ทรงแต่งตั้งให้พระยาตาดวงสาดำรงตำแหน่งอุปราช ทรงเลื่อนยศและแต่งตั้งให้ท้าวกำ ขึ้นเป็นหลวงกำพลพิชิตทรราชย์ ตำแหน่งราชวงศ์ ทรงเลื่อนยศและแต่งตั้งให้ท้าวคำผิงขึ้นเป็นหลวงคำผิงปราบปรบภัย ดำรงตำแหน่งตำแหน่งราชบุตร ทรงเลื่อนยศท้าวเสนาและแต่งตั้งเป็นขุนสุรเสนพิทักษ์ราษฎร ดำรงตำแหน่งเมืองจันท์ ทรงเลื่อนยศและแต่งตั้งท้าวราชขึ้นเป็นหมื่นราชบำรุงดำรงตำแหน่งชานนทร ทรงเลื่อนยศและแต่งตั้งให้ท้าวอินทร์ ขึ้นเป็นหมื่นอินทรจิตดำรงตำแหน่งชานนท์ ทรงปกครองไพร่ฟ้าประชาราษฎร์อยู่ด้วยความร่มเย็นเป็นสุขสืบต่อมาไปครั้นในกาลต่อมาทางอาณาจักรนครเวียงจันทน์ เพื่อปราบพวกขบถแข็งเมืองเสร็จสิ้นเรียบร้อยแล้ว พอลความทราบไปถึงพระเจ้าศิริบุญสารเมื่อพิโรธว่าพระยาราชภักดีกับพระยาตาดวงสาเป็นขบถต่อราชบัลลังก์อย่างร้ายแรง หากปล่อยไว้พระวอพระตามีกำลังมากขึ้น คงจะยกกองทัพมาทำศึกกับเวียงจันทน์แน่ ๆ ทรงปรารภเช่นนั้นแล้วจึงรวบรวมเกณฑ์เอากองทัพ จากหัวเมืองต่าง ๆ ที่อยู่ภายใต้การปกครองเวียงจันทน์ กริธาทัพยกพลออกเดินทางข้ามแม่น้ำโขงมาวางกำลังพลรายล้อมขุนเขาไว้ในปีพุทธศักราช 2306 ต่อจากนั้นก็ทรงส่งกองทัพหน้ายกพลเข้าทำการ โจมตีเพื่อยึดเมืองนครเขื่อนขันธ์ได้ ฝ่ายพระยาราชภักดีส่ง

กองทัพหน้ามาออกตั้งฐานทัพเอาไว้ที่ค่ายรบปากช่องเชิงขางแนวรายล้อมเอาไว้อย่างแข็งแรง จัดเตรียมกองทัพหลังเอาไว้คอยบุกโจมตีเพื่อเสริมสร้างกำลังพลสนับสนุนกองทัพหน้า ส่วนทางด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ ก็จัดส่งกองทัพออกไปตั้งค่ายรับศึกอยู่ที่หนองค่าน เพื่อคอยรับมือข้าศึกที่ยกทัพมาทางด้านเมืองบ่อแต่นแก่นท้าว ส่วนทางด้านทิศใต้ก็จัดส่งกองทัพออกไปตั้งค่ายอยู่ริมพะเนียงวังหมื่นเพื่อคอยต่อต้านรับหน้าข้าศึกที่ยกมาทางด้านภูเขิวภูเวียง กองทัพของนครเวียงจันทน์บุกเข้ามาที่ไรก็ถูกโจมตีจนแตกพ่ายกลับไปทุกครั้ง ไม่สามารถที่จะบุกข้ามช่องเขาปากช่องเข้ามาได้ผลที่สุดก็เลยถูกกองทัพเมืองนครเออนันท์ บุกเข้าโจมตีพ่ายกลับไป ซึ่งสร้างความเจ็บแค้นให้กับพระเจ้าสิริบุญสาร เป็นทวีคูณเพิ่มมากยิ่งขึ้นไปอีก

ในกาลต่อมาเมื่อพระเจ้าสิริบุญสาร ทรงสะสมเสบียงอาหารในการทำศึกได้มากมายพร้อมด้วยศึกไพร่พลรบไว้พร้อมเพรียงไว้แล้ว จึงยกกริธากองทัพมาทำสงครามอีกครั้งที่สองในปีพุทธศักราช 2312 ตั้งกองทัพปิดล้อมรอบภูเขาเอาไว้คิดหาวิธีการช่องทางที่จะบุกเข้าโจมตีเมืองนครเออนันท์ให้ได้ แต่ไม่สำเร็จเพราะกองทัพของพระยาราชภักดีมีที่ตั้งฐานที่มั่นเปรียบเหนือกว่ามาก บุกเข้าปากช่องที่ไร ก็ถูกโจมตีพ่ายกลับมาทุกครั้ง ได้แต่เพียงตรึงแนวรายล้อมเทือกเขาเอาไว้เท่านั้นเอง ผลที่สุดเสบียงอาหารก็หมดลงจึงถอยทัพกลับไปก่อนแต่พระเจ้าสิริบุญสารก็ไม่ละความพยายามที่จะทำลายเมืองนครเออนันท์ให้ได้ จึงทรงเรียกประชุมปรึกษามาที่พนาขกองทั้งหลายลงความเห็นตกลงกันว่า พระยาราชภักดีเป็นผู้มีความสามารถและเข้มแข็งเก่งกล้าในฝีมือเชิงรบทุก ๆ อย่างทั้งภูมิประเทศที่ตั้งเมืองเหมาะสมอำนวย เป็นฝ่ายได้เปรียบแก่ข้าศึกหลายเท่า ซึ่งยากนักที่จะโจมตีให้แตกพ่ายได้ นอกจากวิธีเดียวใช้กำลังให้มาก ๆ แล้วบุกโจมตีเข้าทุก ๆ ทางเท่านั้น จึงจะรับชัยชนะได้ เมื่อปรากฏเช่นนั้นแล้วพระเจ้าสิริบุญสาร จึงทรงมีพระราชสาส์นไปถึงพระสหาย คือ หลวงราชณรงค์ฤทธิ์เจ้าเมืองพิมาย ให้ยกกองทัพมาช่วยทำสงคราม และเกณฑ์เอากำลังพลจากทุก ๆ หัวเมืองน้อยใหญ่ที่อยู่ภายใต้การปกครองของนครเวียงจันทน์ทั้งหมด แล้วจัดแบ่งออกเป็นกองทัพใหญ่ 4 กอง คือ

1. กองทัพหน้าสงแต่ตั้งให้พระสุโฑเป็นแม่ทัพ คุมกำลังพลของหัวเมืองพงสาตี เมืองสีทันดร เมืองกำเนิด เมืองสาละวัน เมืองอัตตปือ เมืองเซโดน ยกกองทัพมาทางด้านทิศตะวันออกออกลำเลียงพลบุกเข้าโจมตีปากช่อง ตีลุยเข้าไปให้ถึงตัวเมือง
2. กองทัพขวาทรงแต่ตั้งให้พระยาพลเชียงสาเป็นแม่ทัพ คุมกำลังพลหัวเมืองไชยบุรี เมืองสุวรรณเขต เมืองคำม่วน เมืองวาปีจำทอง ยกกองทัพลำเลียงพลมาทางด้านทิศเหนือยกพลข้ามมาทางข้าวสาร แล้วยกทบเข้าโจมตีตีสมทบ
3. กองทัพซ้ายทรงแต่ตั้งให้หลวงราชณรงค์ฤทธิ์เป็นแม่ทัพ คุมพลมาทางด้านทิศใต้ ผ่านข้ามเมืองภูเขิวภูเวียงมา ยกกองทัพเข้าโจมตีสนับสนุนเพิ่มเสริมกำลังพลรบเพิ่มเติม

4. กองทัพหลวงพระเจ้าศิริบุญสารทรงเป็นแม่ทัพเอง ยกพลออกมาทางด้านทิศตะวันตกผ่านเข้ามาทางเมืองบ่อเตนแก่นท้าว ยกทัพเข้าโจมตีสนับสนุนเพื่อเสริมกำลังพลรบเพิ่มเติม

ครั้งจัดการแบ่งกำลังกองทัพออกเป็นที่ยี่สิบร้อยแล้ว เมื่อได้เวลาเป็นฤกษ์ชัยอันเป็นมิ่งมงคลถูกต้องตามตำราพิชัยสงคราม ซึ่งตรงกับวันเพ็ญเดือนหก ในปีพุทธศักราช 2318 ก็เคลื่อนกำลังพลกรีธาทัพอันเกรียงไกร ออกเดินทางจากนครเวียงจันทน์ข้ามแม่น้ำโขงมามุ่งหน้าสู่เมืองนครเขื่อนขันธ์กาบแก้วบัวบานทางฝ่ายพระราชภักดี ทรงแต่งตั้งให้ทหารเดินทางไปสืบราชการลับดูความเคลื่อนไหวของนครเวียงจันทน์ เมื่อทหารกลับมารายงานให้ทราบว่างทัพนครเวียงจันทน์กำลังยกพลกองทัพออกเดินทางมาทำศึกสงครามครั้งใหญ่ จึงจัดการเตรียมเสบียงอาหาร และจัดแบ่งกำลังพลออกไปไว้ให้เป็น 4 กองทัพ คือ

1. กองทัพหน้าทรงแต่งตั้งให้พระยาตาดวงสาเป็นแม่ทัพ ควบคุมกำลังพลรบของหลวงราชราชานนท์ และหลวงกำพิชิตพระราชภัยกับหมื่นราชานุชีพ ยกกองทัพออกไปตั้งค่ายอยู่ที่เชิงเขาปากช่องเพื่อปะทะต่อต้านกับข้าศึก ที่ยกทัพมาทางด้านทิศตะวันออก

2. กองทัพหลวงหลังทรงแต่งตั้งให้หลวงคำผิงปราบปรบภัยเป็นแม่ทัพ ควบคุมกำลังพลรบของหลวงชาญสงคราม ยกกองทัพออกไปตั้งค่ายอยู่หนองด่าน ทางด้านทิศตะวันตกของเมืองเพื่อคอยรับศึกที่ยกมาทางเมืองบ่อเตนแก่นท้าว

3. กองทัพขวาทรงแต่งตั้งให้ ขุนพรหมพิทักษ์เมืองเป็นแม่ทัพ ควบคุมกำลังพลของหมื่นเทพบุรีและหมื่นหลุย ยกกองทัพออกไปตั้งค่ายอยู่สัมปอ่ย ทางด้านทิศเหนือของเมืองแยกให้หมื่นเทพบุรีนำเอาทหาร ออกไปดักซุ่มสกัดรออยู่ที่ภูกระสู แยกให้หมื่นหลุยเอากำลังทหาร ออกไปสกัดกั้นขัดตาทัพอยู่ด่าน เพื่อคอยปะทะป้องกันกองทัพ ที่ยกกำลังมาทางช่องข้าวสาร

4. กองทัพซ้ายทรงแต่งตั้งให้ขุนสุรเสนพิทักษ์ราษฎร์เป็นแม่ทัพ ควบคุมกำลังพลของหมื่นถื่อคำหาญ หมื่นวิฆาทรชยกกองทัพออกไปตั้งค่ายที่อยู่ชายทุ่งริมฝั่งลพพะเนียงวังหมื่นนอกเมืองทางด้านทิศใต้ เพื่อคอยต้อนรับศึกที่จะยกมา ทางด้านภูเขิวภูเวียง

5. กองทัพหลวงพระราชภักดีทรงเป็นแม่ทัพเอง ควบคุมกำลังพลของหมื่นราชบำรุงและหมื่นอินทรชิตยกออกครึ่งแฉลบ พร้อมคอยส่งเสบียงอาหารบำรุงกองทัพต่าง ๆ

ต่อจากนั้นนครเวียงจันทน์ ก็เคลื่อนกำลังพลเข้าโจมตีพร้อมกันทุก ๆ จุดที่วางเอาไว้ ทางฝ่ายกองทัพของเมืองนครเขื่อนขันธ์กาบแก้วบัวบานต่อสู้ด้านทานเอาไว้อย่างเข้มแข็ง จนสุดความสามารถเพื่อป้องกันคุ้มครองบ้านเมือง ผลัดกันรุกผลัดกันรับตอบโต้กันไปมาฝ่ายกองทัพนครเวียงจันทน์วางกำลังที่มีมากกว่ากระจายออกไป ตรึงแนวรายล้อมเมืองนครเขื่อนขันธ์ไว้ เมื่อปิดกันราษฎร์ไปมาหาเสบียงอาหารไม่ได้ ซึ่งนับเป็นระยะเวลาตั้งสามปีกว่า ๆ ก็นับตั้งแต่พุทธศักราช 2318 มาจนถึงต้นปีพุทธศักราช 2321 กำลังกองทัพของเมืองนครเขื่อนขันธ์ก็อ่อนลง ทั้งเสบียงอาหาร

ก็ขาดแคลนเพราะเมืองถูกปิดล้อม เพราะกำลังพลรบก็มีน้อยกว่า จึงไม่สามารถที่ต่อต้านกำลังของฝ่ายของข้าศึกเอาไว้ได้อีกต่อไป ผลที่สุดจึงถูกกองทัพนครเวียงจันทน์ ผนึกกำลังโหมกระหน่ำบุกตะลุยเข้า ุ้โจมตีจนแตกพ่ายแพ้ย่อยยับไปในที่สุด บ้านเมืองถูกเผาอวดยกกำแพงถูกพังทลายเหลือแต่ซาก พระยาตากสงสาและทหารจำนวนมากถูกจับตัวได้ นำไปประหารชีวิตที่ค่ายรบเชิงปากช่อง ส่วนพระยาราชภักดีและแม่ทัพนายกองที่เหลือรอดมาได้จึงรวมกำลังวาดต้อนเอาครอบครัวราษฎร ทรัพย์สินของมีค่าช้างม้าวัวควายหลบหนีข้าศึกไปทางทิศเหนือออกเดินทางมาตามป่าเชิงเขา ข้ามช่องข้าวสารรอนแรมในป่าคงมาตามทางสายริมฝั่งแม่น้ำโขงจนล่วงลู่ถึงเขตดินแดนของ นครจำปาศักดิ์ เพราะเจ้าโอซึ่งเกรงกลัวเดชานุภาพของพระเจ้าศิริบุญสารอยู่แล้วจึงไม่ยอมรับไว้ขับไล่ พระยาราชภักดีก็ออกไปนอกเขตเมืองจำปาศักดิ์เสีย พระยาราชภักดีจึงลี้ภัยพลเดินทางมา ตั้งฐานทัพเพื่อรอรับศึกอยู่ที่บ้านคูบ้านแก แล้วรับสั่งให้หลวงคำผงปราบปรบภัยกับหลวงคำพิชิต ทรราชย์นำอาทรัพย์สมบัติช้างม้าวัวควายไปตั้งหลักฐานอยู่บ้านช่องอยู่คอนมดแดงเพื่อความปลอดภัย และทรงบันทึกราชสาสน์ตรากราบทูลไปยังสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช เพื่อฟังขอบารมีอาณาจักร สยามสืบต่อไป

ฝ่ายพระเจ้าศิริบุญสารเมื่อเดินทัพออกมาจากนครเวียงจันทน์แล้ว ทรงถือทราบบว่า พระยาราชภักดี ยกทัพหนีไปทางเมืองนครจำปาศักดิ์ จึงโปรดเกล้าให้พระยาสุโขกับพระยาพลเชียงสา เป็นแม่ทัพคุมกองทัพยกพลออกติดตามไป ทรงโปรดเกล้าฯ ให้พระยาหงส์คำเป็นแม่ทัพคุมกองทัพ หลังยกพลติดตามไป ครั้นกองทัพเดินทางไปถึงเมทองนครจำปาศักดิ์ พระเจ้าโอเจ้าเมืองจึงออกมาขอ อ่อนน้อมยอมสวามิภักดิ์ต่อพระยาสุโข แล้วรายงานให้ทราบ ว่า พระยาราชภักดีได้มาขอพึ่งแต่ตน ไม่ยอมรับไว้และให้หนีออกจากนอกเขตแดนไปเวลานี้ได้ไปตั้งทัพอยู่ที่บ้านบ้านคูบ้านแก เมื่อพระยา สุโขทราบเรื่องเช่นนั้น จึงส่งพระราชสาสน์ตราไปถึงพระยาราชภักดีให้ยอมมามอบตัวเป็นเชลยศึก โดยดี แต่พระยาราชภักดีเป็นชายชาติทหารมีความหยิ่งในศักดิ์ศรีจึงจอบพระราชสาสน์ตราไปว่า ถ้าหากว่าแม่ทัพแห่งนครเวียงจันทน์อยากได้ตัวเรา ให้ยกกองทัพมาทำศึกสงครามกันเอา เราเป็น ชายชาติทหารไม่เคยหวั่นต่อความตาย เสร็จแล้วพระยาราชภักดีจึงจัดแบ่งไพร่พลออกไปอีกครั้ง หนึ่งเพื่อไปหลบซ่อนร่วมกับราษฎรที่อยู่คอนมดแดง เหลือเอาไว้แต่ทหารหน่วยกล้าตายที่ยอม พลีชีวิตเพื่อความปลอดภัยของผู้ดูแลภายหลังฝ่ายพระยาสุโขได้รับพระราชสาสน์ก็โกรธจึงยกทัพบุก เข้าโจมตีกองทัพของพระยาราชภักดีเช่นฆ่าทหารไพร่พลล้มตาย พระยาราชภักดีมีกำลังพลรบ น้อยกว่าจึงจึงถูกพระยาสุโขล้อมจับตัวได้ประหารชีวิตทั้งเสียในสนามรบแห่งนั้นทหารส่วนใหญ่ที่ เหลือจึงยอมจำนนมอบตัวเป็นเชลยศึก พระยาสุโขจึงกวาดต้อนนำกลับไปถวายแด่พระเจ้าศิริบุญสาร แห่งนครเวียงจันทน์ ความครั้งนี้ทราบถึงพระเจ้าตากสินมหาราช ทรงถือว่าเป็นการหมิ่นพระบรม- เดชานุภาพจึง โปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึกยกทัพไปทางบกนำกำลังเข้าโจมตีนคร

เวียงจันทน์ นครหลวงพระบาง เมืองไชยบุรี ท่งเชียงคำ เมืองพงสาลี เมืองหัวโขง เมืองเชียงขวาง ได้ไว้
 ในความครอบครอง ส่วนพระเจ้าศิริบุญสารหนีไปได้ จึงอัญเชิญพระมหามณิรัตน์ปฏิมากรแก้วมรกต
 และพระบางจากนครเวียงจันทน์ พร้อมด้วยกวาดต้อนเอาราชบุตร และครอบครัวของเจ้าศิริบุญสาร
 ทั้งสามพระองค์ คือ เจ้านันทเสน เจ้าอินวงศ์ เจ้าอุวงศ์ ลงมาไว้ยังกรุงธนบุรีและโอรสของพระเจ้า
 ศิริบุญสารทั้ง 3 พระองค์ สมเด็จพระยามหากษัตริย์ทรงเป็นผู้ทำนุบำรุงไว้เอง ส่วนครอบครัวราชบุตร
 นั้นทรงให้ตั้งหลักฐานบ้านเรือน ภูมิลำเนาอยู่ตามหัวเมืองชั้นใน ต่อจากนั้นพระเจ้ากรุงธนบุรี
 ทรงโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้คำผงปราบปรบภัย เป็นท้าวประทุมว่าคำดำรงตำแหน่งเจ้าเมืองสืบต่อไป
 ครั้นกาลเวลาต่อมา ในรัชกาลสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เพี้ยนามสูงมณฑลหนองคาย ได้อพยพ
 เอาราชบุตรจากบ้านหินโงม ชาวบ้านประโคเวียงคุกและชาวบ้านเปิดเมืองบางสวนลุงจารย์บุญกับ
 ลุงบุญทิดแก้วชาวมณฑลอุบลราชธานี ได้อพยพเอาราชบุตรชาวบ้านคอนมดแดงมานุกเบิกก่อสร้าง
 ถางพงพนามแห่งออก ทำไร่สวนสร้างหลักปักฐานสร้างเป็นหมู่บ้านใหญ่กว้างขวางออกไป
 พระยาอุทตคามมฤตเขต (นายพรหมา โกมฤตเขตต์) ข้าหลวงมณฑลหนองคายจึงยกระดับของหมู่บ้าน
 หนองบัวลุ่มภูเป็นตำบลหนองบัวลุ่มภู แต่งตั้งให้เพี้ยนามสูงเป็นกำนันต่อมามีราชบุตรจากถิ่นต่าง ๆ
 อพยพเพิ่มเติมเข้ามาเรื่อย ๆ มากขึ้นมิได้ขาด เพราะเป็นดินแดนที่อุดมสมบูรณ์มาก ดังได้กล่าว
 ในเบื้องต้น

ยุคเมืองกมุทธาศัยบริรมย์ มีคำภายิตโบราณกล่าวไว้ เป็นคำกลอนของภาคอีสานว่า

หนองบัวลำภูคินค้ำน้ำขุม	ปลาทุมบ่อนคือแข่งแห่งหาง
ปลานางบ่อนคือขางฟ้าล้น	จักกะจันฮ้องคือฟ้าลวงบน
โทด ๆ ฮ้องปานฟ้าผ่าเหลือง	ทั้งก่อเฟืองและก่อเช่า
งามพอป่านป่าแข่งป่าเลา	เข้านั้นได้ลั่นเล่าเหลือชื่อ
สิบบ้านซ่าห้าบ้านลือ	หลังเข้ามาจัน ๆ จนลั่นแน่นอ้งเมือง
หากแห่ขึ้นบ่อทันได้ตึ้ง	ปลากระเด็นเล่นข่าเถา
ฝูงหมู่กาเวานกกวางฟาง	กระหลังโฮมเหลือลั่น

เมื่อกาลต่อมาอีกประชาชนก็อพยพมาอยู่อาศัยที่ตำบลหนองบัวลุ่มภูเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ
 เป็นจำนวนมากเข้า สร้างหลักฐานบ้านเรือนกว้างขวางออกไป มีจำนวนหลายหมู่บ้านด้วยกันในปี
 พุทธศักราช 2406พระยาอุทตคามมฤต เขตข้าหลวงมณฑลหนองคายจึงยกระดับฐานะตำบลหนองบัว
 ลุ่มภูเป็นหัวเมือง พระยาอุทตคามมฤตเขตต์เอานามของตระกูลมาผสมร่วมเข้ากับดินแดนแห่ง

ภูมิประเทศของพื้นที่ อันอุดมสมบูรณ์ไปด้วยพืชพันธุ์ธัญญาหาร แล้วขนานนาวชื่อ เมืองกมุทธาสัย
 บริรมย์ ส่งให้พระวิษโยดม กมุทธเขต (นายพิมพ์พา โคมุทธเขตต์) จากตำแหน่งราชวงศ์ของมณฑล
 หนองคายซึ่งผู้เป็นบุตรมาดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าเมืองคนแรก ปกครองหัวเมืองกมุทธาสัยบริรมย์
 สืบต่อมา พระวิษโยดมอพยพเดินทางมาจากมณฑลหนองคาย มาตั้งหลักฐานบ้านเรือนและสถานที่
 ราชการ ขึ้นห่างทิศเหนือของตัวหนองห่างออกไปประมาณ 200 เมตรเกณฑ์ราษฎรมาตัดไม้ตั้งรั้ว
 เป็นท่อน ๆ ยาวหกเมตร แล้วฝังพื้นดินเรียงกันเป็นท่อนๆติดต่อกันจนรอบบริเวณที่ราชการ ซึ่งมีความ
 กว้างประมาณด้านละ 200 เมตร และชาวเมืองมักจะเรียกสถานที่แห่งนี้ว่า “โนโง” ปัจจุบันอยู่เขต
 พื้นที่ของหมู่บ้านทุ่ง ในบริเวณของอาจารย์ บรรยงค์ ชมภูโคตร ข้าราชการในยุคสมัยของพระวิษโยดม
 ปกครองหัวเมือง กมุทธาสัยบริรมย์ คือ

1. พระวิเศษกมุทธการ	ตำแหน่งอุปฮาด
2. หลวงพิบาลพิณพันธ์	ตำแหน่งราชวงศ์
3. หลวงวิศาล อักษรกิจ	ตำแหน่งราชบุตร
4. ขุนวิสิทธิ์อักษรศาสตร์	ตำแหน่งเมืองแสน
5. ขุนสุนทรบริรักษ์	ตำแหน่งเมืองจันทร์
6. ขุนพิทักษ์บรรณสัตย์	ตำแหน่งชานนคร
7. ขุนบำรุงพิทักษ์ราษฎร์	ตำแหน่งชานนท์
8. เพี้ยนามสูง บำรุงกิจ	ตำแหน่งเพี้ยเมือง
9. หมื่นพิณิจ บำรุงราษฎร์	ตำแหน่งกวนเมือง

พระวิษโยดม กมุทธเขต พัฒนาบ้านเมืองให้เจริญรุ่งเรืองก้าวหน้า วิวัฒนาการ
 ถนนตัดให้เชื่อมโยงต่อกัน เพื่อประชาชนสัญจรไปมาหากันได้สะดวก ระหว่างบ้านเหนือมายัง
 กลางต่อถึงบ้านทุ่ง (ปัจจุบันบ้านทุ่ง) เชื่อม โยงไปถึงบ้านใต้ (ปัจจุบันบ้านจิก) ต่อไปจนถึงบ้านลำภู
 และทำนุบำรุงศาสนา ปฏิสังขรณ์ซ่อมแซมวัดวาอารามเพิ่มเติมทั้งสี่แห่ง คือ วัดพระเรื่องชัยสมสะอาด
 ตั้งอยู่หมู่บ้านใต้ วัดพระธาตุไตรภูมิ ตั้งอยู่บ้านทุ่ง วัดคนขุมน้ำออกบ่อศรีคุณเมือง ตั้งอยู่หมู่บ้าน
 เหนือและวัดพระธาตุศรีสุ่มังค์หายโศก ตั้งอยู่หมู่บ้านลำภูพระวิษโยดมและราษฎรชาวเมืองกมุทธาสัย
 บริรมย์ ได้ช่วยเหลือราชการแผ่นดินของประเทศชาติที่สำคัญควรนำมาเอามาบันทึกไว้ ให้ลูกหลาน
 เชื้อสายชาวเมืองกมุทธาสัยบริรมย์ได้รำลึกถึงดวงวิญญาณของบรรพบุรุษแห่งแดนดินถิ่นราบสูงของ
 เรา ที่ได้สร้างเกียรติยศชื่อเสียงเอาไว้คือในปีพุทธศักราช 2411 กองทัพพวกจีนฮ่อจากการนำของท่าน
 แม่ทัพนายพลได้ฝัง ได้คิดกบฏยกกำลังกองบุกเข้าโจมตีอาณาจักรโสสมัยกษัตริย์ราชวงศ์แมนจู แต่ก็
 ถูกกองทัพของราชวงศ์แมนจู แต่ก็ถูกกองทัพของราชวงศ์แมนจูโจมตีพ่ายขับไล่ออกจากดินแดน
 อาณาจักรจีน จึงยกกำลังพลเดินทางเวียดนาม ยกกองทัพบุกเข้าโจมตีอาณาจักรเวียดนามแต่ก็ถูก
 จักรพรรดิแห่งเวียดนามต่อต้านอย่างเข้มแข็ง ขับไล่ออกจากดินแดนของเวียดนามไป จึงยกพลมา

เดินทัพมาทุ่งไหหินข้ามมาภูพานแก้ว ซ้ำเหนือ ซ้ำทอง โล้งแจ้ แล้วยกกองทัพบุกเข้าโจมตียึดหัวเมืองลาวพวนทุ่งเชียงคำหลวงพระบาง เวียงจันทน์เอาไว้ได้ซึ่งขณะนั้นอยู่ในความปกครองของอาณาจักรสยามและยกกองทัพข้ามแม่น้ำโขงมา บุกเข้าโจมตีมณฑลหนองคาย เวลานั้นพระยาอุทตคามมฤตเขตข้าหลวงไม่อยู่เดินทางไปช่วยราชการผู้สำเร็จราชการแผ่นดินภาค พลเรือตรีกรมหลวงพระยาสรรพสิทธิประสงค์ ซึ่งเดินทางมาสำรวจค่าภาษีต่าง ๆ และสัดเลขลูกทาสเป็นลูกคนไทย อยู่มณฑลอุบลราชธานีกับนาย เสือ กมุทธกิจ ตำแหน่งเสมียนตรามหาดไทย จึงมอบเมืองให้หลวงพรหมศร กมุทธกิจ ตำแหน่งราชบุตรรักษาการณ์แทน หลวงพรหมศรต่อต้านทานกำลังของ นายไต้ผงกองทัพของจีนฮ่อไม่ไหว จึงหลบหนีทิ้งเมืองไปเอาตัวรอด ครั้นความนี้ไปถึงเมืองหลวงกรุงเทพฯ องค์สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระบรมราชโองการ โปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้พระเจ้าน้องยาเธอฯ พลเรือตรีกรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม ผู้บังคับการทหารรักษาพระราชวัง ดำรงตำแหน่งแม่ทัพภาคอีสาน ยกกองทัพหลวงเดินมาทางปราบปราม มาชุมนุมพลตั้งกองทัพอยู่ตำบลหมากแข้ง และเกณฑ์ไปยังหัวเมืองต่างๆ ให้ยกกองทัพมาช่วยรบ พระวิชัยมิ่งจึงอาำกำลังพลรบของหัวเมือง กมุทธาสัยบริมย์ยกกองทัพออกเดินมาช่วยทำศึกสงครามปราบจีนฮ่อ กองทัพแห่งอาณาจักรสยามยกเข้าโจมตีทัพจีนฮ่อ กองทัพแห่งอาณาจักรสยามเข้าโจมตีจีนฮ่อที่มณฑลหนองคายจนแตกพ่ายหนีแล้วยกกองทัพข้ามแม่น้ำโขงบุกเข้าโจมตีนครเวียงจันทน์ นครเหลียงพระบาง หัวเมืองลาวพวน หัวเมืองทุ่งเชียงคำ กลับคืนมาได้ไว้ในปกครองอีกเช่นเคย จับไล่กองทัพจีนฮ่อแตกพ่ายหลบหนีไปตั้งฐานทัพหลบซ่อนตัวซ่อนสุ่มกันอยู่ที่เทือกเขาภูพานแก้ว ซ้ำทอง โล้งแจ้ ซึ่งเป็นขุนเขาหนาที่บสลับซับซ้อน ลึกลับมาก

แม่ทัพภาคทรงจัดการปรับปรุงแต่งตั้งเจ้าเมืองของหัวเมืองต่างๆ ขึ้นใหม่ เสร็จแล้วทรงรับสั่งทรงให้ค้นหาตัวราชบุตรพรหมศร กมุทธกิจเอาตัวลงมาอาญาสำเร็จโทษประหารชีวิตฐานผิดกฎหมายเขียรบาลหลบหนีหน้าอริราชศัตรู เพื่อมิให้เป็นเยี่ยงอย่างแก่ปวงชนต่อไป หลวงราชบุตรพรหมศร มีภรรยาชื่อนางบัวคำ และบุตรชายอีกสองคนคือคนใหญ่รับราชการเป็นมหาดไทย อยู่ที่มณฑลหนองคาย ชื่อ นาย เสือ กมุทธกิจ นางบัวคำเมื่อสามีถูกประหารแล้วนางกับบุตรชายคนเล็กจึงขอถวายตัวท่านแม่ทัพภาคจึงนำตัวไปอุปการะชุบเลี้ยงให้รับราชการที่วังหลวง ส่วนหลวงสรุสิงหนาทเมื่อหลบหนีกองทัพของพวกจีนฮ่อออกมาได้ จึงเดินทางข้ามฝั่งแม่น้ำโขงออกมา ทราบว่าบิดาถูกประหารจึงไม่กลับเข้ารายงานตัวต่อกองทัพหลวงหลบหนีเข้าป่าไปอาศัยและศึกษาศิลปะวิทยาคมอยู่กับนักพรตขุนพิทักษ์เมือง ซึ่งเป็นเชื้อสายของสมิงทอมาพระยาเมืองนครเขื่อนขันธ์ (พระประแดงสมุทราปรการ) มาทำสงครามตั้งแต่ครั้งศึกเจ้าอนุวงศ์เสียดจันทร์ ผู้ฝ่ายข้าศึกจับตัวเป็นเชลยหลบหนีออกมาได้จึงไม่กลับไปกองสละเพศเป็นดาบสบำเพ็ญพรตอยู่ถ้ำเขาภูพาน หลวงสรุสิงหนาทกมุทธกิจประกาศตัวเป็นมหาโจรปล้นสะดมเจ้าเมืองเศรษฐีขุนทุนที่ขอบล้อราษฎร์บังหลวง ต่อมาในปีพุทธศักราช 2427 มณฑลต่าง ๆ แถวหัวเมืองชายแดน เจ้าเมืองครบเกษียณอายุราชการออกไปมาก

จึงทำให้ตำแหน่งเจ้าเมืองว่างลง ทางเมืองหลวงประกาศไปยังหัวเมืองต่าง ๆ ให้คัดเลือกเอาบุคคลที่มีฝีมือในศิลปวิทยาต่าง ๆ เข้ามายังเมืองหลวง เพื่อทำการทดสอบคัดเลือกตำแหน่งเจ้าเมือง พระวิชัย-มคมกษัตริย์ จึงออกประกาศหาตัวมหาโจรสิงห์ให้เข้ามาพบ แล้วทรงเกลี้ยกล่อมให้เข้าไปในวังหลวง เพื่อคัดเลือกตำแหน่งว่า เวลานี้ไปรับราชการเป็นหมาคเล็กอยู่วังหลวง ได้สั่งมาถึงตั้งสิงห์ให้เข้าไปรับราชการ จึงได้เข้าไปในเมืองหลวงและสิงห์ได้ต่อสู้ในสนาม ด้วยศิลปะเพลงดาบและมวยไทยกับหลวงชนะชอบของชกซึ่งเป็นนักสู้ประจำราชสำนักหลวง ต่อมาพระที่นั่งถวายสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงทอดพระเนตรจนได้รับชัยชนะแก่คู่ต่อสู้เป็นที่พอพระทัยมากจึงโปรดเกล้าฯ พระราชทานบรรดาศักดิ์ขึ้นเป็น พระพิณิจกมุทธคาม พระราชทาน นามสกุลให้ใหม่ว่า ประยะ โทธิเดชะ พร้อมส่งตัวไปปฏิบัติราชการชายแดน เป็นเจ้าเมืองบ่อเตนแก่นท้าวครั้นถึงปลายปีพุทธศักราช 2428 พระวิชัยมคมกษัตริย์ (นายพิมพ์พา กมุทธเขตต์) ครบเกษียณอายุราชการแล้ว ได้โปรดเกล้าฯ พระราชทานบรรดาศักดิ์ ให้หมาคเล็กเลื่อนน้องชายพระพิณิจกมุทธคามขึ้นเป็นพระวิจารณ์กมุทธกิจ และทรงพระราชทานนามสกุลให้ใหม่ว่า (เสื่อ ประยะ โทธิเดชะ) โปรดเกล้าฯ ให้มารับราชการตำแหน่งเจ้าเมืองคนที่ 2 ของหัวเมืองกมุทธา सबบริมย์สืบต่อมา ในปีพุทธศักราช 2429 พระวิจารณ์กมุทธกิจ พัฒนาบ้านเมืองให้เจริญรุ่งเรืองกว้างขวางก้าวหน้าเพิ่มเติมต่อไปอีก ย้ายที่ทำการมาสร้างใหม่ ในบริเวณที่ของปัจจุบันนี้ ทำนุบำรุงศาสนาปฏิสังขรณ์บูรณะวัดวาอารามให้เจริญรุ่งเรือง เปลี่ยนชื่อวัดใหม่ให้เข้ากับยุคสมัยคือ

วัดพระเรื่องชัยสมสะอาด	เปลี่ยนชื่อมาเป็น วัดชัยสมสะอาด
วัดพระธาตุไตรภูมิ	เปลี่ยนชื่อมาเป็น วัดมหาชัย
วัดคนขุมน้ำออกบ่อ	เปลี่ยนชื่อมาเป็น วัดศรีคุณเมือง
วัดพระราชศรีสุมังค์หายโสภ	เปลี่ยนชื่อมาเป็น วัดโพธิ์ศรี

ข้าราชการในยุคสมัยของพระวิจารณ์ กมุทธกิจ ที่สำคัญ

1. พระภิบาลพิณพันธ์ ตำแหน่งอุปฮาด
2. หลวงวิศาลอักษรากิจ ตำแหน่งราชวงศ์

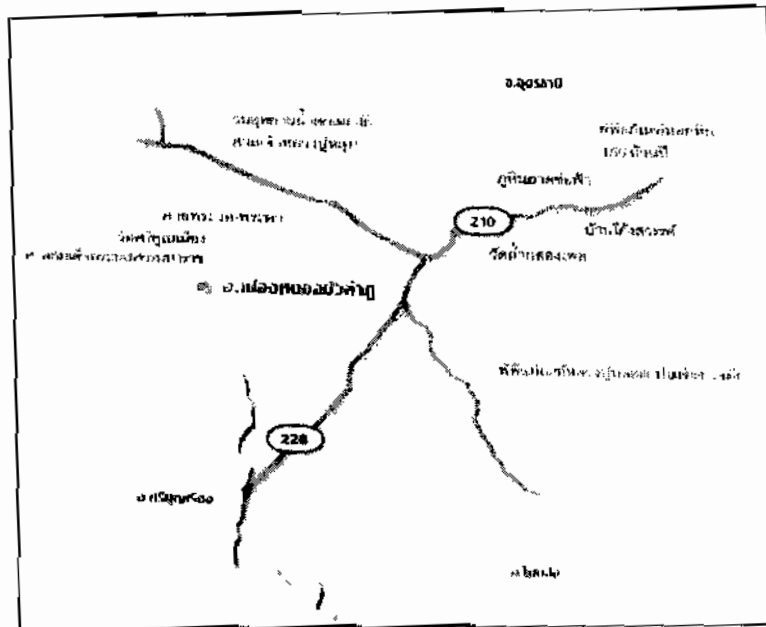
ในปีพุทธศักราช 2437 หลวงพิณิจกมุทธคาม (สิงห์ ประยะ โทธิเดชะ) จึงได้รับไปบอกจากเมืองหลวงว่า มีคำสั่งให้ปลดออกราชการตำแหน่งบ่อเตนแก่นท้าวโทษฐานกระทำให้รัฐบาลเสียสินค่าปรับ จึงอพยพครอบครัวออกเดินทางมาตั้งหลักฐานอยู่กับน้องชายพระวิจารณ์กมุทธกิจ (สิงห์ ประยะ โทธิเดชะ) ที่หัวเมืองกมุทธา सबบริมย์ ไปตั้งบ้านอยู่กุดตาเปิด (ปัจจุบันคือบ้านเสาแล้ว) ปิดตั้งค่ายพิทักษ์เมืองนครเขื่อนขันธ์ขึ้น ทำการสอนและถ่ายทอดศิลปวิทยาทุกทั้งศิลปะเพลงดาบและศิลปะแม่ไม้มวยไทยจึงมีลูกหลานเจ้าเมืองต่างๆ เข้ามาศึกษาเล่าเรียน จบแล้วก็กลับไปรับราชการได้เป็นนายตำรวจนายทหารนายอำเภอบ้าง และคนเฒ่าชาวเมืองนี้มักเรียกท่านว่า ยายพ่อหลวงราชบุตร

ยุคเป็นอำเภอหนองบัวลำภูและจังหวัดหนองบัวลำภู ในสมัยรัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2406 พระประทุมเวทาธิบดี (อุปฮาดเคน) เจ้าเมืองหนองคายคนที่ 2 ได้ออกสำรวจชุมชนและซากเมืองนครเขื่อนขันธ์กาบแก้วบัวบานและพร้อมที่จะปฏิสังขรณ์แต่ก็ถึงแก่อสัญกรรมก่อน ราวปีพุทธศักราช 2421 พระยาวิเศษฤๅณเจ้าเมืองหนองคายแต่งตั้งให้เพี้ยนามสูงอพยพรายฎฐจำนวนหนึ่งมาตั้งถิ่นฐานที่นครเขื่อนขันธ์กาบแก้วบัวบานเดิม ปีพุทธศักราช 2428 บุตรของเพี้ยนามสูง คือ ท้าวพิมพาได้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าเมืองกุมภมาสัยคนแรกนามว่า “พระวิษโยดมกุมภมาสัย” ขึ้นตรงต่อหัวเมืองลาวฝ่ายเหนือ โดยมีเมืองหนองคายเป็นศูนย์กลางการปกครองของหัวเมืองลาวเหนือ (ลาวพวน) ตอนปลายสมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2449 ทางกรมได้ยุบเมืองกุมภมาสัยเป็นอำเภอหนองบัวลำภู ดังสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพกราบทูลสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยานรินสุพรรณว่า “... เมื่อหม่อมฉันไปมณฑลอุดรในสมัยรัชกาลที่ 5 ตั้งใจไปสืบถามตำบลหนองบัวในพงศาวดารว่า สมเด็จพระนเรศวรมหาราชไปประจวบใช้ทรัพย์สิน แต่แรกไม่ได้ความรู้ว่าอยู่ที่ไหนจนพบกรมการเมืองหนองคายเก่าเขาบอกเป็นชื่อเดิมของกุมภมาสัย หม่อมฉันจึงได้กลับเป็นชื่อเดิมว่าหนองบัวลำภูตั้งแต่นั้นมา ...” เมื่อหนองบัวลำภูเป็นอำเภอแรกในปี พ.ศ. 2449 มีพระจรรย์กมุทกิจ (สิงห์ ประยงะโพธิ์เดชะ) เป็นนายอำเภอคนแรก และปัจจุบัน นาย สิทธิชัย สัมปตพานนท์ เป็นนายอำเภอคนที่ 28 เมื่อวันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2536 หนองบัวลำภู ได้ยกฐานะเป็นจังหวัดที่ 76 โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษาฉบับพิเศษเล่มที่ 110 ตอนที่ 125 ประกอบไปด้วย 5 อำเภอ 1กิ่งอำเภอ 58ตำบล 606 หมู่บ้าน 1 เทศบาล 11 สุขาภิบาล มีผู้ว่าราชการจังหวัด ปกครองเป็นผู้แทนรัฐบาล เพื่อบำบัดบำรุงสุขให้แก่ราษฎร เพื่อให้พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของจังหวัดหนองบัวลำภูครบถูกต้องสมบูรณ์จึงขอคัดสำเนาหนังสือราชกิจจานุเบกษาฉบับพิเศษ เล่มที่ 110 ตอนที่ 125 ลงวันที่ 2 กันยายน 2536 หน้า 7 ซึ่งเป็นสำเนา “พระราชบัญญัติจังหวัดคือหนังสือจังหวัดหนองบัวลำภู พ.ศ. 2536” ไว้เพื่อเป็นเกียรติประวัติจังหวัดหนองบัวลำภูสืบไป

3. ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นอำเภอเมืองหนองบัวลำภู

ภาพประกอบ 3 แผนที่อำเภอเมืองจังหวัดหนองบัวลำภู

3.1 ประวัติอำเภอเมือง

จังหวัดหนองบัวลำภูเป็นดินแดนที่อยู่อาศัยของมนุษย์มาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ดั้งเดิมที่ค้นพบจากแหล่งโบราณคดีกุดขวางสร้อยและกุดคอกเมยที่อำเภอโนนสัง ขุดพบโครงกระดูกมนุษย์และสัตว์พร้อมกับภาชนะเครื่องปั้นดินเผาอายุประมาณ 2,500 ปีประมาณ พ.ศ. 1100-พ.ศ. 1500 ในพื้นที่จังหวัดหนองบัวลำภูพบวัตถุสมัยทวารวดี เช่น ใบเสมาหินทรายที่ภูน้อย วัดพระธาตุเมืองพิง อำเภอากลาง และวัดป่าโนนคำวิเวกที่อำเภอสุวรรณคูหา ประมาณปี พ.ศ. 1500- พ.ศ. 1700 ในพื้นที่จังหวัดหนองบัวลำภูได้รับวัฒนธรรมขอมพบโบราณสถานและโบราณวัตถุ เช่น ฐานวิหารศิลาแลง ศิลาจารึกวัดพระธาตุเมืองพิง อำเภอากลาง และอักษรขอมที่วัดป่าโนนวิเวก อำเภอสุวรรณคูหา พ.ศ. 1898-1961 อยู่ในสมัยสุโขทัยซึ่งตรงกับสมัยพระเจ้าฟ้ารุ่งและพระเจ้าสามแสนไทยพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมไทย-ลาว (ล้านช้าง) ครอบคลุมภาคอีสานที่ที่ราบโคราช และกระจายชุมชนเข้ามาในแอ่งสกลนครจนถึงบริเวณพระธาตุพระนม (จากพงศาวดารล้านช้าง) ประมาณปี พ.ศ. 2106 พระไชยเชษฐาแห่งกรุงศรีสัตนาคนหุต (เวียงจันทน์) ได้นำผู้คนอพยพเข้ามาอาศัยในเขตพื้นที่ของจังหวัดหนองบัวลำภูดั้งเดิมที่ปรากฏในหลักศิลาจารึก

และสร้างพระพุทธรูปไว้ที่วัดถ้ำสุวรรณคูหา อำเภอสุวรรณคูหาและนำไปพรพลงมาบูรณะสร้างบ้านแปลงเมืองหนองบัวลุ่มภูขึ้นใหม่อีกครั้งที่ริมหนองบัว (หนองซำซ่าง) ซึ่งเป็นเมืองเก่าสมัยที่ขอมเรืองอำนาจพระไชยเชษฐาได้สร้างพระพุทธรูป วิหาร และขุดบ่อน้ำในบริเวณวัดศรีคุณเมือง และยกฐานะเป็นเมือง จำปานครกบแก้วบัวบาน มีฐานะเป็นเมืองหน้าด่านของเมืองเวียงจันทน์ คนทั่วไปนิยมเรียกว่า เมืองหนองบัวลุ่มภู (สำนักงานจังหวัดหนองบัวลำภู. 2548 ก : 5-9)

ปี พ.ศ. 2117 ในสมัยกรุงศรีอยุธยา ในระหว่างที่ไทยเสียดกรุงศรีอยุธยา ครั้งที่ 1 ให้แก่พม่าสมัยพระเจ้าบุเรงนอง สมเด็จพระมหาธรรมราชา ได้ยกกองทัพช่วยพม่ารบกรุงเวียงจันทน์ โดยมีสมเด็จพระนเรศวรตามเสด็จพระราชบิดาช่วยรบเนื่องจากพระไชยเชษฐาได้หายสาบสูญในระหว่างการรบปราบญวน เวียงจันทน์เกิดการแย่งชิงราชสมบัติจึงถือโอกาสเข้าตีเวียงจันทน์ สมเด็จพระมหาธรรมราชาและสมเด็จพระนเรศวรนำกองทัพเสด็จประทับพักแรมที่บริเวณหนองบัว สมเด็จพระนเรศวรทรงประชวรด้วยไข้ทรพิษ จึงเสด็จนำกองทัพไทยกลับสู่กรุงศรีอยุธยาโดยที่ยังไม่สู้รบ ประมาณปี พ.ศ. 2302 ตรงกับสมัยพระเจ้าเอกทัศกษัตริย์องค์สุดท้ายแห่งกรุงศรีอยุธยา พระวอซึ่งมีบรรดาศักดิ์เป็นพระวรวงษาภักดีและพระตา มีภูมิลำเนาเดิมที่บ้านหิน โงมเป็นเสนาบดีของพระเจ้ากรุงเวียงจันทน์มาตั้งแต่สมัยพระเจ้าอนุวงศ์ไพทริราชเป็นผู้ดูแลผลประโยชน์ฝ่ายนอกของกษัตริย์กรุงเวียงจันทน์มีเรื่องขัดใจกันกับพระเจ้าสิริบุญสารผู้เป็นโอรสอพยพหนีข้ามลำน้ำโขงมาตั้งภูมิลำเนาบูรณะสร้างบ้านแปลงเมืองที่ จำปานครกบแก้วบัวบาน ประมาณปี พ.ศ. 2310 ซึ่งตรงกับต้นสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช พระเจ้าสิริบุญสารแห่งเมืองเวียงจันทน์ยกกองทัพมาตีพระวอพระตาที่เมืองนครเขื่อนขันธ์กาบแก้วบัวบาน ทำการรบกันที่ช่องน้ำจั้น (น้ำตกเผาไต้) บนภูพานคำใช้เวลาอยู่ประมาณ 3 ปีฝ่ายเวียงจันทน์ขอกำลังจากกองทัพพม่ามาช่วยจึงสามารถตีเมืองแตกได้ เจ้าพระตาถูกข้าศึกฆ่าตายในสนามรบ ส่วนพระวออพยพผู้คนไปขอพึ่งบารมีเจ้าเมืองจำปาศักดิ์ ต่อมาได้แยกมาสร้างบ้านแปงเมืองอยู่ที่ดอนมดแดง (ปัจจุบัน คือ จังหวัดอุบลราชธานี) แล้วขอพึ่งพระบรมโพธิสมภารของพระเจ้ากรุงธนบุรี ปี พ.ศ. 2321 พระเจ้าสิริบุญสารยกกองทัพมารุกรานพระวอพระตาและปราบพระวอพระตาได้เมื่อพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงทราบโปรดสั่งให้เจ้าพระยาจักรียกกองทัพมาช่วยพระวอพระตาแล้วยกกองทัพติดตามเข้าโจมตีเมืองเวียงจันทน์ ได้ชัยชนะได้นำพระแก้วมรกตซึ่งพระไชยเชษฐานำไปจากเมืองเชียงใหม่กลับคืนมาสู่เมืองไทยดั้งเดิม พระยาจักรีรับบำเหน็จความชอบเป็น เจ้าพระยามหาคหบดีศรีศักดิ์ เมืองเวียงจันทน์ได้ตกเป็นเมืองขึ้นของไทยในฐานะเมืองประเทศราช และเมืองนครเขื่อนขันธ์กาบแก้วบัวบาน จึงได้ขึ้นกับราชอาณาจักรไทยตั้งแต่นั้นมาจนถึงปัจจุบันปี พ.ศ. 2196 – พ.ศ. 2371 ในสมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เจ้าอนุวงศ์แห่งเวียงจันทน์เป็นกบฏยกทัพมายึดครองเมืองนครราชสีมา ทางกรุงเทพฯ ส่งกองทัพมาปราบเจ้าอนุวงศ์ได้ถอยทัพกลับมาตั้งรับที่หนองบัวลุ่มภู และติดตามจับไล่และตามจับเจ้าอนุวงศ์ได้ที่

นครเวียงจันทน์แล้วได้นำตัวไปพิจารณาโทษที่กรุงเทพฯ ด้วยการทรมานและประจานอยู่หลายวันจึงเสียชีวิตในกรุงซ่ง ปี พ.ศ. 2433 โปรดเกล้าฯ ให้แต่งตั้งข้าหลวงใหญ่ซึ่งเป็นพระเจ้าน้องยาเธอประจำดินแดนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 3 พระองค์ คือ กรมหลวงพิชิตปรีชากร เรียกว่า ข้าหลวงเมืองลาวทวน เป็นข้าหลวงใหญ่ประทับ ณ เมืองหนองคาย เรียกว่า ข้าหลวงเมืองลาวพวน และกรมหลวงประสิทธิ์ประสงค์ ประทับ ณ เมืองหลวงพระบาง เรียกว่า ข้าหลวงหัวเมืองลาวพุงขาวหนองบัวลุ่มภูขึ้นสังกัดกับหัวเมืองลาวพวนซึ่งมีเมืองหนองคายเป็นศูนย์กลาง พระปะทุมเทวาภิบาลเป็นเจ้าเมือง และได้แต่งตั้ง พระวิชัยคัมภีร์เขต มาครองเมือง นครเขื่อนขันธ์กาบแก้วบัวบานซึ่งมีฐานะเป็นเมืองเอกและเปลี่ยนชื่อเป็นเมืองใหม่ว่า เมืองกมฺุทราชัย และเป็นข้าหลวงคนสุดท้ายของเมือง

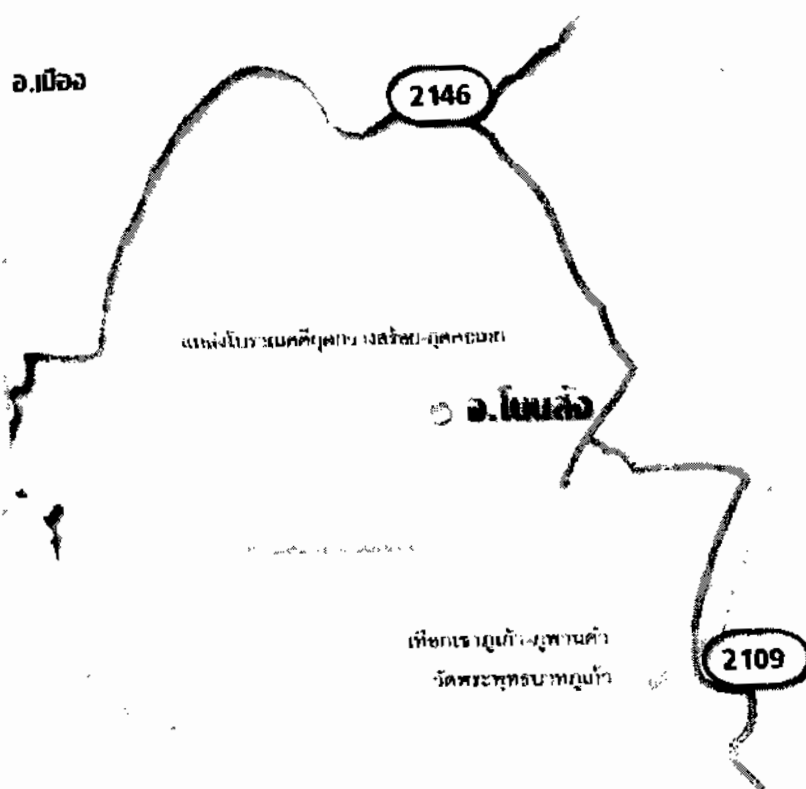
ปี พ.ศ. 2437 สมัยพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ทรงเปลี่ยนแปลงการปกครองหัวเมืองส่วนภูมิภาคเป็นมณฑลเทศาภิบาล และเปลี่ยนข้าหลวงใหญ่เป็นสมุหเทศาภิบาลขึ้นกับกระทรวงมหาดไทย ปี พ.ศ. 2443 รัชกาลที่ 5 เปลี่ยนชื่อมณฑลฝ่ายเหนือเป็นมณฑลอุดรและรวมหัวเมืองต่าง ๆ ในมณฑลอุดรเป็น 5 บริเวณ คือ บริเวณบ้านหมากแข้ง บริเวณพระธาตุพระพนม บริเวณสกลนคร บริเวณพาสี บริเวณน้ำเหือง เมืองกมฺุทราชัยถูกรวมอยู่ในบริเวณบ้านหมากแข้งประกอบด้วย 7 เมือง คือ เมืองหมากแข้ง เมืองหนองคาย หนองหาน กุมภวาปี กมฺุทราชัย โพนพิสัย และเมืองรัตนวาปี ตั้งที่ว่าการอยู่ที่บริเวณบ้านหมากแข้ง ปี พ.ศ. 2449 ได้โปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนชื่อเมืองกมฺุทราชัย มาเป็นเมืองหนองบัวลำภู ขึ้นอยู่กับบริเวณหมากแข้ง ในปี พ.ศ. 2450 ได้โปรดเกล้าฯ ให้กระทรวงมหาดไทยรวมเมืองต่าง ๆ ในบริเวณบ้านหมากแข้งตั้งเป็นเมืองจัตวา เรียกว่า เมืองอุดรธานี ส่วนเมืองในสังกัดบริเวณให้มีฐานะเป็นอำเภอ หนองบัวลำภู โดยมีพระวิจารณ์กมฺุทกิจ เป็นนายอำเภอคนแรก และมีอำเภอที่เป็นส่วนหนึ่งของจังหวัดหนองบัวลำภูในปัจจุบันโดยจัดตั้งขึ้นตามลำดับ 4 กิ่งอำเภอ คือ

1. กิ่งอำเภอโนนสัง เมื่อปี พ.ศ. 2491
2. กิ่งอำเภอศรีบุญเรือง เมื่อวันที่ 16 กรกฎาคม พ.ศ. 2508
3. กิ่งอำเภอนากลาง เมื่อวันที่ 16 กรกฎาคม พ.ศ. 2508
4. กิ่งอำเภอสุวรรณคูหา เมื่อวันที่ 17 กรกฎาคม พ.ศ. 2516

ปี พ.ศ. 2536 ประกาศแต่งตั้งเป็น จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2536 โดยประกาศในหนังสือราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ เล่มที่ 110 ตอนที่ 125 ลงวันที่ 2 กันยายน พุทธศักราช 2536 ปัจจุบันแบ่งการปกครองออกเป็น 6 อำเภอ ประกอบด้วย อำเภอเมืองหนองบัวลำภู อำเภอโนนสัง อำเภอนากลาง อำเภอศรีบุญเรือง อำเภอสุวรรณคูหา และอำเภอนาวัง (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดหนองบัวลำภู. 2548 : 1-5)

3.2 อำเภอโนนสัง

ภาพประกอบ 4 แผนที่อำเภอโนนสัง

ประวัติอำเภอโนนสัง

การตั้งถิ่นฐาน ดินแดนที่เป็นอำเภอโนนสังในปัจจุบันได้ปรากฏหลักฐานแห่งการอยู่อาศัยของมนุษย์มานับพันปีตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์หรือก่อนที่มนุษย์จะมีการประดิษฐ์ตัวอักษรขึ้นใช้เริ่มจากการดำรงชีวิตแบบเร่ร่อนตั้งเป็นชุมชนอยู่ตามที่เนินสูงตามด้าหรือริมฝั่งน้ำแสวงหาอาหารด้วยการจับปลาล่าสัตว์ และพืชผักที่อยู่ตามธรรมชาติ เร่ร่อนเปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ มาจนถึงการดำรงชีวิตในสังคมกสิกรรม เริ่มอยู่รวมกันเป็นชุมชนมีการเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ ทำเครื่องประดับ และหล่อโลหะแบบต่าง ๆ หลักฐานที่ปรากฏให้เห็นชัดในยุคแรก ได้แก่ แหล่งโบราณคดีคูขวาง สระขี้เหล็กคอกเมย ตำบลบ้านดินและตำบลกุดคูซึ่งพบโครงกระดูกมนุษย์และสัตว์ เศษภาชนะดินเผา เศษเครื่องประดับสำริด รวมทั้งเครื่องมือเหล็กต่าง ๆ ที่มีอายุร่วมสมัยกับแหล่งโบราณคดีบ้านเชียง จังหวัดอุดรธานี (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดหนองบัวลำภู, 2548 : 4-6)

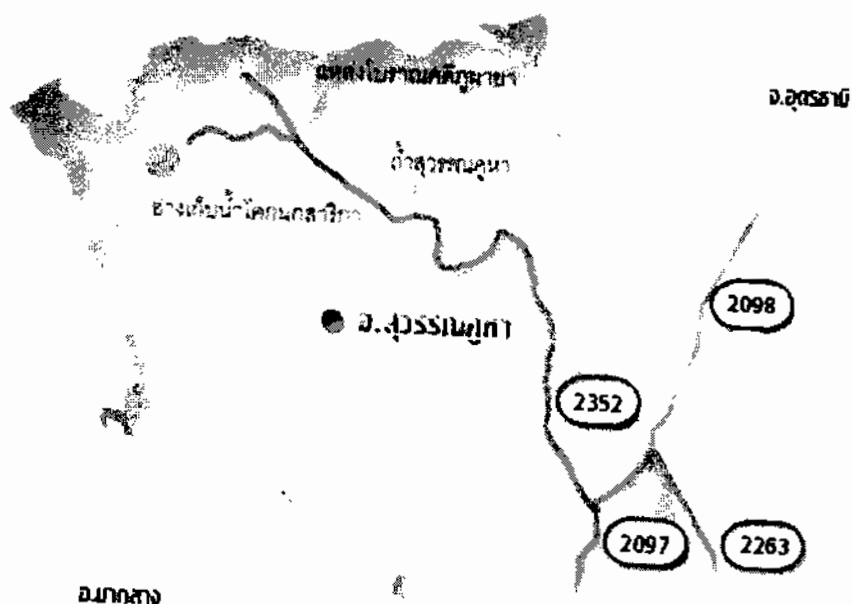
ยุคก่อนประวัติศาสตร์ ชุมชนโบราณยุคประวัติศาสตร์ที่ค้นพบ ได้แก่ แหล่งโบราณคดีโนนพร้าว บ้านกุดคอกเมย ตำบลกุดคู และแหล่งโบราณคดีโนนคอนกลาง บ้านกุดขวางสร้อย ตำบลบ้านถิ่น ซึ่งมีการขุดค้นและสำรวจถึง 3 ครั้ง ครั้งแรก นายวิลเลียม โฆฟเฟเลอร์ ได้ขออนุญาตกรมศิลปากรขุดค้นเมื่อ พ.ศ. 2517 ครั้งที่ 2 หน่วยศิลปากรที่ 7 จังหวัดขอนแก่น ขุดค้นเมื่อ พ.ศ. 2536 และครั้งที่ 3 สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 7 จังหวัดขอนแก่น ร่วมกับสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดหนองบัวลำภูสำรวจเมื่อ พ.ศ. 2540 พบว่า องค์ประกอบของโบราณสถานเป็นเนินดินขนาด 155 x 200 เมตรสูงประมาณ 2 – 3 เมตรจากที่ราบ โดยรอบพบหลักฐานต่อเนื่องตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ทวารวดีและล้านช้าง ผลการสำรวจ กำหนดอายุด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ได้ค่าอายุ 2,500 ปีมาแล้วและหลักฐานทางโบราณคดี วัฒนธรรมล้านช้างอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 23 – 24 (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดหนองบัวลำภู. 2548 : 6-8) แหล่งโบราณคดีบ้านกุดคอกเมย ตำบลกุดคู โครงการโบราณคดีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สำรวจเมื่อ พ.ศ. 2524 พบว่า องค์ประกอบของโบราณสถานเป็นเนินดินมีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 150 เมตร พบหลักฐานทางโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ได้แก่ โครงกระดูกมนุษย์ ภาชนะดินเผา มีทั้งแบบผิวเรียบและแบบตกแต่งผิวด้วยการเขียนสีและลวดลายต่าง ๆ แหวนดินเผา หินบดยา เครื่องมือเหล็กและเครื่องมือสัมฤทธิ์ อายุประมาณ 2,500 ปี หลักฐานทางโบราณคดีที่ถ้าเสียดก บ้านวังมน ตำบลโลกม่วง มีภาพเขียนสีเป็นภาพลายเส้นและภาพมือ รวมทั้งภาพสลักเป็นภาพลายเส้น สันนิษฐานว่าเขียนสลักขึ้นในสมัยก่อนประวัติศาสตร์และยังมีภาพเขียนสีในลักษณะเดียวกันที่ถ้าจันได ถ้าพลานไฮ ถ้าจารย์สิม และถ้ามีมที่วัดพระพุทธรูปท่าภูเก้า สันนิษฐานว่าเขียนขึ้นในสมัยก่อนประวัติศาสตร์เช่นกัน (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดหนองบัวลำภู. 2548 : 9)

ยุคประวัติศาสตร์ เมื่อมนุษย์มีการประดิษฐ์ตัวอักษรขึ้นใช้ชุมชนโบราณค่อย ๆ มีการพัฒนาการเข้าสู่ชุมชนเมืองมีการติดต่อซื้อขายและแลกเปลี่ยนระหว่างกันมากขึ้น วัฒนธรรมทวารวดีเข้ามามีอิทธิพลครอบคลุมพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประมาณ พ.ศ. 1100 – พ.ศ. 1500 เช่น ใบเสมาหินทราย ที่วัดพระธาตุเมืองพิณ อำเภอากลาง และวัดป่าโนนคำวิเวก อำเภอสุวรรณคูหา เมื่อสิ้นสมัยทวารวดี วัฒนธรรมขอมเริ่มเข้ามามีอิทธิพลสืบแทนประมาณ พ.ศ. 1500 – พ.ศ. 1700 ในพื้นที่อำเภอโนนสังที่พบคือ เจดีย์ศิลาแลงที่ตำบลปางกู่ และพระพุทธรูปหินทราย และเจดีย์ทำด้วยศิลาแลงวัดดอนธาตุนรงค์ ตำบลโนนสัง และพระพุทธรูปหินทราย สันนิษฐานว่า ในสมัยวัฒนธรรมขอมและทวารวดี (สำนักงานจังหวัดหนองบัวลำภู. 2548 ก : 40) ชุมชนโบราณในเขตพื้นที่อำเภอโนนสังคงเป็นชุมชนเมืองเล็ก ๆ ที่กระจายกันอยู่ทั่วไป อำเภอโนนสังในปัจจุบันตั้งอยู่ทางทิศใต้ของจังหวัดหนองบัวลำภูเป็นอำเภอที่อยู่รอยต่อกับจังหวัดขอนแก่น มีเทือกเขาภูพานคำกั้นแม่น้ำเขื่อนอุบลรัตน์ อยู่ห่างจากจังหวัดหนองบัวลำภู 42 กิโลเมตร มีขนาดพื้นที่ประมาณ 577.736 ตารางกิโลเมตรมีพื้นที่ติดต่อเขตอุทยานแห่งชาติภูเก้าภูพานคำ และมี 5

เล่าว่าทางราชการเป็นคนกลางเข้าใจว่าคำว่าสงฆ์ที่แปลว่าสวยงามเป็นคำว่าสงฆ์ที่แปลว่าพระสงฆ์ จึงเข้าใจว่าสงฆ์เปลี่ยนแปลว่า พระสงฆ์เปลี่ยนกายซึ่งเป็นความเข้าใจที่คาดเคลื่อนจึงเปลี่ยนชื่อชุมชนเดิมจากบ้านโนนสงฆ์เปลี่ยนเป็น บ้านโนนสูงเปลือย ซึ่งหาความเป็นมาหรือความหมายอะไรไม่ได้ต่างจากคำว่าสงฆ์ที่เพี้ยนมาจากช่งเปลือยที่มีความเป็นมาว่าบริเวณที่ตั้งบ้านเป็นแหลมป่าเปลือย มีต้นเปลือยขึ้นอยู่เป็นจำนวนมาก ผู้เฒ่าผู้แก่จึงตั้งชื่อชุมชนเอาตามลักษณะภูมิประเทศสภาพแวดล้อมของชุมชนเดิมต่อมาบ้านเมืองมีความเจริญขึ้นมีการค้าขายอยู่ที่บ้านจอมทองเป็นตลาดค้าขายข้าวสาลีก่อนชาวบ้านจะเอาข้าวใส่เรือไปขายที่โรงสีไฟอำเภอน้ำพองจังหวัดขอนแก่นต่อมามีคนกลุ่มหนึ่งคิดสร้างตลาดบริเวณหน้าโรงเรียนเมืองใหม่วิทยาเรียกว่ากลุ่มเจ๊กก็ บรรพบุรุษของร้านกิมกี๊วิศดุก่อสร้างแต่ทำไมไม่เจริญเพราะที่ดินมีความคับแคบหรืออยู่ไกลจากแหล่งน้ำตลาดจึงร้าง คนแรก ๆ

3.4 อำเภอสุวรรณคูหา

ภาพประกอบ 6 แผนที่อำเภอสุวรรณคูหา

อำเภอสุวรรณคูหาแต่เดิมมีฐานะเป็นตำบลขึ้นกับอำเภอนากลาง ภายใต้การปกครองของจังหวัดอุดรธานี จนถึงวันที่ 17 กรกฎาคม พ.ศ. 2516 กระทรวงมหาดไทยได้ตั้งตำบลสุวรรณคูหาขึ้นเป็นกิ่งอำเภอสุวรรณคูหา โดยยังอยู่ภายใต้การปกครองของจังหวัดอุดรธานี จนกระทั่งในวันที่ 19 มีนาคม พ.ศ. 2522 ได้พระราชกฤษฎีกาประกาศยกฐานะขึ้นเป็นอำเภอสุวรรณคูหา

ซึ่งยังขึ้นกับจังหวัดอุดรธานีเรื่อยมา จนถึงวันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2536 มีพระราชบัญญัติจัดตั้งจังหวัดหนองบัวลำภูขึ้น อำเภอสุวรรณคูหาจึงย้ายมาอยู่ภายใต้การปกครองของจังหวัดหนองบัวลำภู ปัจจุบันที่ว่าการอำเภอ สุวรรณคูหา ตั้งอยู่ในท้องที่ตำบลสุวรรณคูหา ห่างจากตัวจังหวัดไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือประมาณ 65 กิโลเมตร มีพื้นที่ปกครองทั้งหมด 646.081 ตารางกิโลเมตร โดยแบ่งการปกครองออกเป็น 2 ส่วนได้แก่

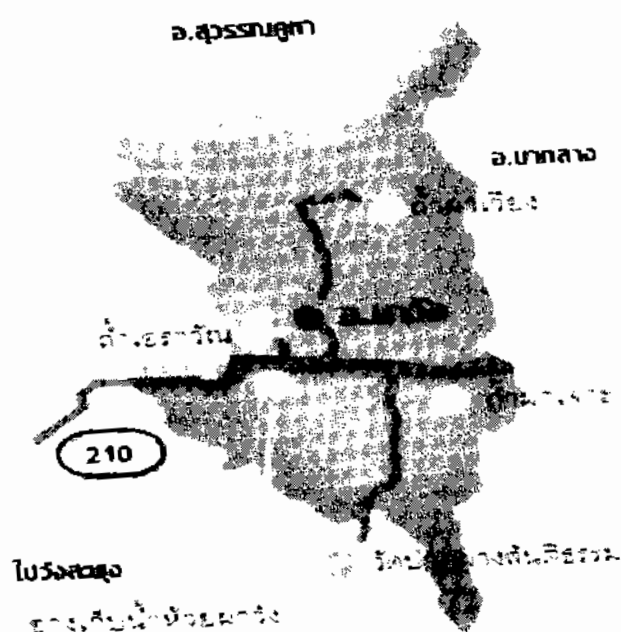
1. การปกครองส่วนภูมิภาคแบ่งพื้นที่การปกครองออกเป็น 8 ตำบล 79 หมู่บ้าน ได้แก่ ตำบลสุวรรณคูหา ตำบลบ้านโคก ตำบลดงมะไฟ ตำบลนาदान ตำบลนาดี ตำบลบุญทันและตำบลกุดผึ้ง
2. การปกครองส่วนท้องถิ่น ประกอบด้วยสุขาภิบาล 2 แห่งคือสุขาภิบาลสุวรรณคูหา และสุขาภิบาลบ้านโคกมีองค์การบริหารส่วนตำบล(อบต.)ครบทุกตำบลรอการประกาศยกฐานะขึ้นเป็น อบต.ในอนาคต

1. การปกครองส่วนภูมิภาคแบ่งพื้นที่การปกครองออกเป็น 9 ตำบล 105 หมู่บ้าน ได้แก่ ตำบลกุดแห่ ตำบลฝิ่งแดง ตำบลโนนเมือง ตำบลเก่ากลอย ตำบลอุทัยสวรรค์ ตำบลกุดคินจี ตำบลคงสวรรค์ ตำบลค่านช้าง และตำบลนากลาง

2. การปกครองส่วนท้องถิ่นประกอบด้วยสุขาภิบาล 2 แห่ง คือ สุขาภิบาลนากลาง และสุขาภิบาลกุดคินจี และมีองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ครอบคลุมตำบล

3.6 อำเภอनावัง

ภาพประกอบ 8 แผนที่อำเภอनावัง

เดิมมีฐานะเป็นตำบลหนึ่งในเขตอำเภอนากลางจังหวัดหนองบัวลำภูจนกระทั่ง วันที่ 30 เมษายน พ.ศ.2537 ตำบลนาวังได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นกิ่งอำเภอनावังขึ้นกับอำเภอนากลางมีอาณาเขตปกครองทั้งหมด 5 ตำบล ต่อมาได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นอำเภอनावังตั้งอยู่บ้านนาวัง หมู่ที่ 9 ตำบลนาเหล่าห่างจากตัวจังหวัดไปทางทิศตะวันตกประมาณ 42 กิโลเมตรมีพื้นที่ปกครองทั้งหมด 326.369 ตารางกิโลเมตร โดยแบ่งการปกครองออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่

1. การปกครองส่วนภูมิภาคแบ่งพื้นที่การปกครองออกเป็น 5 ตำบล 48 หมู่บ้าน ได้แก่ ตำบลนาแก ตำบลนาเหล่า ตำบลวังทอง ตำบลวังปลาป้อมและตำบลเทพศิรี

2. การปกครองส่วนท้องถิ่นประกอบด้วยสุขาภิบาล 1 แห่งคือสุขาภิบาล
นาเหล่าและเมืองค้การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ครอบคลุมตำบล

4. การเมือง

จังหวัดหนองบัวลำภูมีการเลือกตั้ง 5 ประเภทได้แก่ การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทน
ราษฎร (ส.ส.) สมาชิกสภาจังหวัด (ส.จ.) สมาชิกสภาเทศบาล (ส.ท.) คณะกรรมการสุขาภิบาลและ
สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.)

5. การศึกษาและศาสนา

การศึกษามีความสำคัญต่อประชาชนเป็นอย่างมากรัฐบาลจึงจัดให้มีการพัฒนาการ
ศึกษาอย่างต่อเนื่องรวมถึงการขยายสถานศึกษาในจังหวัดอยู่ตลอดเวลาให้เพียงพอต่อความต้องการ
ของผู้เรียนปัจจุบันการศึกษาในจังหวัดหนองบัวลำภูมีประสิทธิภาพสูงขึ้นเมื่อมีการขยายโอกาส
ทางการศึกษาให้กับผู้ด้อยโอกาสในการเข้าศึกษาในระบบโรงเรียนโดยการติดตั้งจานดาวเทียม
ตามห้องสมุดประชาชนต่าง ๆ เพื่อรับรายการโทรทัศน์เพื่อการศึกษาของกรมการศึกษานอกโรงเรียน
 อีกทั้งยังจัดให้เด็กพิการทั้งทางกายและทางสมองเข้าเรียนร่วมกับเด็กปกติซึ่งเป็นผลดีต่อเด็กพิการ
 ในจังหวัดเป็นอันมาก

ศาสนา ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธคิดเป็นร้อยละ 95.38 ส่วนที่เหลือ
นับถือศาสนาอื่นดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ศาสนาพุทธ มีผู้นับถือจำนวน 457,660 คนหรือคิดเป็นร้อยละ 95.38 ของ
ประชากรทั้งจังหวัด

2. ศาสนสถาน มีวัดจำนวนทั้งสิ้น 531 วัดแบ่งเป็นธรรมยุติกนิกาย 123 วัด
มหานิกาย 408 วัด ภายในจังหวัดหนองบัวลำภูไม่มีพระอารามหลวง มีสำนักสงฆ์ 279 แห่ง

3. ศาสนาคริสต์ มีผู้นับถือจำนวน 63 คนหรือร้อยละ 0.01 ของประชากร
ทั้งจังหวัดและไม่มีศาสนสถานภายในจังหวัด

4. ศาสนาอิสลาม มีผู้นับถือจำนวน 26 คนไม่มีศาสนสถานในจังหวัด

6. สภาพเศรษฐกิจและอาชีพ

จังหวัดหนองบัวลำภูเป็นจังหวัดแคว้นลุ่มไปด้วยจังหวัดสำคัญทางเศรษฐกิจภาค
อีสานตอนบน เช่น ขอนแก่น อุดรธานี เลย หนองบัวลำภูจึงได้รับประโยชน์ในด้านเศรษฐกิจ
 โดยเฉพาะในภาคพาณิชย์และอุตสาหกรรมและการบริการ การท่องเที่ยวและเกษตรกรรม
 อุตสาหกรรมบริการท่องเที่ยวและการบริการเป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญอย่างหนึ่งของจังหวัดและ
 กำลังจะมีบทบาทสำคัญต่อเศรษฐกิจของจังหวัดเพราะมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สวยงาม
 มีประวัติศาสตร์โบราณคดีที่เก่าแก่มากมีศาสนสถานหลายแห่งและมีศิลปกรรมที่หลากหลายแหล่ง
ท่องเที่ยวที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวได้แก่ วัดถ้ำเอราวัณ วัดถ้ำกลองเพล วัดถ้ำสุวรรณคูหา อุทยาน

แห่งชาติภูเก้าภูพานคำและวนอุทยานน้ำตกเต่าไต่ นอกจากนั้นหนองบัวลำภูยังเป็นแหล่งสินค้า หัตถกรรมพื้นเมืองที่สำคัญซึ่งมีส่วนสนับสนุนกิจกรรมทางการท่องเที่ยวเป็นอย่างมากนักท่องเที่ยว ที่เข้ามาในจังหวัดจะได้รับความสะดวกในด้านที่พัก อาหาร การเดินทาง บริการนำเที่ยว เป็นต้น

สินค้านำเข้าและสินค้าส่งออก ที่สำคัญของจังหวัดหนองบัวลำภู ได้แก่

สินค้านำเข้า ส่วนใหญ่เป็นสินค้าอุตสาหกรรมและเป็นสินค้าที่ไม่สามารถผลิตได้ ภายในจังหวัดหรือหากผลิตได้ก็มีปริมาณไม่เพียงพอต่อความต้องการของประชาชนในจังหวัด เช่น วัสดุอุปกรณ์ไฟฟ้า น้ำมันเชื้อเพลิง เครื่องนุ่งห่ม ยานพาหนะ สินค้าอุปโภคบริโภค ส่วนใหญ่นำเข้า จากกรุงเทพมหานคร

สินค้าส่งออก ส่วนใหญ่เป็นสินค้าทางเกษตร ทั้งในรูปสินค้าขั้นต้น และสินค้าที่ แปรรูปแล้ว เช่น ข้าวเปลือก มันสำปะหลัง มันเส้น และยังมีสินค้าหัตถกรรมในครัวเรือน คือ ผ้าไหม มัดหมี่ ผ้าจิดที่ส่งไปขายยังบ้านนาข่าอำเภอเมืองฯ จังหวัดอุดรธานี นอกจากนี้ยังมีหินที่ใช้ใน อุตสาหกรรมก่อสร้างจากอำเภอนากลาง สินค้าส่งออกเหล่านี้จะส่ง ไปจำหน่ายยังจังหวัดใกล้เคียง

7. วัฒนธรรมจังหวัดหนองบัวลำภู

แม้จังหวัดหนองบัวลำภูจะเป็นจังหวัดใหม่ของภาคอีสานที่แยกตัวมาจากจังหวัด อุดรธานี แต่พื้นที่นี้ได้มีชุมชนเข้ามาตั้งบ้านเรือนมานานแล้ว ดังปรากฏร่องรอยอารยธรรมก่อน ประวัติศาสตร์สมัยทวารวดี สมัยอยุธยาที่สืบเนื่องมาจนปัจจุบัน ดินแดนอีสานนับเป็นดินแดนที่มีความมั่งคั่งในทางวัฒนธรรม มีขนบธรรมเนียมประเพณีที่ถ่ายทอดมาจากรุ่นสู่รุ่น มีการสืบทอด วัฒนธรรมจนถึงปัจจุบัน ดังนี้

7.1 พิธีกรรมเลี้ยงบ้านศาลหลักเมืองพระวอพระตา

ความเป็นมาและความสำคัญ ความเชื่อเกี่ยวกับหลักเมือง แสดงออกมาใน รูปแบบพิธีกรรมการบวงสรวงสักการะหลักเมืองในเทศกาลต่าง ๆ ที่ประชาชนปฏิบัติตลอดทั้งปี เป็นประเพณีพิธีกรรมที่ชาวหนองบัวลำภูมีความเชื่อว่าศาลหลักเมืองพระวอพระตาเป็นสถานที่ ศักดิ์สิทธิ์และมีอำนาจที่จะคลบลัดดาให้เกิดทั้งผลดีและผลเสียให้ จากความเชื่อดังกล่าวจึงได้มีการ ปฏิบัติดูแลศาลหลักเมืองพระวอพระตา มีการบอกกล่าวบนบานเช่นสรวงบวงสรวงพิธีมีการประกอบ พิธีกรรมเป็นขั้นตอนตามคติความเชื่อที่เคยปฏิบัติสืบต่อกันมา โดยเชื่อว่าถ้าปฏิบัติเช่นไหว้พิธีทาน ถูกต้องตามประเพณีจะทำให้มีความสุขปราศจากเภทภัยอันตราย ไม่ประสบเคราะห์กรรมเหมือน จังหวัดอื่น ๆ ตามคติความเชื่อดั้งเดิมของคนในท้องถิ่นผสมผสานกับความเชื่อแบบพุทธศาสนาและ ศาสนาพราหมณ์ชาวจังหวัดหนองบัวลำภูและประชาชนแถบบริเวณใกล้เคียงส่วนมากมีความเชื่อ ความศรัทธาต่อพระวอพระตา เห็นได้ชัดจากการที่ประชาชนร่วมกันประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับ พิธีเลี้ยงบ้านศาลหลักเมืองเป็นประจำสืบต่อกันมาช้านาน โดยสะท้อนออกมาในรูปของประเพณี

สืบทอดเป็นมรดกส่งคมต่อ ๆ กันมาเป็นรูปแบบเดียวกัน (พระยาอนุমানราชชน. 2505 : 157) ศาลหลักเมืองพระวอพระตาจึงเป็นสัญลักษณ์เป็นศูนย์รวมจิตใจเป็นที่พึ่งทางใจของชาวหนองบัวลำภู ประชาชนทั่วไปมีความเชื่อในความศักดิ์สิทธิ์ของศาลหลักเมืองเชื่อว่าวิญญาณของพระวอพระตาคุ้มครองประชาชนและบ้านเมืองจึงมีนางเทียมทำหน้าที่เป็นคนกลางเพื่อติดต่อกับพระวอพระตาและเป็นผู้ดำเนินการประกอบพิธีกรรม ในการประกอบพิธีกรรมเลี้ยงบ้านศาลเมืองพระวอพระตา นอกจากจะสร้างความสามัคคีกันของชาวบ้านแล้วยังทำให้ลูกหลานที่อยู่ไกลกันได้มีโอกาสเดินทางมาเยี่ยมญาติพี่น้อง พ่อแม่และมีความสัมพันธ์กับสภาพสังคมและการดำเนินชีวิตของชาวเมืองหนองบัวลำภู เป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูกตเวทิต่อพระวอพระตาซึ่งเป็นผู้สร้างเมือง (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดหนองบัวลำภู. 2548 : 44)

7.2 ประเพณีและวัฒนธรรม

ฮิตสิบสอง เป็นประเพณีที่คนไทยในท้องถิ่นของชาวเมืองหนองบัวลำภูซึ่งถือปฏิบัติตนเป็นวิถีชีวิตดังนี้ (จารุวรรณ ธรรมวัตร. 2543 : 25-59)

7.2.1 เดือนอ้าย-บุญเข้ากรรม

บุญเข้ากรรมนิยมทำในเดือนอ้าย (เดือนเจียง) จะเป็นข้างขึ้นหรือข้างแรมก็ได้ซึ่งเป็นฤดูหนาว บุญเข้ากรรม คือ พิธีทำบุญให้พระภิกษุสงฆ์ต้อง บาบัตสังฆาติเสส (อาบัตีรองจากปาราชิก) หรือครุภักติ คือ อาบัตินัก ต้องปฏิญาณวิธี คือ พิธีเข้ากรรม คำว่า วุฒฐานวิธี แปลว่า ระเบียบเป็นเครื่องออกจากอาบัติ ซึ่งมีพิธี ปวิราส มานัตต์ ปฏิกัสนา และอัพภาน การเข้ากรรมจัดทำโดยพระสงฆ์เข้าไปอยู่ชดหรือที่จำกัดเพื่อทรมานร่างกายให้หายจากกรรมหรือพ้นจากอาบัติที่ได้กระทำให้เป็นการชำระจิตใจให้หายจากมัวหมองด้วย บางแห่งถือกันว่า เมื่อบวชแล้วจะแทนคุณมารดาได้จะต้องอยู่กรรม เพราะมารดาเคยอยู่กรรมมาแล้ว (ชาวอีสานเวลาคลอดลูกใหม่ ๆ จะต้องนอนผิงไฟ อบและดื่มน้ำร้อน เรียกว่า “อยู่ไฟ หรือ อยู่กรรม” ที่เรียกการอยู่ไฟหรืออยู่กรรม คงเนื่องจากการทรมานร่างกายนั่นเอง และการอยู่ไฟบางที่เรียกว่า “อยู่กรรมชะล่าเดือน” คำว่า “ชะล่าเดือน” หมายถึง การเว้นการกินของแสลงเป็นเวลาหนึ่งเดือน เพราะโบราณนิยมอยู่ไฟเป็นเวลานานหนึ่งเดือน

7.2.2 เดือนยี่-บุญคุณลาน

บุญคุณลาน เป็นการทำบุญขวัญข้าวที่นวดเสร็จและกองไว้แล้ว ในลานข้าว กำหนดทำในเดือนยี่ จะเป็นข้างขึ้นหรือข้างแรมก็ได้ มูลเหตุที่จะมีการทำบุญครั้งนี้ เนื่องจาก ผู้ใดทำนาได้ข้าวมาก ๆ ก่อนหอบหรือขนข้าวมาใส่ยุ้งฉาง ก็อยากทำบุญกุศล เพื่อเป็นสิริมงคลให้เพิ่มความมั่งมีศรีสุขแก่ตนและครอบครัวสืบไป

ก่อนทำบุญคุณลาน มีประเพณีของชาวอีสานบางแห่งอย่างหนึ่ง เรียกว่า ไปเอาหัวเอาตีน โดยชาวบ้านกำหนดเอาในวันใดวันหนึ่งของเดือนยี่ ภายหลังเก็บเกี่ยวข้าวนาเสร็จ

แล้วพากันไปเอาหัวเอาฝืนมาไว้สำหรับก่อไฟหุงต้มอาหารบ้าง ใช้สำหรับก่อไฟผิงหน้าหนาวบ้าง สำหรับให้สาว ๆ ก่อไฟปั้นฝ้ายตามลานบ้าง คำว่า หัว หมายถึง ไม้ไผ่ที่ตายแล้ว เอามาใช้เป็นฝืน ส่วนคำว่าฝืน หมายถึง ไม้แห้งที่มีแก่นแข็งทุกชนิด เพื่อใช้ทำฟันก่อไฟโดยทั่วไป

7.2.3 เดือนสาม-บุญข้าวจี

บุญข้าวจีนิยมทำในราวกลางหรือปลายเดือนสาม คือ ภายหลังการทำบุญวันมาฆบูชา ข้าวจี คือ ข้าวเหนียวหนึ่งให้สุก แล้วนำมาปั้นเป็นก้อน โดพอประมาณเท่าไข่เป็ด ขนาดใหญ่ หรือ ผลมะตูมขนาดกลาง ทาเกลือเคঁาให้ทั่วแล้วนวดให้เหนียว แล้วเสียบไม้ย่างไฟ ถ้าไม่เสียบ ไม้จะย่างบนเหล็กหรือบน ไม้ไผ่ผ่าซีกสานขัดกันเป็นตะแกรงห่าง ๆ ก็ได้ โดยย่างบนกองไฟที่เป็นถ่านฟลิกไปมาโดยรอบจึงเอาออกมาทาด้วยไข่ ซึ่งดีไข่ขาวไข่แดงให้เข้ากันดีแล้วทาจนทั่วปั้นข้าว จีอย่างไฟให้สุกอีกครั้ง บางแห่งเมื่อเอาข้าวย่างไฟสุกแล้วถอดเอาไม้ออก เอาน้ำอ้อยปึกใส่เป็นใส่ข้างในด้วย น้ำอ้อยอาจเอาขี้ใส่ข้างในก่อนย่างไฟก็ได้ แต่บางแห่งไม่นิยมใส่น้ำอ้อย เหตุที่ทำบุญข้าวจีในเดือนสามคงจะเนื่องมาจากเป็นเวลาที่ชาวนาหมดภาระในการทำงาน ชาวบ้านได้ข้าวขึ้นยุ้งใหม่ จึงอยากร่วมทำบุญข้าวจีถวายพระสงฆ์

7.2.4 เดือนสี่- บุญเผาหรือบุญมหาชาติ

บุญเผาหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า บุญมหาชาติ มีการทำกันในเดือนกัน เดือนหนึ่งในระหว่างออกพรรษา จะเป็นข้างขึ้นหรือข้างแรมก็ได้ แล้วแต่จะสะดวก แต่ส่วนมากนิยมทำกันในเดือนสี่ ดังมีคำพังเพยว่า “เดือนสามคือย เจ้าหัวคอยจะปั้นข้าวจี เดือนสี่คือยจวน้อยเทศน์มะที” (คำว่าเจ้าหัว หมายถึง พระภิกษุ จิว หมายถึง สมาเณร มะที หมายถึง มัทรี) บางแห่งทำในเดือนหกหรือเดือนเจ็ดก็มี และหากทำในเดือนหกหรือเดือนเจ็ดก็มี มักจะทำบุญบั้งไฟพร้อมด้วยก่อนจัดงานทางบ้านและวัดจะมีการปรึกษาหารือตกลงกันให้เรียบร้อยก่อน ทางชาวบ้านจะจัด อาหารการกิน เช่น ขนม ข้าวต้ม และ อาหารคาวต่าง ๆ สำหรับถวายภิกษุสามเณร และเลี้ยงแขกเลี้ยงคนที่มาร่วมงาน และจัดหาปัจจัยไทยทานสำหรับใส่กัณฑ์เทศ เพื่อถวายภิกษุสามเณร ส่วนทางวัดก็แบ่งหนังสือออกเป็น กัณฑ์ ๆ หนังสือผูกหนึ่ง อาจแบ่งเป็นหลายกัณฑ์ก็ได้ เพื่อให้ชาวบ้านได้รับกัณฑ์โดยทั่วถึงกัน มอบหนังสือให้ภิกษุสามเณรในวันนั้น เพื่อเตรียมไว้เทศน์ นอกนั้นจะมีการนิมนต์พระจากวัดอื่นมาเทศน์ โดยจะฎีกาไปนิมนต์พร้อมบอกชื่อกัณฑ์ และบอกเชิญชวนชาวบ้านที่วัดนั้น ๆ ตามมาฟังเทศน์ และร่วมงานด้วยหมู่บ้านละมาก ๆ หัวหน้าหรือผู้จัดหางานในหมู่บ้านที่เป็นเจ้าของงานจะบอกบุญชาวบ้านในหมู่บ้านของตน ให้รับเป็นเจ้าของกัณฑ์เทศน์กัณฑ์ใดกัณฑ์หนึ่งให้ทั่วถึงกันและบอกจำนวนของธาคาของแต่ละกัณฑ์ให้ทราบด้วย เพื่อนเตรียมมาตามธาคาของกัณฑ์ที่ตนได้รับ ซึ่งจำนวนธาคาของกัณฑ์ต่าง ๆ มีดังนี้ ทศพร 19 ธาคา หิมพานต์ 134 ธาคา วณปเวศน์ 75 ธาคา ชุชก 79 ธาคา มหาพน 80 ธาคา กุมาร 101 ธาคา และ นครกัณฑ์ 48 ธาคา รวม 100 ธาคา ชาวบ้านยังแบ่งหน้าที่กันด้วยว่า ใครเป็นผู้เลี้ยงพระภิกษุสามเณรและญาติโยมหมู่บ้านใด โดยแบ่งหน้าที่มอบให้รับผิดชอบ

เป็นกลุ่ม เนื่องจากแต่ละวัดมีชาวบ้านจากหลายหมู่บ้านไปร่วมกันมาก ชาวบ้านจึงช่วยกันปลูกที่ปักชำคร่าว เรียกว่า ตูบ (กระท่อม) หรือ ผาม (ปรำ) จะปลูกรอบบริเวณวัดรอบศาลาหรือรอบกุฏิก็ได้ ตูบมีขนาดกว้างประมาณ 4 สอก ขาวตามความเหมาะสม หลังคาเป็นรูปเพิง หรือเป็นจั่วก็ได้ พื้นปูด้วยกระดาดหรือฝาอก ที่ปักนี้จะจัดทำให้เพียงพอ และให้เสร็จเรียบร้อยก่อนวันเริ่มงาน

7.2.5 เดือนห้า-บุญสงกรานต์

บุญสงกรานต์หรือตรุษสงกรานต์ของภาคอีสานกำหนดทำกันในเดือนห้า ปกติ มี 3 วัน โดยเริ่มตั้งแต่วันที่ 13 เมษายน- 15 เมษายน เหมือนกับภาคกลาง วันที่ 13 เมษายน เป็นวันเริ่มต้น คือ วันมหาสงกรานต์ วันที่ 14 เมษายน คือกลางวันเป็นวันเนา และวันที่ 15 เมษายน คือ วันสุดท้ายเป็นวันเถลิงศก ชาวอีสานถือเป็นวันขึ้นปีใหม่ พิธีสงกรานต์ในท้องถิ่นหนึ่ง ๆ อาจมีพิธีที่แตกต่างกัน ไปในข้อปลีกย่อย แต่ที่ทำเหมือนกัน คือ การสงน้ำพระพุทธรูป ที่สำหรับสงน้ำพระพุทธรูป มักจะป็นที่ใดที่หนึ่งเห็นว่าเหมาะสม ซึ่งปกติมักใช้ศาลาการเปรียญแต่บางวัดก็จัดสร้างหอสงขึ้น แล้วอัญเชิญพระพุทธรูปไปประดิษฐานไว้ เพื่อทำการสงในวันสงกรานต์ ปล่อยให้วันถัดจากสงกรานต์ ถัดจากสงกรานต์อีกด้วย

7.2.6 เดือนหก-บุญบั้งไฟ

บุญบั้งไฟเป็นบุญที่นิยมทำกันในเดือนหก การจัดทำบุญบั้งไฟขึ้นเพื่อบูชาอารักษ์หลักเมือง เป็นประเพณีทำบุญขอฝน เพื่อให้ฝนตกตามฤดูกาล เป็นประเพณีที่ถือปฏิบัติมาแต่โบราณ บางหมู่บ้านถือเคร่งมาก คือจะต้องทำบุญบั้งไฟทุกปี จะเว้นไม่ได้ เพราะถ้าเว้นไม่ทำบุญนี้ถือว่าอาจทำให้เกิดเหตุเภทภัยต่างๆ เช่น ฝนแล้งบ้าง เป็นต้น แล้วเมื่อทำบุญดังกล่าวแล้วก็เชื่อว่าฝนฟ้าจะอุดมสมบูรณ์ ประชาชนในละแวกนั้นจะอยู่เย็นเป็นสุข เพราะมีข้าวปลาอาหารบริบูรณ์ ทั้งปราศจากโรคภัย

7.2.7 เดือนเจ็ด-บุญซำฮะ

บุญซำฮะ นิยมทำกันในเดือนเจ็ด จัดทำได้ทั้งข้างขึ้นและข้างแรม บุญซำฮะ คือ บุญชำระล้างที่เป็น เสนียดจัญไร อันจะทำให้เกิดเดือนร้อนในบ้านเมือง ทำให้บ้านเมืองไม่อยู่เย็นเป็นสุข เกิดโจรปล้นบ้านปล้นเมือง ฆ่าฟันฟันแทง ผู้คน วัว ความล้มตายเพราะผีเข้าบ้านเมือง มีเหตุเภทภัยต่าง ๆ จึงทำบุญชำระล้างสิ่งทำให้เกิดเภทภัย ที่เป็นอุปมงคลให้หมดไปบางแห่งทำฝนเมื่อฝนแล้งหรือไม่ตกต้องตามฤดูกาล เมื่อทำบุญทำทานนี้แล้ว เชื่อว่าจะทำให้ฝนตก และบ้านเมืองก็จะอยู่เย็นเป็นสุข เพราะจะได้ทำนาและเพาะปลูกพืชพันธุ์ธัญญาหารต่าง ๆ เมืองใดที่มีมหะศักดิ์หลักเมืองก็ทำพิธีเช่นสรวงหลักเมือง หมู่บ้านใดที่มีผีประจำหมู่บ้าน ซึ่ง เรียกว่า “ผีปู้ตา” หรือ “ตาปู้” หรือ “เจ้าบ้าน” ก็ทำพิธีเลี้ยงในเดือนเจ็ดนี้ และนำข้าวปลาอาหารพร้อมสิ่งอื่น ๆ ไปเลี้ยงผีประจำไถ่นาจึงเรียกว่า “ผีตาแฮก” ด้วย

7.2.8 เดือนแปด-บุญเข้าพรรษา

บุญเข้าพรรษาถือเอาวันขึ้นค่ำ 15 ค่ำ เดือนแปดเป็นวันทำบุญ เป็นประเพณีที่ถือมาแต่โบราณครั้งพุทธกาล เพราะในฤดูฝน เมื่อฝนตกหกรทางไปมาไม่สะดวก เป็นการลำบากในการที่พระภิกษุสงฆ์จะสัญจรไปมา และบางครั้งภิกษุอาจเดินเข้าไปเรียกสวนไร่นาเหยียบย่ำพืชผักของชาวบ้านเสียหาย จึงมีพุทธบัญญัติให้พระภิกษุอยู่ประจำที่หรือเข้าพรรษาเป็นเวลา 3 เดือน ตั้งแต่วันแรม 1 ค่ำ – วันขึ้น 15 ค่ำ เดือนสิบเอ็ด เพื่อให้ภิกษุสามเณรอยู่เป็นที่ โดยเหตุผลดังกล่าวและในระหว่างเข้าพรรษา พระภิกษุสามเณรจะได้ถือโอกาสเล่าเรียนพระธรรมวินัยต่าง ๆ เพื่อนำไปสั่งสอนพุทธศาสนิกชนต่อไปด้วย ในระหว่างเข้าพรรษาพระภิกษุสามเณรจะไปพักกลางคืนที่อื่นไม่ได้ นอกจากไปด้วยสัตตาคหณิยะ คือ การไปนอกวัดในระหว่างอยู่พรรษาของพระ เมื่อมีเหตุจำเป็นได้แก่

1. สหธรรมมิก (ผู้มีธรรมอันร่วมกัน) หรือมารดาบิดาป่วย ไปเพื่อรักษาพยาบาล

2. สหธรรมมิกกระสันจะสึก ไปเพื่อระงับ

3. มีกิจสงฆ์เกิดขึ้น เช่น วิหารชำรุด ไปเพื่อ ปฏิสังขรณ์

4. ทายกบำเพ็ญกุศล ส่งมานิมนต์ ไปเพื่อบำรุงศรัทธา

แม้ธุระอื่นนอกจากนี้ ที่เป็นกิจจะลักษณะอนุโลมตามนี้ ก็ไปค้างที่อื่นได้ และได้ไปในกรณีดังกล่าวต้องกลับมาภายใน 7 วัน หมายความว่า ไปได้ไม่เกิน 7 วันนั่นเอง

7.2.9 เดือนเก้า-บุญข้าวประดับดิน

บุญข้าวประดับดินนิยมทำกันในวันแรม 14 ค่ำ เดือนเก้า บุญข้าวประดับดินเป็นบุญที่ทำเพื่ออุทิศส่วนกุศลแก่เปรต (ชาวอีสานบางที่เรียกว่า เผลต) หรือ ญาติมิตรที่ตายแล้วข้าวประดับดิน ได้แก่ ข้าวและอาหารคาวหวาน พร้อมหมากพลูบุหรี ที่ห่อใบตองกล้วย นำไปวางไว้ตามใต้ต้นไม้แขวนไว้ตามกิ่งไม้ หรือวางไว้ตามพื้นดินหรือที่ใดที่หนึ่งบริเวณวัด พร้อมกับเชิญวิญญาณของญาติมิตรที่ล่วงลับไปแล้วมาอาหารที่อุทิศไปให้ ต่อมาภายหลังนิยมนำภัตตาหารไปถวายแด่พระภิกษุสามเณร แล้วอุทิศส่วนกุศลแก่ผู้ตายโดยหยาดน้ำ (กรวดน้ำ) ไปให้ด้วย

7.2.10 เดือนสิบ-บุญข้าวสาก

บุญข้าวสากหรือข้าวสาก (สลาภักต) นิยมทำในวันขึ้น 15 ค่ำเดือนสิบ เป็นการทำบุญเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ตายหรือเปรต บ้างมานว่าเป็นการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้เปรตอีกครั้งหนึ่ง โดยมีเวลาห่างจากบุญข้าวประดับดินประมาณ 15 วัน ซึ่งเป็นระยะเวลาที่เปรตต้องกลับไป ณ ที่อยู่ของตน ก่อนทำบุญข้าวสากชาวบ้านจะทำบุญข้าวเฒ่า ข้าวพอง ข้าวดอก ขนมห และอาหารคาวหวานอื่น ๆ ตลอดผลไม้อื่นต่าง ๆ ไว้สำหรับทำบุญอย่างกึ่งคักในเวลาทำงาน สำหรับข้าวเฒ่า ข้าวพอง

และข้าวตอกนั้นจะคลุกเข้ากันและใส่น้ำอ้อยน้ำตาลถั่งวามะพร้าวให้เป็นข้าวสาก (ภาคกลางเรียกว่า ข้าวกระยาสารท) แต่บางแห่งข้าวเม่า ข้าวพอง และข้าวตอกไม่ได้คลุกเข้ากันแต่แยกไปทำบุญเป็น อย่าง ๆ ไปตามเดิม เมื่อเตรียมของไปทำบุญแล้ว ชาวบ้านจะเอาข้าวปลาอาหารที่มีส่งญาติพี่น้องและ ผู้รักใคร่นับถือ อาจส่งก่อนวันทำบุญหรือส่งไปในวันทำบุญเลยก็ได้ แล้วแต่สะดวก สิ่งของเหล่านี้ มักแลกเปลี่ยนกัน ไปมาระหว่างญาติพี่น้องและชาวบ้านที่อยู่ใกล้บ้านเรือนเคียง ถือว่าเป็นการได้บุญ และยังเป็นการผูกมิตรไมตรีกันไปในตัวด้วย

7.2.11 เดือนสิบเอ็ด-บุญออกพรรษา

บุญออกพรรษาจัดทำขึ้นในวัน 15 ค่ำ เดือน 11 ในวันนี้ตอนเช้า

ชาวบ้านจะไปทำบุญตักบาตรหรือตักบาตรเทโว และจัดอาหารความหวานไปถวายแด่พระภิกษุ สามเณรบางวัดก็มีการกวนข้าวทิพย์ถวาย มีการรับศีล สวดมนต์ทำวัตรเช้า ฟังเทศน์ ผู้มีจิตศรัทธาที่จะ ถวายผ้าจําพรรษา ก็นำไปถวายแด่พระภิกษุตอนนี้ด้วย ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 นี้ พระสงฆ์จะ รวมกันทำพิธีออกบิณฑบาตวาระ คือ การเปิดโอกาสให้มีการว่าตักเตือนกันได้ต่อมาเจ้าอาวาสหรือ พระผู้ใหญ่อาจให้อวาทพระสงฆ์ด้วย และตอนค่ำมีการจุดประทิป การได้ประทิปที่มีทั้งใช้ยางบง ซึ่งผสมใบอ่อมใบเนียมเพื่อให้มีกลิ่นหอม โดยใช้ไม้ไผ่ที่เหล้าจุ่มยางบงหลายครั้ง ตากแดดให้แห้ง เวลาจุดใช้เสียบกับต้นกล้วย นอนี้ใช้น้ำมัน และน้ำมันพืช เช่น น้ำมันเมล็ดบด หมากเขา (สลอด) น้ำมันหมากแตก น้ำมันมะพร้าว หรือ สิ่งอื่น ๆ ใส่น้ำมัน แล้วใช้ฝ้ายหรือด้ายทำไส้ โดยทำไส้เป็นรูป ตีนกา ตั่งลงในภาชนะใส่น้ำมันประทิปที่ใส่น้ำมันดังกล่าว เอาไปแขวนไว้ตามต้นไม้หรือวางไว้ที่ร้าน ที่ทำขึ้นตามกิ่งไม้ต้น ไม้รั้วหรือรอบกำแพงรอบ ๆ บริเวณวัด ประทิปที่จุดแล้วนี้จะทำให้แลดู สว่างไสวไปทั้งวัดสวยงามมาก และตามหน้าบ้านของทุกบ้านก็นิยมจุดได้ประทิปดังกล่าวไว้ ตอนกลางคืนบางแห่งมีการเล่นกันอย่างสนุกสนาน และมีการจุดประทิปเสี่ยงตุ้มตามด้วย

7.2.12 เดือนสิบสอง-บุญกฐิน

การทำบุญกฐิน เป็นการถวายผ้าแด่พระสงฆ์ซึ่งจำพรรษาแล้ว

ชาวอีสานทำบุญกฐินตั้งแต่วันที่วันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 – วันเพ็ญเดือน 12 เช่นเดียวกับภาคกลาง การทอดกฐินมีมาแต่โบราณกาล เพราะมีพุทธบัญญัติให้ภิกษุแสวงหาผ้าและรับกฐินได้ตามกำหนด ดังกล่าวแล้วบุญกฐินทางภาคอีสานมีวิธีการคล้ายกับการทอดกฐินในภาคกลางแทบทุกประการ คือ กฐินราษฎร์ ได้แก่กฐินที่ประชาชนส่วนกันจักขึ้น และกฐินหลวง ได้แก่กฐินที่ทางราชการจัดขึ้น แม้จะเป็นกฐินที่ทางราชการในระดับจังหวัดหรือระดับอำเภอร่วมกันจัดขึ้นชาวบ้านก็มักเรียกว่า กฐินหลวงเช่นหัน นอกจากนี้มี จุลกฐิน ซึ่งชาวอีสานเรียกว่า กฐินเล่น

คลองสิบสี่ (สำหรับผู้ปกครองบ้านเมือง)

คลอง หมายถึง แนวทางหรือทำนองคลองธรรม เป็นข้อวัตรปฏิบัติ หรือแนวทางอันพึงปฏิบัติเป็นแนวทางการปกครองบ้านเมืองปกครองครอบครัว ถือว่าเป็นกฎหมายโบราณ มี 14 ตัว เรียกว่า คลองสิบสี่ คือ

1. ทรงแต่งตั้งผู้ซื่อสัตย์สุจริต เคารพยำเกรงขยันหมั่นเพียรให้เป็นอุปฮาดราช มนตรีเป็นต้น
2. หมั่นประชุมอุปฮาดราชมนตรี ช่วยกันบริหารบ้านเมืองให้เจริญรุ่งเรือง
3. ทรงตั้งอยู่ในทศพิธราชธรรม 10 ประการ คือ
 - 3.1 ทาน บริจาคทานแก่สมณพราหมณาจารย์ ยากจ คนอนาถา
 - 3.2 ศีล รักษามั่นในปัญจศีลและอุโบสถศีลเป็นเนืองนิตย์
 - 3.3 บริจาคสละทรัพย์สร้างวัดวาอาราม ขุดน้ำบ่อน้ำบ่อศาลาเป็นต้น
 - 3.4 อาชวะ มีใจเที่ยงตรงดำรงมั่นในศีลธรรม
 - 3.5 มัททวะ อ่อนโยนไม่แข็งกระด้าง
 - 3.6 ตบะ ชำระความชั่วจากจิตใจ
 - 3.7 อักโกธะ ไม่คูร้าย
 - 3.8 อวิหิงสา ไม่เบียดเบียน
 - 3.9 ขันติ อุดทนต่อเหตุการณ์ต่าง ๆ
 - 3.10 อวิโรธนะ ไม่ยินดี ยินร้าย ในสิ่งที่ควรยินดี ยินร้าย ในสิ่งที่ควรยินดี ยินร้าย
4. ถึงวันขึ้นปีใหม่ นิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์ และนำน้ำอบน้ำหอมมาทรงพระภิกษุสงฆ์
5. ถึงวันขึ้นปีใหม่ ให้เสนาอำมาตย์นำเครื่องบรรณาการ น้ำอบน้ำหอม มุทธาภิเษกสดรงเจ้าชีวิตของตน
6. ถึงเดือนหก นิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์ ถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาต่อเจ้ามหาชีวิต
7. ถึงเดือนเจ็ด ให้เลี้ยงมเหสักข์หลักเมือง บูชาเทวดาทิ้ง 4 คือ ท้าวจตุโลกบาล อันได้แก่ ท้าวธตรฐ ท้าววิรุพหก ท้าววิรูปักษ์ ท้าวกุเวร
8. ถึงเดือนแปด นิมนต์พระสงฆ์มาชำระบ่อบิกหวานแฮทรายดอกหลักบ้านเมือง

9. ถึงเดือนเก้า ป่าวเดินให้ประชาชนทำบุญข้าวประดับดิน อุทิศส่วนกุศล
ญาติที่ล่วงลับไปแล้ว
10. ถึงเดือนสิบ ป่าวเดินให้ประชาชนทำบุญข้าวสาก อุทิศส่วนกุศลแก่
ญาติที่ล่วงลับไปแล้ว
11. ถึงเดือนสิบเอ็ด ให้ประชาชนไปทำบุญออกพรรษาและนมัสการและ
มุกธาภิเษกธาตุหลวง
12. พอถึงเดือนสิบสอง ให้ทำบุญทอดกฐินตามวัดวาอาราม
13. ถึงเดือนสิบสี่ ให้ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินมารวมที่หน้าพระลานหลวง
แห่เจ้าชีวิตไปสร่งน้ำในแม่น้ำเพียวัดจัดให้วัดที่อยู่ใกล้แม่น้ำ มีเรือสว่างวัดละหนึ่งลำ ขึ้น 13 คำเป็นวัน
สว่างเฮือ

14. ให้มีสมบัติคุณเมือง หรือ ค่าควมเมือง 14 อย่าง คือ
1. หูเมือง มีทูตานุทูตผู้ฉลาดมีปัญญาดี
 2. ตาเมือง มีนักปราชญ์สอนบรรณธรรม
 3. แก่นเมือง มีพระสงฆ์ผู้แตกฉานในพระธรรมวินัย
 4. ประตูเมือง มีอาวุธยุทธโศปกรณ์ป้องกันอริราชศัตรู
 5. ฮากเมือง มีhusatayเหตุร้ายและดี
 6. เหง้าเมือง มีเสนาอำมาตย์ผู้เที่ยงธรรม
 7. ซื่อเมือง มีโยธาทหารผู้กล้ากล้า
 8. ฝาเมือง มีตากวนตาแสงผู้ซื่อสัตย์
 9. ขาง (แป) เมือง มีเจ้านายตั้งอยู่ในศีลธรรม
 10. เขตเมือง มีผู้ฉลาดคู้พื้นที่ที่ตั้งเมือง
 - 11.. สติเมือง มีคหบดีเศรษฐีและทวยคำ
 12. ใจเมือง มีแพทย์ผู้ฉลาดเชี่ยวชาญ
 13. คำเมือง มีภูมิภาคดี มีราคาค่างวด
 14. เมฆเมือง มีเทวดาอาฮักหลักเมือง

คลองสิบสี่ (สำหรับชาวบ้าน)

คลองสิบสี่ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น เป็นคลองที่พระเจ้าแผ่นดินจะปฏิบัติต่อ
ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินของท่าน ส่วนคลองสิบสี่นี้เป็นคลองที่ราษฎรจะประพุดิต่อราษฎรด้วยกัน คือ

1. เมื่อได้ข่าวใหม่หรือผลหมากรากไม้ใหม่ ให้บริจาคท่านแต่ท่านผู้มี
ศีลแล้วตนเองจึงบริโภค และให้แจกแบ่งแก่ญาติพี่น้องด้วย

2. อย่าโลภล่าตาชิงตายขอย อย่าจ่ายเงินแดง อย่าแปลงเงินกว้าง และอย่ากล่าวคำหยาบช้ากล้าแข็งต่อกัน
 3. ให้เฮ็ดค้ายหรือกำแพงเฮือนของตน แล้วปลูกหอบูชาเทวดาไว้ในสี่เจ้านหรือแจเฮือน
 4. ให้ล้างดินก่อนขึ้นเฮือน
 5. เมื่อถึงวันศีล 7-8ค่ำ 14-15 ค่ำ ให้สมมก้ออนเส้า สมมาแม่กิไฟ สมมาแม่จันใด สมมาปักตุ เฮือนที่ตนอยู่อาศัย
 6. ให้ล้างดินก่อนจักนอนในเวลากลางคืน
 7. ถึงวันศีล เมียให้เอาดอกไม้ รูป เทียนสมมาฟัว และให้เอาดอกไม้รูปเทียนไปถวายสังฆเจ้า
 8. ถึงวันศีลดับ ศีลเพ็ง ให้นิมนต์พระสงฆ์มาสวดมนต์เฮือน แล้วทำบุญใส่บาตร
 9. เมื่อภิกษุมาบิณฑบาต อย่าให้เพิ่นคอย เวลาใส่บาตรอย่าชุนบาตรอย่าชุนภิกษุสามเณร ยามใส่บาตรรออย่าใส่เกิบ อย่ากั้งฮ่ม อย่าเอาผ้าปกหัว อย่าอุ้มลูกจูงหลานอย่าถือศีลตราอาวุธต่างๆ
 10. เมื่อภิกษุเข้าปริวาสกรรม ให้มีขันข้าวตอก ดอกไม้ รูปเทียน และเครื่องอัฐบริขารไปถวายทาน
 11. เมื่อเห็นพระภิกษุผ่านมา ให้นั่งยกลงมือไหว้แล้วจึงค่อยเจรจา
 12. อย่าเหยียบเงาเจ้าภิกษุ คนมีศีลบริสุทธิ์
 13. อย่าเอาอาหารเงื่อนทานให้แก่สังฆเจ้า และอย่าเอาอาหารเงื่อนให้ผัวตนกิน
 14. อย่าเสพกามคุณในวันศีล วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันมหาสงกรานต์และวันเกิดของตน
- ในคลอง 14 มีข้อ 6 พูดถึงเรื่องสาบานน้ำ พิธีสาบานน้ำคือเมื่อเกิดเรื่องสุดวิสัย เช่น ของหายไม่รู้ว่าเป็นใครลัก ก็สาบานน้ำกัน สงสัยใครอาทีเอาคนนั้นไป จัดดอกไม้รูปเทียนขันน้ำ 1 ขันไปที่โบสถ์นิมนต์พระสงฆ์มานั่งเป็นพยาน หรือจะตั้งพระพุทธรูปขึ้นทำพิธีต่อหน้าพระพุทธรูปก็ได้ จุดรูปเทียนขึ้นแล้วอาราธนาศีล ป่าวสักเคเทวดา วิงวอนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้มาช่วยเอาเทียนจุดติดปากขัน หัวหน้าเป็นผู้นำคำสาบาน เสร็จแล้วกินน้ำคนละกลืน

คำสาบานน้ำ

ข้าพเจ้าขอสาบสาบานตัว จำเพาะพระพักตร์พระพุทธเจ้า

พระธรรมเจ้า พระสงฆ์เจ้า และเทพยาทั้งหลายทุกสถาน คือ พญาอินทร์ พญาพรหม พญายมภิบาล
ท้าวจาคู โลกบาลทั้งสี่ พระสงฆ์องค์เจ้าอันรักษาวิชาวิทยาศาสตร์ ขอบเขตชั้นฐิติมาทั้งปวง และเทพบุตร
เทวดาอัครรักษาอาการ พระเสื้อเมือง พระทรงเมืองอันเรื่องฤทธิ์สิทธิ์ศักดิ์ ภูตผีปีศาจ กุมภัณฑ์
อานันท์ยักษ์ จงพร้อมกันเสด็จเข้าร่วมมาร่วมสโมสรประชุมชุมนุมกัน ในอารามสถานที่นี้ฟังผู้ข้า
สาบสาบานตัว

ข้าพเจ้าจะขอให้การตามคำสัตย์จริง ตามฐิตามเห็นตามได้ยิน ใดฟัง
ถ้าแลผู้ข้าอาเรื่องบ่จริงมาให้การเข้าด้วยฝ่าย โจรทักหรือจำเลย พระธรรมอันใหญ่หนาได้สองแสนสี่
หมื่น โยชน์ก็ขอย่าได้ทรงไว้ซึ่งกายแลชีวิตผู้ข้าอันหาสัตย์จริงมิได้ไว้เลย ขอจงให้ผู้ข้าพิกลพิการเป็น
ใบ้บ้า เสียชีวิต วิบัติไปต่างๆ ผู้ข้าไปทางบกเข้าป่าจงให้เกิดมีสัตว์อสรพิษ จดบททวิบาท เงือกงูเสื่อ
หมีแฮดช้างสารพืดศัตรูทั้งมวลอันแสลงฮ้ายจงมากัดกิน และต้องให้สายอัสติบาตรสายฟ้าฟาดตัวตน
แลให้บังเกิดอุบัติเหตุตนเองไหลตกนองไหลตกออกจากทวารหนักทั้ง 9 ให้ถึงซึ่งชีวิตพินาศนิหยา
ในสามวันเจ็ดวัน อย่าให้มันได้สิ่งลูกสิ่งเมีย ประการหนึ่ง จงให้ท่านได้ตัดหัวผู้ข้าให้มากกว่าก่อนแล้ว
ทั้งหลายในโลกนี้ประการหนึ่งขอให้ท่านได้ตัดตีนสิ้นมือผู้ข้า ให้มากกว่าเส้นหญ้าอันเกิดขึ้นในพื้นที่
พสุธาประการหนึ่งขอให้ท่านเอาเหล็กอันมีคมกล้าปาดเนื้อเนื้อหนังของผู้ข้า ให้สูงกว่าแผ่นดินอันหนา
ได้สองแสนสี่หมื่น โยชน์ ประการหนึ่ง ขอให้ท่านเจาะตัวข้าให้มากกว่าเดือนดาวในอากาศ คันผู้ข้า
สรกุดจุกจากเมืองคนแล้วให้ไปเกิดเป็นเปรตอสุรกายอยู่ในเขาคิษณภู มิตัวสูงใหญ่ได้คาพุด มีปาก
ท่อกูเข็ม เอาเล็บตนและกะเน้าเนาโลหิตในกายกินเป็นรักษาหาร สิ้นพุทธรังครหนึ่ง คันผู้ข้าพ้นจาก
ชาติเป็นเปรตแล้วให้ไปตกอยู่เวจิมหานรก ทนทุกข์เวทนาแสนสาหัส จงให้นาย นิธิบาลเอากาย
ผู้ข้าขึ้นวางเหนือแผ่นเหล็กแดง แล้วให้ท่านเอาค้อนเหล็กแดงตัวหัวผู้ข้า อาฝ่าเอ็กตัดตีนสิ้นมือผู้ข้าเสีย
ประการหนึ่งขอให้ท่านเอาเหล็กแดงอันใหญ่แทงหูขวาซอดหูซ้าย แทะหูซ้ายซอดหูขวาประการหนึ่ง
ขอให้ท่านเอาเหล็กแดงเกาะหน่วยตาของผู้ข้า ให้แสบกานกิน ถ้าผู้ข้าจากรกแล้วให้ไปเกิดเป็นสัง
เดรัจฉานมีอุปอย่างชั่วเกลือกกล้วยกับมูตรแลอาจมกินรักษาหาร พ้นจากสันเดรัจฉานแล้วให้ได้มา
บังเกิดเป็นมนุษย์ ให้เป็นเปี้ยเป็นง่อยตั้งแต่ออกจากครรภ์มารดา ให้ตาบอดหูหนวกอุปอย่างป้อยเน่าเป็น
โรคพยาธิทุพพลภาพ ถือกระเบื้องเทียวขอทานกิน ได้ฮ้อยกับแสนกัลปอนันตชาติ ถ้าเมตตริยลงมา
รังปิ่นพระโศคสัตว์โลกเบื้องหน้า ขออย่าให้ผู้ข้าโศคหาสัตย์จริงได้ ถ้าผู้ข้าตั้งอยู่ในความสัตย์จริง รู้ว่า
ฐู้ เห็นว่าเห็นได้ยินว่าได้ยินขอโทษภัยอันตรายที่กล่าวมาแล้วนั้น จงอรทหายหายไป อย่าให้ได้แก่ผู้ข้า
สักสิ่งสักอัน ขอให้ผู้ข้าพ้นจากทุกข์เวทนา โภภัยอันตรายต่างๆ นั้นทอญ อันหนึ่งขอให้ผู้ข้ามีอายุ

ยืนยาวฮ้อยเอ็ดพันวัสสา ถ้าผู้ข้าสรคุดจืดจาดโลกมณูญ์โลกแล้ว ขอให้ไต่ไปเกิดบนสวรรค์ชั้นฟ้า
วิมานสูงได้เจ็ดโยชน์ประกอบไปด้วยยศศักดิ์ป็นอันมาก คั้นผู้ข้าจืดจาดสวรรค์เทวโลกแล้ว ให้ได้เกิด
มาในมนุษย์โลกของงให้ผู้ข้าได้พบปะทุกชาติ ถ้าเมตตริยโพธิสัตว์ลงมาตรัสเป็นพระโศคสัตว์ ขอให้
ผู้ข้าได้พบเห็นให้โศคผู้ข้าให้พ้นจากวิภูฏสงสารในอนาคตกาลเบื้องหน้า ให้ได้สำเร็จแก่พระนิพพาน
โน้นทอญฯ อหังสา สุขิโต โหมิ ปัจจโย โหตุ อนาคเต กาเสฯ

กินน้ำสาบาน

ถ้าได้น้ำสาบานไปแล้ว ภายหลังรู้สึกสำนึกตัวกลัวความผิด จะกิน
น้ำสาบานก็ได้ การกินน้ำสาบานนั้น ให้จัดเครื่องสักการะเหมือนที่ทำในวันสาบานน้ำแล้วนำแล้ว
นำเครื่องสักการะไปวางลงตรงหน้าพรุพุทธรูปนิมิตพระสงฆ์มาเป็นสักขีพยาน กล่าวคำมนัสการ
และบูชาพระรัตนตรัยแล้วรับคำสารภาพความผิดที่ตนได้กระทำต่อหน้าพระเพียงแค่นี้ก็เป็น
อโหสิกรรมบาปกรรม ที่ตนได้สาบานไว้แล้ว ก็เป็นอันระงับดับหายไปประเพณีสาบานของคน
โบราณ ปรากฏว่าได้ผลศักดิ์สิทธิ์ทันตาเห็น บางรายเป็น โรคภัยไข้เจ็บมาน้ำมานหินรักษาไม่หาย
ตลอดวันตาย บางรายถูกจำจองทำโทษ ถูกเขม่าตีบีทาโบย เสียแข้งขาหูตาไปตลอดเสียชีวิต บางราย
จากพลัดพลาดจากพ่อแม่พี่น้องลูกหลาน เกิดวิวาตบาดหมางตีรันฟันแทงถึงกับแตกแยกกัน บางราย
ตายจากลูกเมีย ถูกไฟไหม้ น้ำท่วมต้องประสบกับความฉิบหายวอดวาย คนโบราณจึงพากันเกรงกลัว
สาบานน้ำมาก หากเลือกดาไม่ออกเขาจะไม่กล้าสาบานน้ำเลย

ตำนานวรรณกรรมพื้นบ้านนางผมหอม

วรรณกรรมอีสานเรื่องนางผมหอมไม่อาจทราบว่าจะเกิดขึ้นในสมัยใดและ
ใครเป็นผู้แต่งที่มาเกี่ยวเนื่องเป็นวรรณกรรมท้องถิ่น อำเภอนางัว เนื่องจากถ้าเอราวัณ และสถานที่
ภายในถ้าเอราวัณ และสถานที่ภายในถ้า กล่าวถึงวรรณกรรมเรื่องนี้ เช่นห้องนางผมหอม
ข้างเอราวัณ เป็นต้น สำหรับวรรณกรรมเรื่องนางผมหอม ถือเป็นอีกเรื่องหนึ่งที่แตกต่างทั้งชื่อแม่
นางผมหอม และชื่อเมือง รวมทั้งชื่อสามีของนางผมหอม ซึ่งมีหนังสือหลายเล่ม ก็เขียนไม่เหมือน
กัน เช่น แม่ของนางผมหอม ชื่อ นางเทวี นางสีดา นางจันทา เมืองของแม่ของนางผมหอม ชื่อ นคร
อินทร์ปัฐา นครลี หรือไม่กล่าวถึงเป็น แค หมู่บ้านเล็ก ๆ สามีของนางผมหอมชื่อ ขุนไท ท้าวคำ
ปนุ่นแต่ง เจ้าชายรัตนะ เป็นต้น นี่เป็นความแตกต่างระหว่างวรรณกรรมเรื่องเดียวกัน ที่ได้รับการ
บอกเล่า จากนายคำรง วิชาเงิน ซึ่งเป็นคนพื้นที่ของอำเภอนางัวโดยตรง ดังนี้

ในอดีตกาลนานมาแล้ว มีเมืองหนึ่งชื่อ นครอินทร์ปัฐา ใกล้กับชายป่า
หินพานต์ มีหญิงสาวชื่อนครอินทร์ปัฐานางหนึ่งชื่อ จันทา ตามสมัยก่อนนั้น ป่าดงพงไพร
มีผลหมากรากไม้อุดมสมบูรณ์ คนส่วนมากจึงชอบเข้าป่าเพื่อทำมาหากินเป็นนิจ วันหนึ่งนางจันทา
เข้าป่าเพื่อหาผลไม้เธอเดินลัดคอกอนซอนป่ากัม ๆ เงย ๆ ไปเรื่อย ๆ จนจะเที่ยงวันก็หิว เหนื่อยก็เหนื่อย
หาน้ำดื่มก็ไม่มี เธอจึงอธิฐานลงกับพื้นพสุธาว่ารุกขเทพยดา เจ้าที่รักษาป่าพงไพรทั้งหลายข้าหมด

ปัญหาจะหาน้ำดื่มได้แล้วถ้าบุญวาสนามีความดีของข้าฯ ในอดีตช่วย ก็ขอให้ข้าฯ ได้น้ำดื่มโดยพลัน เทอญ คำอธิฐานของเธอจึงได้ร่อนถึงวิษณุกรรมเทพบุตร จึงคลบันดาลให้พบกับน้ำที่ขังอยู่ในรอยโค ป่าเธอจึงเห็นว่าน้ำดื่มใสดีจึงก้มลงกินจนอิ่ม แล้วเธอก็หาผลไม้ต่อไป ไม่นานเธอก็หิวอีก (หรือว่า บุญของข้าได้ทำมาหลายอย่างกลืนกินน้ำขอยโคจนว่าท้องสิม้างยังจำให้ต่างหิวอีกหนอ) เมื่อเธอ อธิฐานก็เดินทางไปอีก ไม่นานก็ได้พบกับน้ำขังในรอยซ้าง และน้ำก็ใสประดุจดังน้ำทิพย์ เพราะ เจ้าของรอยนั้นคือท่านซ้างเระวณ เป็นซ้างของมัททมานพ เจ้าจอมรินทรราชราช ชั้นดุสิตเทวโลก หลังจากที่เธอดื่มน้ำแล้ว เธอรู้สึกอึดอัดมากผิดปกติ เดินหาผลไม้จนค่ำแล้วก็กลับเข้าเมือง อยู่มาไม่ถึง 7 วันเธอก็รู้สึกหนักท้องเหมือนมีคนอยู่ในท้อง พอตกเย็นคืนที่ 7 เธอก็ได้ฝันว่า (ฝันว่า ฤๅษชรช้าง นาคคนขาวเผือก เสด็จจากชั้นฟ้ามาให้มิ่งขวัญให้มณีนิลแก้วใสงามเหลืออร่ามเสด็จเข้าสู่ท้องจันทา ไปที่กระเส้ากลืน) พอตื่นขึ้นมาก็เข้าใจว่าตนเองตั้งท้อง เมื่อครรภ์แก่ครบเก้าเดือน เธอจึงคลอดลูกออกมาเป็นหญิงทั้งสองคน คนแรกให้ชื่อว่าสีดา เป็นลูกของโต คนที่สองเป็นธิดาของซ้างเระวณให้ นามว่า ผมหอม เพราะผมของเธอมีกลิ่นหอมอบอวลชวลพิศ ชื่อเสียงของเธอดังไปทั่วแคว้น พอโต ได้ 6-7 ขวบ เธอได้เที่ยวเล่นกับเด็กภายในหมู่บ้าน แต่ไม่ได้รับการต้อนรับ กับถูกพูดจาจากถาง ด้วยคำว่า (สูแม่เนชื้อชาติซ้าง ออย่ามาเล่นนำกู สูแม่เนชื้อชาติซ้างโคอยู่คงกินไม้) ด้วยคำพูดของเด็ก เพื่อนบ้านที่ร่วมเล่นด้วยกัน ทั้งสองคนจึงเก็บตัวอยู่แต่ในบ้าน เธอทั้งสองได้พยายามถามแม่ จึงเล่า ความจริงให้ลูกให้ลูกฟังทั้งหมด วันเวลาผ่านไป เมื่อทั้งสองคนอายุได้ 16 ปี ทั้งสองจึงลาแม่จันทา ออกตามหาพ่อ ทั้งสองสาวได้ร่อนแรมอยู่ในป่าเจ็ดราตรีกาล อยู่ในความอารักขาของรุกขเทพดา ร่อนถึงวิษณุกรรมเทพบุตร จึงคลบันดาลให้เระวณเทพบุตรจติจากดุสิตชั้น ลงสู่มนุษย์โลกให้พบธิดา กลางป่าหิมพานต์ เมื่อสองสาวเห็นซ้างใหญ่ในไพรสน มีความรู้สึกต่างกัน สีดาผู้เป็นพี่สาวเห็น ซ้างป่าแล้วมีความตกใจ ส่วนนางผมหอม มองเห็นซ้างใหญ่เป็นบิดา ดีใจด้วยสัญชาติญาณพ่อลูก พญาซ้างรู้สึกเช่นเดียวกับนางผมหอม เมื่อต่างฝ่ายจ้องกันไม่กระพริบตา พญาซ้างจึงเอ่ยขึ้นว่า (ไอ้สองพระนางเหล่าปัญหาใดจึงดันดันปามาเน้อ คงมันกว้างต่อกว้างสองเจ้าจึงคว่นถึงพ่อน้อ) สองพระนางจึงตอบไปว่า (จันทาแม่แจ่มเจ้าจำให้ส่งมาพ่อย่อย) พญาซ้างสารก็เอ่ยขึ้นว่า (เข้าคันสีดา ลูกข้าให้ขึ้นงวงงาเป็นคู บาทาถกได้ตามงาซ้างก่อน) จากนั้นนางสีดาก็กระโดดขึ้นพญาซ้าง ทำอย่างไร ก็ขึ้นไม่ได้จนถูกพญาซ้างเหยียบตาย และได้ไปเกิดบนสวรรค์ ส่วนนางผมหอม พญาซ้างพูดว่า (พรายสารทรวงต่อไปมาขึ้น คันเจ้าเป็นบุตรช้อยมาเคื้อลูกพ่อ แพงเอ๊ย มาไต่โงงงาซ้างทางหัวของพ่อ) นางผมหอมก็กระโดดขึ้นพญาซ้าง โดยขึ้นทางใดก็ได้หมด จากนั้นพญาซ้างก็ได้ให้นางผมหอม ข้าม ภูเขาใหญ่น้อย ผ่านภูหลวง เขาค้อ ภูเม็ง ภูจี่เก่า ภูจ้อก้อ ภูเม็ง ภูกระดิง ภูหอ ภูโงงจนมาถึงบริเวณ ถ้ำเระวณปัจจุบัน ได้สร้างถ้ำให้นางผมหอมอยู่ พอสร้างถ้ำเสร็จพญาซ้างก็ผิตหวังกับลูกสาว เพราะ วันหนึ่งนางผมหอมได้ลงมาอาบน้ำที่วังสาวเอ้ และได้หิวผมได้นำเส้นผมไว้ที่หน้าวังสาวเอ้ วันรุ่ง ขึ้นบุตรชายเจ้าเมืองพิณ คือ ท้าวคำปนปุ่นแต่ง เดินทางมา 2 วัน เพื่อไปหาเพื่อน คือท้าว บารส

ที่เมืองพาน และได้มาพักอาบน้ำที่วังสาวเอ้ ได้กลิ่นหอมสาว เกิดความกระสันในหัวอกจึงชวนเพื่อน ออกติดตามหา จนได้พบกับนางผมหอมทั้งคู่ได้ตกลงเป็นคู่เมียกัน ท้าวคำปนปูนแต่งได้บอกลูกสาว กลับไปบอกบิดามารดาที่เมืองพิณ โดยลี้ลับการไปเมืองพาน ซึ่งระหว่างนั้นพญาข้างสารได้กลับมา จากการหาหินพอดี นางผมหอมได้ลงไปรับ พอผมหอมถูกจุมจุมวงข้าง พญาข้างมองลูกสาวแล้ว บอกว่า (นงคันทล่า คือ ลูกสาวคนแก่ นอลูกเอ๋ย) นางผมหอมก็ตอบพ้อข้างว่า ผมหอมก็เป็นที่ ครึ่งคนครึ่งข้าง จากนั้นพญาข้างก็กลับ เพราะความเหนื่อยล้า ผมหอมได้โอกาสหนีไปกับท้าว คำปนปูนแต่งที่เมืองพิณ ส่วนพญาข้างนอนหลับอยู่ 7 วัน จึงตื่นขึ้นมาไม่พบลูกสาว ก็โกรธอย่าง รุนแรง ออกตามลูกสาวฝนก็ตกตลอดทั้งคืน พญาข้างเหนื่อยมากลงมาดื่มน้ำที่วังน้ำใส และได้ นอนหลับทับคำห่วย น้ำได้พัดพญาข้างสู่น้ำโขง เมื่อพญาข้างตื่นขึ้นมาก็เป็นไปอย่างหนักเดินชวนเซ กลับไปยังถ้ำเอราวัณ อากาศทรุดหนักจนสิ้นชีวิต ก่อนตายได้สั่งคนใช้นางผมหอม ว่า เมื่อข้าตายไป แล้วถ้านางผมหอมกลับมาให้จูดรูปเทียน หรือเวียนเทียน เมื่อเปลี่ยนศก คือเดือน 5 ของทุกปี (คำรง วิชาเงิน. 2542 : สัมภาษณ์)

ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดหนองบัวลำภู

จังหวัดหนองบัวลำภูแม้ว่าจะเป็นจังหวัดที่ตั้งขึ้นใหม่ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของ ประเทศแต่ก็เป็นดินแดนที่มีตำนานทางประวัติศาสตร์ยาวนานและยังมีป่าเขา ถ้ำ ลำน้ำ ธรรมชาติที่ น่าสนใจอีกหลายแห่งซึ่งเป็นจุดท่องเที่ยวที่งดงามไปด้วยทุ่งหญ้าป่าเขียวและแฝงไว้ด้วยรอยจารึก ต่าง ๆ ที่บอกถึงอายุความเก่าแก่ ณ ผืนแผ่นดินแห่งนี้ แหล่งท่องเที่ยวที่มีค่าและควรแก่การอนุรักษ์ ในจังหวัดหนองบัวลำภูมีหลายแห่งด้วยกัน แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่ผู้วิจัยจะนำมาศึกษา ในที่นี้ คือ

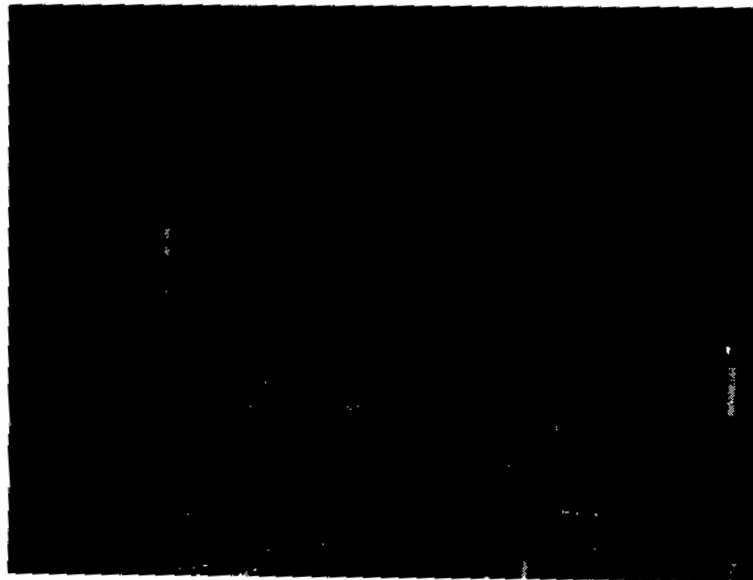
1. วัดถ้ำกลองเพล
2. วัดถ้ำสุวรรณคูหา
3. วัดถ้ำเอราวัณ
4. วัดเจริญทรงธรรม (โบสถ์ไม้ สิมไม้)

วัดถ้ำกลองเพล

เป็นวัดที่มีอาณาเขตกว้างขวางมากตั้งอยู่บนเทือกเขาภูพานริมทางหลวงหมายเลข 120 เส้นทางหนองบัวลำภู-อุดรธานีห่างจากตัวจังหวัดประมาณ 15 กิโลเมตร วัดถ้ำกลองเพลเป็นวัดที่มี ชื่อเสียงของจังหวัดในบริเวณวัดมีบรรยากาศที่ร่มรื่นและเงียบสงบ ในถ้ำมีกลองโบราณสองหน้า ซึ่งเป็นพระพุทธรูปปางลีลาจำหลักในก้อนหิน วัดแห่งนี้เคยเป็นสถานที่วิปัสสนากรรมฐานของ

พระอาจารย์หลวงปู่ขาว อนาลโย พระวิปัสสนาสายพระอาจารย์หลวงปู่มั่น กุริตตะเถระ หลวงปู่ขาวเกิดเมื่อวันอาทิตย์ที่ 28 ธันวาคม พ.ศ. 2431 ปีชาดที่บ้านบ่อชะแฉง ตำบลหนองแก้ว อำเภอ นางเจริญ (ปัจจุบันเป็นจังหวัด) ได้มาจำพรรษาอยู่กับธรรมชาติที่วัดถ้ำกลองเพล เมื่อปี พ.ศ. 2501 จนกระทั่งมรณภาพในปี พ.ศ. 2526 สิริรวมอายุได้ 95 ปี 5 เดือน อยู่ในเพศบรรพชิตถึง 57 พรรษา พระราชทานเพลิงศพหลวงปู่ขาวเมื่อวันที่ 11 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2527 โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระบรมราชินีนาถเสด็จพระราชดำเนินมาร่วมพิธี ปัจจุบันได้สร้างพิพิธภัณฑ์รวบรวมเครื่องอัฐบริขารและรูปปั้นหุ่นขี้ผึ้งของหลวงปู่ขาวไว้เป็นที่ระลึกและสักการบูชาของศาสนิกชนทั่วไป วัดถ้ำกลองเพลอยู่ในเขตอำเภอเมืองหนองบัวลำภูบนทางหลวงหมายเลข 210 เส้นทางหนองบัว-อุดรธานี ออกจากตัวเมืองไปทางอุดรธานี 13 กิโลเมตร เลี้ยวขวาเข้าไปอีก 2 กิโลเมตร สามารถเดินทางโดยรถโดยสารประจำทางหนองบัวลำภู-อุดรธานี (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดหนองบัวลำภู. 2548 : 41)

ภาพประกอบ 9 พระพุทธรูป

ภาพประกอบ 10 วัดถ้ำกลองเพล

ภาพประกอบ 11 ภาพหลวงปู่ขาว อนาโย ทางเข้าวัดถ้ำกลองเพล

วัดถ้ำสุวรรณคูหา

ภาพประกอบ 12 วัดถ้ำสุวรรณคูหา

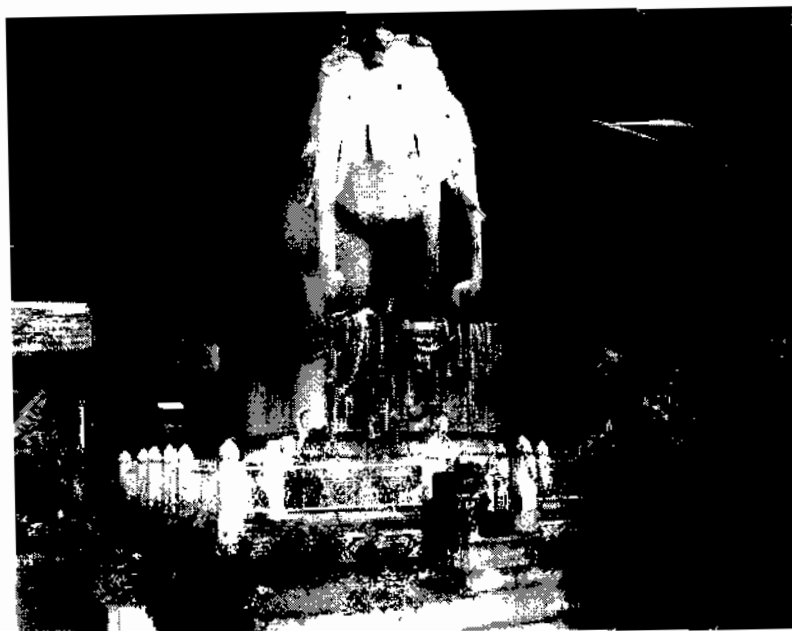
ถ้ำสุวรรณคูหาอยู่ในวัดสุวรรณคูหาหรือวัดถ้ำสุวรรณคูหาตั้งอยู่บนเขาหินปูนขนาดปานกลางที่บ้านสุวรรณคูหา ตำบลนาสีซึ่งห่างจากตัวเมืองหนองบัวลำภูไปตามทางหลวงหมายเลข 210 สายหนองบัว-เลขประมาณ 20 กิโลเมตรแล้วเลี้ยวขวาตรงทางแยกไปอำเภอสุวรรณคูหาตามทางหลวงหมายเลข 2097 อีกประมาณ 30 กิโลเมตรแล้วจึงเลี้ยวขวาตรงแยกโรงเรียนบ้านนาตาเหล็ก เข้าไปอีกประมาณ 3 กิโลเมตรก็จะถึงวัดถ้ำสุวรรณคูหาซึ่งเป็นวัดฝ่ายอรัญวาสี ที่มีความสำคัญมากในสมัยอาณาจักรล้านช้าง วัดถ้ำสุวรรณคูหาในสมัยพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช พระโอรสของพระเจ้าโพธิสารราชแห่งล้านช้าง มีพระเถระประจำประจำวัด ชื่อว่า พระมหาอินทริย์สังวรเจ้าวัดถ้ำสุวรรณคูหาเป็นวัดที่ทั้งพระเถระและเหล่าพระสงฆ์พำนักอยู่ โดยไม่มีการสร้างวัดอุदारใด ๆ ภายในวัดแต่จะใช้วิธีดัดแปลงถ้ำหลืบหิน หรือเพิงผาต่าง ๆ ใช้เป็นที่พำนักและปฏิบัติธรรมภาวนา ถึงแม้ว่าในปัจจุบันจะมีศาลาการเปรียญและกุฏิพระอยู่ในเขตวัดเป็นที่พำนักและปฏิบัติธรรมซึ่งมีหลายสิบถ้ำด้วยกัน สำหรับถ้ำที่ใหญ่ที่สุดคือถ้ำสุวรรณคูหา ใช้เป็นที่ทำสังฆกรรม คือ เป็นทั้งอุโบสถและพระวิหารประจำวัด ภายในวัดถ้ำสุวรรณคูหา มีศิลาจารึกโบราณอยู่ 2 หลัก โดยหลักที่ 1 ตั้งอยู่บริเวณหน้าถ้ำด้านซ้ายมือเป็นศิลาทรายรูปใบเสมาทรงใบพายขนาดสูงประมาณ 135

เช่นติเมตร กว้างราว ๆ 70 เซนติเมตร มีดวงฤกษ์ปรากฏอยู่ด้านบนหลักศิลาและมีอักษรตัวธรรม
 จำนวน 20 บรรทัดที่จารึกขึ้นในปี พ.ศ. 2106 เขียนบอกถึงฤกษ์ยามในการสร้างวัดอย่างละเอียด
 พร้อมกับกล่าวถึงพระนามของพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชซึ่งมีพระราชศรัทธาเข้ามาทำนุบำรุงวัดประกาศ
 พระราชทานเขตวิสุงคามสีมาแก่วัด ด้านละ 100 วา (2,500 ไร่) และอุทิศนาจังหันคือพื้นที่ของหมู่บ้าน
 หลายหมู่บ้านให้เป็นสิทธิของวัดเมื่อชาวบ้านทำไร่ทำนาได้ก็ต้องนำผลผลิตของตนมาถวายวัดร้อยละ
 10 โดยที่ไม่ต้องไปเสียภาษีให้แก่เจ้าเมืองรวมทั้งไม่ต้องถูกเกณฑ์ทหารด้วย ส่วนอีกด้านหนึ่งของ
 ศิลาจารึกหลักเดียวกัน ซึ่งจารึกขึ้นในปี พ.ศ.2115 โดย 4 บรรทัดแรกใช้ตัวอักษรธรรมส่วนตั้งแต่
 บรรทัดที่ 5 -19 นั้นใช้ตัวอักษรไทยน้อยเขียนบอกถึงฤกษ์ยามในการสร้างวัดและกล่าวถึงพระนาม
 ของพระเจ้าสุมังคลไอยโกโพธิสัตว์ที่ได้ ถักปลานาที่ดิน พร้อมกับนาจังหันให้กับวัดสุวรรณคูหาและ
 ในตอนท้ายนั้นได้เขียนคำสาปแช่งผู้ที่ทำลายทานวัตถุและผู้ถือเอาประโยชน์ของสงฆ์เป็นของตนเอง
 สำหรับศิลาจารึกหลักที่ 2 นั้นตั้งอยู่ใกล้ ๆ ศิลาจารึกหลักที่ 1 แต่มีขนาดเล็กกว่าความสูงประมาณ 75
 เซนติเมตร ความกว้าง 45 เซนติเมตรมีลักษณะเป็นศิลาทรายทอง ใบเสมารูปทรงไม่ได้สัดส่วนเท่าไร
 นกจารึกขึ้นในปี พ.ศ. 2169 โดยใช้ตัวธรรมจำนวน 13 บรรทัดกล่าวถึงนามของพระยาสุรเทพ
 กล่าวถึงการอุทิศ เลกวัด เพื่อปรนนิบัติดูแลและในตอนท้ายจารึกมีคำสาปแช่งผู้ที่มายึดเอาเลกวัด
 ไปเป็นทาสส่วนตัวให้บุคคลผู้นั้นตกนรกเหมือนพระเทวทัต นอกจากนี้ภายในถ้ำสุวรรณคูหายังเป็น
 ที่ประดิษฐานพระพุทธรูปมีนามว่า พระเจ้าไชยเชษฐา เป็นพระพุทธรูปปางนาคปรกขนาดใหญ่สร้าง
 ด้วยปูนสอพายเพชรลักษณะศิลปะล้านช้างฐานกว้างประมาณ 4 ศอกตั้งอยู่บนฐานชุกชีปูนสูงจากพื้น
 ประมาณ 1 เมตร พระเจ้าไชยเชษฐาเป็นพุทธรูปที่ชาวบ้านเคารพและศรัทธามากเพราะเชื่อว่าเป็น
 พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์จึงมีการจัดงานทำบุญในวันขึ้น 13 -14 ค่ำเดือน 3 เป็นประจำทุกปี (เสรี
 อุ๋นขวง. 2543 : 155)

วัดดำเราววัฒน

ภาพประกอบ 13 วัดดำเราววัฒน

วัดดำเราววัฒนเป็นวัดขนาดใหญ่อยู่ในเขตบ้านผาอินแปลง ตำบลวังทอง แต่เดิมเรียกว่าดำช้าง ตั้งอยู่บนภูเขาที่มีชื่อว่า ผาดำช้าง เป็นภูเขาหินปูน มีรูปลักษณะคล้ายช้างนอนหมอบอยู่ โดยบริเวณเชิงเขาเบื้องล่างมีบันไดโค้งขึ้นไปสู่ปากถ้ำราว ๆ 600 กว่าขั้น ต่อมาเมื่อพระครูปลัดฟื้น อาจาโร รุดคัมมาปฏิบัติธรรมอยู่ที่เชิงเขาผาดำช้างท่านเห็นว่าบริเวณนี้เป็นที่สงบร่มเย็น จึงเชิญชวนผู้มีจิตศรัทธาร่วมสร้างวัดขึ้นมีชื่อว่า วัดดำช้าง หรือ วัดผาดำช้าง หลังจากนั้นได้มีผู้บริจาคทรัพย์สร้างช้างเราววัฒนไว้ตรงเชิงบันไดขึ้นถ้ำ ชาวบ้านจึงเปลี่ยนชื่อเรียกว่า วัดดำเราววัฒน เพื่อให้สอดคล้องกับรูปดำช้างเราววัฒนและเพื่อให้สอดคล้องกับวรรณคดีพื้นบ้านอีสานเรื่อง นางผมหอม ซึ่งเชื่อว่าเป็นที่มาของดำเราววัฒน (เสรี อุ่นขวง. 2543 : 1551)

วัดเจริญทรงธรรม

วัดเจริญทรงธรรมตั้งอยู่ที่บ้านคอนปอ อำเภอศรีบุญเรืองภายในวัดมีสิ่งสำคัญซึ่งเหลืออยู่แห่งเดียวในจังหวัด คือ สิมไม้ สิมคือ โบสถ์ สิมมาจากคำว่า สิม ซึ่งเป็นเจดกำหนดที่ร่วมทำสังฆกรรมของสงฆ์ รูปแบบสิมท้องถิ่นจะเป็นแบบศิลปะลาวซึ่งมีขนาดเล็กรูปทรงเตี้ย หลังคาเป็นเครื่องไม้ทั้งหมด หรือนุงกระเบื้องทรงหลังคาก่อนข้างสูงเส้นของป้านลมหรือหน้าจั่วโค้งเล็กน้อย มีเพียงโถง หรือช่องฟ้าเท่านั้นที่ก่อด้วยปูนต่อมาจากสันหลังคาหรือก่อด้วยปูนมาถึงส่วนนอกของ

ช่อฟ้าแล้วจึงนำไม้ที่แกะสลักเป็นส่วนประกอบมาต่อซึ่งแตกต่างจากภาคกลางที่ช่อฟ้าแกะสลักจากไม้ทั้งต้นแล้วจึงนำไปติดที่ปลายสันหลังคาช่อฟ้านิยมทำเป็นรูปพญานาค สิมแบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ

1. สิมน้ำ เป็นสิมที่สร้างขึ้นกลางบึงหรือกลางสระน้ำ ตามคติเดิมการบวชต้องกระทำภายในสิมโดยต้องขอพระราชทานกำหนดบริเวณเป็นวิสุงคามสีมาแล้วก่อสร้างสิม หากยังไม่มีวิสุงคามสีมาควรต้องไปบวชในแพกลางน้ำ โดยสร้างเป็นสิมแบบชั่วคราว หรือสร้างเป็นศาลากลางน้ำเพราะถือว่าเป็นสิ่งบริสุทธิ เวลาทำสังฆทานต้องชักสะพานออกเพื่อมิให้มีสิ่งเชื่อมระหว่างฝั่งกับตัวสิม ลักษณะของสิมโดยทั่วไปมีทั้งที่มีฝาครอบและที่เปิดโล่งคล้ายศาลากลางน้ำ แต่ส่วนใหญ่ไม่นิยมกันฝาจะใช้ไม้ค้ำซ้อนกันเป็นเกล็ดคล้ายกับฝาเรือนไม้กระดาน หรือเรียกว่าเป็นไม้

2. สิมบก เป็นสิมที่สร้างขึ้นบนดินภายในพุทธศาสนสถานแบ่งออกเป็น 3 แบบคือ สิมไม้ สิมโถงหรือสิมโปร่ง และสิมก่อผนังหรือสิมทึบและละแบบแตกต่างกันดังนี้

2.1 สิมไม้ เป็นสิมที่สร้างด้วยไม้ทั้งหลัง เข้าใจว่าสืบทอดรูปแบบมาจากสิมน้ำ มีรูปทรงกะทัดรัดขนาดกว้างยาวไล่ลิ้นกันผนังตีฝาไม้กระดานทั้งแนวนอนและแนวตั้ง

2.2 สิมโถงหรือสิมโปร่ง เป็นสิมรูปทรงโปร่งกะทัดรัดประกอบด้วยเสาไม้หรือเสาอิฐตั้งอยู่บนฐานยกพื้นรองรับหลังคามีฝาเฉพาะด้านหลังพระประธานเท่านั้นปัจจุบันในจังหวัดหนองบัวลำภูยังไม่พบสิมประเภทนี้เลย

2.3 สิมก่อผนังหรือสิมทึบ เป็นสิมที่มีผนังทึบตันทั้งสี่ด้าน รูปทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดเล็ก แต่เดิมมุงด้วยแป้นไม้ ภายหลังอาจเปลี่ยนเป็นสังกะสีหรือกระเบื้อง

ภาพประกอบ 14 วัดเจริญทรงธรรม โบสถ์สิมไม้

ภาพประกอบ 15 ลวดลายหน้าประตูทางเข้าโบสถ์สิมไม้

ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติจังหวัดหนองบัวลำภู

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารความรู้พื้นฐานที่เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

จังหวัดหนองบัวลำภู คือ อุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำ

อุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำ

อุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำ เป็นอุทยานลำดับที่ 50 ของประเทศไทย ก่อตั้งมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2528 เมื่อครั้งที่หนองบัวลำภูมีฐานะเป็นอำเภอขึ้นกับจังหวัดอุดรธานี มีพื้นที่กว้างกว่า 2 แสนไร่ ครอบคลุมพื้นที่รอยต่อ 3 จังหวัด คือ จังหวัดหนองบัวลำภู จังหวัดขอนแก่น และจังหวัดอุดรธานี โดยที่ทำการอุทยานตั้งอยู่ในเขตอำเภอโนนสัง จังหวัดหนองบัวลำภู เนื่องจากพื้นที่แนวเขาส่วนใหญ่ทอดผ่านอำเภอโนนสังนอกจากบริเวณเทือกเขาภูเก้า ภูพานคำนี้ จะมีกลิ่นอายของธรรมชาติยังมีถ้ำที่มีรอยขูดขีดและภาพเขียนก่อนประวัติศาสตร์ปรากฏอยู่หลายแห่ง เช่น ถ้ำหามต่าง ตั้งอยู่ภายในเขตสำนักสงฆ์หามต่าง ในหมู่บ้านวังมนซึ่งห่างจากที่ทำการอุทยานไปประมาณ 1 กิโลเมตรเศษ ถ้ำหามต่างเป็นที่ตั้งของเสาหินกลุ่มงามที่เกิดจากการสีกกร่อนและผุพังตัวไม่พร้อมกันของชั้นหินปูน และหินทรายก้อนใหญ่คล้าย ๆ กับหินภูเขาไฟจังหวัดมุกดาหาร นอกจากนี้ยังมีถ้ำเสียดกซึ่งปรากฏภาพเขียนสมัยก่อนประวัติศาสตร์เป็นลักษณะของรอยขูดขีดลงบนแผ่นหินผาถ้ำคล้าย ๆ รูปปลาและบริเวณใกล้ ๆ ก็มีถ้ำเสียดก 2 ปรากฏภาพมือแดง 2 มือวางทาบอยู่คู่กับบนก้อนหินทรายและมี ถ้ำจันได ซึ่งมองเห็นภาพสัตว์มีลักษณะเงาที่บคล้าย ๆ รูปหมียู่บนเพิงหินด้านทิศใต้ ถัดออกไปจะเป็น ถ้ำพรานไฮ มีภาพเขียนสีเป็นภาพมือ 16 ภาพในลักษณะต่าง ๆ ปรากฏอยู่บนพื้นหิน โทสน้ำตาล สำหรับภูพานคำเป็นเทือกเขาซึ่งทอดตัวยาวอยู่ทางฝั่งตะวันออกของเขื่อนอุบลรัตน์ตั้งแต่ทิศเหนือไปจดลำน้ำโขงที่จังหวัดหนองคาย มีส่วนช่วยในการกั้นและกักเก็บน้ำในเขื่อนอุบลรัตน์บริเวณท้ายเขื่อนซึ่งอยู่ในเขตอำเภอโนนสังจัดว่าเป็นแหล่งธรรมชาติที่งดงามและเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ปลา และแหล่งตกปลาซึ่งเปรียบเสมือนสถานที่พักผ่อนยามเย็นที่ดีของนักเดินทางเดินทางทุกคนที่มาเยือน อุทยานแห่งชาติภูเก้าภูพานคำเพราะมีทัศนียภาพที่สวยงามและสถานที่สำหรับการออกค่ายลูกเสือ จัดเตรียมไว้ให้บริการแก่โรงเรียนในละแวกนั้นด้วย

ประวัติความเป็นมา

อุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำ เดิมกรมป่าไม้ได้พิจารณากำหนดให้ภูเก้าเป็นป่าโครงการไม้กระยาเลยเพื่อใช้สอยซึ่งต่อมาทางกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้ประกาศให้เป็น ป่าสงวนแห่งชาติ “ป่าภูเก้า” ตามกระทรวงฉบับที่ 490 (พ.ศ.2515) ต่อมาเมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2524 ได้มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในพื้นที่ได้มีหนังสือถึงนายกรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาป่าสงวนแห่งชาติจัดตั้งเป็นอุทยานแห่งชาติภูเก้าประกอบไปด้วยพื้นที่ ไม้ สัตว์ป่า ที่เป็นจุดเด่น คือ มีทิวทัศน์ที่สวยงามตามธรรมชาติ พิจารณาละมิมติในวันที่ 24 พฤษภาคม 2526 ให้พื้นที่ดังกล่าวเป็นอุทยาน

แห่งชาติได้ จากนั้นอุทยานแห่งชาติ โดยนายพิชา พิทยจรวุฒิ ได้ขอผนวกพื้นที่เทือกเขาภูพานคำ บริเวณด้านตะวันออกเฉียงเหนือของเขื่อนอุบลรัตน์ซึ่งมีสภาพป่าเต็งรังที่ค่อนข้างสมบูรณ์และมี ทิวทัศน์รอบอ่างเก็บน้ำที่สวยงามเข้าเป็นอุทยานแห่งชาติด้วยเพื่อให้เกิดประโยชน์สมบูรณ์ในการ รักษาทรัพยากรธรรมชาติ โดยมรพระราชกฤษฎีกากำหนดบริเวณที่ดินป่าภูเก้าในท้องที่ตำบลหัวนา ตำบลนามะเฟือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู ตำบลบ้านถิ่น ตำบลโคกม่วง ตำบลนิคมพัฒนา ตำบลโนนเมือง ตำบลหนองเรือ อำเภอโนนสัง จังหวัดหนองบัวลำภู และที่ดินป่าภูพานในท้องที่ ตำบลกุดคู ตำบลโนนสัง ตำบลบ้านค้อ ตำบลหนองเรือ ตำบลโคกใหญ่ อำเภอโนนสัง จังหวัด หนองบัวลำภู และป่าโคกสูงป่าบ้านดงในท้องที่ตำบลศรีสุขสำราญ ตำบลนาคำ ตำบลบ้านดง ตำบล เขื่อนอุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น และตำบลหัวาทอง ตำบลทุ่งชมพู ตำบลนาหว้า อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น เป็นอุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำ เมื่อวันที่ 20 กันยายน พ.ศ. 2528 นับเป็น อุทยานแห่งชาติลำดับที่ 50 ของประเทศ (บริษัท ชุมชนศาสตร์ พับลิชชิ่ง จำกัด. 2546 : 45)

ลักษณะภูมิประเทศ

ภูเก้ามีลักษณะคล้ายกระทะหงายโดยมีที่ราบอยู่ตอนกลางพื้นที่เช่นนี้ทำให้ สันนิษฐานได้ว่าพื้นที่สาวนนี้ น่าจะเป็นซากภูเขาไฟโบราณที่ดับสนิทไปแล้วหลายร้อยล้านปีหรือ มิฉะนั้นก็เป็นการโค้งตัวของเปลือกโลกในบริเวณนี้ขึ้นมาเป็นขอบเทือกเขาภูเก้าเทือกเขาสองชั้น ชั้นนอกเป็นภูเขาสูงและมีความลาดชันมากไหล่เขาด้านในมีความลาดชันไม่มากนัก พื้นที่ส่วนใหญ่มีความ สูง ๆ ต่ำ ๆ บางแห่งเป็นที่ราบ มียอดเขาอยู่ 9 ยอด คือ ภูหัน ภูเมย ภูชัน ภูเปาะ ภูรวก ภูฮัง ภูขุมปูน ภูฝางและภูเก้า ส่วนตอนกลางของทวีปเป็นที่ราบลาดเอียงจากบริเวณภูเมยไปสู่ภู ขุมปูน มีลำห้วยขนาดใหญ่ 2 สาย คือลำห้วยบอ ไหลผ่านตอนกลางของพื้นที่ และลำห้วยบอนอก ไหลผ่านระหว่างเทือกเขาด้านนอกกับเทือกเขาชั้นในไปบรรจบที่บ้านตาตไฮ ตำบลโคกม่วง อำเภอ โนนสัง จังหวัดหนองบัวลำภู

ภูพาน เป็นทิวเขายาวในเทือกเขาภูพานเรียงตัวตามแนวทิศตะวันออกเฉียงเหนือและ ทิศตะวันตกเฉียงใต้ บริเวณทิศตะวันตกเฉียงใต้ของเทือกเขาเป็นแอ่งที่ราบต่ำลุ่มน้ำพอง ซึ่งเป็น หุบเขาขนาดใหญ่ เมื่อมีการสร้างเขื่อนอุบลรัตน์พื้นที่ดังกล่าวนี้เป็นทะเลสาบน้ำจืดขนาดใหญ่ เป็นพื้นที่อุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำ มีเนื้อที่ประมาณครึ่งหนึ่งของส่วนภูพานคำ

สภาพป่า

โดยทั่วไปเป็นป่าเต็งรังและป่าเบญจพรรณซึ่งขึ้นอยู่ในพื้นที่เป็นดินปนหินมีไม้ขึ้นอยู่ กระจัดกระจายทั่วไปโดยเฉพาะอย่างยิ่งบริเวณที่เป็นไหล่เขาและสันเขา พันธุ์ไม้ที่สำคัญได้แก่ ไม้เต็ง ไม้รัง ไม้เหียง ไม้พลวง ไม้พยอ ไม้กระโดน ไม้พื้นที่ล่างประกอบไปด้วย ประงป่า หล้าเพ็ก เป้ง เถาวัลย์และไม้หนามอีกหลายชนิด ส่วนป่าเบญจพรรณเป็นป่าที่มีอยู่ในลุ่มน้ำริมฝั่ง ห้วย หุบเขาและไหล่เขาบางส่วน พันธุ์ไม้ที่สำคัญได้แก่ ไม้แดง ไม้ประดู่ ไม้มะค่าแต่ ไม้กระบก

ไม้ตะคร้อ ไม้ตีนนก ไม้พื้นล่าง เป็นไม้ไผ่และป่าดงดิบที่อยู่เฉพาะริมฝั่งห้วยเท่านั้น พันธุ์ไม้ที่สำคัญ ได้แก่ ไม้ตะแบก ไม้ยาง ไม้ตะเคียนหิน ไม้มะค่าโมง ไม้กะบกและไม้ชิงชัน

สัตว์ป่า

สัตว์ป่าที่พบได้แก่ หมูป่า เก้ง ชะมด อีเห็น กระต่ายป่า ตุ่น บ่าง ไก่ป่า และยังพบนกอีกหลายชนิด อาศัยอยู่ที่บริเวณทะเลสาบเหนือเขื่อนอุบลรัตน์ เช่น นกกระยางขาว นกยางเปียน นกเป็ดแดง นกเป็ดคืบแค นกกานหว่า และนกแซงแซว

รอยประวัติศาสตร์ภูเก้า

หลักฐานและร่องรอยทางประวัติศาสตร์ค้นพบในบริเวณอุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพาน คำเป็นร่องรอยของมนุษย์ยุคหินสันนิษฐานว่าร่องรอยที่ค้นพบนั้นมีอายุไม่ต่ำกว่า 3,500 ปี ในยุคสมัยที่ใกล้เคียงกับบ้านเชียง จังหวัดอุดรธานี เป็นสังคมที่ดำรงชีวิตด้วยการล่าสัตว์เป็นอาหาร มีหลักฐานปรากฏเป็นภาพเขียนสีและภาพสลักบนฝาผนังภายในถ้ำที่เป็นหลืบถ้ำ ๑ เป็นภาพโครงร่างคน ภาพฝ่ามือแดงภาพสัตว์และภาพเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่ใช้ในการล่าสัตว์ เช่น ขวานและลูกศร ส่วนภาพลายเส้นเรขาคณิตหลายรูปแบบนั้นจะค้นพบตามถ้ำและเพิงหินต่าง ๆ เช่น ถ้ำเสียดก ถ้ำจันได ถ้ำอาจารย์สม และถ้ำมีมหรือถ้ำก้างปลา

การเดินทางสู่อุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำ

สามารถเดินทางได้ 2 คือ เส้นทางที่ 1 ตามเส้นทางสายขอนแก่น-เขื่อนอุบลรัตน์ จากตัวเมืองขอนแก่นถึงตลาดอำเภออุบลรัตน์-โนนสังระยะทางประมาณ 50 กิโลเมตร ต่อด้วยรถยนต์โดยสารประจำทางสายเขื่อนอุบลรัตน์-โนนสังระยะทางประมาณ 6 กิโลเมตรถึงที่ทำการอุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำ เส้นทางที่ 2 จากตัวเมืองตามทางหมายเลข 2146 สายหนองบัวลำภู-โนนสังระยะทางประมาณ 40 กิโลเมตรถึงสามแยกบ้านโสกจาน จากนั้นเลี้ยวซ้ายเข้าสู่เส้นทางสายบ้านจาน-เขื่อนอุบลรัตน์ระยะทางประมาณ 14 กิโลเมตร ถึงที่ทำการอุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำ

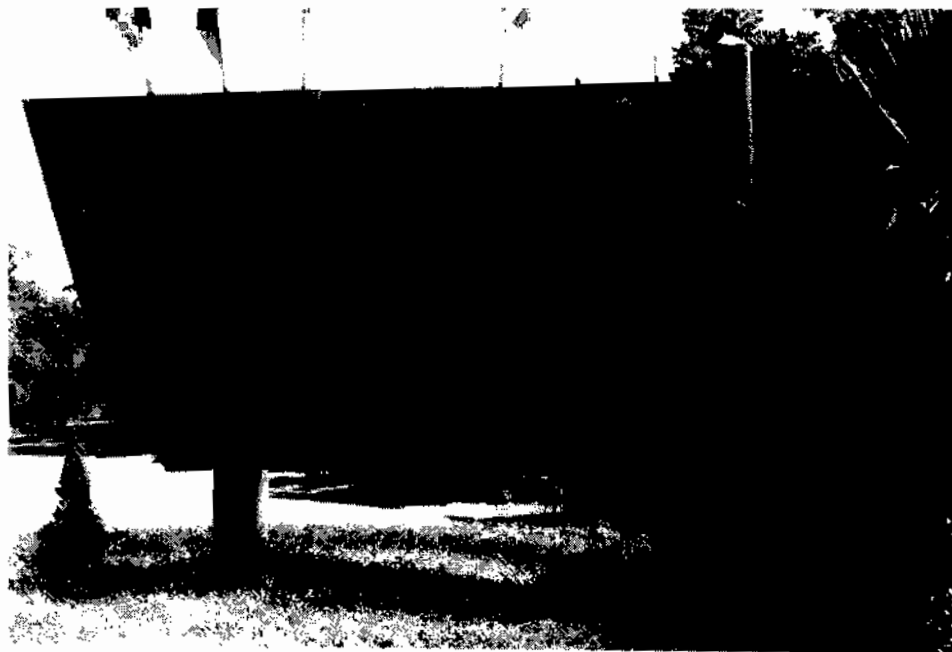
จุดเด่นที่น่าสนใจ

ภูเก้า ประกอบด้วยภูเขา 9 ลูก คือ ภูฝาง ภูมูน ภูเมย ภูชัน ภูเปาะ ภูรวก ภูฮัง ภูหัน ภูเก้า ลูกนี้มีความสลับซับซ้อนมาก มีป่าไม้และสัตว์ป่านานาชนิด มีถ้ำค้ำยปราสถ้ำถ้ำปลาไฮ มีภาพเขียนรูปฝ่ามือและภาพแกะสลักขอมมีศาลาบนยอดหินที่เรียกว่า หอสุวรรณค์ไว้ชมวิวนอกจากนี้ ยังมีวัดพระพุทธรบาทภูเก้าซึ่งมีรอยเท้าคนและสุนัขขนาดใหญ่ชื่อ พระสุพรหมวิโมชา กับหมาเก้าหาง ภายในวัดพระพุทธรบาทภูเก้าซึ่งภายในถ้ำมีภาพเขียนสีและภาพสลักตามผนังถ้ำสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ภูพานคำ เป็นเทือกเขาทอดยาวจากเหนือสู่ใต้จากอำเภอเมืองหนองบัวลำภูเป็นเทือกเขาที่แบ่งเขตจังหวัดหนองบัวลำภูและจังหวัดขอนแก่นภูพานคำเป็นทิวเขาด้านตะวันออกของกลุ่มน้ำพองและเป็นส่วนหนึ่งตอนบนมีทัศนภาพที่สวยงามของทะเลสาบเหนือเขื่อนอุบลรัตน์ซึ่งนักท่องเที่ยวมักจะพักผ่อนที่บริเวณทะเลสาบท้ายเขื่อนอุบลรัตน์และเป็นแหล่งตกปลาที่มีชื่อเสียงของจังหวัด

สิ่งอำนวยความสะดวก

อุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำ มีบ้านพักรับรองไว้สำหรับบริการนักท่องเที่ยวและได้จัดเตรียมสถานที่กางเต็นท์ไว้สำหรับนักท่องเที่ยวที่นำเต็นท์มาเอง

ภาพประกอบ 16 อุทยานแห่งชาติภูเก้าภูพานคำ

ภาพประกอบ 17 อุทยานแห่งชาติภูเก้าภูพานคำ

ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดหนองบัวลำภู เพื่อใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ตามจุดมุ่งหมายต่อไป โดยสามารถสรุป รายละเอียดได้ดังนี้

การจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและทางด้านธรรมชาติเน้นหลักการพัฒนาในแง่ของการอนุรักษ์นั้น สิ่งที่ควรนำมาประกอบการตัดสินใจดำเนินการมีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการคือ สิ่งที่น่าท่องเที่ยวคาดหวังจะได้สัมผัส เช่น สถาปัตยกรรมแบบชาติไทย วิธีการดำเนินชีวิตประจำวันของประชากรในท้องถิ่น สิ่งที่ประชากรในชุมชนนั้น ๆ คาดหวังจะเกิดขึ้น เช่น คุ้มที่หักค่อนห้อยใจ เกิดความภาคภูมิใจต่อสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในชุมชนของตน และ สิ่งที่ได้รับนิยชมและดำเนินการจัดสถานที่ท่องเที่ยวคาดหวัง เช่น ใช้งบประมาณน้อย เป็นโครงการช่วยส่งเสริมและสนับสนุนการอนุรักษ์ทรัพยากรและทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น ดังนั้น การจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมควรทำดังนี้ (ศิริ ฮามสุโพธิ์. 2543 : 383-387)

1. ควรสร้างสถานที่ท่องเที่ยวไว้ในย่านชุมชนหรืออยู่ไม่ห่างไกลจากชุมชนมากนัก
2. ควรจัดสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกให้เพียงพอ
3. การรักษาความสะอาด

4. การจัดร้านอาหารและเครื่องดื่ม
5. การจัดสร้างร้านจำหน่ายของที่ระลึกและสินค้าพื้นเมือง
6. การจัดสร้างสถานที่พักผ่อน
7. การทำป้ายโฆษณา
8. การเก็บค่าบริการไม่แพงมากนัก
9. การรักษาความปลอดภัย

การจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จะประสบผลสำเร็จมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จในการจัดการดังนี้

1. ปัจจัยพื้นฐานในการจัดการ ประกอบด้วยปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้

1.1 คน (Man) หมายถึงทรัพยากรบุคคลที่ถือว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ก่อให้เกิดผลสำเร็จของปริมาณงานและคุณภาพงาน โดยเฉพาะการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวต้องอาศัยบุคคลที่มีคุณภาพมีความรู้ความสามารถและมีจิตสำนึกในการดูแลอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยว

1.2 เครื่องจักร (Machine) หมายถึง อุปกรณ์เครื่องจักรที่จัดหามาเพื่อใช้ปฏิบัติงานในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวให้เกิดประโยชน์สูงสุดและคุ้มค่า

1.3 เงินทุน (Money) หมายถึง เงินทุนระยะสั้นหรือระยะยาวที่เป็นปัจจัยสำคัญในการให้การสนับสนุนในการจัดหาทรัพยากรต่างๆเพื่ออำนวยความสะดวกในการดำเนินกิจกรรมขององค์กรเป็นไปอย่างราบรื่นและประสบผลสำเร็จ

1.4 วัสดุสิ่งของ (Material) หมายถึง วัตถุดิบ วัสดุสิ่งของที่ต้องจัดหามาใช้ในการดำเนินกิจกรรมขององค์กรไม่ว่าจะเป็นการผลิตหรือการสร้างการบริการที่ดีแก่ลูกค้า

2. ปัจจัยด้านตลาด (Market) หมายถึง ตลาดที่ประกอบด้วยลูกค้าหรือนักท่องเที่ยวที่ธุรกิจมุ่งที่จะเสนอขายสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยว การจัดการด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวซึ่งถือเป็นสินค้าและสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวจึงต้องดำเนินการให้สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายเนื่องจากพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวแต่ละกลุ่มแตกต่างกันในการดำเนินจึงต้องมีการศึกษาถึงลักษณะความเป็นไปของตลาดวิเคราะห์กลุ่มนักท่องเที่ยว เช่น นักท่องเที่ยวที่นิยมรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวต้องเน้นแนวทางการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศ ส่งเสริมให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมเพื่อให้ทรัพยากรการท่องเที่ยวคงสภาพสมบูรณ์ที่สุดในระยะยาว

3. ปัจจัยด้านวิธีการปฏิบัติงาน (Method) หมายถึง การกำหนดระบบงาน ระเบียบขั้นตอน วิธีการปฏิบัติงานในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวต้องกำหนดให้มีประสิทธิภาพมากที่สุดสามารถกำหนดตัวบุคคลและเลือกเครื่องมือในการจัดการได้อย่างเหมาะสม ซึ่งจะก่อให้เกิดการประหยัดต้นทุนได้ผลงานตรงตามวัตถุประสงค์และมีมาตรฐานที่ดี

4. ปัจจัยด้านการจูงใจผู้ปฏิบัติงาน (Motivation) ในการจัดการทรัพยากร การท่องเที่ยวให้ประสบผลสำเร็จคนเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง การจูงใจให้ผู้ปฏิบัติงานหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับอินดีที่จะปฏิบัติงานอย่างเต็มประสิทธิภาพและมีทัศนคติที่ดีต่อการปฏิบัติงาน จึงเป็นศิลปะของหัวหน้างานในการใช้ความสามารถการเป็นผู้นำทำการจูงใจและส่งเสริมขวัญกำลังใจต่อผู้ปฏิบัติงานให้ปฏิบัติงานให้ดีที่สุด คำนึงถึงการประสานประโยชน์ของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

5. วิธีการจัดการ (Management) หมายถึง วิธีกระบวนการหรือมาตรการในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์อย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุตามเป้าหมายขององค์กรซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญมากต่อความสำเร็จในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความยั่งยืนต่อไป โดยมีกระบวนการในการจัดการโดยทั่วไปประกอบด้วยหน้าที่ 5 ประการ คือ การวางแผนการจัดองค์กร การจัดคนเข้าทำงาน การสั่งการ และการควบคุม ในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพจำเป็นต้องพิจารณาและดำเนินการตามกระบวนการจัดการดังกล่าวด้วยรายละเอียดดังนี้

1. การวางแผน (Planning) หมายถึง การกำหนดแผนงานหรือวิธีปฏิบัติงานไว้ล่วงหน้าเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายที่ต้องการซึ่งเป็นขั้นตอนแรกๆที่เริ่มกระทำการวางแผนการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว หมายถึง การคาดหวังผลสำเร็จของการวางแผนในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวโดยมีขั้นตอนในการวางแผนดังนี้

1.1 การเตรียมการศึกษา ในขั้นตอนนี้จะต้องได้รับความร่วมมือและการสนับสนุนจากภาครัฐ เอกชนและประชาชนในท้องถิ่นในการรวบรวมข้อมูลระบุถึงปัญหาอุปสรรคในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวในแต่ละพื้นที่เป็นการเตรียมการในเบื้องต้นและศึกษาในภาพรวมทั้งหมด

1.2 การกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมาย ลักษณะของวัตถุประสงค์ เป้าหมายที่กำหนดจะต้องมีความชัดเจน สามารถบรรลุได้ในทางปฏิบัติและเป็นแนวทางในการกำหนดรายละเอียดในแผนงานต่อไป ตัวอย่างการกำหนดวัตถุประสงค์ของการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว เช่น การจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวแบบยั่งยืน การจัดการและพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ เน้นด้านคุณภาพและการลงทุนต่ำ การจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมเป็นต้น

1.3 การสำรวจข้อมูล เป็นขั้นตอนการสำรวจเก็บข้อมูลที่จำเป็นในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวซึ่งจะครอบคลุมประเด็นต่างๆ เช่น ศักยภาพในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยว การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว สภาพเสื่อมโทรมของทรัพยากรท่องเที่ยว การกระจายตัวของทรัพยากรท่องเที่ยว สภาพแวดล้อม สังคมวัฒนธรรม กฎหมาย โครงสร้างการปกครองท้องถิ่น รวมทั้งพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่จะมีผลต่อทรัพยากรการท่องเที่ยว

1.4 การวิเคราะห์ข้อมูล ขั้นตอนนี้จะนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้มาวิเคราะห์ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องเหมาะสมและสามารถนำไปใช้ในการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวต่อไป การวิเคราะห์จะพิจารณาจากประเด็นต่างๆ เช่น การประเมินความพร้อมด้านโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ระบบสาธารณูปโภค การคมนาคมขนส่ง ที่พัก เป็นต้น การวิเคราะห์ตลาด เช่น ศึกษาความต้องการลักษณะการเดินทางของนักท่องเที่ยวตลาดเป้าหมายเพื่อกำหนดแนวทางการจัดการเพื่อให้สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ การวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมในระดับมหภาคและระดับจุลภาค

1.5 การกำหนดนโยบายและจัดทำแผน ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลในขั้นที่แล้วจะนำมาพิจารณาเพื่อกำหนดเป็นนโยบายและจัดทำแผนทั้งที่เป็นแผนแม่บท แยกกลยุทธ์ รวมทั้งแผนปฏิบัติการ ซึ่งแผนปฏิบัติการนี้จะกำหนดขึ้นหลายแผนและประเมินความเป็นไปได้ของแผนในการที่จะนำไปปฏิบัติและก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดและมีประสิทธิภาพมากที่สุด เช่น แผนแม่บทการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศ แผนฟื้นฟูทรัพยากรการท่องเที่ยวทางทะเล เป็นต้น

1.6 การปฏิบัติงานตามแผน เป็นขั้นตอนการนำแผนที่กำหนดไว้สู่การปฏิบัติ ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการควบคุมเพื่อให้การปฏิบัติงานตามแผนนี้บรรลุเป้าหมายโดยอาจใช้กฎระเบียบ ข้อบังคับ กฎหมาย กรอบระยะเวลางบประมาณเป็นเครื่องมือในการควบคุมการดำเนินงานดังกล่าว

1.7 การตรวจสอบติดตามประเมินผล ระหว่างขั้นตอนการปฏิบัติงาน ตามแผนควรมีการติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลอย่างใกล้ชิดเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา อุปสรรคที่อาจมีผลทำให้เกิดการดำเนินงานล่าช้า ไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ นอกจากนี้ การประเมินผลควรกระทำหลังการปฏิบัติงานตามแผนเพื่อตรวจสอบผลของการดำเนินงานและเสนอข้อมูลย้อนกลับเพื่อเป็นประโยชน์ในการกำหนดแผนงานในอนาคต

2. การจัดองค์การ (Organizing) เป็นขั้นตอนที่สองที่ต้องกระทำ คือการจัดโครงสร้างขององค์การให้เหมาะสมและเกิดประสิทธิภาพ ประกอบด้วยการกำหนดตำแหน่งและจัดกลุ่มงานที่จำเป็นเพื่อการทำงานตามเป้าหมายและการมอบหมายอำนาจหน้าที่ที่จำเป็นในการปฏิบัติงานด้านต่าง ๆ การจัดโครงสร้างขององค์การแสดงให้เห็นว่าใครต้องทำงานใดรายงานต่อใคร ทั้งนี้ยังก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวการทำงานตามโครงสร้างขององค์การ

3. การจัดคนเข้าทำงาน (Staffing) หมายถึง ภารกิจของผู้บริหารในการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวมีวัตถุประสงค์เพื่อสรรหาคandidateที่มีความสามารถเข้ามาทำงานในองค์กรและพยายามส่งเสริมพัฒนาศักยภาพบุคคลกรเหล่านั้นรวมทั้งการทำงานบำรุงรักษาและจูงใจให้บุคลากรทำงานให้กับองค์กรในระยะยาว

4. การสั่งการ (Directing) หมายถึง การกิจที่ผู้นำต้องใช้ความพยายามในการจูงใจ และชักนำให้ผู้ใต้บังคับบัญชายินดีทำงานของตนอย่างเต็มประสิทธิภาพ ทั้งนี้ผู้จัดการควรมีทักษะ ในด้านการติดต่อสื่อสารเทคนิคการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่ดี การเรียนรู้ถึง พฤติกรรมมนุษย์การประยุกต์ศิลปะ การจัดการให้สอดคล้องกับสถานการณ์ได้ดี เทคนิค การมอบหมายงาน เป็นต้น

5. การควบคุม (Controlling) หมายถึง กระบวนการตรวจสอบติดตามและ ประเมินผลงานหรือทำการปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้งานสามารถบรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ ในการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวอาจแบ่งเป็นประเด็นที่ควบคุมไว้ดังนี้ คือ

5.1 การควบคุมทรัพยากรทางกายภาพ เช่น การควบคุมการใช้ทรัพยากร ทุกประเภท เช่น ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติและประเภทอื่น รวมทั้งวัสดุอุปกรณ์ เครื่องมืออาคาร ที่ดิน แรงงาน เป็นต้น ในการเป็นปัจจัยนำเข้าผ่านกระบวนการในการผลิตและ ได้ผลลัพธ์ที่ดีที่สุด

5.2 การควบคุมบุคลากร เป็นการควบคุมพฤติกรรมการทำงานของ บุคลากรให้เป็นไปตามกฎระเบียบ และขั้นตอนที่กำหนดไว้ ทั้งนี้ต้องสอดคล้องกับนโยบายและ แผนงานด้วย

5.3 การควบคุมผลการปฏิบัติงาน เป็นการควบคุมผลงานทั้งเชิงปริมาณและ เชิงคุณภาพ เพื่อตรวจสอบว่าผลงานนั้นสามารถบรรลุเป้าหมายได้ดีเพียงใด

5.4 การควบคุมด้านงบประมาณ เป็นการควบคุมค่าใช้จ่ายหรือต้นทุนที่ เกิดขึ้นจากการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว ซึ่งถือเป็นต้นทุนในการดำเนินงานทั้งที่เป็นต้นทุน เชิงเศรษฐศาสตร์และต้นทุนทางสังคมเพื่อให้ต้นทุนต่ำสุดและใช้จ่ายตามงบประมาณที่กำหนดไว้

5.5 การควบคุมเทคนิคหรือวิธีการดำเนินงาน เป็นการควบคุม กำกับ ดูแล เทคนิคที่เลือกใช้ในการดำเนินงานและวิธีการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวให้ถูกต้องตามแผนงานที่ กำหนดไว้ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. 2545 : 87-98)

สรุป จะเห็นได้ว่า หลักการจัดการโดยทั่วไปซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนดังกล่าวมานั้น สามารถประยุกต์ใช้กับทุกงาน โดยเฉพาะการประยุกต์ใช้กับการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวเพื่อให้เกิด ประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด และตอบสนองต่อกระแสความต้องการในปัจจุบัน คือ การจัดการ ทรัพยากรการท่องเที่ยวต้องเน้นการจัดการเพื่อความยั่งยืน

บทที่ 5

วิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และธรรมชาติของจังหวัดหนองบัวลำภู

ในการศึกษาวิเคราะห์ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติของจังหวัดหนองบัวลำภู ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ออกเป็น 2 ประเด็น ดังนี้

1. วิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
โดยใช้สนามคือ วัดถ้ำเอราวัณ วัดถ้ำสุวรรณคูหา วัดถ้ำกลองเพล และวัดเจริญ
ทรงธรรม (โบสถ์สีมไม้)
2. วิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ อุทยานแห่งชาติภูเก้า – ภูพานคำ
3. สรุปการวิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และธรรมชาติของ
จังหวัดหนองบัวลำภู

การวิเคราะห์นี้ ผู้วิจัยยึดแนวทางในการวิเคราะห์โดยใช้ประเด็นในการศึกษา ดังนี้

1. ด้านประวัติและความเป็นมา
2. ด้านสภาพที่ตั้งและสิ่งแวดล้อม
3. ด้านโบราณวัตถุสถานและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ
4. ด้านชุมชนที่เกี่ยวข้อง

วิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

ในการวิเคราะห์ ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ของจังหวัดหนองบัวลำภู ผู้วิจัยใช้สนามในการศึกษา คือ

1. วัดถ้ำเอราวัณ
2. วัดถ้ำสุวรรณคูหา
3. วัดถ้ำกลองเพล
4. วัดเจริญทรงธรรม (โบสถ์สีมไม้)

โดยจะทำการวิเคราะห์ตามประเด็นที่ผู้วิจัยได้ระบุไว้แล้ว คือ ด้านประวัติและความเป็นมา ด้านสภาพที่ตั้งและสิ่งแวดล้อม ด้านโบราณวัตถุสถานและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ และด้านชุมชนที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสามารถสรุปรายละเอียดได้ ดังนี้

1. วิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมวัดถ้ำเอราวัณ

1.1 ประวัติความเป็นมาวัดถ้ำเอราวัณ

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษา และวิเคราะห์แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของวัดถ้ำเอราวัณ โดยได้ศึกษาจากเอกสาร และสัมภาษณ์บุคคลากรที่เกี่ยวข้อง อาทิ ผู้นำ ผู้ร่วมชาวบ้าน พระสงฆ์ และนักท่องเที่ยว ซึ่งสามารถสรุปผลการศึกษาดังนี้

วัดถ้ำเอราวัณ เดิมทีเดิยถ้ำนี้เรียกว่า “ถ้ำช้าง” ตามชื่อของภูเขาที่ตั้ง คือ ภูเขาช้าง ต่อมา “พระครูปลัดผ้น ปาเรสโก” ได้มาพักปฏิบัติธรรมอยู่ที่เชิงเขา ซึ่งท่านเห็นว่าเป็นที่เหมาะสมต่อการทำความเพียรจึงได้เข้ามาพัฒนาและสร้างเป็นวัด และสร้างรูปปั้นเรียกว่า “รูปปั้นพระยาช้างเอราวัณ” เอาไว้ตรงเชิงบันไดขึ้นถ้ำ และเรียกชื่อวัดเป็นวัดถ้ำเอราวัณ และเรียกชื่อของถ้ำว่า “ถ้ำเอราวัณ” ให้สอดคล้องกัน

เมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน 2512 พระครู ปลัดผ้น ปาเรสโก ได้เดินทางมาจาก อ.กุดชุม ตามคำนิมนต์ของนายพิสูจน์ ฟังเสนาะ (ต่อมาได้มารับตำแหน่งนายอำเภอหนองบัวลำภู) พระครูปลัดผ้นจึงได้เล็งว่าบริเวณเชิงเขาเป็นที่รมณีสถาน เหมาะแก่การปฏิบัติธรรมจึงได้พักวิเวกกายอยู่ชายป่าเชิงเขา ต่อมาผู้มีจิตศรัทธาถวายที่ดินสร้างวัด พระครูปลัดผ้นจึงได้ชักชวนชาวบ้านแถบนี้สร้างวัดเมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2512 เรียกชื่อว่า “วัดถ้ำช้าง” ตามชื่อภูเขาถ้ำช้าง ภายหลังเปลี่ยนชื่อเป็นวัดถ้ำเอราวัณ มีพระครูผ้น ปาเรสโก เป็นเจ้าอาวาส พร้อมทั้งสร้างบันไดคอนกรีตขึ้นสู่ถ้ำ และสร้างพระพุทธรูปใหญ่บนภูเขาหน้าถ้ำ และสร้างช้างปั้นอันวิจิตรสวยงาม จนกลายเป็นสัญลักษณ์ของวัดถ้ำเอราวัณ พร้อมทั้งสร้างถาวรวัตถุเสนาสนะอื่น ๆ อีกหลายอย่าง โดยได้รับการสนับสนุนจากผู้มีจิตศรัทธาและจากทางคณะสงฆ์เป็นอย่างดี โดยมีพระเดชพระคุณท่านพระธรรมไตรโลกาจารย์ เจ้าคณะภาค 9 (ธรรมยุต) วัดศรีเมือง จังหวัดหนองคาย เป็นองค์ประธานจนกระทั่ง พ.ศ. 2523 วันที่ 1 ก.พ. พระครูผ้น ปาเรสโก ได้กลับไปจำพรรษาที่บ้านท่าบ่อ ต.หนองหิน อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร อันเป็นบ้านเดิมของท่านและท่านได้มรณะภาพที่นั่น

เมื่อปลายปี พ.ศ. 2530 หลังพระครูผ้น ปาเรสโก ได้กลับไปยังบ้านเดิมของท่านแล้ว วัดถ้ำเอราวัณก็มีเจ้าอาวาสปกครองต่อมาอีกสองรูป คือพระพาย จิตปัญโญ และพระสุพิศ อารยธมโม ถึงแม้ว่าวัดถ้ำเอราวัณจะมีนักท่องเที่ยวต่างนิยมนิยมเดินทางมาท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง แต่การพัฒนาด้านการท่องเที่ยวโดยทั่วไปยังไม่ได้รับการสนับสนุน อันเนื่องมาจากสาเหตุหลายประการ ต่อมาทางคณะสงฆ์จังหวัดอุดรธานี (ธรรมยุต) โดยมีพระธรรมไตรโลกาจารย์เป็นประธาน ได้ประชุมหารือ คลี่คลายปัญหาต่าง ๆ ที่มีอยู่ เมื่อวันที่ 8 มิถุนายน 2529 และเห็นชอบ พระศรีธรรมวงศาจารย์ เจ้าคณะจังหวัดอุดรธานี (ธรรมยุต) รับฐานะเป็นผู้บริหารพัฒนาวัดถ้ำเอราวัณให้เป็นศาสนสถาน

มันคง (นำคุณาชม) ของจังหวัดอุครธานีสืบต่อไป เพื่อเป็นการสนองตอบของพระเถระและคณะสงฆ์ พระศรีธรรมawangศาจารย์ จึงพัฒนาวัดถ้ำเอราวัณ (ให้นำอยู่นำชมมากกว่าเดิม) โดยสร้างที่พักสงฆ์ สร้างห้องน้ำไว้บริการแก่ผู้มาเที่ยวชม นำไฟฟ้าเข้าสู่วัดและหมู่บ้าน พร้อมทั้งสร้างเสนาสนะส่วนอื่น ๆ อีกหลายประการ เพื่อให้เกิดความสะดวกสบายแก่พระภิกษุ สามเณร ชาวบ้าน ตลอดจนผู้มาเยี่ยมชมความงามของวัดถ้ำเอราวัณ สิ่งปลูกสร้างที่เป็นถาวรวัตถุที่สำคัญของวัดแห่งนี้ได้รับการพัฒนาให้สำเร็จตามโครงการที่กำหนดเอาไว้แล้วจะเป็นศูนย์กลางของการศึกษาของพระภิกษุสามเณรและเยาวชนที่ยากจน

ลักษณะของวัดถ้ำเอราวัณ จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและสัมภาษณ์ผู้นำท้องถิ่น และชาวบ้านสามารถสรุปได้ว่า วัดถ้ำเอราวัณมีลักษณะแปลกไปจากถ้ำอื่น ๆ ทั่วไป เนื่องจากเป็นถ้ำที่อยู่กึ่งกลางภูเขาจากเชิงเขาไปจนถึงถ้ำ มีความสูงประมาณ 200 เมตร การที่จะขึ้นชมถ้ำเอราวัณในสมัยนั้นมีความยากลำบากมากต้องบุกป่าป่านายไปตามเนินเขาที่ลาดชันใช้เวลานานจึงจะถึงถ้ำได้ และจะต้องมีเทียนหรือไฟฉายติดตัวไปเพื่อใช้ส่องดูความสวยงามภายในถ้ำ จนกระทั่ง พ.ศ. 2518 จึงได้มีการสร้างบันไดขึ้นสู่ถ้ำเอราวัณ จึงทำให้การเดินทางขึ้นไปชมความวิจิตรพิสดารของถ้ำได้รับความสะดวกสบาย ซึ่งปัจจุบันนี้ภายในถ้ำมีไฟฟ้าให้แสงสว่างเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ดูธรรมชาติภายในตลอดทั้งวัน (ทองคำ ประพฤติธรรม. 2549 : สัมภาษณ์)

ลักษณะบันไดทางขึ้นมีลักษณะทอดยาวไปตามความสูงต่ำคดเคี้ยวของภูเขาขึ้นสู่ถ้ำได้นั้นเป็นคอนกรีตเสริมเหล็กกว้าง 2 เมตรเศษ เดินสวนกันขึ้นลงได้อย่างสะดวกสบายมีจำนวน 621 ขั้น สองข้างทางที่เดินผ่านร่มรื่นด้วยไม้สัก ต้นไผ่ และต้นหางนกยูง ในฤดูร้อนต้นหางนกยูงออกดอกชูช่อแดงสะพรั่งเต็มแต่งฉากฟ้าซึ่งที่สวยงามให้ชวนมองยิ่งขึ้น หน้าถ้ำด้านทิศใต้มีพระพุทธรูปองค์ใหญ่ประดิษฐานสร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2519 มีนามว่า (พระพุทธรุชชัยศรีมหา牟尼ตรีโลกนาถ) สมเด็จพระมหาวิรวงศ์วิเศษศรีมหาธาตุ กรุงเทพฯ เป็นผู้ถวายพระนามตรงหน้าพระพุทธรูปเป็นลานกว้างสำหรับยืนรับลมชมทิวทัศน์ซึ่งจะมองเห็นบ้านผาอินทร์แปลง ผาหมอบ ผาผีถอน ผานางได้อย่างชัดเจน ใกล้เข้ามาจะเป็นไร่ข้าวโพด ไร่อ้อย และนาข้าว ซึ่งชาวบ้านปลูกหมุนเวียนเปลี่ยนไปตามฤดูกาล ถัดเข้ามาเป็นถนนสายเล็ก ๆ ที่ผ่านบ้านหนองปลาชิวไปทะเลออกเอราวัณ และจังหวัดเลย ปากถ้ำเล็กทิศเหนือเป็นจุดชมวิวอีกจุดหนึ่ง (เป็นฉากบังตาเอาไว้ไม่ให้มองเห็นเลย) ท้องทุ่งด้านนี้เต็มไปด้วยข้าวกล้าสลับกับไร่ข้าวโพด อ้อย และถั่วต่าง ๆ ดูเขียวสดละลานตา ในฤดูเพาะปลูกเหมือนปูลาดพรมสีเขียวผืนใหญ่สลับกันไป

ทางขวามือของวัดถ้ำเอราวัณสามารถมองเห็นผาเงาะได้อย่างกลางเดือนในวันที่แดดแจ่มใส มีโรงโม่หินทั้งสองแห่ง ใกล้ผาเงาะส่งกวั้นขาวพุ่งสู่ท้องฟ้า เป็นถ้ำยาวตลอดทั้งวัน ซ้ายมือเป็นภูเขาน้อยใหญ่สลับกันไป ผาเวียงอันเป็นหน้าผา และมีถ้ำสวยงามอีกแห่งหนึ่งตั้งอยู่

ไม่ไกลนักถัดไปเป็นภู โศก และภูเขาเป็นรูปแปลก ๆ เหมือนหนู เทือกเขาเหล่านั้นยาวเป็นแนวติดต่อกับอำเภอสุวรรณคูหา และอำเภอน้ำโสม อากาศบริสุทธิ์ บริเวณหน้าผาเย็นสบาย แต่เนื่องจากผาแห่งนี้เป็นลานหินที่ขรุขระลาดชันไม่กว้างมากนัก จึงควรขึ้นเดินอย่างระมัดระวัง ภายในถ้ำประดับไว้ด้วยหินงอก หินย้อยที่สวยงามซึ่งมีลักษณะเหมือนเจดีย์บ้าง เหมือนหีบข้าง เหมือนจระเข้บ้าง เหมือนน้ำตาเทียนที่หยดไหลเป็นทางยาวอ่อนช้อยสวยงาม ยากนักที่จะหาชมในที่อื่นได้ กลางถ้ำกว้างสูง และลึกมากเมื่อเดินจากปากถ้ำอีกด้านหนึ่ง ไปอีกด้านหนึ่งจะเป็นระยะทางถึง 325 เมตร ถ้ำนี้สามารถบรรจุคนได้กว่า 3,000 คน ผังถ้ำข้างช่วงเป็นริ้วรอยสูงต่ำสลับกันไปเหมือนชั้นของน้ำตก บางช่วงเกลี้ยงเกลาดังถูกขุดตกแต่งเอาไว้บางแห่งประดับประดาไว้ด้วยหินย้อยวิจิตรพิสดารมีความแตกต่างกันไปยิ่งถ้ำเล็กอยู่ภายในถ้ำใหญ่อีกหลายแห่งติดกับผาผนังถ้ำบางช่วงมีแอ่งหินธรรมชาติหลายแอ่งสูงพอประมาณ ลักษณะเหมือนอ่างล้างหน้าในบ้านอย่างไรอย่างนั้น หน้าฝนมีน้ำใสขังเต็ม มีน้ำใสจืดดั่งน้ำแข็ง บริเวณกลางถ้ำสูง 40 เมตร กว้าง 60 เมตร ยาว 100 เมตร ค่อนไปทางขวามือของถ้ำมีช่องทะลุจากเพดานกว้าง 3 เมตร ทำให้แสงสว่างส่องลอดลงมาอย่างจัดจ้านแสงตาหากเป็นช่วงดวงอาทิตย์ทำมุมกับช่องทะลุที่ยอดเขานี้เอียงพอเหมาะแล้วจะเป็นลำแสงพุ่งตรงสู่พื้นถ้ำ (จนทำให้ผู้พบเห็นมองแล้วต้องมองซ้ำบริเวณที่มีแสงสว่างนั้นอีก) บนเนินดินที่ลาดชันมีท่อนไม้ขนาดใหญ่ทับถมกันมานานจนกลายเป็นหินอยู่ท่อนหนึ่งซึ่งแปลกมากยากจะหาดูได้ ไม้ที่กลายเป็นหินนี้เป็นเครื่องยืนยันได้เป็นอย่างดีว่าถ้ำนี้เกิดขึ้นมานานนับได้หลายพันปีแล้ว (ไพศาล สุ่มมาตย์. 2549 : สัมภาษณ์)

1.2 สภาพที่ตั้งและสิ่งแวดล้อม

ในการศึกษาสภาพที่ตั้งและสิ่งแวดล้อมของวัดถ้ำเอราวัณ ผู้วิจัยสามารถสรุปผลได้ดังนี้

1.2.1 สภาพที่ตั้งของวัดถ้ำเอราวัณ โดยทั่วไป

จากการศึกษาพบว่าวัดถ้ำเอราวัณตั้งอยู่บนเขาสูงในเขตพื้นที่บ้านผาอินทร์แปลงหมู่ที่ 3 ตำบลวังทอง อำเภอนาวัง จังหวัดหนองบัวลำภู ห่างจากตัวอำเภอประมาณ 12 กิโลเมตร สามารถเดินทางไปตามถนนทางหลวงหมายเลข 210 อุดรธานี-หนองบัวลำภู-เลย อยู่ระหว่างกิโลเมตรที่ 31 และแยกจากถนนประมาณ 2.7 กิโลเมตร

การเดินทางสู่วัดถ้ำเอราวัณในปัจจุบันสะดวกสบายไม่ว่าจะไปด้วยรถโดยสารประจำทางหรือนำรถไปเองหากเดินทางด้วยรถประจำทางเมื่อถึงจังหวัดอุดรธานีหรือจังหวัดเลยต้องต่อรถสายอุดร-เลย ซึ่งจะรับผู้โดยสารตั้งแต่เข้าจรถเข็น มีทั้งรถธรรมดาและรถปรับอากาศรถออกทุก 30 นาที รถจะวิ่งตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 220 (อุดร-เลย) เมื่อถึงกิโลเมตรที่ 94 จากจังหวัดอุดรธานีหรือกิโลเมตรที่ 47 จากจังหวัดเลย ตรงหน้าโรงเรียนบ้านผาวังจะมีแผ่นป้ายบอกไว้อย่างชัดเจน แล้วแยกเข้าทางทิศเหนือ 2 กิโลเมตรก็ถึงทางเข้า (สะดวกสบาย

ไม่ลำบากไม่ต้องกลัวหลง) สามารถมองเห็นพระพุทธรูปใหญ่หน้าถ้ำและมองเห็นปากถ้ำเอราวัณ
บนภูเขาได้อย่างชัดเจน สำหรับเส้นทางคมนาคม ผู้วิจัยสามารถแบ่งเส้นทางคมนาคม
ออกได้ดังนี้ (พระครูประสิทธิธรรม โภคส. 2549 : สัมภาษณ์)

วัดถ้ำเอราวัณอยู่ห่างจากจังหวัดอุดรธานี 96 กิโลเมตร

วัดถ้ำเอราวัณอยู่ห่างจากจังหวัดหนองบัวลำภู 54 กิโลเมตร

วัดถ้ำเอราวัณอยู่ห่างจากอำเภอนากลาง 19 กิโลเมตร

วัดถ้ำเอราวัณอยู่ห่างจากตลาดเอราวัณจังหวัดเลย 9 กิโลเมตร

วัดถ้ำเอราวัณอยู่ห่างจากหมู่บ้านผาอินทร์แปลง 200 เมตร

วัดถ้ำเอราวัณอยู่ห่างจากบ้านหนองปลาชีว 2 กิโลเมตร

วัดถ้ำเอราวัณอยู่ห่างจากอำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย 33 กิโลเมตร

วัดถ้ำเอราวัณอยู่ห่างจากจังหวัดเลย 47 กิโลเมตร

ระยะทางจากเชิงเขาถึงปากถ้ำใหญ่ทางทิศใต้ 200 เมตร

ระยะทางขึ้นถ้ำตามขั้นบันได 360 เมตร

ปากถ้ำใหญ่ทิศใต้กว้าง 20 เมตร

ปากถ้ำเล็กทางทิศเหนือกว้าง 15 เมตร สูง 12 เมตร

ระยะทางจากปากถ้ำทิศใต้ถึงปากถ้ำทิศเหนือ 325 เมตร

กลางถ้ำสูง 40 เมตร ยาว 100 เมตร

เนื้อที่วัด 93 ตารางเมตร

ข้อมูลทั่วไปที่ผู้วิจัยพบจากการสังเกตคือ

ทิศเหนือ จดบ้านผาเก็งผานาง (บ้านเล็กในป่าใหญ่) ภายในวัด

ประกอบไปด้วยทิศเหนือ เป็นศาลาหลังใหญ่ที่ยังสร้างไม่เสร็จและมีกุฏิพระ 3 หลังและยังมีศาลา
ที่ติดกับต้นไม้ใหญ่ที่มีอายุหลายร้อยปีที่ภายในศาลาจะเป็นที่ที่นักท่องเที่ยวจะต้องเดินผ่านและ
เข้าไปกราบไหว้บูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ประดิษฐานตั้งอยู่ภายในศาลาก่อนที่จะทางเดินขึ้นเขาเพื่อขึ้นไปชม
ธรรมชาติที่สวยงามภายในวัดถ้ำเอราวัณ

ทิศตะวันออก จดบ้านแสงทองพัฒนา

ทิศตะวันตก จดบ้านผาอินทร์แปลง ภายในบริเวณวัดทางด้าน

ทิศตะวันตกนี้เป็นที่ตั้งแผงร้านค้า ร้านอาหารและเครื่องดื่มไว้บริการนักท่องเที่ยวซึ่งมีอยู่เพียงพอ
สำหรับนักท่องเที่ยว

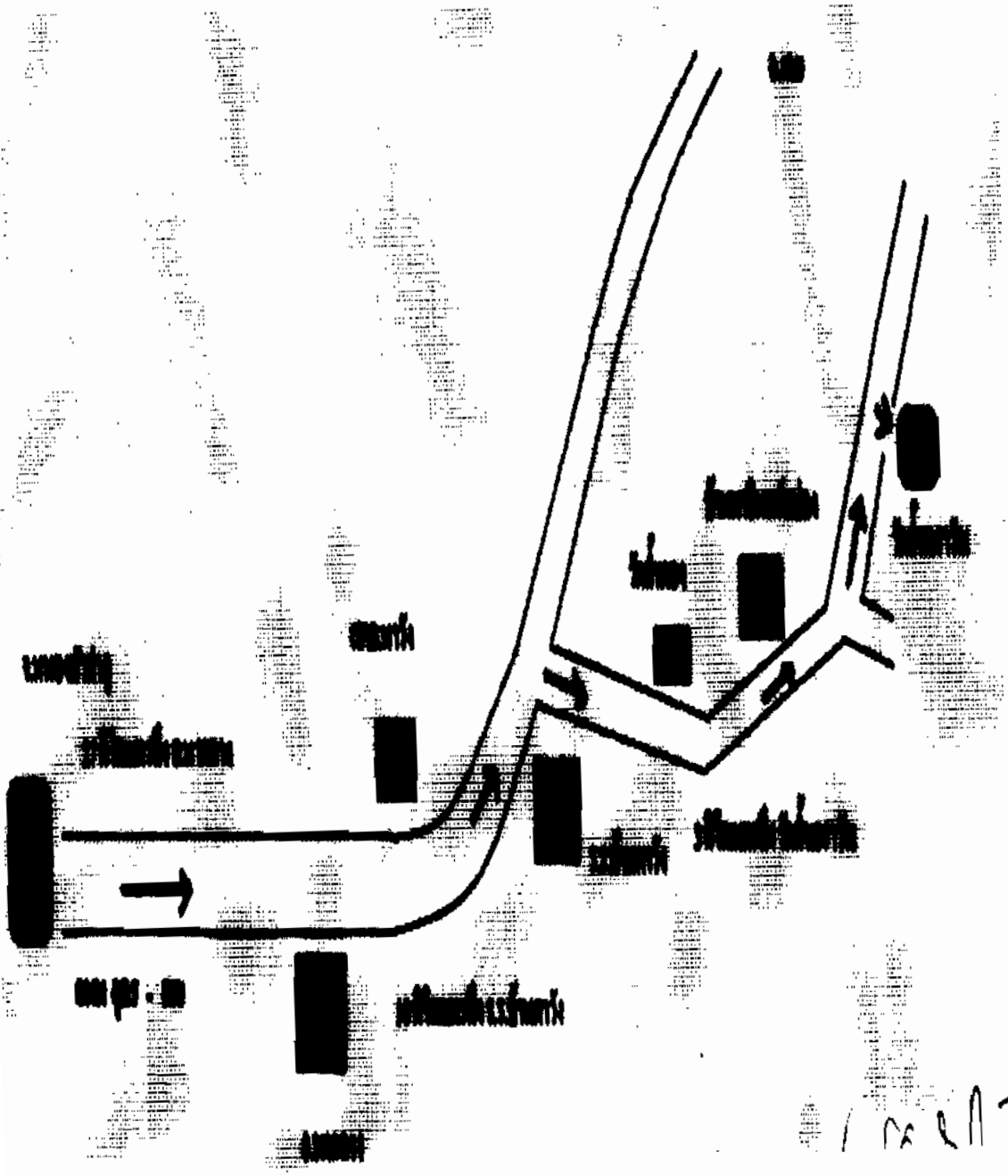
ทิศใต้ จดบ้านผาเก็งผานาง ภายในบริเวณวัดเป็นที่ตั้งของสุขาซึ่งมีจำนวน

15 ห้อง ไว้คอยบริการนักท่องเที่ยว

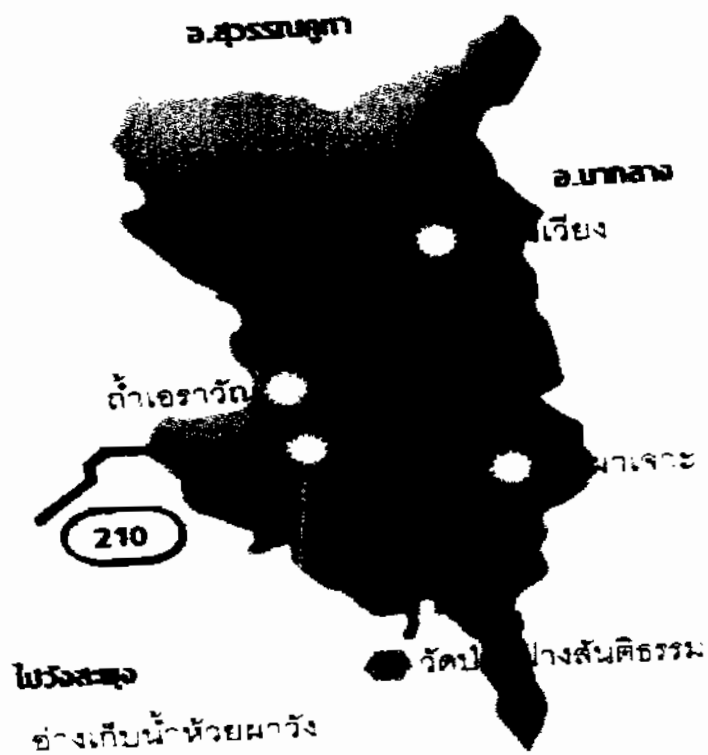
ทั้งนี้ จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านพบว่า ถ้าเอราวัณตั้งอยู่บนภูเขาหินแข็ง ซึ่งชาวบ้านเรียกภูเขาลูกนี้ว่า “ผาถ้ำช้าง” เพราะเมื่อมองจากที่ไกลแล้ว ภูเขาลูกนี้จะมีลักษณะเหมือนช้างหมอบและเมื่อมองจากบริเวณทางเข้าก่อนจะถึงวัดจะเห็นหน้าผาจะมีลักษณะเหมือนกับหน้าช้างที่เรียกชื่อนั้นเพราะชาวพื้นเมืองแถบนี้มักจะเรียกชื่อภูเขาต่าง ๆ ตามที่พบเห็น เช่น ภูเขาที่มีหินสีขาวอยู่หน้าผาเห็นเหมือนภาพผู้หญิงกำลังยืนก็เรียกว่า ผานาง ภูเขามที่มีช่องมีโพรงคล้ายคนขุดเข้าเอาไว้ก็เรียกว่า ผาเจาะ เป็นต้น ส่วนบนของผาถ้ำช้างเป็นหินแข็งแหลมคมขรุขระเป็นก้อนเล็กก้อนน้อย มีถ้ำอยู่ทั่วไป แต่ไม่ใหญ่โตเหมือนถ้ำเอราวัณ ส่วนมากจะเป็นที่อาศัยของฝูงค้างคาว ภูเขาผาถ้ำช้างเป็นที่ตั้งของถ้ำเอราวัณเป็นภูเขาที่ไม่สูงนักทอดตัวยาวสลับซับซ้อน กันเขตแดนของสองจังหวัด คือ รอยต่อของอำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย กับอำเภอนากลาง จังหวัดอุดรธานี ปัจจุบันนี้เป็นอำเภอนาวัง จังหวัดหนองบัวลำภู จึงทำให้เกิดกรณีพิพาทเรื่องดินแดนการปกครองกันมานานพอสมควร ในอดีตทางจังหวัดเลยได้อ้างว่าถ้ำเอราวัณ ภูเขาผาถ้ำเอราวัณควรจะเป็นของจังหวัดเลย แต่ทาง ฝ้าจังหวัดอุดรธานีก็ไม่ยอม จึงมีการประชุมพิสูจน์หลักฐานต่างๆ ตั้งอยู่นานหลายครั้ง อุดรธานีก็มีหลักฐานมั่นคงกว่า แน่ชัด เชื่อถือได้ ดังนั้นจึงได้ภูเขาลูกนี้ “ผาถ้ำช้าง ถ้ำเอราวัณ” อยู่ในความปกครองของคณะสงฆ์ (ธรรมยุต) จังหวัดอุดรธานีเพื่อให้สอดคล้องกับการปกครองบ้านเมือง ดังนั้นในปัจจุบัน วัดถ้ำเอราวัณจึงอยู่ในเขตการปกครองของบ้านผาอินทร์แปลง ตำบลวังทอง อำเภอนาวัง จังหวัดหนองบัวลำภู (บุญหลาย ศิสม. 2549 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 18 แผนที่การเดินทางสู่วัดด้าเอราวัณ

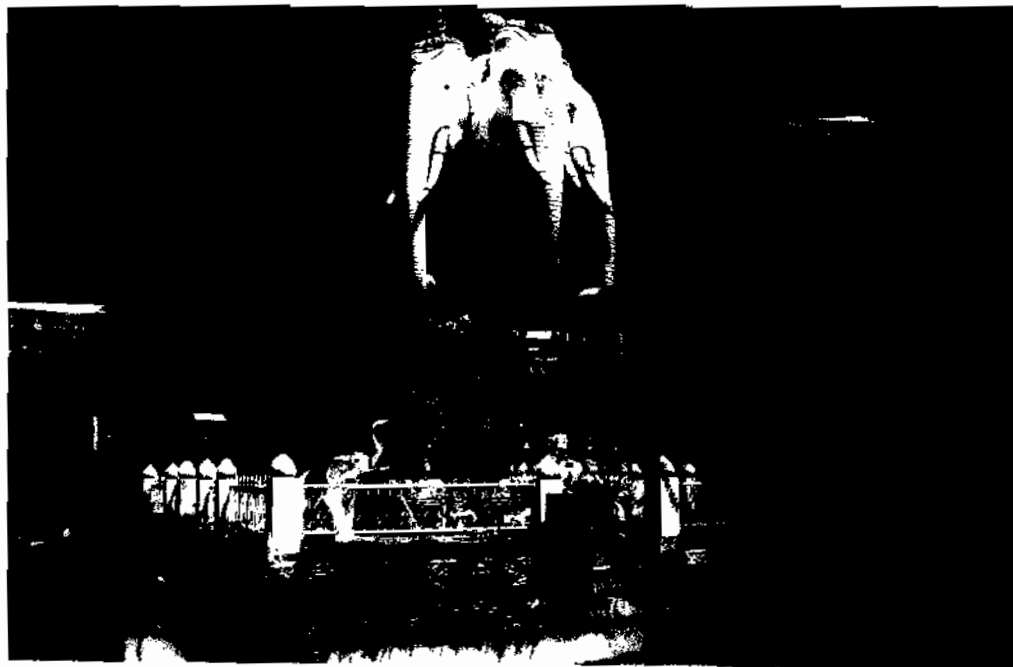

ภาพประกอบ 19 แผนที่อำเภอในวัง

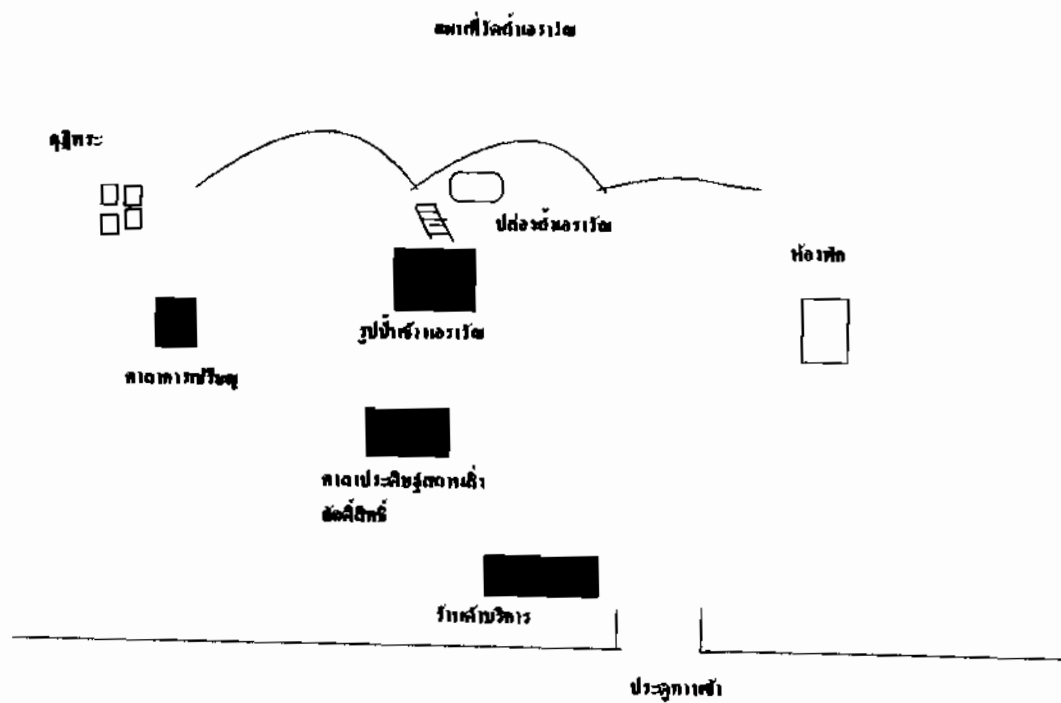

ภาพประกอบ 20 สภาพที่ตั้งและสิ่งแวดล้อม

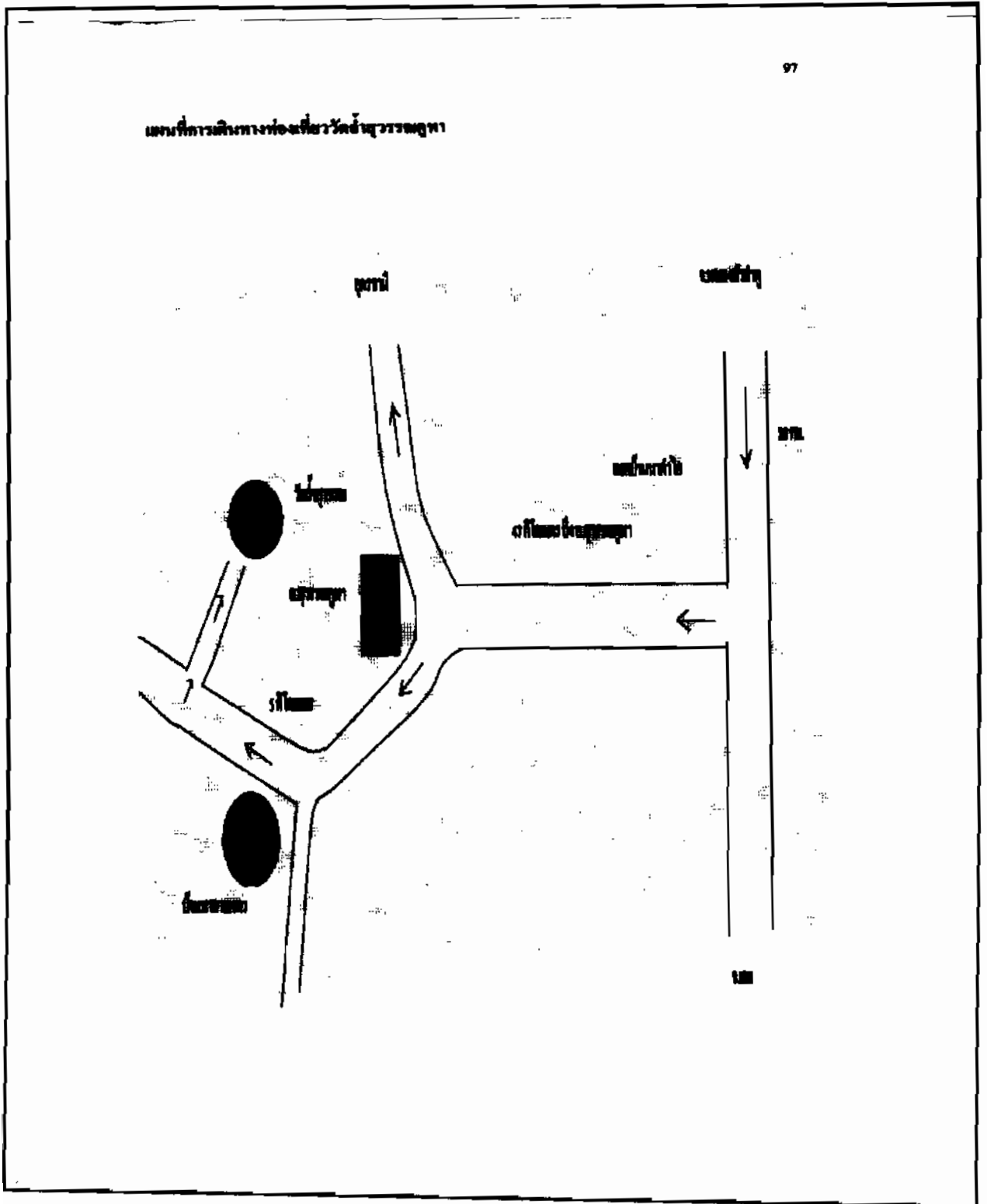

ภาพประกอบ 21 วัดถ้ำเอราวัณ

ภาพประกอบ 22 แผนผังวัด

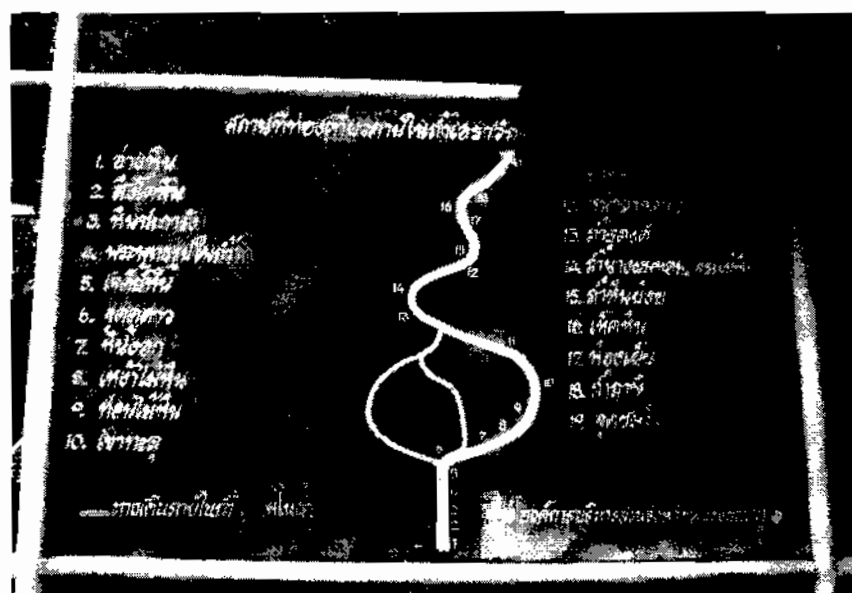

ภาพประกอบ 23 แผนที่การเดินทางสู่วัดถ้ำเฮอร์วัน

ภาพประกอบ 24 บันไดขึ้นเขาวัดถ้ำเอราวัณ 621 ขั้น

ภาพประกอบ 25 แผนผังแหล่งท่องเที่ยวภายในวัดถ้ำเอราวัณ

1.2.2 สภาพสิ่งแวดล้อมโดยทั่วไปภายในวัดถ้ำเอราวัณ ประกอบด้วยสถานที่ท่องเที่ยว และศาสนสถานต่าง ๆ จากการสัมภาษณ์ผู้รู้ในท้องถิ่น และชาวบ้าน ผู้วิจัยสามารถสรุปรายละเอียดได้ดังนี้

ด้านสภาพสิ่งแวดล้อมโดยทั่วไปที่ผู้วิจัยพบเห็นนั้นภายในถ้ำเอราวัณพบว่ามีความสวยงามที่เกิดจากปรากฏการณ์ทางธรรมชาติอยู่มากมาย อาทิ อ่างหินซึ่งมีลักษณะเป็นรูปร่างหินขนาดใหญ่ ตามผนังโดยรอบภายในถ้ำจะมีน้ำซึ่งไหลออกมาจากผนังถ้ำและย่อยตกลงมาบริเวณอ่างหินขนาดใหญ่แห่งนี้ ซึ่งชาวบ้านเรียกชื่ออ่างหินนี้ว่าอ่างอาบน้ำนางผมหอม ชาวบ้านเชื่อว่าเกิดจากตำนานถ้ำเอราวัณ (สมทรง วัดพิมาย. 2549 : สัมภาษณ์)

นอกจากนี้ภายในถ้ำเอราวัณยังปรากฏให้เห็นถึงลักษณะของหินที่มีลักษณะเป็นรูปทรงแปลกตาต่าง ๆ ให้เห็นมากมาย อาทิ สิงห์โตหินซึ่งมีลักษณะเป็นรูปร่างเหมือนสิงโต อันเนื่องมาจากการเกิดหินงอกหินย้อยภายในถ้ำ หินปะการังมีลักษณะ เป็นหินงอกหินย้อยที่เกิดจากการกัดเซาะของน้ำภายในถ้ำ พระพุทธรูปซึ่งเกิดจากหินงอกภายในถ้ำเมื่อมองดูมีลักษณะเหมือนพระพุทธรูป เจดีย์หินซึ่งเกิดจากหินงอกหินย้อยภายในถ้ำ หินงอก ซึ่งเกิดจากน้ำกัดเซาะมาเป็นเวลานานบนผนังถ้ำและพื้นถ้ำเมื่อมองดูจะเห็นผนังถ้ำและพื้นถ้ำมีหินงอกจำนวนมากและสวยงาม เหง้าไม้หินซึ่งเกิดจากการทับถมของซากพืชซากสัตว์ที่อยู่ภายในบริเวณถ้ำมาเป็นเวลาช้านานจนทำให้ไม้ที่อยู่ภายในถ้ำกลายเป็นขนาดใหญ่ ท่อนไม้หินซึ่งมีลักษณะเหมือนเหง้าไม้หินลักษณะการเกิดเหมือนกัน ช้างหินเกิดจากการยุบตัวของหินภายในถ้ำทำให้เกิดลักษณะของหินเหมือนช้าง ชาวบ้านเรียกว่า ช้างเอราวัณ (ตามตำนานของถ้ำ) เห็ดหินเกิดจากหินงอกภายในถ้ำที่มีลักษณะเหมือนดอกเห็ดเกิดขึ้นมากมายเมื่อมองดู จะเหมือนดอกเห็ดจริง ๆ ทำให้นักท่องเที่ยว เพลิดเพลินและหายเหนื่อย (สุระชัย เนื่องทะเล. 2549 : สัมภาษณ์)

จากความงดงามที่เกิดจากปรากฏการณ์ธรรมชาติภายในถ้ำแล้ว จุดเด่นที่น่าสนใจภายในถ้ำที่นักท่องเที่ยวนิยมเก็บภาพเป็นที่ระลึกคือ จุดคูดาวภายในถ้ำ โดยเกิดจากบนผนังถ้ำมีรอยเป็นรูขนาดเล็กจำนวนมากเมื่อมองขึ้นดูจะเห็นแสงสว่างลอดออกมาจากผนังถ้ำทำให้มองดูเหมือนดวงดาวระยิบระยับ นอกจากนี้ยังมีน้ำหยดตกลงมาจากผนังถ้ำทำให้เกิดความเย็นสบายแก่ผู้เข้าไปชม เขาทะลุมีลักษณะเป็นปล่องแสงแดดสามารถทะลุผ่านปล่องถ้ำเข้ามาได้ทำให้เกิดแสงสว่างภายในถ้ำ หน้าผากลางถ้ำเกิดจากการยุบตัวของเปลือกโลกมีลักษณะเป็นเหวลึก แต่เมื่อเดินเข้ามาถึงจุดนี้จะมีป้ายบอกให้ระวังการเดิน แต่ภายในถ้ำก็จะมีไฟฟ้าเข้าไปถึงตลอดการเดินทางถึงจุดสุดท้าย (ไพโรจน์ ภักดีแดง. 2549 : สัมภาษณ์)

สำหรับสถานที่ที่ได้รับความชื่นชอบจากนักท่องเที่ยวอีกจุดหนึ่งคือ จุดชมวิว ซึ่งถือเป็นจุดสุดท้ายของการเดินทางเข้ามาชมความสวยงามของวัดถ้ำเอราวัณเมื่อเดินทางมาถึงจุดนี้ จะเจอปากถ้ำทะเลเป็นโพรงขนาดใหญ่มีแสงสว่างส่องสะท้อนอยู่ตลอดเวลา มีลักษณะเป็นทางตัน ไม่สามารถเดินทางต่อไปได้ เนื่องจากเป็นหน้าผาสูงชัน ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถนั่งชมทิวทัศน์ที่อยู่เบื้องล่างได้ สำหรับด้านล่างของจุดชมวิวนั้นประกอบด้วยป่าไม้นานาพันธุ์ และสัตว์ป่ามากมาย ที่สามารถพบเห็นได้โดยเฉพาะในช่วงเวลาเย็น ๆ ของทุกวัน (ประจักษ์ ศรีประสบ. 2549 : สัมภาษณ์)

1.3 โบราณวัตถุสถานและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ

วัดถ้ำเอราวัณเป็นถ้ำใหญ่ มีบันไดสู่ปากถ้ำประมาณ 621 ขั้น สภาพภายในถ้ำ มีหินงอกหินย้อยสวยงามวิจิตรพิสดาร ในถ้ำมีทางทะเลที่หน้าผาสูงมองเห็นทิวทัศน์เบื้องล่างสวยงาม เป็นสถานที่เล่าขานแห่งวรรณคดีพื้นบ้านอีสานเรื่อง นางผมหมอม

จากการสัมภาษณ์ผู้รู้ในท้องถิ่น และชาวบ้านพบว่าวัดถ้ำเอราวัณในปัจจุบันเป็น วัดถ้ำที่ประดิษฐานพระพุทธรูปชัยศรีมหา牟尼ตรีโลกนาถ ซึ่งเป็นพระพุทธรูปขนาดใหญ่ประดิษฐาน อยู่บริเวณปากถ้ำด้านบนเพื่อให้ประชาชนผู้มีจิตศรัทธาขึ้นไปกราบนมัสการ ส่วนภายในถ้ำซึ่งมี ลักษณะเป็นห้องโถงได้รับการตกแต่งจากธรรมชาติด้วยหินงอกหินย้อยรูปทรงต่าง ๆ ทั้งขนาดเล็ก ขนาดใหญ่ บ้างคล้ายหยดน้ำ เรียกว่า หยดน้ำทิพย์ บ้างกิ่งก้องโง้งออกมาลักษณะคล้ายวงช้าง สวยงามแปลกตา แต่เนื่องจากมีนักท่องเที่ยวขึ้นมาปีละมาก ๆ ทำให้ฝุ่นดินที่มีอยู่ในถ้ำฟุ้งกระจาย ไปจับผิวผนังถ้ำและหินงอกหินย้อยในถ้ำทำให้ความงดงามของถ้ำลดลง (ชอุ่ม ทองสุข. 2549 : สัมภาษณ์)

สำหรับบริเวณทั่วไปของวัดถ้ำเอราวัณยังปรากฏให้เห็นศาสนสถานที่เกิดจาก ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่ชาวบ้านให้ความเคารพ และมีความเชื่อว่าเป็นที่เกิดจากตำนานวัดถ้ำเอราวัณ ซึ่งมีอยู่กระจัดกระจายอยู่ทั่วไปอันได้แก่

ถ้ำรุกข์ซึ่งมีลักษณะเป็น โพรงถ้ำมืด ซึ่งชาวบ้านส่วนใหญ่เชื่อกันว่า เป็นสถานที่ที่พระรูดงค์มานั่งกรรมฐานวิปัสณาภายในถ้ำนี้

ถ้ำฤาษีมีลักษณะผนังถ้ำจะเป็น โพรงถ้ำมืด ชาวบ้านต่างเชื่อว่ามีฤาษีมาบำเพ็ญ ภาวนาที่นี่

ถ้ำนางผมหมอมและจะเข้หินมีลักษณะเป็น โพรงถ้ำมืด ชาวบ้านต่างมีความ เชื่อตามตำนานว่านางผมหมอมได้อาศัยอยู่ถ้ำแห่งนี้กับพ่อที่เป็นช้าง และภายในถ้ำแห่งนี้มีหินงอก หินย้อยที่มีลักษณะเหมือนจะเข้อนเฝ้าถ้ำนางผมหมอมซึ่งเชื่อกันว่าจะเข้ตัวนี้จะอยู่คอยรับใช้ และ ปกป้องนางผมหมอม จากภัยศัตรูร้าย

ถ้าหินข่อยถือเป็นสถานที่ที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจ เนื่องจากรอบผนังถ้ำ และเพดานถ้ำจะปรากฏให้เห็นหินงอกหินย้อยรูปทรงต่าง ๆ เกิดขึ้นมากมายอย่างสวยงาม ห่องเย็น มีลักษณะเป็นห้องโถงใหญ่พอประมาณพื้นที่เป็นที่ราบเล็กน้อยมีอากาศที่เย็นสบายเหมือนอยู่ในห้องปรับอากาศ ซึ่งเป็นความเย็นที่เกิดจากธรรมชาติ นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ต่างนิยมนั่งพักผ่อน ณ บริเวณนี้ ก่อนที่จะเดินทางไปชมที่อื่น ๆ ต่อไป (ลำควน ดอกโหล่ง. 2549 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 26 พระพุทธชัยศรีมหา牟尼ตรีโลกนาถ

ภาพประกอบ 27 ศาลาเทพบัณเฑาะฏสถานที่ประดิษฐานสิ่งศักดิ์สิทธิ์ภายในวัดถ้ำเอราวัณ

ภาพประกอบ 28 ศาลาการเปรียญที่ยังสร้างไม่เสร็จภายในบริเวณวัดถ้ำเอราวัณ

1.4 ชุมชนที่เกี่ยวข้อง

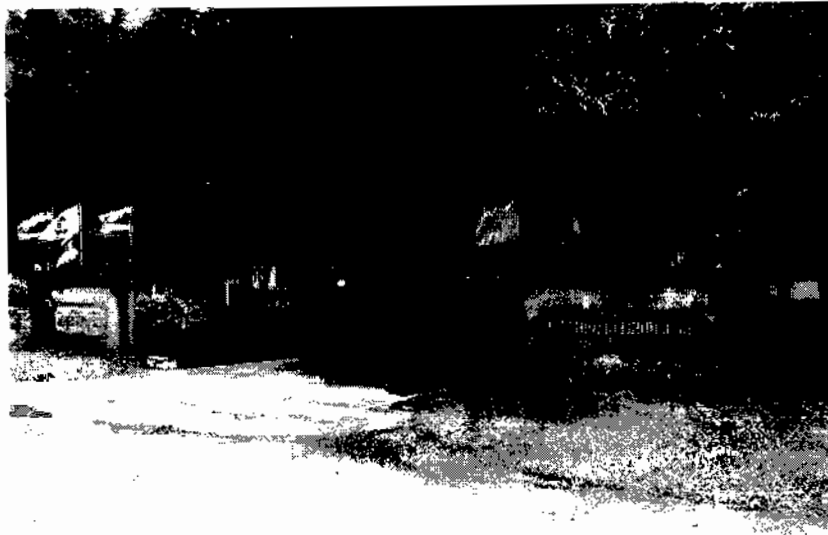
จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านชุมชนบ้านผาอินทร์แปลง ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า ชุมชนที่เกี่ยวข้องกับวัดถ้ำเระวณเป็นชุมชนที่มีถิ่นอาศัยส่วนใหญ่ตั้งอยู่ติดกับวัดถ้ำเระวณ ชุมชนบ้านผาอินทร์แปลงมีประชากรที่อาศัยอยู่ทั้งหมด 963 คน จากทั้งหมด 180 หลังคาเรือน อาชีพหลักคือการทำไร่ ทำนา และรับจ้าง ชุมชนบ้านผาอินทร์แปลง ส่วนใหญ่มีวิถีชีวิตที่มีความเกี่ยวข้องกับวัดถ้ำเระวณ โดยจะเห็นได้จากการเข้าร่วมกิจกรรมกับทางวัด อาทิ ในเทศกาลงานประเพณีต่าง ๆ ชาวบ้านจะมีส่วนร่วมกับทางวัด เช่น การทำบุญตักบาตร การร่วมบำเพ็ญกุศลในวันขึ้น 15 ค่ำและ 8 ค่ำ ของทุกเดือน การร่วมกิจกรรมงานประเพณี พิธีกรรมที่สำคัญของชุมชน และมีส่วนร่วมในการทำนุบำรุงดูแล รักษาความสะอาด และความปลอดภัยภายในวัดร่วมกับเจ้าอาวาส ภิกษุสงฆ์ภายในวัด (ทองเพชร ถาดทอง. 2549 : สัมภาษณ์)

ทั้งนี้ ชาวบ้านชุมชนบ้านผาอินทร์แปลง ยังมีส่วนร่วมในการจัดทำป้ายเส้นทางแหล่งท่องเที่ยวภายในบริเวณวัด จัดทำป้ายอธิบายโบราณสถานวัตถุ และการจัดทำป้ายสถานที่ต่าง ๆ ภายในบริเวณวัดถ้ำเระวณ จัดทำร้านค้าไว้บริการนักท่องเที่ยวซึ่งทำให้ชุมชนก็เกิดรายได้ และจัดให้มีอาสาสมัครคอยต้อนรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเที่ยวโดยให้ชาวบ้าน และนักเรียนเป็นผู้ให้ข้อมูลการท่องเที่ยววัดถ้ำเระวณแก่นักท่องเที่ยว (บุญมี โคตรภูธร. 2549 : สัมภาษณ์)

สำหรับประเพณีที่สำคัญและมีชื่อเสียงของวัดถ้ำเระวณคือประเพณีขึ้นเขาไหว้พระซึ่งจัดขึ้นเป็นประจำทุกปีโดยชาวบ้าน ชุมชนบ้านผาอินทร์แปลงได้เข้ามามีบทบาทในการจัดการ โดยมีรายละเอียดของการจัดงานดังนี้

เมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. 2537 กระทรวงมหาดไทยได้ประกาศจัดตั้งจังหวัดหนองบัวลำภู และกิ่งอำเภอโนนาวังก็ได้ยกฐานะขึ้นพร้อมกับจังหวัดหนองบัวลำภู โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดคนแรกคือ นายประภา ยุวานนท์ ได้ดำรงการจัดงานสำคัญของจังหวัดขึ้นที่ประชุมจึงมีมติเห็นควรจัดที่ถ้ำเระวณเพราะเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงมาก่อนเส้นทางคมนาคมสะดวกตลอดจนมีความพร้อมในระดับท้องถิ่นดังกล่าวของจังหวัดคือ “อุทยานแห่งชาติภูเก้าภูพานคำ แผ่นดินธรรมหลวงปู่ขาว เด่นสกาวถ้ำเระวณ นครเขื่อนขันธ์กาบแก้วบัวบาน” ที่ประชุมจึงมีมติเห็นควรจัดที่ถ้ำเระวณ เพราะมีปัจจัยหลายอย่างที่เหมาะสม เช่น ถ้ำเระวณเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงมาก่อน การเดินทางสะดวกตลอดจนท้องถิ่นมีความพร้อม ปี พ.ศ. 2538 ได้มีการจัดงานขึ้นเขาไหว้พระเป็นครั้งแรกโดยกำหนดจัดงานก่อนถึงวันสงกรานต์ ระหว่างวันที่ 11-15 เมษายน ของทุกปีจนถึงปัจจุบัน (ไพศาล สุ่มมาตย์. 2549 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 29 โรงเรียนบ้านผาอินทร์แปลงที่ตั้งอยู่ในชุมชนบ้านผาอินทร์แปลง

2. วิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมวัดถ้ำสุวรรณคูหา

2.1 ประวัติความเป็นมาวัดถ้ำสุวรรณคูหา

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษา และวิเคราะห์แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของวัดถ้ำสุวรรณคูหา โดยได้ศึกษาจากเอกสาร และสัมภาษณ์บุคคลากรที่เกี่ยวข้อง อาทิ ผู้นำ ผู้ร่วม ชาวบ้าน พระสงฆ์ และนักท่องเที่ยว ซึ่งสามารถสรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

วัดถ้ำสุวรรณคูหา เป็นวัดที่มีโบราณสถาน โบราณวัตถุซึ่งกรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ ได้ขึ้นทะเบียนเรียบร้อยแล้ว ในสมัยโบราณเป็นวัดอรัญวาสี (ฝ่ายธรรมยุต) ปัจจุบันเป็นวัดมหานิกายมีพระครูเวรเขตพิทักษ์เจ้าคณะอำเภอสุวรรณคูหาเป็นเจ้าอาวาสวัดถ้ำสุวรรณคูหา ในสมัยก่อนวัดถ้ำสุวรรณคูหาสร้างในภูเขาหินปูน พระเถระผู้ใหญ่ในสมัยนั้นได้ตัดแปลงถ้ำให้เป็นที่พักอาศัยพำนักจำวัดบำเพ็ญภาวนา ไม่ได้สร้างศาลาการเปรียญ กุฏิ โบสถ์ วิหาร เหมือนทุกวันนี้ ในภูเขาถ้ำนี้มีถ้ำเล็กถ้ำใหญ่ จำนวน 40 ถ้ำ สำหรับสถานที่พักจำวัดจะมีถ้ำใหญ่เรียกว่า ถ้ำสุวรรณคูหา ใช้เป็นสถานที่สังฆกรรม (ลงอุโบสถ) ในถ้ำมีพระประธานเป็นรูปนาคปรก 7 เศียร หน้าตักกว้าง 2.30 เมตร สูง 3.15 ปางมุนอลินทร์เป็นศิลปะสมัยล้านช้าง สร้างด้วยปูนทราย ซึ่งมีส่วนผสมดังนี้ ปูนขาว 2 ส่วน น้ำมันยาง 1 ส่วน ทราย 5 ส่วน น้ำมะขาม 2 ส่วน โดยใช้อิฐเป็นโครงสร้างภายใน ชาวบ้านเรียกว่า หลวงพ่อพระไชยเชษฐา สร้างในสมัยพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ ชาวบ้านนับถือเลื่อมใสเป็นอย่างมากเมื่อถึงวันเพ็ญเดือนสาม ชาวบ้านจะจัดงานเปิดทองหลวงพ่อพระไชยเชษฐาเพื่อให้ชีวิตสดใสปราศจากโรคร้ายและวิบัติต่าง ๆ และเมื่อประสงฆ์ตั้งใจก็จะ

ได้ตั้งใจปรารถนาดังนั้นชาวบ้านศรัทธาจัดงานขึ้นระหว่างวันที่ 13-14-15 ค่ำของทุกปี วัดถ้ำสุวรรณคูหา เป็นวัดศักดิ์สิทธิ์และมีความสำคัญมากในสมัยล้านช้าง มีพระเถระผู้ใหญ่ที่พระมหากษัตริย์ส่งมาพำนัก และจำพรรษาอยู่ที่วัดถ้ำสุวรรณคูหา สำหรับพระไชยเชษฐาธิราชนั้นเป็นโอรสของพระเจ้าโพธิสาร ธิราช แห่งราชอาณาจักรล้านช้าง ซึ่งมีพระราชมารดาเป็นธิดาพระมหากษัตริย์แห่งเมืองล้านนา (เมืองเชียงใหม่) สมัยทรงพระเยาว์ทรงพระนามว่าพระเศรษฐวงค์ มีพระอนุชาร่วมอุทรเดียวกัน ทรงพระนามว่า เจ้าท่าเรือ ต่อมาเมืองเชียงใหม่ขาดรัชทายาท กลุ่มเสนาอำมาตย์เมืองเชียงใหม่ได้เชิญ ทูลเจ้าเศรษฐวงค์มาเป็นรัชทายาทสืบเชื้อสายราชวงศ์มังรายและขึ้นครองราชย์สมบัติเมืองเชียงใหม่ เมื่อปี พ.ศ. 2089 เมื่อครองราชย์สมบัติแล้ว พระนามว่า พระเจ้าไชยเชษฐาธิราช ครองราชย์สมบัติ อยู่ไม่นาน พระเจ้าโพธิสารราชบิดาก็สวรรคต พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชได้ร่วมจัดถวายพระเพลิง พระราชบรมศพพระราชบิดาที่เมืองหลวงพระบางเมื่อปี พ.ศ. 2091

ในครั้งที่เสด็จมานั้นได้อัญเชิญพระแก้วมรกต พระจันทร์แก้วขาว พระแทมกคำ และเหล่านักปราชญ์ราชบัณฑิตจำนวนมากจากเมืองล้านนามายังเมืองหลวงพระบางอาณาจักรล้านช้าง ซึ่งพระองค์เองมีพระราชประสงค์จะมาครองอาณาจักรล้านช้างอยู่แล้วเมื่อเสร็จงานถวายพระเพลิง พระบรมศพพระบิดาแล้วพระไชยเชษฐาธิราชก็ไม่เสด็จกลับเมืองเชียงใหม่ เจ้าท่าเรือไม่พอพระทัย จึงเกิดสงครามแย่งราชสมบัติอยู่ระยะหนึ่งพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชรบชนะได้ครองเมืองหลวงพระบาง อีกเมืองหนึ่งตั้งศิลาจารึกพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่ ชม. 7 ซึ่งเป็นหลักศิลาจารึกที่พระไชย-เชษฐาธิราชสร้างไว้ที่เมืองเชียงแสน (อำเภอเชียงแสนในปัจจุบัน) กล่าวว่าสมเด็จพระบรมมพิตร สถิตเสวยราชภักดิ์ทั้งสองแผ่นดินล้านช้างแสดงให้เห็นว่าพระไชยเชษฐาธิราชทรงเป็นกษัตริย์ทั้งสอง ราชอาณาจักรและในสมัยพระเจ้าตะเบ็งชเวตี้กษัตริย์พม่ายกทัพมาบุกรุกราชอาณาจักรล้านช้างอยู่เสมอ ทรงเห็นว่าเมืองหลวงพระบางตั้งอยู่ในทำเลที่ไม่ปลอดภัยจึงย้ายมาอยู่เมืองเวียงจันทน์และตั้งเมือง เวียงจันทน์เป็นเมืองหลวง พระองค์ทรงเอาใจใส่อาณาประชาราษฎร์ในบริเวณสองฝั่งเป็นอย่างดี ตั้งแต่จังหวัด เลย หนองคาย อุดรธานี นครพนมและสกลนครเพื่อเตรียมกำลังและเสบียงอาหาร ไว้ต่อสู้กับกองทัพพม่าพระองค์ทรงบำรุงพระพุทธศาสนาโดยปฏิสังขรณ์หลายแห่ง เช่น ศิลาจารึก วัดผดุงสุข พ.ศ. 2093 ศิลาจารึกวัดจอมมณี (จังหวัดหนองคาย) พ.ศ. 2098 และวัดถ้ำสุวรรณคูหา (จังหวัดหนองบัวลำภู) พ.ศ. 2106 เป็นต้น พระเจ้าไชยเชษฐาธิราช ทรงทำนุบำรุง วัดถ้ำสุวรรณคูหา ถึงแม้ไม่ได้สร้างถาวรวัตถุแต่ก็ได้ทรงพระราชทานวิสุงคามสีมาแก่วัดถ้ำสุวรรณคูหาด้านละ 1,000 วา (25,00 ไร่) และพระราชทานจันทน์อีกมากมายจันทน์ คือพื้นที่หมู่บ้านเป็นสิทธิ์ของวัด ผลิตผล เช่น ข้าว มะพร้าว ตาล หมาก พลู ฯลฯ เป็นสิทธิ์ของวัด ร้อยละ 10 ถึง นั่นก็คือชาวบ้านทำนา ทำไร่ได้ข้าว 10 ถึงต้องนำมาถวายวัด 1 ถึง หมู่บ้านจันทน์ (หลักศิลาจารึกหลักที่ 2) มีหมู่บ้าน

ดังต่อไปนี้คือ บ้านนาปู สันนิษฐานว่าเป็นบ้านดงยาง นาดาแหลว บ้านนาสีกสง คือบ้านนาสี บ้านท่าเป็ด คือบ้านนาไร่เดียวกุดผึ้งนาหันสันนิษฐานว่า บ้านนาสุรินทร์หรือบ้านโนนสง่า เพราะมีต้นหันขึ้นตามห้วย บ้านนากาเขี่ย คือบ้านนาไก่อ บ้านนาแพงเมือง สันนิษฐานน่าเป็นบ้านโนนสมบูรณ์ และบ้านคูหาพัฒนาและชาวบ้านที่ทำนาและอาศัยอยู่ในพื้นที่นาจ้งหัน ไม่ต้องถูกเกณฑ์เป็นทหารและไม่ต้องเสียส่วยไร่ (ภาษี) แก่เจ้าเมืองที่สำคัญในละแวกใกล้วัดถ้ำสุวรรณคูหาในสมัยก่อน จะมีการขึ้น 13-14-15 ค่ำของทุกปี (เว้นวันเพ็ญเดือนสาม) ปิดทองหลวงพ่อพระไชยเชษฐา การทำสังฆทาน ถวายพระภิกษุสงฆ์ถวายข้าวเปลือกและผลิตผลทางการเกษตร เช่น มะพร้าว ตาล หมาก พลู กกล้วย อื่น ๆ และเป็นบุญขึ้นข้าวจี (อภิชาติ สุวรรณพงศ์. 2549 : สัมภาษณ์)

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับกับประวัติศาสตร์วัดถ้ำสุวรรณคูหา พบว่า บริเวณที่ตั้งของวัดถ้ำสุวรรณคูหานั้น ได้มีการค้นพบศิลาจารึก 2 หลัก แต่ละหลักมีลักษณะรูปร่างเป็นใบเสมารูปใบพายทำด้วยศิลาทราย มีสภาพสมบูรณ์ จารึกตัวอักษรธรรมอีสาน จำนวน 20 บรรทัด เนื้อหอบอกศักราชที่จารึก คือ จ .ศ.925 ตรงกับ พ.ศ.2106 ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้คือ

ศิลาจารึกหลักที่ 1 จารึกหลักนี้ปักอยู่หน้าวัดถ้ำสุวรรณคูหา ซึ่งถ้ำนี้ใช้เป็นศาลาโรงธรรม โบสถ์ วิหารในทีเดียวกันกับสภาพของวัดเคยเป็นวัดร้างมาครั้งหนึ่ง ซึ่งแต่เดิมคงเคยเป็นวัดสำคัญของฝ่ายอริยวาสีของอาณาจักรล้านช้างมาก่อน สารสำคัญของจารึกหลักนี้คือ บอกรัตนยามในการสร้างอย่างละเอียด กล่าวถึงพระนามของพระไชยเชษฐาธิราชซึ่งมีพระราชศรัทธากลับปนาที่ดิน สร้างพระพุทธรูปถวาย และยังได้กล่าวถึงชื่อบ้านนามเมืองที่อุทิสให้เป็นจ้งหันเพื่อเก็บประโยชน์ถวายพระภิกษุและบำรุงวัดในตอนท้ายได้สาปแช่งผู้ที่ทำลายทลายวัดและถือประโยชน์สงฆ์มาเป็นของตนเอง สภาพปัจจุบันของใบเสมา มีขนาดสูง 1.35 เมตร กว้าง 0.70 เมตร หนาประมาณ 0.20 เมตรมีลักษณะเป็นรูปใบพายขนาดใหญ่ ตั้งอยู่ที่หน้าเพิงผาด้านล่างทางเบื้องขวาของถ้ำสุวรรณคูหา (ศิลาจารึกหลักที่ 1 นี้เข้าใจว่าตั้งอยู่ที่นี้มาแต่ต้นไม่มีการเคลื่อนย้ายเพราะมีส่วนฝังอยู่ในพื้นดินขนาดใหญ่)

ด้านที่ 1 ของศิลาจารึกหลักที่ 1 สร้างในสมัยพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช พ.ศ. 2106 เป็นพระราชโองการประกาศพระราชทานวิสุงคามสีมาแก่วัดสุวรรณคูหาเขียนด้วยอักษรตัวธรรมสวยงาม (ลายมือบรรจง) 20 บรรทัดมีดวงฤกษ์ เนื้อความกล่าวถึงพระไชยเชษฐาได้อุทิสนาจ้งหัน(จำนวนหลายหมู่บ้าน) แก่วัดและประกาศเขตวิสุงคามสีมาวัดถ้ำสุวรรณคูหาด้านละ 1,000 วา ตอนท้ายได้กล่าวสาปแช่งผู้ที่มายึดที่ดิน ไร่นาของวัดอีกด้วย

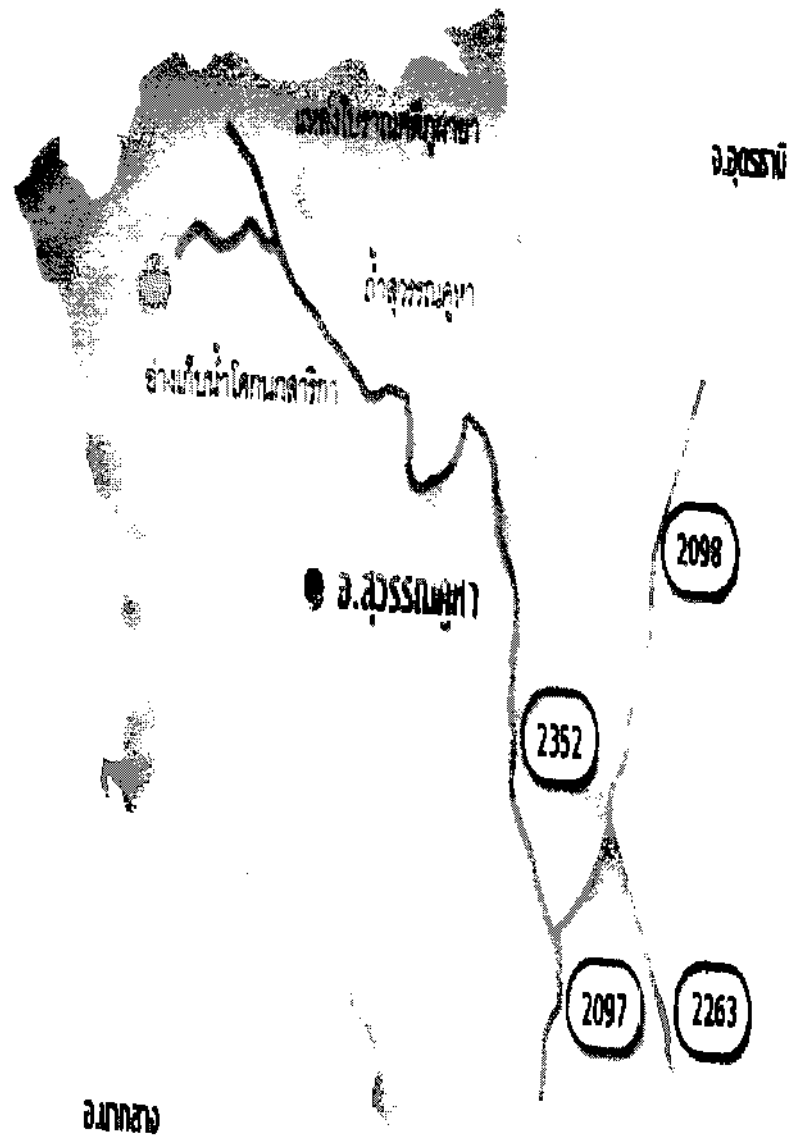
ด้านที่ 2 ของศิลาจารึกหลักที่ 1 กล่าวสร้างขึ้นในสมัยพระเจ้าสุมังคลาโพธิสัตว์ พ.ศ. 2115 เป็นพระราชโองการของพระเจ้าสุมังคลาโพธิสัตว์และพระหน่อแก้วประกาศเขตวิสุงคามสีมาและนาจ้งหันตามที่พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชเคยพระราชทานไว้และเพิ่มเติมนาจ้งหัน

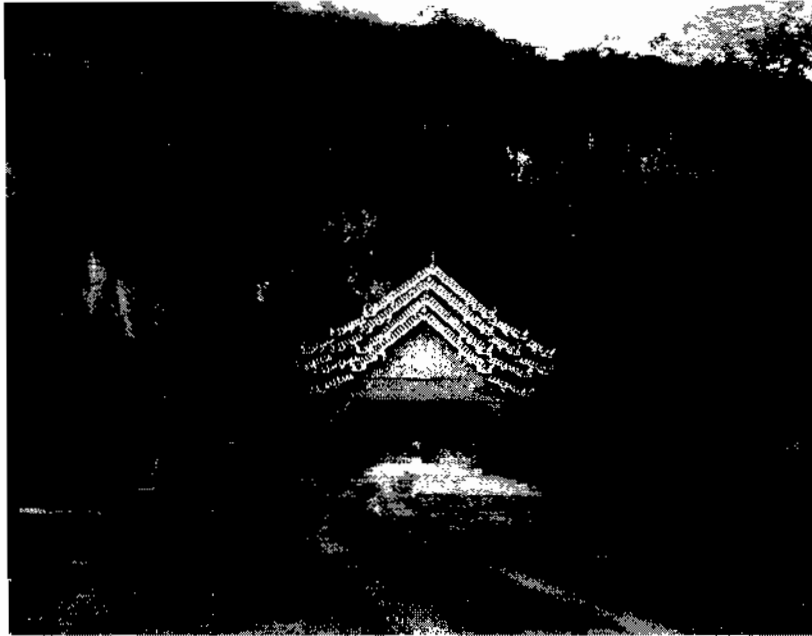
อีกจำนวนหนึ่ง เขียนด้วยภาษาไทยน้อย มีอักษรตัวธรรมตอนเริ่มต้น (อยู่เหนือดวงกฤษ) 4 บรรทัด อักษรไทยน้อย 15 บรรทัด มีดวงกฤษ เนื้อความกล่าวถึงการอุทิศที่ดินเป็นนาจ้งหันเพิ่มเติมจาก พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชและอุทิศทาสวัดหรือข้าพระโยมสงฆ์แก้ววัด 4 ครอบครัว นอกจากนี้ยังกล่าวถึงพระสังฆราชสุมังคลโพธิวิริยเจ้า ประจำอยู่ที่วัดนี้ (น่าจะเป็นพระสังฆราชฝ่ายอรัญวาสี) และสั่งให้พระยาพลเสิกขวา พระยาหลวงราชวัตร พระยาธรรมมาภินันท์มนตรีเป็นผู้อุปถัมภ์กด้วย ตอนท้ายได้กล่าวสาปแช่งเช่นเดียวกัน (ชัชยง แก้วเกิดมี. 2549 : สัมภาษณ์)

ศิลาจารึกหลักที่ 2 จารึกหลักนี้ตั้งอยู่ใกล้กันกับศิลาจารึกหลักที่ 1 แต่มีขนาดเล็กกว่า มีความสูง 75 เซนติเมตร ความกว้าง 45 เซนติเมตร มีลักษณะเป็นศิลาทราย ใบเสมารูปทรงไม่ได้สัดส่วน จารึกขึ้นในปี พ.ศ. 2169 โดยใช้ตัวอักษรธรรม 13 บรรทัด หลักศิลานี้กล่าวถึงพระนามของพระยาสุรเทพ ถึงการอุทิศเสกวัด (หรือเข้าโอกาส การอุทิศบุคคลถวายวัดนั้น เป็นธรรมเนียมของสังคมไทย สมัยอยุธยา สมัยล้านช้างและล้านนา เพราะเหตุว่าบุคคลที่ถูกถวายวัดหรืออุทิศตนเองแก่วัด จะปลดจากอำนาจโดยสิ้นเชิง คืออำนาจของรัฐไม่อาจเข้ามาถึงเขตที่กัลปนาเป็นกรณีสงฆ์ ฉะนั้นบุคคลเหล่านี้ไม่ต้องถูกเกณฑ์แรงงานเป็นไพร่หลวง) เพื่อปรนนิบัติดูแล ในตอนท้ายจารึกคำสาปแช่งผู้ที่มาขี้ดเอาเสกวัดไปเป็นทาสส่วนตัวให้บุคคลนั้นตกนรก

ภาพประกอบ 30 แผนที่อำเภอสุพรรณบุรี

ภาพประกอบ 31 วัดถ้ำเฮอร์วีน

ภาพประกอบ 32 ภาพหัตถ์ศิลาจารึกที่วัดถ้ำสุวรรณคูหา

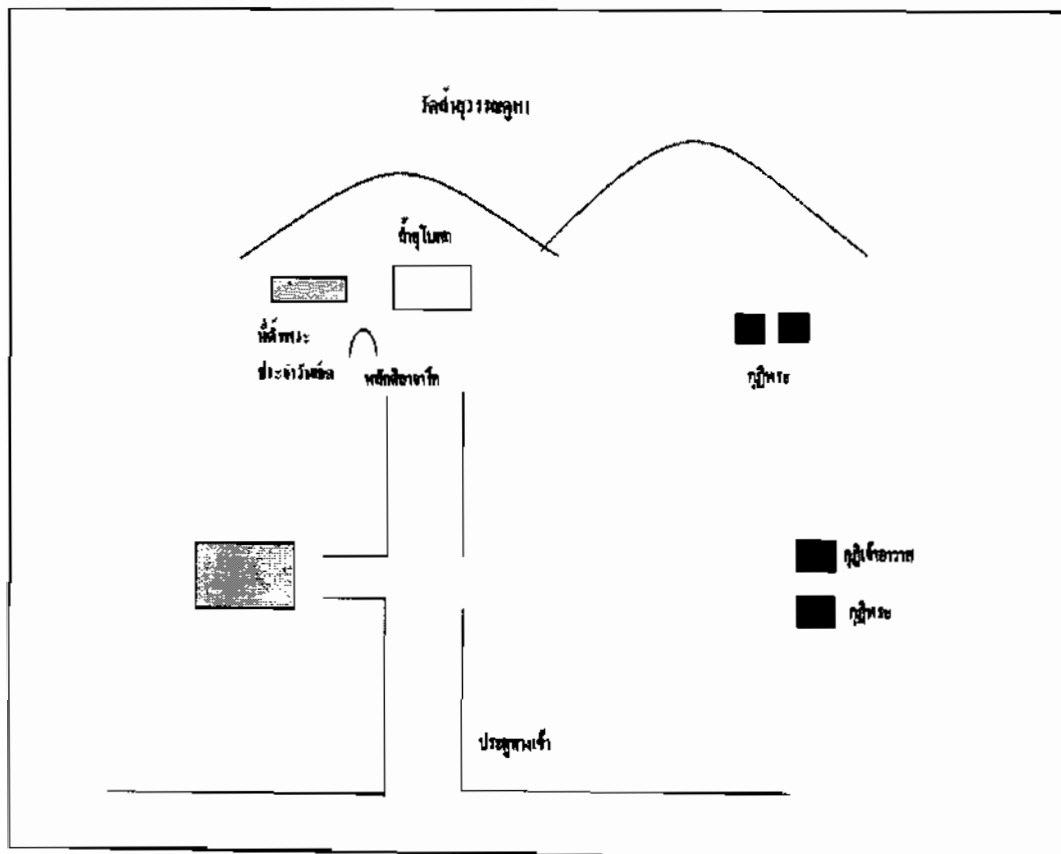

2.2 สภาพที่ตั้งและสิ่งแวดล้อม

จากการศึกษาเอกสาร และการสัมภาษณ์ผู้รู้ในท้องถิ่น และชาวบ้านเกี่ยวกับสภาพที่ตั้งและสิ่งแวดล้อม ผู้วิจัยสามารถสรุปสาระได้ดังนี้

วัดถ้ำสุวรรณคูหาตั้งอยู่บ้านคูหาพัฒนา หมู่ที่ 7 ตำบลนาดี อำเภอสุวรรณคูหา จังหวัดหนองบัวลำภู การเดินทางสามารถใช้เส้นทางหลวงหมายเลข 210 สายหนองบัวลำภู-วังสะพุง แล้วแยกขวาไปตามเส้นทางหมายเลข 2079 ถึงอำเภอสุวรรณคูหา จากนั้นใช้เส้นทางพระไชยเชษฐาไปประมาณ 1 กิโลเมตร ถึงโรงเรียนบ้านดงขางนาคาแหลว แล้วเลี้ยวขวาขึ้นไปประมาณ 4 เมตร สภาพที่ตั้งของวัดถ้ำสุวรรณคูหาล้อมรอบไปด้วยหมู่บ้าน ดังนี้

ทิศเหนือ	จดบ้านโนนสมบูรณ์และบ้านนาคาแหลว
ทิศตะวันออก	จดอำเภอสุวรรณคูหา
ทิศตะวันตก	จดบ้านหินฮาว
ทิศใต้	จดบ้านนาสี

ภาพประกอบ 33 แผนผังวัดถ้ำสุวรรณคูหา

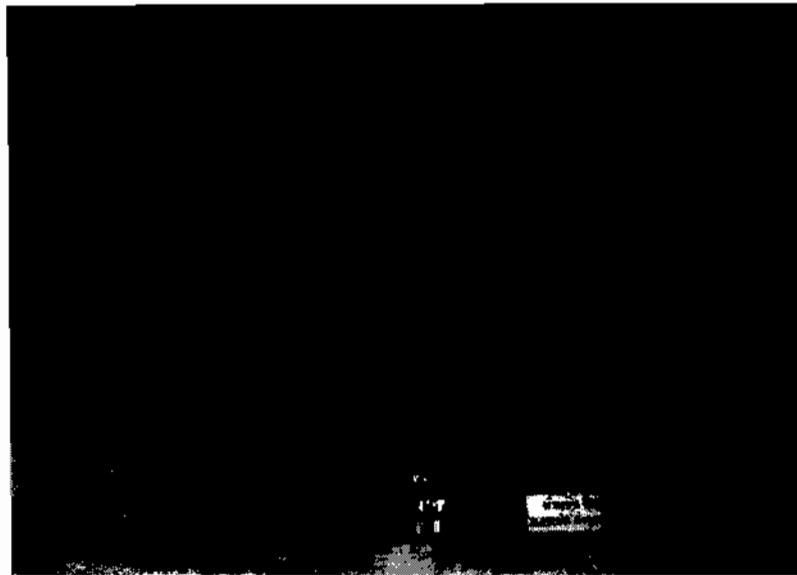
ภาพประกอบ 34 สิ่งแวดล้อมภายในบริเวณวัดถ้ำสุวรรณคูหา

2.3 โบราณวัตถุสถานและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ

จากการสังเกต และการสัมภาษณ์ชาวบ้าน และผู้รู้ในท้องถิ่นพบว่า บริเวณวัดถ้ำสุวรรณคูหา มีโบราณวัตถุ และพระพุทธรูปปางนั่งสมาธิปูนปั้น สร้างในสมัยพระไชยเชษฐาธิราช แห่งเมืองเวียงจันทน์ประดิษฐานอยู่ภายในถ้ำ ภายในบริเวณวัดประกอบไปด้วยศาลาการเปรียญ 1 หลัง บรรจุกคนได้ 200 คน กุฏิวัด จำนวน 4 หลัง บริเวณโดยรอบเป็นป่าไม้ซึ่งอุดมสมบูรณ์ไปด้วยสัตว์ป่านานาชนิด บริเวณโดยรอบเงียบสงบ เหมาะแก่การบำเพ็ญภาวนา

สำหรับ โบราณวัตถุสถานของวัดถ้ำสุวรรณคูหา ประกอบไปด้วย พระประธาน รูปนาคปรก 7 เศียร หน้าตักกว้าง 2.30 เมตร สูง 3.15 เมตร ปางสมาธิเป็นศิลปะสมัยล้านช้าง สร้างด้วยปูนทราย เรียกว่า หลวงพ่อพระไชยเชษฐาธิราชเป็นพระพุทธรูปที่ศักดิ์สิทธิ์ของชาวอำเภอสุวรรณคูหา ส่วนบริเวณโดยรอบวัดถ้ำก็มีพระพุทธรูปปางต่าง ๆ เรียงรายอยู่โดยรอบซึ่งพระพุทธรูปเหล่านี้ญาติโยมได้นำมาถวายเพื่อเป็นกุศลไม่ได้เกิดขึ้นมาพร้อมกันกับวัดถ้ำ และยังมีพระธาตุเก่าแก่ ที่มีมาพร้อมกันกับหลวงพ่พระไชยเชษฐาธิราช แต่ภายหลังถูกทำลายลงเนื่องจากโจรผู้ร้ายได้ทุบทำลายองค์พระธาตุเพื่อหาวัตถุโบราณและของมีค่าจนได้รับความเสียหายและยังไม่ได้รับการบูรณะจนทุกวันนี้ (เห็น พุทธธรรมโย. 2549 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 35 พระประธานรูปนาคปรก 7 เศียร

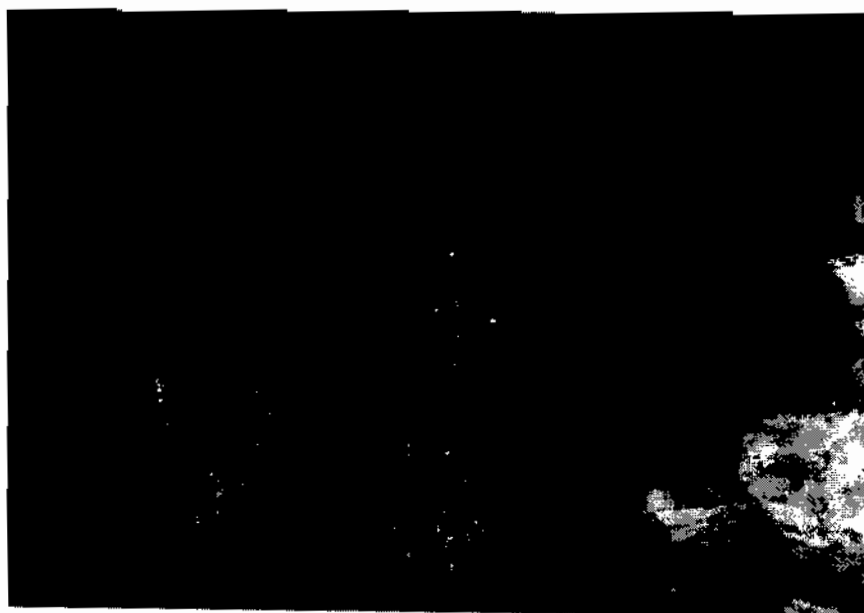

ภาพประกอบ 36 พระพุทธรูปปางสมาธิที่ญาติโยมนำมา

ภาพประกอบ 37 พระพุทธรูปประจำวันเกิด บริเวณด้านข้างถ้ำ

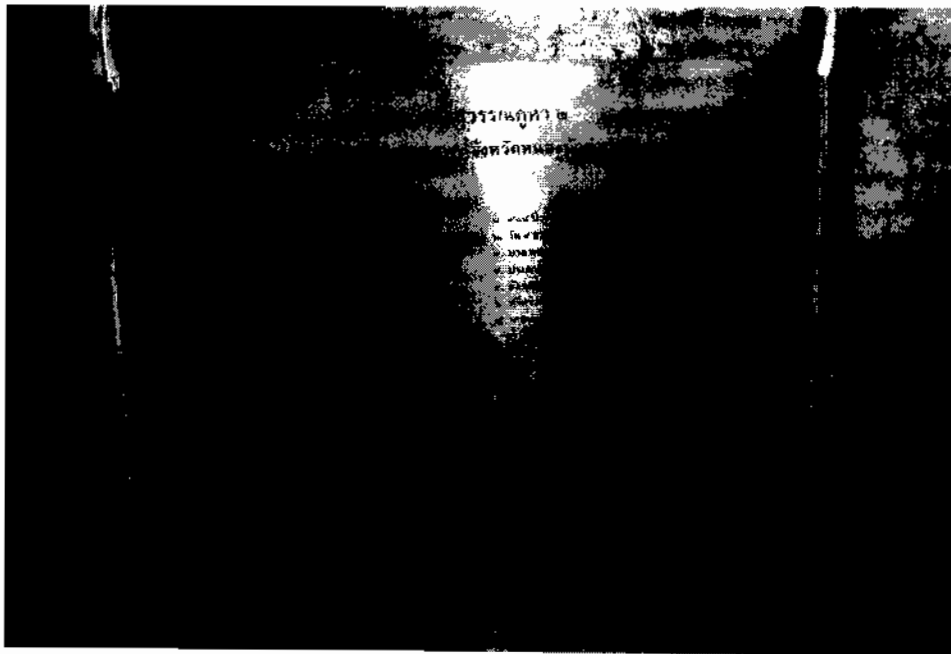
ภาพประกอบ 38 พระธาตุโนนสมัยพระไชยเชษฐาธิราช

2.4 ชุมชนที่เกี่ยวข้อง

จากการสัมภาษณ์บุคลากรผู้รู้ในท้องถิ่น และชุมชน พบว่าชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับวัดถ้ำสุวรรณคูหา คือชาวบ้านที่มีถิ่นอาศัยอยู่บ้านคูหาพัฒนาเป็นหมู่บ้านที่อยู่ตรงข้ามกับวัดถ้ำสุวรรณคูหา ชุมชนนี้มีส่วนร่วมในการรักษาวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่น เช่น ประเพณีบุญประจำปีบุญข้าวจี่ยักษ์ ซึ่งเป็นประเพณีที่มีชื่อเสียงของอำเภอสุวรรณคูหา นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมที่ทำกันเป็นประจำคือ การทำบุญตักบาตรในสี่วันพระเป็นประจำ และการดูแลรักษาวัดถ้ำสุวรรณคูหา (ทองใส สีหอม. 2549 : สัมภาษณ์)

นอกจากนี้ชุมชนยังมีส่วนร่วมในการจัดการภายในวัดถ้ำสุวรรณคูหา เช่น การจัดทำป้ายคำแปลหลักศิลาจารึกหลักที่ 1 เพื่อให้ดูได้อย่างชัดเจน และนำมาตั้งไว้ที่หน้าปากทางขึ้นถ้ำ ทั้งนี้ยังได้ร่วมในการจัดทำป้ายประวัติวัดถ้ำสุวรรณคูหา และป้ายแผนที่จังหวัดหนองบัวลำภู ที่หน้าทางขึ้นวัดถ้ำสุวรรณคูหา โดยได้รับการสนับสนุนจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการดูแล และในขณะนี้ชุมชนได้รับการจัดสรรงบประมาณจากเทศบาลอำเภอสุวรรณคูหา จัดสร้างถนนคอนกรีตเข้าเข้าสู่วัดถ้ำสุวรรณคูหาโดยชุมชนเป็นผู้ดูแลร่วมกันขณะนี้การก่อสร้างอยู่ระหว่างดำเนินการ (คาวเรือง นธิโรจน์. 2549 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 39 ป้ายจารึกวัดถ้ำสุวรรณคูหา

3. วิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมวัดถ้ำกลองเพล

3.1 ประวัติความเป็นมาวัดถ้ำกลองเพล

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษา และวิเคราะห์แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของวัดถ้ำกลองเพล โดยได้ศึกษาจากเอกสาร และสัมภาษณ์บุคลากรที่เกี่ยวข้อง อาทิ ผู้นำในท้องถิ่น ผู้รู้ในท้องถิ่น ผู้ร่วม ชาวบ้าน พระสงฆ์ และนักท่องเที่ยว ซึ่งสามารถสรุปผลการศึกษาดังนี้

วัดถ้ำกลองเพลตั้งแต่เมื่อไหร่ไม่มีหลักฐานปรากฏสันนิษฐานว่าค้นพบในสมัย พระไชยเชษฐาที่มีอำนาจรุ่งเรืองสมัยขอมดำดิน พื้นที่บริเวณถ้ำได้พบวัตถุโบราณหลายอย่าง เช่น มีด ขวาน หม้อลายคราม ก่องยาสูบมีลวดลายสวยงามมาก วัดถ้ำกลองเพลนี้เดิมทีหลวงปู่ขาว อนาลโย เป็นประธานสงฆ์ สมัยหลวงปู่ขาวเดินธุดงค์มาบำเพ็ญใหม่ ๆ ได้แก้ไขปรับปรุงภายในถ้ำขุดรื้อ ก้อนหินออกเห็นพระพุทธรูปทองคำบุพระเงิน พระทำด้วยดินเผา พระทำด้วยว่านเกสรหลายร้อย องค์ภายหลังคณะสงฆ์เก็บไว้ในพิพิธภัณฑ

ปีพุทธศักราช 2501 หลวงปู่ขาวได้มาธุดงค์ภาวนาในสถานที่นั้น ท่านอยู่อย่าง นักรบนักบำเพ็ญพรตจริง ๆ เอาถ้ำเอาร่มไม้เป็นกุฏิ เอาหญ้าคาเป็นเสื่อ เอาท่อนไม้เป็นหมอน เอาบังทิง (ถ้าไม้ไผ่ทะลุซื้อแล้วใช้แทนถังตักน้ำ) อาศัยชาวบ้านชาวสวน โคจรบิณฑบาตพอเลี้ยงชีพ น้ำพริกกับยอดผักเป็นอาหารทิพย์ จันแล้วไม่อดท้องไม่ว่าง หงาวหวานอน ท่านเล่าไว้ว่าที่นี่ภาวนา ดีมากวันหนึ่งพักผ่อนเพียงเล็กน้อยแต่สามารถทำความเพียรได้มาก รวยลากคือธรรมะ จักขุ อุทปาที ดวงตาแจ่มใส ญาณังอุทปาที รวยฉาน รวยสมบัติสมาธิภาวนา ปัญญาอุทปาที รวยคาบกล้าดวง ปัญญาฆ่ากิเลส ให้ของเน่าคือกิเลสตายให้หลุดพ้นถึงมุนินิพพาน อาโลโก อุทปาที พระอาทิตย์ ส่องแสงในเวลากลางวัน พระจันทร์ส่องแสงในราตรี ส่วนดวงธรรมส่องแสงไปทั่วโลก ในคืน วันหนึ่งท่านนั่งภาวนาอยู่ในถ้ำ จิตสงบ สว่างไสวเหมือนดวงจันทร์ ญาณทัศสนะ บังเกิดขึ้นรู้เรื่องราวต่าง ๆ ในอดีตว่า สถานที่ถ้ำกลองเพลแห่งนี้เดิมมีชื่อว่า ถ้ำบำเพ็ญ เพราะเป็นสถานที่บำเพ็ญ ภาวนาของพวกโยคีฤาษีชีไพร ในสมัยนั้นเป็นเมืองโบราณใหญ่มาก ในขณะที่จิตนั้นก็ปรากฏเห็น หลวงพ่อทั้งหลายต่างองค์ต่างมาแสดงสัมโมทยกถา น้อมนำมาซึ่งความปิติ แสดงความมุทิตา อนุโมทนาสาธุการในองค์หลวงปู่เป็นอย่างมาก พระหลวงพ่อพูด หลวงพ่อบางองค์ก็บอกกับหลวงปู่ ในสมาธิว่า ข้าพเจ้าได้ 1,000 พรรษา องค์ต่อมาบอกว่าผมอ่อนกว่าได้ 500 พรรษา องค์ที่ปู่จลา และตอบว่า ผมเพียง 300 พรรษา คุณพักตร์ของหลวงพ่อทุกองค์ยิ้มแย้มแจ่มใส ได้แสดงธรรมให้ หลวงปู่ฟังอย่างซาบซึ้งใจ ทำให้หลวงปู่ขาวภาวนาได้จนถึงสว่าง เพราะจิตวางอุปทานความยึดมั่นถือ มั่นในขั้นนี้ได้ประสบพบเห็นสิ่งมหัศจรรย์อันเป็นของสำคัญยิ่งบางครั้งถึงกลางคืนเมื่อจิตสงบแล้วจะ ปรากฏนิมิตเห็นแสงแก้วแวววาวราวขาวสะอาดหายด้อยตามบริเวณถ้ำ ลูกศิษย์ได้ยินแล้วจิตใจ

ผ่องใสเบิกบาน กราบนมัสการถามบอ่ยเข้าท่านจึงดูเอาว่า เมาคายแต่นอนเหมือนคนตายมันจะรู้จะเห็นปราสาทวิมานอะไร อยากได้ อยากรู้ อยากเห็น ต้องนั่งบำเพ็ญภาวนาจึงจะเห็นของพรรคนี่ บอกกันเดี๋ยวนี้จะหาว่าบ้า หลวงปู่ได้แสดงธรรมเป็นแนวทางว่า ธรรมของสัมมาสัมพุทธเจ้ากล่าวไว้ดีแล้วอยากจะทำอย่างไหนจะทำเอา พระธรรมดวงธรรมแสงสว่างทางแห่งความสุข วิมุติ วิโมกข์มีอยู่ในตัวของเรา ขอจงลงมือทำอย่างมัวแต่อยากเฉย ๆ ไม่ประพฤติไม่ทำมันก็เหมือนคนตาบอดหลงทาง พระพุทธ พระธรรม พระอริยสงฆ์มีอยู่ทุกเมื่อ ใครกินผู้นั้นอิม จะถามคนที่กินอาหารอิม เป็นอย่างไร จะไปถามทำไม อาหารคือธรรมโอสถมีแล้ว เมื่อกินคือลงมือปฏิบัติไม่ต้องถามดอก ถ้ามันถึงเมืองอ้อ เมืองพ้อแล้ว มันจะออกปากอุทานว่า อ้อมันเป็นอย่างนี้เอง เป็นคำสอนที่ศิษย์ถือตามกันมา วัดถ้ำกลองเพลเป็นปูชนียสถานมาแต่สมัยโบราณภายหลังได้มีการดัดแปลงถ้ำเป็นพระอุโบสถเพื่อเอื้อประโยชน์ให้หมู่สงฆ์ในการทำสังฆกรรมและญาติโยมทั้งหลายผู้มาปฏิบัติธรรม ได้มีการสร้างพระพุทธรูปปูนปั้นมากมายทั้งด้านหน้าและด้านหลังซึ่งเป็นพระพุทธรูปปูนปั้นองค์ใหญ่ 4 องค์ซึ่งเป็นพระนามพระพุทธเจ้าที่ทรงมาตรัสรู้แล้วภายหลังมีญาติโยมศรัทธาสร้างพระถวายเป็นของค้ำจิ้งได้ก่อเป็นหิ้งพระขนาดใหญ่ภายในถ้ำในส่วนของพระพุทธรูปโบราณที่ค้นพบในถ้ำได้ล้อมตาข่ายเหล็กเพื่อเป็นการป้องกันรักษาให้อยู่คู่ถ้ำต่อไป เพดานถ้ำสมัยก่อนลงลักปิดทองเขียนเป็นรูปเทวดาอารักษ์มีลวดลายสวยงามก้อนหินภายในบริเวณวัดได้รับการยอมรับว่ามีรูปทรงที่สวยงามแปลกแตกต่างกันไปซึ่งผู้พบเห็นอาจจะสมมติให้เหมือนสิ่งนั้นได้ต่าง ๆ นานา

บริเวณ ถ้ำผิงก็เป็นอีกแห่งหนึ่งที่เป็นหินที่สวยงามมีขนาดใหญ่มากสมัยก่อน ผิงป่าจะอาศัยหินก้อนนี้เกาะทำรังและยังรำล้อมด้วยหินบริวารซึ่งเป็นที่เหมาะมากแห่งหนึ่งในการบำเพ็ญภาวนาซึ่งหลวงปู่ขาวได้เล่าให้ศิษย์ฟังว่าที่แห่งนี้เมื่อจิตสงบสว่างมากเป็นพิเศษ สมัยก่อนคนหาที่บ่ไม่มีผู้คนสัญจรไปมาพวกช่างป่าจะออกมาหากินในเวลากลางคืนส่งเสียงกรีกกรีนสนั่นป่า บางตัวก็เดินลอดถ้ำเอาข้างลำตัวมาขุดถ้ำก่อนหินเพดานถ้ำซึ่งสูงประมาณ 3 เมตรจนก้อนหินเกลี้ยงเกลามีรอยปรากฏ ต่อมาหลวงปู่ขาวจึงบอกคุณนายมยุรี สร้างพระพุทธรูปปูนปั้นปางป่าเลไลย์เพื่อเป็นพุทธานุสติให้พุทธศาสนิกชนได้ระลึกเป็นอดีตารมณตรงข้ามผิงลงมาทางใต้จะเป็นถ้ำสองประตูเป็นหินสองก้อนใหญ่ผู้มานั่งภาวนาจะปรากฏเห็นธรรมอย่างน่าอัศจรรย์ เบากาย เบาจิต สมัยก่อนหากหลวงปู่ขาวฉันจังหันเสร็จจะบำเพ็ญภาวนาที่ถ้ำแห่งนี้ทันที ท่านว่าไม่่งวง เบากาย เบาจิต ท่านปรารถนาว่าหากใครทำกุศลเล็กๆสักหลังเราจะมานั่งปักกลดที่นี่ในปีพุทธศักราช 2506 มีอุบาสิกาได้ปวารณาตัวเป็นลูกและโยมอุปฐากได้กุศลหลังใหญ่มีทางจงกลมอย่างดีเมื่อเสร็จแล้วได้นิมิตพระเถระผู้ใหญ่มาฉลองประมาณ 20 องค์ เช่น หลวงปู่อ่อน หลวงปู่ฝั้น หลวงตามหาบัว เป็นต้น

ได้ชื่อว่าถ้าปราสาทหนุพลอยและต่อมาหลวงปู่ได้จำพรรษาที่นั่น ภายหลังจากเสร็จที่ที่จะสร้างที่พักเสนาสนะสงฆ์บริเวณถ้ำพญานาคซึ่งอยู่ต่ำลงมาจากปราสาทหนุพลอยเรียกภูเขามณีพระเข้าไปอยู่และได้นิมิตเห็นพญานาคสีเขียวเท่ากับ โองมังกร ชื่อว่าโมคา (นาโค) มีเมียสวยมาก ก้มรับว่าอย่าให้เณรไปกระโดดน้ำเล่นมันสะเทือนเห็นแล้วไม่เลื่อมใสเลย ไม่ใช่สมณะผู้สงบผู้แสวงหาความพ้นทุกข์ ไม่รักษาพุทธบัญญัติคือศีลของตน พระองค์นั้นจึงไปเรียนให้หลวงปู่ชาวทราบหลวงปู่จึงสั่งห้ามพระเณรกระโดดน้ำเล่น พญานาคตัวนี้ได้เลยแสดงฤทธิ์ให้หลวงปู่ชาวเห็นอยู่บ่อย ๆ บริเวณถ้ำผามีสระหินขนาดใหญ่ที่หลวงปู่สร้างไว้และมีลำธารไหลผ่านลงไปยัง โคง์เสื่อ เหนือลำธารขึ้นไปหลวงปู่ชาวสั่งให้ทำฝายดินกั้นน้ำแต่ก็ไม่ได้ผลเท่าที่ควรทำอยู่หลายครั้ง บริเวณนี้เป็นที่รวมของสัตว์ป่า ช้าง เสือ จงอาง ในคราวหนึ่งได้ว่าจ้างให้คนงานมาทำฝายในราคา 7,000 บาทหัวหน้าคนงานได้รับคำเตือนจากพระว่าอย่าส่งเสียงดัง ปรากฏว่าไม่เชื่อ ตกคึกปุดท้องลงมาถ่ายทุกข์พบเสือดัวใหญ่นั่งบนก้อนหิน จึงวิ่งหนีอย่างไม่คิดชีวิตเข้ามาหอบเอาของส่วนตัวหนี ต่อมาในหลวงจึงมีพระกระเสรับสั่งให้หม่อมหลวงปีลันท์ อธิบดีกรมชลประทานในสมัยนั้นมาสร้างฝายคอนกรีตเสริมเหล็กให้ภายหลัง

ส่วนถ้ำผาบึงอยู่บนผาสูงมีทางขึ้นไปได้หลายทาง ทางหนึ่งขึ้นบนบริเวณอังคารเจดีย์เป็นทางเดินตามสันเขาจะผ่านถ้ำศรีวิไลใหญ่ พระปางปฐมเทศนา พระปางปรินิพพานหรือลีลาไสยาสน์ ถ้ำวิไล ถ้ำผาบึง ถ้ำเกสโล ถ้ำทิสสุ อีกทางหนึ่งเดินข้ามสันฝายที่อยู่ใกล้กับผาบึงขึ้นไปหลวงปู่จะภาวนาทั้งกลางวันกลางคืนโดยเลือกที่ลับปายะ ได้มีคณะศรัทธาขึ้นไปสร้างกุฎ ชื่อ

กุฎสุขารมณ์อยู่ริมหน้าผาและอีกหลังอยู่ถัดเข้ามา ถวายหลวงปู่ ถ้ำผาบึงอยู่ห่างจากกุฎไม่ไกลนักนอกจากจะมีค้างคาวแล้วยังมีงูเหลือมใหญ่ ภายหลังจากมีพระกลุ่มหนึ่งจับกลุ่มจะไม่ภาวนา ตอนเข้ามางูตัวดังกล่าวจึงมาขดตัวอยู่บน โคนจะต้องได้ทำการขอขมาต่อเทวดาอารักษ์เป็นการใหญ่ ถดลงมาทางทิศตะวันออกประมาณ 3 เส้น (อยู่ต่ำลงมา) เป็นถ้ำวิไลหรือศรีวิไล มีหลวงปู่คำดีปภาโส หลวงปู่จันทา ถาวโร และหลวงปู่วิไล เขมियो เคยมาภาวนาที่แห่งนี้ สูงกว่าถ้ำผาบึงขึ้นไปประมาณ 8 เส้นเป็นถ้ำทิสสุ คณะสงฆ์สมัยนั้นได้จากสังเวชนียสถานจากอินเดียจึงได้มีการสร้างพระปางปฐมเทศนา พระปางปรินิพพานหรือลีลาไสยาสน์ ในสมัยนั้นลำบากมาก ค่าแรงขนน้ำสมัยนั้นหาบละ 1 บาท ค่าใช้จ่ายทั้งหมดประมาณ 8,000 บาท ส่วนอ่างเก็บน้ำตามโครงการพระราชดำริหรืออ่างอาราม เดิมมีต้นอินทรี (ต้นอะราง) ขึ้นอยู่ริมอ่างเลยให้ชื่อว่าอ่างอะราง ในหลวงทรงมีพระราชดำริทำเป็นฝายน้ำล้นหน้าฝายเป็นรางน้ำคอนกรีตยาวหลายเมตรได้มีการทดน้ำเป็นระบบ ประชากรมาติใช้ภายในวัด ปัจจุบันหลวงปู่บุญเพ็ง เขมาภิรโต เป็นเจ้าอาวาสวัดถ้ำกลองเพล (คำสิงห์ ศรีลาวงศ์. 2549 : สัมภาษณ์)

ลำภู 13 กิโลเมตรห่างจากจังหวัดอุดรธานี 33 กิโลเมตร จากปากทางเข้าไปยังวัดอีก 4 กิโลเมตร ตั้งอยู่บนเทือกเขาภูพาน (ภูเก้า-ภูพานคำ) แต่เดิมอยู่ในเขตหนองบัวลำภู จังหวัดอุดรธานี ภายหลังได้เปลี่ยนเป็นจังหวัดหนองบัวลำภู มีเนื้อที่ 1,355 ไร่มีกำแพงปูนล้อมรอบ อาณาเขตวัดยาวกว่า 6 กิโลเมตร มีถนนลูกรังและกำแพงวัดโดยรอบ ถนนเส้นหลักมีความยาวประมาณ 3 กิโลเมตร อยู่กลางวัดจากประตูวัดไปจนถึงพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ หลวงปู่ขาว อนาลโย โดยเชื่อมต่อกับถนนรอบวัด กุฏิเสนาสนะสงฆ์ตั้งกระจายอยู่ทั่วบริเวณวัดเพื่อให้เหมาะแก่การบำเพ็ญสมณธรรม ป่าไม้ในวัดร่มรื่นเย็นตาเย็นใจแก่ผู้มาพบเห็นเป็นป่าเบญจพรรณ ไม้ที่พบโดยส่วนมาก ได้แก่ ไม้เต็ง ริงสักมะค่า กระบก ประดู่ ยาง ตะแบก ต้นไผ่ เป็นต้น เมื่อผ่านประตูวัดเข้ามาตามถนนเส้นหลักจะเป็นเขตสำนักแม่ชี โรงครัว จากนั้นจะเป็นพระอุโบสถ (ตัวถ้ำกลองเพล) ศาลาฉันโรงน้ำร้อน น้ำปานะซึ่งอยู่บริเวณต้นยางใหญ่ เลยต้นยางต่อมาทางขวามือจะเป็นทางแยกไปอังคารเจดีย์ (ถ้ำกระดูก) หลวงปู่ขาว อนาลโย และทางไปถ้ำผาบึง ซึ่งต้องบุกป่าเขาขึ้นไปอีกประมาณ 2 กิโลเมตร (จำลอง สายจันดี. 2549 : สัมภาษณ์)

สภาพแวดล้อมธรรมชาติบริเวณวัดถ้ำกลองเพล ประกอบด้วยป่าชุมชนที่มีสภาพสมบูรณ์จำนวน 1,400 ไร่ มีสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจในอยู่กระจัดกระจายอยู่ทั่วบริเวณวัด อันได้แก่ ภูม้องทอง มีลักษณะเป็นภูเขาหิน มีความสูงชันสามารถมองเห็นทัศนียภาพของผืนป่าและพื้นที่ทางการเกษตรของคนในชุมชนได้ทุกด้านในระยะทางที่มองเห็นไกลหลายร้อย กิโลเมตร

ถ้ำหมากมวง มีลักษณะเป็นถ้ำใต้ดินมีความกว้างสามารถบรรจุคนได้ไม่ต่ำกว่า 500 คนบริเวณโดยรอบเป็นผืนป่ามีความอุดมสมบูรณ์และมีน้ำตกไหลผ่านบริเวณหน้าถ้ำในเวลาหน้าฝนแหล่งทุนทางวัฒนธรรม

วัดถ้ำกลองเพล เป็นวัดหลวงปู่ขาว อนาลโย เป็นพระอาจารย์สายปฏิบัติ สายหลวงปู่มั่น กุริทัตโต พระอาจารย์ที่มีชื่อเสียงทางภาคอีสาน ภายในบริเวณวัดมีสถานที่สำคัญและสวยงาม เช่น อุโบสถที่ธรรมชาติสร้างขึ้นลักษณะเป็นถ้ำหินขนาดใหญ่ เจดีย์หลวงปู่ขาวอนาลโย รูปปั้นหุ่นขี้ผึ้งหลวงปู่ขาว อนาลโย พิพิธภัณฑสถานหลวงปู่ขาว ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและพระบรมราชินีนาถได้เสด็จมาวางศิลาฤกษ์และทรงพิธีเปิดด้วยพระองค์เอง นอกจากนี้ยังมีสถานที่ท่องเที่ยวในบริเวณใกล้เคียงที่น่าสนใจ คือ สุสานหอยหินโบราณ 150 ล้านปี / ฟอสซิลไดโนเสาร์ บันห้วยเตื่อ ระยะทาง 2 กิโลเมตร ภูหินลาดช่อฟ้าแหล่งประวัติศาสตร์การต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย ระยะทาง 7 กิโลเมตร อุโบสถที่มีคุณค่าด้านสถาปัตยกรรมที่สวยงามของวัดศิริสาวิไล บ้านโนนทอง มีระยะทาง 3 กิโลเมตร หมู่บ้านหัตถกรรมงานปั้น บ้านโค้งสวรรค์ ระยะทาง 5 กิโลเมตร (ทัศนญา คาลาด. 2549 : สัมภาษณ์)

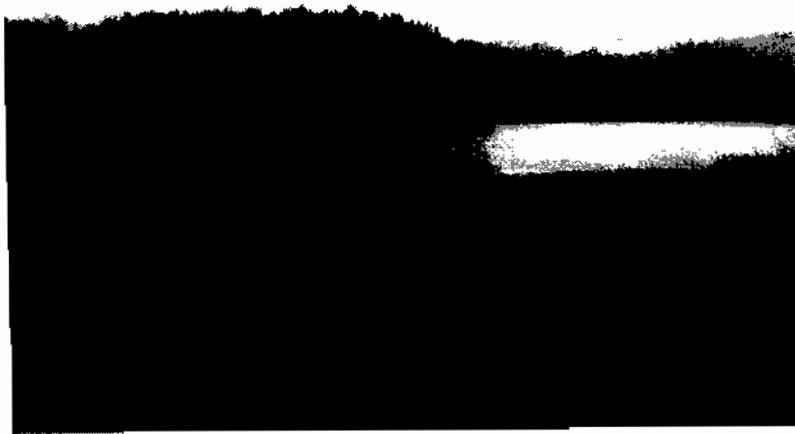

ภาพประกอบ 42 ป้ายประตูเข้าวัดถ้ำกลองเพล

ภาพประกอบ 43 เส้นทางท่องเที่ยวภายในวัดถ้ำกลองเพล

ภาพประกอบ 44 อ่างเก็บน้ำอารามภายในวัดถ้ำกลองเพล

3.3 โบราณสถานวัดถ้ำและสิ่งแวดล้อม

จากการศึกษาเอกสาร และการสัมภาษณ์ผู้รู้ในท้องถิ่น และชาวบ้านเกี่ยวกับ โบราณสถานวัดถ้ำและสิ่งแวดล้อม ผู้วิจัยสามารถสรุปสาระได้ดังนี้

โบราณสถานวัดถ้ำและสิ่งแวดล้อมของวัดถ้ำกลองเพล พบพระพุทธรูปปางนาค นิमित เป็นพระพุทธรูปปางลีลาประทับบนก้อนหินตั้งอยู่ใกล้ ๆ กับศาลาที่ประดิษฐานรูปหุ่นขี้ผึ้ง หลวงปู่ขาว อนาลโยเพื่ออุทิศถวาย โดยมีพระอาจารย์ฝั้น อาจาโร มาเป็นประธานในพิธีเมื่อปี พ.ศ. 2511 (จำลอง ศรีลาวงศ์. 2549 : สัมภาษณ์)

นอกจากนี้ยังมีพระอุโบสถวัดถ้ำกลองเพล ซึ่งทางด้านหน้าวัดถ้ำกลองเพล เป็นที่ตั้งของพระอุโบสถซึ่งมีรูปแบบลักษณะที่แปลกไปกว่าพระอุโบสถของที่อื่น ๆ คือ มีผนัง อุโบสถเป็น หินผาทั้ง 2 ด้านมองดูคล้าย ๆ กับถ้ำ และสิ่งที่น่าสนใจภายในถ้ำพระอุโบสถคือ กลองโบราณ 2 หน้าขนาดใหญ่ (ทัศนญา ศาลาด. 2549 : สัมภาษณ์)

ระหว่างทางเดินเท้าจะพบพระปฏิมาปางปฐมเทศนา และปางไสยาสน์ บริเวณถ้ำผามิ่งยังมีถ้ำเกสโล ถ้ำศรีวิไล และถ้ำเล็กถ้ำน้อยตามหน้าผา ซึ่งเหมาะแก่การบำเพ็ญภาวนา เป็นอย่างมาก ต่อจากทางแยกคิงกล่าวไปตามถนนสายหลักจะผ่านป่าสักบริเวณกว้าง ต่อมาจะผ่าน โค้งเสือบริเวณนี้จะมีลำธารลอดผ่านถนน เมื่อครั้งที่สัตว์ป่าชุกชุมมักจะพบเสือบริเวณนี้บ่อยมาก จากโค้งเสือประมาณ 100 เมตรทางขวามือจะพบถ้ำผาซึ่งมีพระพุทธรูปปางป่าเลไลย์ ส่วนทางซ้าย

เมื่อเข้าไปด้านบนจะถึงถ้ำพรหมวิหารประดิษฐานรูปหุ่นขี้ผึ้งหลวงปู่ขาว อนาลโย ด้านข้างถ้ำพรหม
(คำสิงห์ ศรีตาวงศ์. 2549 : สัมภาษณ์)

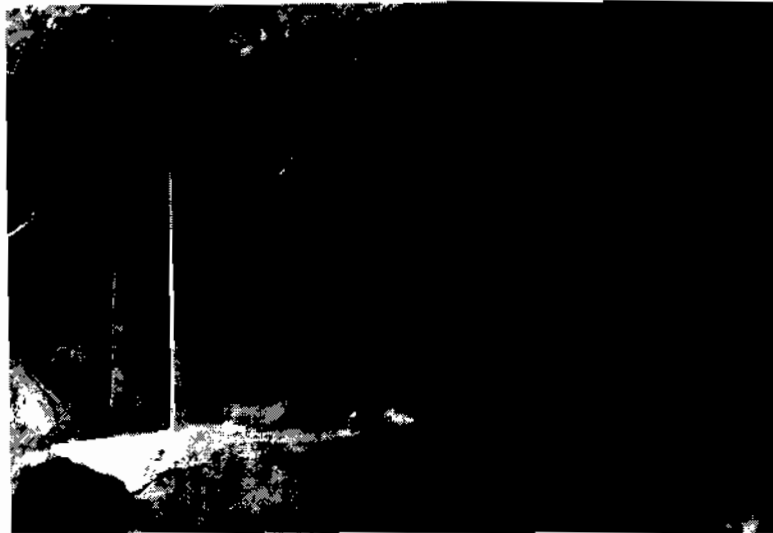

ภาพประกอบ 45 ถ้ำพรหมวิหารที่ประดิษฐานรูปหุ่นขี้ผึ้งหลวงปู่ขาว อนาลโย

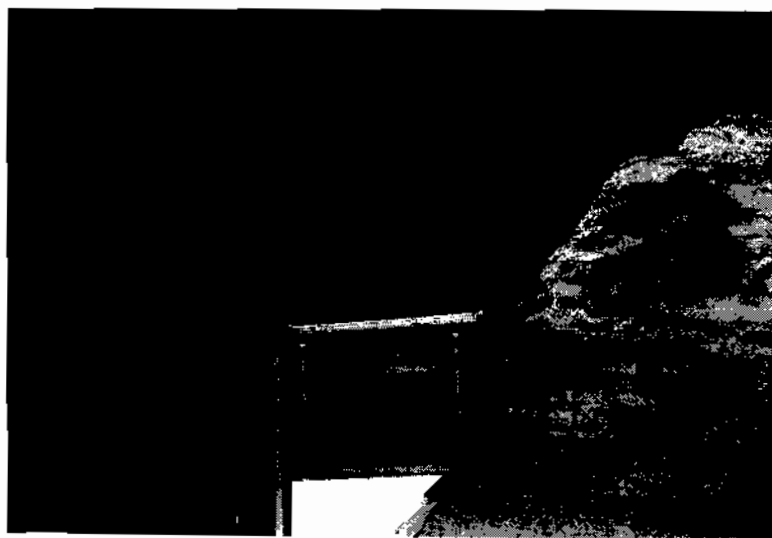

ภาพประกอบ 46 ถ้ำผึ้งเป็นสถานที่บำเพ็ญภาวนาของหลวงปู่ขาว อนาลโย

ภาพประกอบ 47 กุฏิบนถ้ำซึ่งสถานที่ป่าเพื่อภูวนาของหลวงปู่ขาว อนาลโย

ภาพประกอบ 48 อุโบสถวัดถ้ำกลองเพล

ภาพประกอบ 49 พิพิธภัณฑสถานหลวงปู่ขาว อนาลโย

ภาพประกอบ 50 รูปปั้นหลวงปู่ขาว อนาลโย

ภาพประกอบ 51 รูปปั้นหลวงปู่ขาว อนาลโย

ภาพประกอบ 52 พระพุทธรูปนิรมิตพระพุทธรูปสลักบนก้อนหินภายในวัดถ้ำกลองเพล

ภาพประกอบ 53 อุโบสถที่เป็นถ้ำภายในวัดถ้ำกลองเพล

3.4 ชุมชนที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาเอกสาร และการสัมภาษณ์ผู้รู้ในท้องถิ่น และชาวบ้านเกี่ยวกับชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับวัดถ้ำกลองเพล ผู้วิจัยสามารถสรุปสาระได้ดังนี้

ชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับวัดถ้ำกลองเพลคือ ชุมชนที่มีถิ่นอาศัยอยู่ในหมู่บ้านถ้ำกลองเพล ตำบลโนนทัน อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู หมู่บ้านถ้ำกลองเพลมีประชากรทั้งหมด 209 หลังคาเรือน ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตร มีวิถีชีวิตส่วนใหญ่อยู่ตามท้องไร่ท้องนา มีกิจกรรมในการเพาะปลูกพืชไร่ การทำสวนผักผลไม้ บางพารา การปลุกสัตว์ และอีกหลากหลายในด้านการอาชีพในด้านเกษตรกรรม บ้านถ้ำกลองเพลมีทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์ มีป่าชุมชนที่เป็นแหล่งอาหาร แหล่งศึกษาพันธุ์พืช มีพื้นที่ภูเขา มีถ้ำหินขนาดต่าง ๆ ทั้งลักษณะที่ตั้งอยู่บนพื้นดินและลักษณะถ้ำที่อยู่ใต้พื้นดินมีลักษณะโดดเด่นเฉพาะตัว มีแหล่งวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา มีหลวงปู่ขาว อนาลโย เป็นแหล่งรวมจิตใจของชาวจังหวัดหนองบัวลำภู (ธรรมบุญ กุณฺจนทศ. 2549 : สัมภาษณ์)

วัดถ้ำกลองเพลถือเป็นอุทยานแห่งธรรมะของชาวจังหวัดหนองบัวลำภูและประชาชนทั่วประเทศเป็นแหล่งที่มีชื่อเสียงของจังหวัดหนองบัวลำภู วิถีชีวิตของชุมชนยังคงไว้ซึ่งความเป็นไทย มีวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่ามีงานประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน ผู้คนมีจิตใจงามเป็นมิตรกับทุกคนและพร้อมต้อนรับแขกที่มาเยือนด้วยความยินดี ชุมชนจึงร่วมใจกันก่อตั้งโฮมสเตย์ขึ้นมา ด้วยความร่วมมือกันทุกองค์กร ทุกฝ่าย แบบสหวิชาชีพ เหตุผลที่ชาวบ้านร่วมใจกันทำ

โครงการที่พิกัดสัมพันธ์วัฒนธรรมชนบทขึ้นนั้น เพื่อเป็นการเผยแพร่วัฒนธรรมอันดีงามของชุมชน เพื่อเป็นการสร้างรายได้เสริมให้กับเกษตรกรและชุมชน เพื่อเป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชนบทให้ดีขึ้น เป็นการสร้างกิจกรรมการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญ เป็นการสร้างแหล่งท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นและเพิ่มศักยภาพของชุมชนให้เข้มแข็งมากยิ่งขึ้นดังนั้นจะเห็นได้จากโครงการสัมพันธ์วัฒนธรรมชนบทบ้านถ้ำกลองเพล (สรศาสตร์ ครองยุติ. 2549 : สัมภาษณ์)

นอกจากนี้ชุมชนแห่งนี้ยังมีวิถีชีวิตภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่ธำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมประเพณี อาทิประเพณีการทำบุญเบิกบ้าน งานประเพณีวันปีใหม่นบ้านถ้ำกลองเพล ซึ่งเป็นงานที่แสดงถึงวัฒนธรรมของคนในถิ่นในรูปแบบของขบวนแห่ที่สวยงาม ทั้งนี้ชุมชนยังมีการส่งเสริมอาชีพให้แก่คนในท้องถิ่นโดยการจัดตั้งกลุ่มอาชีพขึ้นเพื่อผลิตสินค้าทางการท่องเที่ยว ไร่บริการ และจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว อาทิการจัดตั้งกลุ่มหัตถกรรมพื้นบ้าน การทอผ้า การจักสาน กลุ่มปลูกหม่อนเลี้ยงไหม กลุ่มสมุนไพร นวดแผนโบราณ กลุ่มวัฒนธรรมท้องถิ่นของผู้สูงอายุในชุมชน และกลุ่มเยาวชน กลุ่มบริการนำเที่ยวโดยใช้พาหนะทางการเกษตร เช่น รถอีแต๋น กลุ่มมัคคุเทศก์นำเที่ยว บริการลูกค้า กลุ่มให้บริการบ้านพัก (ดำรง เอกสัจย์. 2549 : สัมภาษณ์)

4. วิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมวัดเจริญทรงธรรม (โบสถ์สิมไม้)

4.1 ประวัติความเป็นมาวัดเจริญทรงธรรม (โบสถ์สิมไม้)

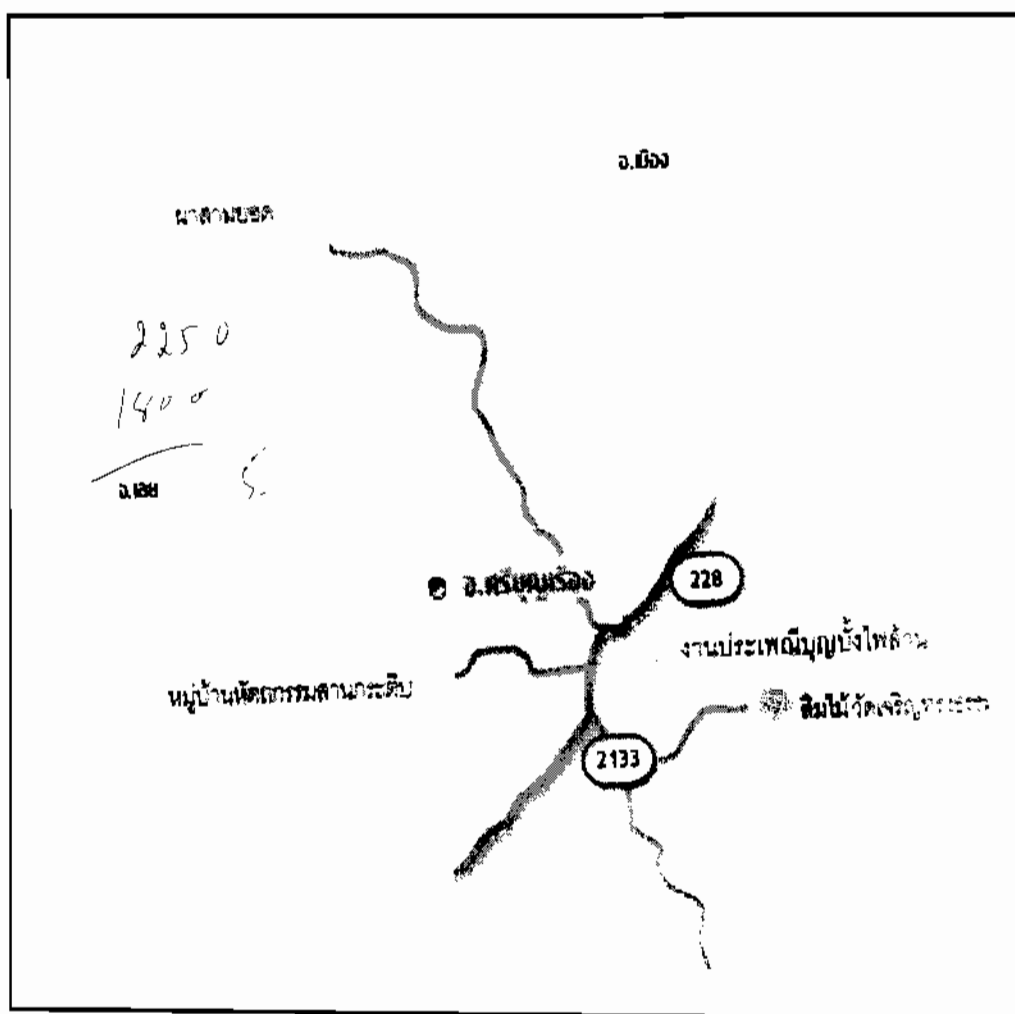
ผู้วิจัยได้ทำการศึกษา และวิเคราะห์แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของวัดเจริญทรงธรรม (โบสถ์สิมไม้) โดยได้ศึกษาจากเอกสาร และสัมภาษณ์บุคคลากรที่เกี่ยวข้อง อาทิ ผู้นำ ผู้ร่วม ชาวบ้าน พระสงฆ์ และนักท่องเที่ยว ซึ่งสามารถสรุปผลการศึกษาดังนี้

เนื่องจากวัดแห่งนี้เป็นวัดที่สร้างขึ้นมาเพื่อเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้านมิได้มีประวัติการก่อสร้างที่มีความเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ เพียงแต่เป็นวัดที่ได้มีการสร้างพระอุโบสถที่คนอีสานโบราณเรียกว่า สิม ขึ้นมาเพื่อใช้เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางพุทธศาสนา ซึ่งพระอุโบสถนี้ได้สร้างขึ้นด้วยไม้ตะเคียนทั้งหลายซึ่งเหลือเพียงแห่งเดียวในภาคอีสาน ลักษณะและรูปแบบการก่อสร้าง เป็นการสืบทอดจากสิมน้ำที่มีรูปทรงกะทกรุด ขนาดกว้างยาวไล่เลี่ยกันผนังตีฝาไม้กระดานทั้งแนวนอนและแนวตั้ง ฐานของอุโบสถก่อด้วยอิฐฉาบปูนมีเสาไม้แก่นจำนวน 12 ต้น สูงประมาณ 12 เมตรหลังคาทรงสูงโปร่งทำให้บรรยากาศภายในเย็นสบายศิลปะการแกะสลักไม้ทั้งบนหลังคา หน้าจั่ว สวยงามมากโดยเฉพาะการแกะสลักรูปพระครุฑด้วยไม้ขนาดกว้าง 1 เมตร ยาว 1 เมตร สูง 1 เมตร เป็นศิลปะที่งดงาม (ทองมา สระบุรี. 2549 : สัมภาษณ์)

วัดเจริญทรงธรรม (โบสถ์สิมไม้) เป็นวัดที่มีอายุการก่อสร้างประมาณ 20 ปี แต่เนื่องจากเป็นวัดที่มีความสวยงามตามแบบฉบับอีสาน และหาญได้เพียงที่เดียวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทางจังหวัดหนองบัวลำภูจึงได้เล็งเห็นความสำคัญในการอนุรักษ์พระอุโบสถ (สิมไม้)

หลังนี้ไว้ และเพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยว และประชาชนได้ทราบถึงความงดงามนี้ จึงได้ระบุให้วัดเจริญทรงธรรมแห่งนี้ เป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สำคัญของชาวจังหวัดหนองบัวลำภู ซึ่งในแต่ละวันจะมีนักท่องเที่ยวเดินทางมาชมความงามของโบสถ์สีไม้ของวัดเจริญทรงธรรมอย่างคั่งเนื่อง

ภาพประกอบ 54 แผนที่เส้นทางเดินทางสู่วัดเจริญทรงธรรม

4.2 สภาพที่ตั้งและสิ่งแวดล้อม

จากการศึกษาเอกสาร และการสัมภาษณ์ผู้รู้ในท้องถิ่น และชาวบ้านเกี่ยวกับชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับวัดเจริญทรงธรรม (โบสถ์สิมไม้) ผู้วิจัยสามารถสรุปสาระได้ดังนี้

วัดเจริญทรงธรรม (โบสถ์สิมไม้) ตั้งอยู่บ้านดอนปอ ตำบลหนองบัวใต้ อำเภอสรีบุญเรือง จังหวัดหนองบัวลำภู สภาพที่ตั้งและสิ่งแวดล้อมมีดังนี้

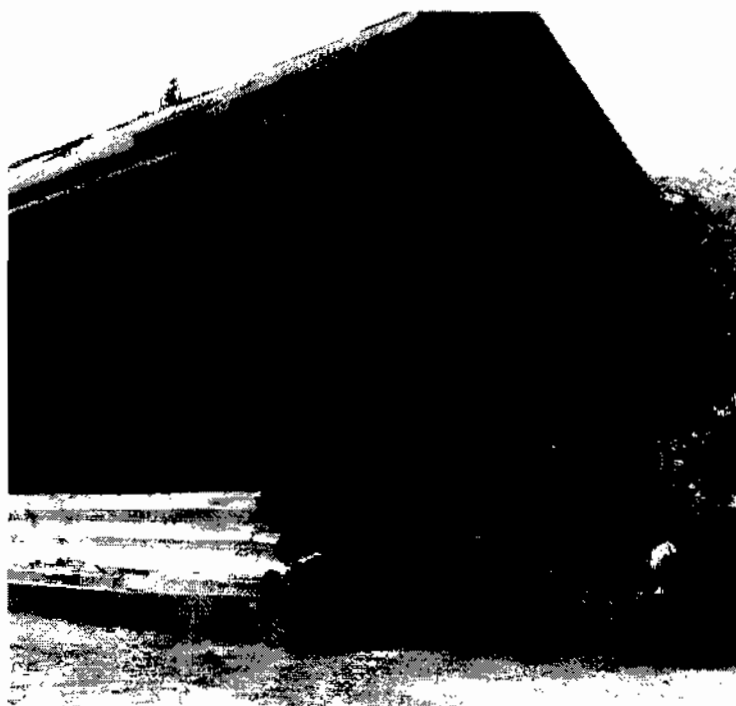
ทิศเหนือ ติดกับบ้านโนนอุดมพัฒนา หมู่ที่ 10

ทิศตะวันออก ติดกับลำพะเนียง บ้านนุ่งบก ตำบลโคกม่วง อำเภอนนทบุรี

ทิศตะวันตก ติดกับบ้านนาทับควาย หมู่ที่ 8 ตำบลหนองบัวใต้

ทิศใต้ ติดกับบ้านหนองสะพัง หมู่ที่ 6

ภายในบริเวณวัดเจริญทรงธรรมประกอบไปด้วยศาลาการเปรียญ 1 หลังที่ตั้งอยู่ติดกับโบสถ์สิมไม้ที่สร้างด้วยไม้มะค่าทั้งหลังทางด้านทิศเหนือด้านหลังของศาลาจะเป็นที่ตั้งประดิษฐานเจดีย์ของหลวงปู่คนก่อนที่มรณภาพไปแล้วและบริเวณโดยรอบจะมีกุฏิพระอยู่ 4 หลัง บริเวณที่ตั้งวัดมีรั้วล้อมรอบเป็นบางส่วนทางด้านทิศตะวันออกยังไม่มีรั้วล้อมรอบ บริเวณรอบวัดจะเป็นหมู่บ้านดอนปอ ตำบลหนองบัวใต้ อำเภอสรีบุญเรือง จังหวัดหนองบัวลำภู

ภาพประกอบ 55 โบสถ์สิมไม้ ตั้งอยู่วัดเจริญทรงธรรม

4.3 โบราณวัตถุสถานและสิ่งแวดล้อม

จากการศึกษาเอกสาร และการสัมภาษณ์ผู้รู้ในท้องถิ่น และชาวบ้านเกี่ยวกับ โบราณวัตถุสถานและสิ่งแวดล้อมของวัดเจริญทรงธรรม (โบสถ์สี่มไม้) ผู้วิจัยสามารถสรุปสาระได้ ดังนี้

โบราณวัตถุสถานภายในบริเวณวัดเจริญทรงธรรมประกอบไปด้วย โบสถ์สี่มไม้ ที่สร้างด้วยไม้ตะเคียนทั้งหลังซึ่งมีแห่งเดียวในภาคอีสาน และเจดีย์หลวงปู่มรดกภาพไปแล้ว

4.4 ชุมชนที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาเอกสาร และการสัมภาษณ์ผู้รู้ในท้องถิ่น และชาวบ้านเกี่ยวกับ ชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับวัดเจริญทรงธรรม (โบสถ์สี่มไม้) ผู้วิจัยสามารถสรุปสาระได้ดังนี้

ชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับวัดเจริญทรงธรรม (โบสถ์สี่มไม้) ได้แก่ชุมชน ที่อาศัยอยู่ในบ้านดอนปอ และบ้านโนนอุดมพัฒนา ทั้ง 2 หมู่บ้านเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ติดกับวัดเจริญ ทรงธรรมทั้งสองชุมชนให้ความสำคัญในการพัฒนาวัดเจริญทรงธรรมจะเห็นได้จากเมื่อมีบุญกฐิน หรือบุญผ้าป่ามาทอดที่วัดทั้งสองชุมชนจะร่วมมือกันมารวมกันที่วัดเพื่อประกอบพิธีกรรมทางศาสนา นอกจากนี้ยังช่วยกันพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่อยู่บริเวณวัดให้น่าอยู่ เมื่อถึงวันพระก็จะมีผู้เฒ่าผู้แก่มาจำศีล กาวานาเพื่อเป็นการสืบทอดประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นของตน

วิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ อุทยานแห่งชาติภูเก้า – ภูพานคำ

ในการวิเคราะห์ ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ของจังหวัดหนองบัวลำภู ผู้วิจัย ใช้สนามในการศึกษา คือ อุทยานแห่งชาติภูเก้า – ภูพานคำ โดยผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์โดยยึด แนวทางในการวิเคราะห์โดยใช้ประเด็นในการศึกษา ดังนี้

1. ด้านประวัติและความเป็นมา
2. ด้านสภาพที่ตั้งและสิ่งแวดล้อม
3. ด้านโบราณวัตถุสถานและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ
4. ด้านชุมชนที่เกี่ยวข้อง

ซึ่งสามารถสรุปรายละเอียดได้ดังนี้

1. ประวัติความเป็นมาของอุทยานแห่งชาติภูเก้า – ภูพานคำ

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษา และวิเคราะห์แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของอุทยาน แห่งชาติภูเก้า – ภูพานคำ โดยได้ศึกษาจากเอกสาร และสัมภาษณ์บุคลากรที่เกี่ยวข้อง อาทิ ผู้นำ ผู้ร่วม ชาวบ้าน ซึ่งสามารถสรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

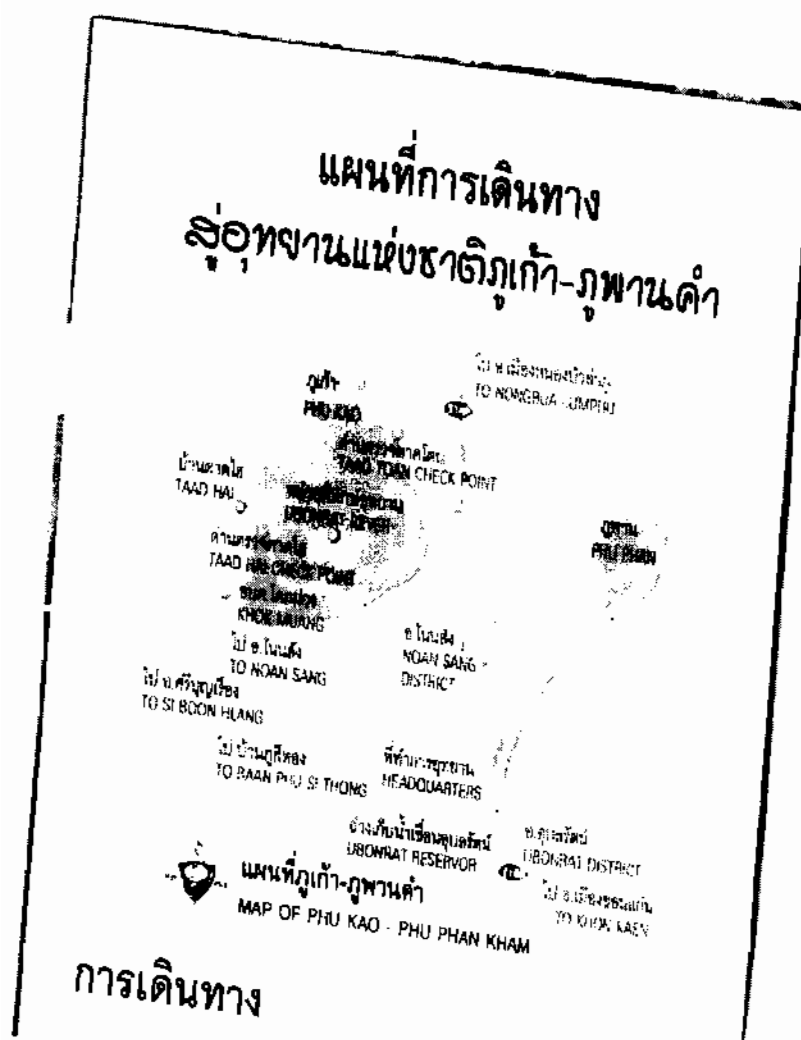
อุทยานแห่งชาติภูเก้า – ภูพานคำ ตั้งอยู่บริเวณที่ราบสูงภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตอนบนมีที่ตั้งอยู่บริเวณตอนล่างของจังหวัดอุดรธานีและจังหวัดหนองบัวลำภูและอยู่ทางตอนบนของจังหวัดขอนแก่นมีสภาพทางธรณีวิทยาเป็นภูเขาหินทราย ซึ่งมีชั้นของหินทรายอยู่ด้านบนระดับผิวดินโดยมีชั้นของหินดินดานหรือดินดานปนทรายเป็นฐานล่างมีดินประเภทลูกรังและดินร่วนปนทรายกระจายอยู่ทั่วไปพื้นที่ประกอบด้วยพันธุ์ไม้สัตว์ป่าและทิวทัศน์ที่สวยงามตามธรรมชาติสภาพป่าโดยทั่วไปเป็นป่าเต็งรังอาณาเขตอุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำทั้งหมดมีเนื้อที่ควบคุมถึง 322 ตารางกิโลเมตรหรือประมาณ 201,250 ไร่ ประวัติความเป็นมาของอุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำแห่งนี้แต่เดิมนั้นกรมป่าไม้ได้พิจารณากำหนดให้ภูเก้าเป็นป่าโครงการไม้กระยาเลยเพื่อใช้สอยซึ่งต่อมาทางกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้ประกาศให้เป็นป่าสงวนแห่งชาติป่าภูเก้า ตามกฎกระทรวงฉบับที่ 490 (พ.ศ. 2515) ต่อมาเมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2524 ได้มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในพื้นที่ได้มีหนังสือถึงนายกรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาป่าสงวนแห่งชาติจัดตั้งเป็นอุทยานแห่งชาติภูเก้าประกอบไปด้วยพันธุ์ไม้ สัตว์ป่า ที่เป็นจุดเด่นคือมีทิวทัศน์ที่สวยงามตามธรรมชาติพิจารณาและมีมติในวันที่ 24 พฤษภาคม พ.ศ. 2526 ให้พื้นที่ดังกล่าวเป็นอุทยานแห่งชาติได้ จากนั้นทางอุทยานแห่งชาติโดยนายพิชา พิทยขจรวุฒิ ได้ขอผนวกพื้นที่เทือกเขาภูพานคำ บริเวณด้านตะวันออกเฉียงเหนือของเขื่อนอุบลรัตน์ซึ่งมีสภาพป่าเต็งรังที่ค่อนข้างสมบูรณ์และมีทิวทัศน์รอบอ่างเก็บน้ำที่สวยงามเข้าเป็นอุทยานแห่งชาติด้วยเพื่อให้เกิดประโยชน์สมบูรณ์ในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ โดยมีพระราชกฤษฎีกากำหนดบริเวณที่ดินป่าภูเก้าในท้องที่ตำบลหัวนา ตำบลนามะเฟือง อำเภอเมืองจังหวัดหนองบัวลำภู ตำบลบ้านถิ่น ตำบลโคกม่วง ตำบลนิคมพัฒนา ตำบลโนนเมือง ตำบลหนองเรือ อำเภอโนนสัง จังหวัดหนองบัวลำภู ตำบลหนองเรือ อำเภอโนนสัง จังหวัดหนองบัวลำภู และที่ดินป่าภูพานในท้องที่ตำบลกุดคู่ ตำบลโนนสัง ตำบลบ้านค้อ ตำบลหนองเรือ ตำบลโคกใหญ่ อำเภอโนนสัง จังหวัดหนองบัวลำภูและป่าโคกสูงป่าบ้านดงในท้องที่ตำบลศรีสุขสำราญ ตำบลนาคำ ตำบลบ้านดง ตำบลเขื่อนอุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น และตำบลห้วยทอง ตำบลทุ่งชมพู ตำบลนาหว้า อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น เป็นอุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำ เมื่อวันที่ 20 กันยายน พ.ศ. 2528 นับเป็นอุทยานแห่งชาติลำดับที่ 50 ของประเทศ เหตุผลที่ประกาศจัดตั้งอุทยานแห่งชาติภูเก้า ภูพานคำ คือพื้นที่ส่วนภูเก้าและส่วนภูพานคำเป็นศูนย์กลางของภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน มีทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญทั้งทางธรรมชาติ ได้แก่ สภาพป่า สัตว์ป่า และแหล่งน้ำซึ่งเป็นต้นน้ำของทะเลสาบเหนือเขื่อนอุบลรัตน์ และสภาพธรรมชาติที่น่าสนใจเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาหาความรู้ต่อการค้นคว้า วิจัยทางวิทยาศาสตร์ หรือ ต่อการพักผ่อนหย่อนใจหาความเพลิดเพลินกับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติของประชาชนจากแหล่งชุมชนใกล้เคียงและประชาชนทั่วไปอีกทั้งเป็นศูนย์กลางของการศึกษาธรรมชาติ

2. ด้านสภาพที่ตั้งและสิ่งแวดล้อม

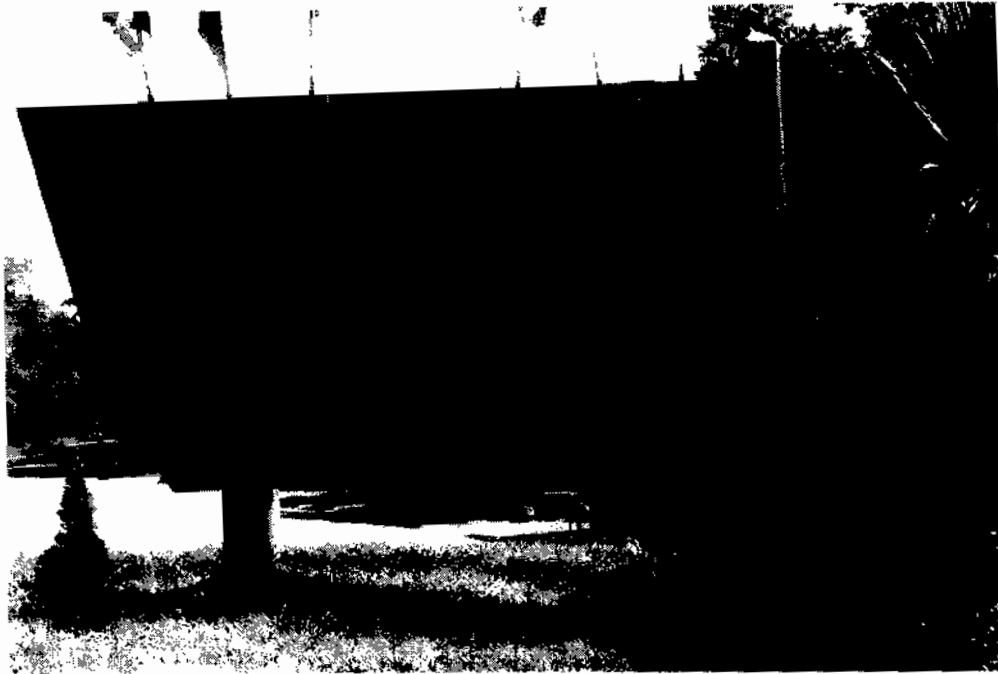
จากการศึกษาเอกสาร และการสัมภาษณ์ผู้นำ ผู้รู้ เกี่ยวกับสภาพที่ตั้งและสิ่งแวดล้อมของอุทยานแห่งชาติกุเอ๋อ – กุพานคำ ผู้วิจัยสามารถสรุปสาระได้ดังนี้

ลักษณะที่ตั้งโดยทั่วไป (Location) อุทยานแห่งชาติกุเอ๋อ-กุพานคำ ตั้งอยู่บริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนของประเทศไทย(ตอนล่างของจังหวัดอุดรธานีและจังหวัดหนองบัวลำภูและตอนบนของจังหวัดขอนแก่น) ตามระบบแผนที่ดังนี้ อยู่ระหว่างเส้นรุ้งที่ 18 องศา 44 ลิปดา ถึง 17 องศา 2 ลิปดาเหนือและอยู่ระหว่าง เส้นแวงที่ 102 องศา 24 ลิปดา ถึง 102 องศา 43 ลิปดา ตะวันออก ความสูง 300- 590 เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลาง

ภาพประกอบ 56 แผนที่การเดินทางสู่อุทยานแห่งชาติกุเอ๋อ-กุพานคำ

ภาพประกอบ 57 ป้ายที่ตั้งอุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำ

ด้านสภาพแวดล้อมโดยทั่วไปของอุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำ ทางด้านการใช้ประโยชน์จากที่ดิน (Lands-Use Situation) เนื่องจากพื้นที่อุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำ ส่วนใหญ่เป็นที่ลาดชันบนภูเขา ยกเว้น ที่ราบระหว่างภูขอบด้านนอก ภูขอบด้านใน และที่ราบต่ำค่อนกลางของส่วนภูเก้าและพื้นน้ำในทะเลสาบเหนือเขื่อนอุบลรัตน์ ประชาชนในท้องถิ่น โดยเฉพาะที่ตั้งหลักแหล่ง อาศัยอยู่ใกล้เขตอุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำ ดำรงชีพด้วยการเกษตรกรรม ได้แก่ ทำนา ทำไร่ หรือสวนผลไม้ ตลอดจนทำการประมง ส่วนการเก็บหาของป่า การลักลอบตัดไม้ ทำลายป่า การล่าสัตว์ เป็นรายได้ช่องทางหนึ่ง เกิดขึ้นทั่วบริเวณทั้งนอกเขตและในเขตอุทยานแห่งชาติ

ตาราง 2 การใช้ประโยชน์ที่ดินแต่ละประเภท ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติภูพานเก้า-ภูพานคำ

ประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดิน	เนื้อที่		
	ตารางกิโลเมตร	ไร่	ร้อยละ
ป่าดิบแล้ง	1.78	112.50	0.53
ป่าดิบแล้งเสื่อมโทรม	21.31	13318.75	6.43
ป่าเบญจพรรณ	3.07	1918.75	0.91
ป่าเบญจพรรณเสื่อมโทรม	19.65	12281.25	5.85
ป่าเต็งรัง	134.17	83856.25	39.93
ป่ารุ่มสอง	29.29	18243.75	8.69
ลานหิน	4.44	2775.00	1.32
ไร่ร้าง	8.35	5218.75	2.49
พื้นที่ปลูกพืชไร่	4.80	3000.00	1.43
พื้นที่นาข้าว	4.28	2675.00	1.27
สวน	0.12	75.00	0.04
พื้นที่น้ำท่วม	5.54	3642.50	0.06
แหล่งน้ำ	99.10	61937.50	29.49
รวม	366.00	210000.00	100

ลักษณะภูมิประเทศทั่วไปของอุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำ ผู้วิจัยสามารถแบ่งรายละเอียดได้ดังนี้

ภูเก้า มีลักษณะคล้ายกระทะหงายโดยมีที่ราบอยู่ตอนกลางพื้นที่เช่นนี้ทำให้สันนิษฐานได้ว่าพื้นที่ส่วนนี้ น่าจะเป็นซากภูเขาไฟโบราณที่ดับสนิทไปแล้วหลายร้อยล้านปีหรือมีฉะนั้นก็เป็นการโค้งตัวของเปลือกโลกในบริเวณนี้ขึ้นมาเป็นขอบเมือกเขา เทือกเขาภูเก้าเป็นขอบเทือกเขา เทือกเขาสองชั้น ชั้นนอกเป็นภูเขาสูงและมีความลาดชันมากไหล่เขาด้านในมีความลาดชันไม่มากนัก พื้นที่ส่วนใหญ่มีความสูง ๆ ต่ำ ๆ บางแห่งเป็นที่ราบ มียอดเขาอยู่ 9 ยอด คือ ภูหัน ภูเมย ภูชัน ภูปะละ ภูรวก ภูฮัง ภูขุมปุ่น ภูฝางและภูเก้า ส่วนตอนกลางของพื้นที่เป็นที่ราบลาดเอียงจากบริเวณภูเมยไปสู่ภูขุมปุ่น มีลำห้วยขนาดใหญ่อยู่ 2 สาย คือ ลำห้วยบ่อไหลผ่าน

ตอนกลางของพื้นที่และลำห้วยบอนนอกไหลผ่านระหว่างเทือกเขาด้านนอกกับเทือกเขาชั้นใน ไปบรรจบกันที่บ้านตาตไฮ ตำบลโคกม่วง อำเภอโนนสัง จังหวัดหนองบัวลำภู

ภูพานคำ เป็นแนวทิวเขาภายในเทือกเขาภูพาน เรียงตัวตามทิศตะวันออกเฉียงเหนือและทิศตะวันตกเฉียงใต้ บริเวณทิศตะวันตกเฉียงใต้ของเทือกเขาเป็นแอ่งที่ราบต่ำ ลุ่มน้ำพองซึ่งเป็นหุบเขาขนาดใหญ่เมื่อมีการสร้างเขื่อนอุบลรัตน์พื้นที่ดังกล่าวเป็นทะเลสาบน้ำจืดขนาดใหญ่ซึ่งเป็นพื้นที่อุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำมีเนื้อที่ประมาณครึ่งหนึ่งของส่วนภูพานคำ

สภาพป่าไม้ของอุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำ โดยทั่วไปเป็นป่าเต็งรังและป่าเบญจพรรณซึ่งขึ้นอยู่ในพื้นที่เป็นดินปนหินมีไม้ขึ้นอยู่กระจัดกระจายทั่วไปโดยเฉพาะอย่างยิ่งบริเวณที่เป็นไหล่เขาและสันเขาพันธุ์ไม้ที่สำคัญได้แก่ ไม้เต็ง ไม้รัง ไม้เหียง ไม้พลวง ไม้พยอม ไม้กระโดน ไม้พื้นต่ำ ประกอบด้วย ประจบป่า หล้าเพ็ก เป้ง เถาวัลย์และไม้หนามอีกหลายชนิด ส่วนป่าเบญจพรรณนั้นเป็นป่าที่มีอยู่ในบริเวณลุ่มน้ำริมฝั่งห้วย หุบเขาและไหล่เขาบางส่วน พันธุ์ไม้ที่สำคัญได้แก่ ไม้แดง ไม้ประดู่ ไม้มะค่าแต่ ไม้กะบก ไม้ตะคร้อ ไม้ตีนนก ไม้พื้นต่ำ เป็นไม้ไผ่ และป่าดงดิบที่อยู่เฉพาะริมฝั่งห้วยเท่านั้น พันธุ์ไม้ที่สำคัญได้แก่ ไม้ตะแบก ไม้ยาง ไม้ตะเคียนหิน ไม้มะค่าโมง ไม้กะบกและไม้ชิงชัน

สำหรับสัตว์ป่าที่อาศัยอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำ ภายในอุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำ พบสัตว์ป่าไม่มากนักเนื่องจากความอุดมสมบูรณ์ของป่าน้อยประกอบด้วยพื้นที่ที่กระจายไม่ต่อเนื่องกันเป็นป่าผืนใหญ่และมีพื้นที่กันออกนอกแนวเขตอุทยานฯเพื่อเป็นที่อยู่อาศัยและที่ทำกินของราษฎรจากการสำรวจทรัพยากรสัตว์ป่าพื้นที่อุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำที่พบสามารถจำแนกได้เป็นกลุ่มต่าง ๆ ดังนี้

2.1 สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม ได้แก่ หมูป่า ชะมด อีเห็น กระแต กระรอกหนู เก้ง กระต่ายป่า ตุ่น ป่าง ฯลฯ

2.2 สัตว์ปีก ได้แก่ นกแก้ว นกแซกเต่า นกเขา นกแซงแซว นกคู้หว้า นกตะขาบแดง นกเอี้ยงสาริกา นกหัวขวาน เหยี่ยว นกเป็ดแดง นกเป็ดคับแค นกกระยางเป็ย ฯลฯ

2.3 สัตว์เลื้อยคลาน ได้แก่ เต่าหก เต่าเหลือง กิ้งก่า ตุ๊กแก งูจงอาง งูเหลือม

2.4 สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ ได้แก่ กบ เขียด อึ่งอ่าง คางคก ปาด ฯลฯ

2.5 สัตว์น้ำ ได้แก่ ปลาช่อน ปลาดุก ปลาตะเพียน ปลาไน ปลานิล ปลาปักเป้า ปลาไหล ปลาหลด ปลาค้าว ปลาหมอไทย (ส่วนใหญ่พบอยู่ในทะเลสาบเหนือเขื่อนอุบลรัตน์)

ด้านสภาพภูมิอากาศโดยทั่วไปของอุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำ ยังไม่มีการสำรวจข้อมูล แต่สามารถเทียบเคียงการบันทึกข้อมูลของการไฟฟ้าพลังน้ำเขื่อนอุบลรัตน์ (เฉพาะส่วนที่ทำการอุทยานฯ) ได้ดังนี้ อุณหภูมิสูงสุด 41 องศาเซลเซียส (ช่วงเดือน มีนาคม-เมษายน ของทุกปี) อุณหภูมิต่ำสุด 12 องศาเซลเซียส (ช่วงเดือน ธันวาคม-มกราคม ของทุกปี) จำนวนปริมาณน้ำฝนประมาณปีละ 1,295.5 ลูกบาศก์ มิลลิเมตร ระดับน้ำเหนือเขื่อนอุบลรัตน์ เฉลี่ย/ปี 1674.1458 ลูกบาศก์ มิลลิเมตร ทิศทางลมไม่มีการสำรวจ ลักษณะภูมิอากาศที่ผิดปกติสภาพการแปรปรวนของดินฟ้าอากาศทำให้เกิดผลกระทบทั้งทางกายภาพและชีวภาพของอุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำแต่ไม่ปรากฏภัยธรรมชาติร้ายแรงยกเว้นพายุตอนต้นและตอนปลายฤดูทำให้มีกระแสลมแรงกระแสวิ่งในทะเลสาบเหนือเขื่อนอุบลรัตน์มีความสูงคลื่นประมาณ 30 เซนติเมตร (เป็นอันตรายต่อเรือขนาดเล็ก) หากฝนตกหนักติดต่อกันอาจมีน้ำไหลบ่าการระบายน้ำในบางพื้นที่ชำรุดโดยเฉพาะบริเวณถนนถูกน้ำชะกัดเซาะไหลบ่าไปตามถนนทำให้เส้นทางการเดินทางยากลำบากมากโดยเฉพาะเส้นทางลูกรังทั้งส่วนภูเก้าและส่วนภูพานคำอีกประการหนึ่งคือหินทรายขนาดใหญ่พังถล่ม (ช่วงถนนช่องเขาขาดหน้าที่ทำการฯ) ทำให้เกิดการแตกชำรุดจุดตันทางระบายน้ำริมถนน

สำหรับการเดินทางสู่อุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำ สามารถสรุปได้ดังนี้ จากจังหวัดขอนแก่นไปตามทางหลวงหมายเลข 2 (ขอนแก่น-อุดรธานี) เลี้ยวซ้ายไปเขื่อนอุบลรัตน์ ตามทางหลวงหมายเลข 2109 ถึงอำเภออุบลรัตน์ แยกไปทางขวาตามทางหลวงหมายเลข 2146 ถึงที่ทำการอุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำ รวมระยะทาง 63 กิโลเมตร จากจังหวัดหนองบัวลำภูเลี้ยวซ้ายไปตามทางหลวงหมายเลข 2146 (หนองบัวลำภู-อำเภออุบลรัตน์) แยกซ้ายที่บ้านโสกจาน ถึงที่ทำการอุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำ รวมระยะทาง 57 กิโลเมตร

3. โบราณสถานวัตถุและสิ่งแวดล้อม

จากการศึกษาเอกสาร และการสัมภาษณ์ผู้นำ ผู้รู้ เกี่ยวกับโบราณสถานและสิ่งแวดล้อมของอุทยานแห่งชาติภูเก้า – ภูพานคำ ผู้วิจัยสามารถสรุปสาระได้ดังนี้

อุทยานแห่งชาติภูเก้า – ภูพานคำ ประกอบด้วยทรัพยากรทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ (Cultural and Historical Resource) มากมาย ดังจะเห็นได้จากหลักฐานก่อนประวัติศาสตร์ ซึ่งในส่วนของภูเก้า นั้นปรากฏแหล่งหลักฐานทางประวัติศาสตร์มีร่องรอยของศิลปะบนผนังเพิงหินทรายเป็นแบบ Carving การสลักนูนต่ำด้วยของมีคมลวดลายเรขาคณิตและการเขียนภาพด้วยเลือดสัตว์ผสมยางไม้แบบ Painting ปรากฏ คือ ฝ่ามือ รูปสัตว์ รูปเครื่องใช้ ภาพพระพุทธรูป โบราณ บนผนังเพิงหินเช่นกัน ทั้งสองแหล่งนี้อยู่ในบริเวณใกล้เคียงกัน สำรวจโดยกองโบราณคดีกรมศิลปากรนัก โบราณคดีเชื่อว่าเป็นรูปแบบงานศิลปะอย่างแรกที่มนุษย์ชาติมีวิวัฒนาการขึ้นได้ โดยมีความมุ่งหมายที่จะแสดงความเป็นเจ้าของสถานที่ที่อยู่อาศัยหรือเป็นพิธีกรรมบางอย่างตาม

ความเชื่อในยุคนั้นร่องรอยหลักฐานก่อนประวัติศาสตร์บริเวณภูเก้านี้มีอายุใกล้เคียงกับยุคโลหะ
ของบ้านเชียงกล่าวคือมีอายุประมาณ 3,000-2,500 ปีก่อนพุทธศักราช

สำหรับภูพานคำยังไม่มี การสำรวจหรือค้นพบร่องรอยทางประวัติศาสตร์
แต่อย่างไรหากแต่ส่วนพื้นดินน้ำหรือร่องน้ำลึกทะเลสาบเหนือเขื่อนอุบลรัตน์นั้นก่อนจะมีการสร้าง
เขื่อนเดิมพื้นที่ดังกล่าวเป็นชุมชนที่อยู่อาศัยมาก่อนเมื่อการสร้างเขื่อนเสร็จจึงเกิดการอพยพโยกย้าย
ชุมชนที่อยู่อาศัยไปบริเวณอื่น ๆ เช่น ชุมชนของอำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น ส่วนหนึ่งคือชุมชน
ท่าเรือ ชุมชนบ้านห้วยทราย ชุมชนบ้านหินพิง ชุมชนบ้านภูคำเป้า และชุมชนของอำเภอโนนสัง
จังหวัดหนองบัวลำภู ได้แก่ชุมชนบ้านท่าศิลา ชุมชนบ้านหนองทุ่ม ชุมชนบ้านกุดฉิม ชุมชน
บ้านโนนยาวในปัจจุบันเป็นต้น ซึ่งภายใต้ร่องน้ำลึกทะเลสาบเหนือเขื่อนอุบลรัตน์ยังคงซากชุมชน
เดิมหลงเหลืออยู่บ้าง อาทิเช่น โบสถ์วัด กำแพงวัด หรือสิ่งก่อสร้างอื่น ๆ ของชุมชนเดิมซึ่งค่อย ๆ
พังสลายไปตามกาลเวลา (เอกสิทธิ์ กาญจนวสุ. 2549 : สัมภาษณ์)

ด้านสิ่งแวดล้อมของอุทยานแห่งชาติภูเก้า – ภูพานคำ ยังประกอบไปด้วยสถานที่
ท่องเที่ยวมากมายทั้งที่เป็นธรรมชาติ และวัฒนธรรม จากการศึกษาเอกสารเผยแพร่ด้านการท่องเที่ยว
ของจังหวัดหนองบัวลำภู และการสัมภาษณ์ผู้นำในอุทยานแห่งชาติภูเก้า – ภูพานคำ รวมถึงผู้รู้ต่าง ๆ
พบว่าภายในเขตอุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำ มีสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ มากมาย อาทิ เสาหินงาม
ซึ่งจะพบเห็นอยู่ตามบริเวณลานหิน ลักษณะเป็นรูปทรงของหินแต่ละก้อนนั้นเกิดจากปรากฏการณ์
ทางธรรมชาติ มีลักษณะเป็นก้อนหินรูปทรงแปลก ๆ ตั้งซ้อนกันอยู่เป็นประติมากรรมที่เกิดจาก
ธรรมชาติที่มีความแปลกตา และงดงาม อีกทั้งยังเป็นหน้าผาที่มีความสูงชันสวยงามและมีก้อนหิน
ขนาดใหญ่ที่สามารถโยกได้ด้วยแรงคนเพียงคนเดียว มีลักษณะพิเศษคือเวลาโยกจะมีเสียงดังกังวาล
เกิดขึ้น

ภาพประกอบ 58 แหล่งท่องเที่ยวชวนนงูเกล้า (เสาหินหามต่าง)

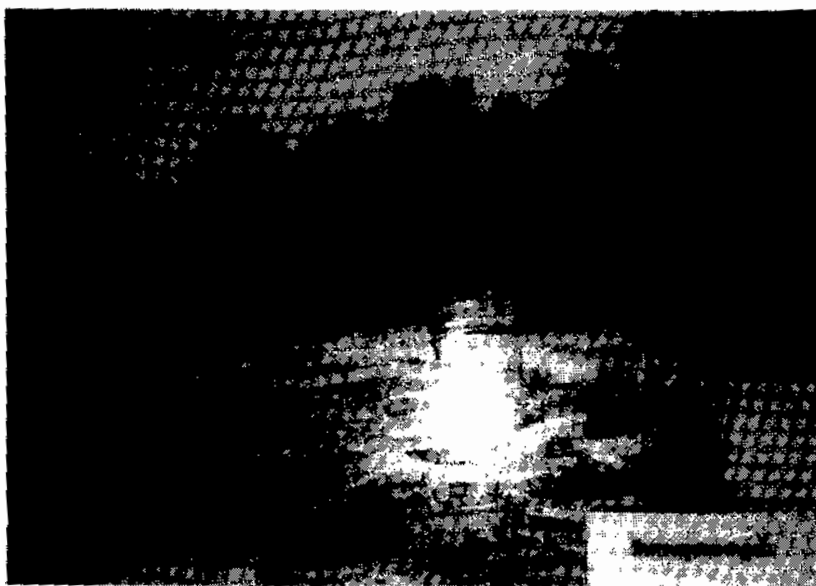

ภาพประกอบ 59 จุดชมวิวนงูเกล้าผาหินมะลิทศกัณฑ์

ภาพประกอบ 60 ลายชุดขีดสมัยโบราณที่ดำมืด

ภาพประกอบ 61 วัดพระพุทธบาทนฤเก้า

4. ชุมชนที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาเอกสาร และการสัมภาษณ์ผู้นำ ผู้รู้ เกี่ยวกับชุมชนที่เกี่ยวข้องกับอุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำ ผู้วิจัยสามารถสรุปสาระได้ดังนี้

ทางด้านการดำรงชีวิตของชาวบ้าน ที่อาศัยในและรอบแนวเขตพื้นที่ของอุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำ แบ่งเป็นชุมชนที่อาศัยอยู่บริเวณภูเก้า จะอยู่ในพื้นที่อำเภอโนนสังและอำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู ประกอบด้วยหมู่บ้านวังมน หมู่บ้านไชยมงคล และหมู่บ้านดงบาก สำหรับพื้นที่ใกล้เคียง ได้แก่หมู่บ้านตาตไฮ หมู่บ้านโนนตาล หมู่บ้านนามะเฟือง หมู่บ้านหนองเล้าข้าว และหมู่บ้านนิคมพัฒนา

ส่วนชุมชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ภูพานคำ และส่วนเหนือเขื่อนพื้นที่อุบลรัตน์ ซึ่งเป็นรอยต่อระหว่างอำเภอโนนสัง จังหวัดหนองบัวลำภู และอำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น ต่อเนื่องกับอำเภอน้ำพอง อำเภอเขาสวนกวาง จังหวัดขอนแก่น ประกอบด้วยหมู่บ้านท่าศิลา หมู่บ้านกุฉิม หมู่บ้านหนองท่อม หมู่บ้านค้อ หมู่บ้านห้วยทราย หมู่บ้านทรัพย์ภูพาน และหมู่บ้านคำป่าหลาย ตลอดจนบริเวณที่ต่อเนื่องกับอำเภอหนองวัวซอ อำเภอโนนสะอาด อำเภอแสงสว่าง จังหวัดอุดรธานี ชาวบ้านแถบนี้จะมีวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกันบาง และเหมือนกันบ้าง และจะมีรายละเอียดแตกต่างกันบ้างในเรื่องวัฒนธรรมท้องถิ่น

การดำรงชีวิตของชาวหมู่บ้าน โดยรวมทั้งในและนอกพื้นที่รอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำนั้น โดยทั่วไปมีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่ายเฉกเช่นชาวภาคตะวันออกเฉียงเหนือทั่วไป กล่าวคือส่วนมากนับถือศาสนาพุทธแต่ผนวกความเชื่อท้องถิ่นผสมผสานกับศาสนาพราหมณ์ ความเชื่อเรื่องจิตวิญญาณภูตผีปีศาจและไสยศาสตร์ประเพณีและวัฒนธรรมที่เหมือน ๆ กันตลอดจากภาษาที่ใช้สื่อสารที่คล้ายคลึงกันหากแต่สำเนียงการออกเสียงแตกต่างกันบ้างเล็กน้อยเป็นสังคมนับที่มีลักษณะพิเศษโดยพื้นฐานทางกายภาพและจิตใจที่มีความอดทนสูงมานะบากบั่นไม่ย่อท้อต่อความยากลำบากและการเอาตัวรอดการดำรงชีวิตที่เป็นธรรมชาติ เช่น การดำข้าว การทอเสื่อ การทอผ้า หัตถกรรมจักสานการร่วมพิธีกรรมตามประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่นงานบุญบั้งไฟ งานบุญเดือนสาม (บุญข้าวจี) งานบุญเดือนสี่ (บุญพระเวส) พิธีขอฝน พิธีแจกข้าว (การทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ล่วงลับไปแล้ว) ส่วนวัฒนธรรมที่สืบทอดการมาช้านาน เช่นวัฒนธรรมการไหว้ การเคารพนับถือผู้อาวุโส วัฒนธรรมการกินการอยู่ หากแต่ความเจริญทางสังคมตามวิวัฒนาการทางเทคโนโลยีและความทันสมัยความเจริญเข้าครอบคลุมชุมชนด้านความสะดวกสบายเปลี่ยนแปลงไปมากอย่างรวดเร็ว เช่น การคมนาคมที่สะดวกขึ้น ยานพาหนะการขนส่งที่ดิ้นรนถึงการอุตสาหกรรมการเกษตรทำให้การดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพของชุมชนเปลี่ยนแปลงไปในที่สุดคือการรับเอาวัฒนธรรมเมืองเข้ามาในการดำรงชีวิตมากขึ้นเนื่องจากพื้นฐานความต้องการใน

เครื่องมือเครื่องใช้สำหรับอำนวยความสะดวกในการดำรงชีวิตมากขึ้น สภาพทางกายภาพของพื้นที่ทำกินที่ค่อนข้างแห้งแล้งประกอบการเพิ่มขึ้นของประชากรทำให้เกิดการโยกย้ายเพื่อทำมาหากินและการออกไปขายแรงงานในชุมชนอื่น ๆ ทำให้ปัจจุบันวัยแรงงานจะอยู่ในพื้นที่เฉพาะฤดูทำการเกษตรเท่านั้น (เพียงเนตร พันธุ์รัมย์, 2549 : สัมภาษณ์)

ลักษณะของชุมชน ราษฎรในท้องถิ่นใกล้เคียงอุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำ ประชาชนท้องถิ่นที่อาศัยอยู่ใกล้เคียงเขตอุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำ จากแหล่งชุมชนใหญ่ 3 แหล่งด้วยกัน คือ จังหวัดหนองบัวลำภู จังหวัดอุดรธานี และจังหวัดขอนแก่น ด้วยแรงจูงใจ 2 ประการ คือ เพื่อจับจองพื้นที่ใหม่สำหรับเลี้ยงชีพเนื่องจากที่ดินเดิมไม่ให้เกิดผลผลิตทางการเกษตรที่ดีพอหรือที่ดินเดิมถูกยึดไป และเพื่อเปลี่ยนสถานที่อยู่อาศัยเนื่องจากประชากรหนาแน่นเพิ่มมากขึ้น ประกอบกับเหตุผลอื่น เช่น การอพยพโยกย้ายถิ่นที่อยู่อาศัยตามระบบเครือญาติ (เอกสิทธิ์ กาญจนวสุ, 2549 : สัมภาษณ์)

สรุปการวิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติของจังหวัดหนองบัวลำภู

จากการที่ผู้วิจัย ได้ทำการศึกษาและวิเคราะห์ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติของจังหวัดหนองบัวลำภู โดยที่ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ออกเป็น 2 ประเด็น ดังนี้

1. วิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยใช้สนามคือ วัดถ้ำเอราวัณ วัดถ้ำสุวรรณคูหา วัดถ้ำกลองเพล และวัดเจริญทรงธรรม (โบสถ์สี่มไม้)
2. วิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ โดยใช้สนามคือ อุทยานแห่งชาติภูเก้า - ภูพานคำ

ในการวิเคราะห์นี้ ผู้วิจัยได้ยึดแนวทางในการวิเคราะห์โดยแยกประเด็นการศึกษา ออกเป็น 4 ประเด็นหลัก ได้แก่ ค่าประวัติและความเป็นมา ด้านสภาพที่ตั้งและสิ่งแวดล้อม ด้านโบราณวัตถุสถานและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ และด้านชุมชนที่เกี่ยวข้อง จึงสามารถสรุปผลการวิเคราะห์ได้ดังนี้

1. สรุปการวิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
 - ผู้วิจัยใช้สนามคือ วัดถ้ำเอราวัณ วัดถ้ำสุวรรณคูหา วัดถ้ำกลองเพล และวัดเจริญทรงธรรม (โบสถ์สี่มไม้) ซึ่งสามารถสรุปผลการวิเคราะห์ได้ดังนี้
 - 1.1 ผลการวิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมวัดถ้ำเอราวัณ

ผลการวิเคราะห์สามารถสรุปได้ดังนี้

ด้านประวัติ และความเป็นมาของวัดถ้ำเอราวัณ วัดถ้ำเอราวัณตั้งอยู่บนภูเขาหินแข็ง ซึ่งชาวบ้านเรียกภูเขาภูคนี้นี้ว่า “ผาถ้ำช้าง” เพราะเมื่อมองจากที่ไกลแล้ว ภูเขาภูคนี้นี้มีลักษณะเหมือนช้างหมอบและเมื่อมองจากบริเวณทางเข้าก่อนจะถึงวัดจะเห็นหน้าผาจะมีลักษณะเหมือนกับหน้าช้างที่เรียกชื่อนี้เพราะชาวพื้นเมืองแถบนี้มักจะเรียกชื่อภูเขาต่าง ๆ ตามที่พบเห็น เช่น ภูเขาที่มีหินสีขาวอยู่หน้าผาเห็นเหมือนภาพผู้หญิงกำลังยืนก็เรียกว่า ผานาง ภูเขาที่มีช่องมีโพรงคล้ายคนขุดเข้าเอาไว้ก็เรียกว่า ผาเจาะ เป็นต้น ส่วนบนของผาถ้ำช้างเป็นหินแข็งแหลมคม ขรุขระเป็นก้อนเล็ก ก้อนน้อย มีถ้ำอยู่ทั่วไป แต่ไม่ใหญ่โตเหมือนถ้ำเอราวัณ ส่วนมากจะเป็นที่อาศัยของฝูงค้างคาว ภูเขาผาถ้ำช้างเป็นที่ตั้งของถ้ำเอราวัณเป็นภูเขาที่ไม่สูงนักทอดตัวยาวสลับซับซ้อนกันเขตแดนของสองจังหวัด คือ รอยต่อของอำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย กับอำเภอนากลาง จังหวัดอุดรธานี ปัจจุบันนี้เป็นอำเภอนาวัง จังหวัดหนองบัวลำภู จึงทำให้เกิดกรณีพิพาทเรื่องดินแดนการปกครองกันมานานพอสมควร ในอดีตทางจังหวัดเลยได้อ้างว่าถ้ำเอราวัณ ภูเขาผาถ้ำเอราวัณควรจะเป็นของจังหวัดเลย แต่ทาง ผ่าจังหวัดอุดรธานีก็ไม่ยอม จึงมีการประชุมพิสูจน์หลักฐานต่าง ๆ ตั้งอยู่นานหลายครั้ง อุดรธานีก็มีหลักฐานมั่นคงกว่า แน่ชัด เชื่อถือได้ ดังนั้นจึงได้ภูเขาภูคนี้นี้ “ผาถ้ำช้าง ถ้ำเอราวัณ” อยู่ในความปกครองของคณะสงฆ์ (ธรรมยุต) จังหวัดอุดรธานีเพื่อให้สอดคล้องกับการปกครองบ้านเมือง ดังนั้นในปัจจุบัน วัดถ้ำเอราวัณจึงอยู่ในเขตการปกครองของบ้านผาอินทร์แปลง ตำบลวังทอง อำเภอนาวัง จังหวัดหนองบัวลำภู

ด้านสภาพที่ตั้งและสิ่งแวดล้อมวัดถ้ำเอราวัณตั้งอยู่บนเขาสูงในเขตพื้นที่บ้านผาอินทร์แปลงหมู่ที่ 3 ตำบลวังทอง อำเภอนาวัง จังหวัดหนองบัวลำภู ห่างจากตัวอำเภอประมาณ 12 กิโลเมตร สามารถเดินทางไปตามถนนทางหลวงหมายเลข 210 อุดรธานี-หนองบัวลำภู-เลย อยู่ระหว่างกิโลเมตรที่ 31 และแยกจากถนนประมาณ 2.7 กิโลเมตร สภาพสิ่งแวดล้อมโดยทั่วไปที่ผู้วิจัยพบเห็นนั้นภายในถ้ำวัดเอราวัณ พบว่ามีความสวยงามที่เกิดจากปรากฏการณ์ทางธรรมชาติอยู่มากมาย อาทิ อ่างหินซึ่งมีลักษณะเป็นรูปร่างหินขนาดใหญ่ ตามผนังโดยรอบภายในถ้ำจะมีน้ำซึมออกมาจากผนังถ้ำและย่อยตกลงมาบริเวณอ่างหินขนาดใหญ่แห่งนี้ ซึ่งชาวบ้านเรียกชื่ออ่างหินนี้ว่าอ่างอาบนํานางผมหอม ชาวบ้านเชื่อว่าเกิดจากตำนานถ้ำเอราวัณ นอกจากนี้ภายในถ้ำวัดเอราวัณยังปรากฏให้เห็นถึงลักษณะของหินที่มีลักษณะเป็นรูปทรงแปลกตาที่เกิดจากปรากฏการณ์ทางธรรมชาติมากมาย อาทิ สิงโตหิน หินปะการัง พระพุทธรูปซึ่งเกิดจากหินงอกภายในถ้ำ เจดีย์หิน เหน้าไม้หิน เห็ดหิน ช้างหิน

ด้านโบราณวัตถุสถานและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ วัดถ้ำเอร่าวันเป็นถ้ำใหญ่ มีบันไดสู่ปากถ้ำประมาณ 621 ขั้น สภาพภายในถ้ำมีหินงอกหินย้อยสวยงามวิจิตรพิสดาร ในถ้ำมีทางทะลุที่หน้าผาสูงมองเห็นทิวทัศน์เบื้องล่างสวยงาม เป็นสถานที่เล่าขานแห่งวรรณคดีพื้นบ้านอีสานเรื่อง นางผมหอม จากการสัมภาษณ์ผู้รู้ในท้องถิ่น และชาวบ้านพบว่าวัดถ้ำเอร่าวันในปัจจุบันเป็นวัดถ้ำที่ประดิษฐานพระพุทธรูปชัยศรีมหาเมตรีโลกนาถ ซึ่งเป็นพระพุทธรูปขนาดใหญ่ ประดิษฐานอยู่บริเวณปากถ้ำด้านบนเพื่อให้ประชาชนผู้มีจิตศรัทธาขึ้นไปกราบนมัสการ ส่วนภายในถ้ำซึ่งมีลักษณะเป็นห้องโถงได้รับการตกแต่งจากธรรมชาติด้วยหินงอกหินย้อยรูปทรงต่าง ๆ ทั้งขนาดเล็ก ขนาดใหญ่ บ้างคล้ายหยดน้ำ เรียกว่า หยดน้ำทิพย์ บ้างกิ่งก้องโง้งออกมาลักษณะคล้ายวงช้างสวยงามแปลกตา แต่เนื่องจากมีนักท่องเที่ยวขึ้นมาปีละมาก ๆ ทำให้ฝุ่นดินที่มีอยู่ในถ้ำฟุ้งกระจายไปจับผิวผนังถ้ำและหินงอกหินย้อยในถ้ำ

ด้านชุมชนที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ว่า ชุมชนที่เกี่ยวข้องกับวัดถ้ำเอร่าวัน เป็นชุมชนที่มีถิ่นอาศัยส่วนใหญ่ตั้งอยู่ติดกับวัดถ้ำเอร่าวัน ชุมชนบ้านผาอินทร์แปลงมีประชากรที่อาศัยอยู่ทั้งหมด 963 คน จากทั้งหมด 180 หลังคาเรือน อาชีพหลักคือการทำไร่ ทำนา และรับจ้าง ชุมชนบ้านผาอินทร์แปลง ส่วนใหญ่มีวิถีชีวิตที่มีความเกี่ยวข้องกับวัดถ้ำเอร่าวัน โดยจะเห็นได้จากการเข้าร่วมกิจกรรมกับทางวัด อาทิ ในเทศกาลงานประเพณีต่าง ๆ ชาวบ้านจะมีส่วนร่วมกับทางวัด เช่น การทำบุญตักบาตร การร่วมบำเพ็ญกุศลในวันขึ้น 15 ค่ำและ 8 ค่ำ ของทุกเดือน การร่วมกิจกรรมงานประเพณี พิธีกรรมที่สำคัญของชุมชน และมีส่วนร่วมในการทำนุบำรุงดูแลรักษาความสะอาด และความปลอดภัยภายในวัดร่วมกับเจ้าอาวาส ภิกษุสงฆ์ ภายในวัด อีกทั้งยังมีส่วนร่วมในการจัดทำป้ายเส้นทางแหล่งท่องเที่ยวภายในบริเวณวัด จัดทำป้ายอธิบายโบราณสถาน วัตถุ และการจัดทำป้ายสถานที่ต่าง ๆ ภายในบริเวณวัดถ้ำเอร่าวัน จัดทำร้านค้าไว้บริการนักท่องเที่ยวซึ่งทำให้ชุมชนก็เกิดรายได้ และจัดให้มีอาสาสมัครคอยต้อนรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเที่ยวโดยให้ชาวบ้าน และนักเรียนเป็นผู้ให้ข้อมูลการท่องเที่ยววัดถ้ำเอร่าวันแก่นักท่องเที่ยวอีกด้วย

1.2 ผลการวิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมวัดถ้ำสุวรรณคูหา
ผลการวิเคราะห์สามารถสรุปได้ดังนี้

ด้านประวัติ และความเป็นมาของวัดถ้ำสุวรรณคูหา วัดถ้ำสุวรรณคูหา เป็นวัดที่มีโบราณสถาน โบราณวัตถุซึ่งกรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการได้ขึ้นทะเบียนไว้แล้ว ในสมัยโบราณเป็นวัดอรัญวาสี (ฝ่ายธรรมยุต) ปัจจุบันเป็นวัดมหานิกายมีพระครูเวรเขตพิทักษ์เจ้าคณะอำเภอสุวรรณคูหาเป็นเจ้าอาวาสวัดถ้ำสุวรรณ ในสมัยก่อนวัดถ้ำสุวรรณคูหาสร้างในภูเขาหินปูน พระเถระผู้ใหญ่ในสมัยนั้นได้ตัดแปลงถ้ำให้เป็นที่พักอาศัยพำนักจำวัดบำเพ็ญกุศล ไม่ได้สร้าง

ศาลาการเปรียญ กุฏิ โบสถ์ วิหาร เหมือนทุกวันนี้ในภูเขาภูนี้จะมีถ้ำเล็กถ้ำใหญ่ จำนวน 40 ถ้ำ สำหรับสถานที่พักจำวัดจะมีถ้ำใหญ่เรียกว่า ถ้ำสุวรรณคูหา ใช้เป็นสถานที่สังฆกรรม (ลงอุโบสถ) ในถ้ำมีพระประธานเป็นรูปนาคปรก 7 เศียร หน้าตักกว้าง 2.30 เมตร สูง 3.15 ปางมุจลินทร์ เป็นศิลปะสมัยล้านช้าง สร้างด้วยปูนทราย ซึ่งมีส่วนผสมดังนี้ ปูนขาว 2 ส่วน น้ำมันยาง 1 ส่วน ทราย 5 ส่วน น้ำมันขาม 2 ส่วน โดยใช้อิฐเป็นโครงสร้างภายใน ชาวบ้านเรียกว่า หลวงพ่อ พระไชยเชษฐา สร้างในสมัยพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ ชาวบ้านนับถือ เลื่อมใสเป็นอย่างมาก

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับกับประวัติศาสตร์วัดถ้ำสุวรรณคูหา พบว่า บริเวณที่ตั้งของวัดถ้ำสุวรรณคูหานี้ได้มีการค้นพบศิลาจารึก 2 หลัก แต่ละหลักมีลักษณะรูปร่าง เป็นใบเสมารูปใบพายทำด้วยศิลาทราย มีสภาพสมบูรณ์ จารึกตัวอักษรธรรมอีสาน จำนวน 20 บรรทัด เนื้อหอบอกศักราชที่จารึก คือ จ .ศ.925 ตรงกับ พ.ศ. 2106 ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้คือ

ศิลาจารึกหลักที่ 1 จารึกหลักนี้ปักอยู่หน้าวัดถ้ำสุวรรณคูหา

สภาพปัจจุบันของใบเสมา มีขนาดสูง 1.35 เมตร กว้าง 0.70 เมตร หนาประมาณ 0.20 เมตร มีลักษณะเป็นรูปใบพายขนาดใหญ่ ตั้งอยู่ที่หน้าเพิงผาด้านล่างทางเบื้องขวาของถ้ำสุวรรณคูหา (ศิลาจารึกหลักที่ 1 นี้เข้าใจว่าตั้งอยู่ที่นี้มาแต่ต้นไม่มีการเคลื่อนย้ายเพราะมีส่วนฝังอยู่ในพื้นดิน ขนาดใหญ่) ด้านที่ 1 ของศิลาจารึกหลักที่ 1 สร้างในสมัยพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช พ.ศ. 2106 เป็นพระราชโองการประกาศพระราชทานวิสุงคามสีมาแก่วัดสุวรรณคูหาเขียนด้วยอักษรตัวธรรมสวยงาม (ลายมือบรรจง) 20 บรรทัดมีดวงฤกษ์ เนื้อความกล่าวถึงพระเจ้าไชยเชษฐาได้อุทิศนาจังหัน(จำนวนหลายหมู่บ้าน) แก่วัดและประกาศเขตวิสุงคามสีมาวัดถ้ำสุวรรณคูหาด้านละ 1,000 วา ตอนท้ายได้กล่าวสาปแช่งผู้ที่มายึดที่ดิน ไร่นา ของวัดอีกด้วย ด้านที่ 2 ของศิลาจารึกหลักที่ 1 กล่าวว่ สร้างขึ้นในสมัยพระเจ้าสุมังคลาโพธิสัตว์ พ.ศ. 2115 เป็นพระราชโองการของพระเจ้าสุมังคลาโพธิสัตว์และพระหน่อแก้วประกาศเขตวิสุงคามสีมาและนาจังหันตามที่พระเจ้าไชยเชษฐาธิราช เคยพระราชทานไว้และเพิ่มเติมนาจังหันอีกจำนวนหนึ่ง เขียนด้วยภาษาไทยน้อย มีอักษรตัวธรรม ตอนเริ่มต้น (อยู่เหนือดวงฤกษ์) 4 บรรทัด อักษรไทยน้อย 15 บรรทัด มีดวงฤกษ์ เนื้อความกล่าวถึงการอุทิศที่ดินเป็นนาจังหันเพิ่มเติมจากพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชและอุทิศทาสวัดหรือข้าพระ โยมสงฆ์แก่วัด 4 ครอบครัว นอกจากนี้ยังกล่าวถึงพระสังฆราชสุมังคลโพธิวิริยเจ้า ประจำอยู่ที่วัดนี้ (น่าจะเป็นพระสังฆราชฝ่ายอรัญวาสี) และสั่งให้พระยาพลเสิกขวา พระยาหลวงราชวัตร พระยาธรรมมาภินันทมณตรีเป็นผู้อุปถัมภ์ด้วยตอนท้ายได้กล่าวสาปแช่งเช่นเดียวกัน

ศิลาจารึกหลักที่ 2 จารึกหลักนี้ตั้งอยู่ใกล้กันกับศิลาจารึกหลักที่ 1 แต่มีขนาดเล็กกว่า มีความสูง 75 เซนติเมตร ความกว้าง 45 เซนติเมตร มีลักษณะเป็นศิลาทรายทอง ใบเสมารูปทรงไม่ได้สัดส่วน จารึกขึ้นในปี พ.ศ. 2169 โดยใช้ตัวอักษรธรรม 13 บรรทัด

ด้านสภาพที่ตั้งและสิ่งแวดล้อม วัดถ้ำสุวรรณคูหาตั้งอยู่บ้านคูหาพัฒนา หมู่ที่ 7 ตำบลนาดี อำเภอสุวรรณคูหา จังหวัดหนองบัวลำภู การเดินทางสามารถใช้เส้นทางหลวงหมายเลข 210 สายหนองบัวลำภู-วังสะพุง แล้วแยกขวาไปตามเส้นทางหมายเลข 2079 ถึงอำเภอสุวรรณคูหา จากนั้นใช้เส้นทางพระไชยเชษฐาไปประมาณ 1 กิโลเมตร ถึงโรงเรียนบ้านดงยางนาตาแหลว แล้วเลี้ยวขวากลับไปประมาณ 4 เมตร สภาพที่ตั้งของวัดถ้ำสุวรรณคูหา

ด้านโบราณวัตถุสถานและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ จากการสังเกต และการสัมภาษณ์ชาวบ้าน และผู้รู้ในท้องถิ่นพบว่า บริเวณวัดถ้ำสุวรรณคูหา มีโบราณวัตถุ และพระพุทธรูปปางนั่งสมาธิปูนปั้น สร้างในสมัยพระไชยเชษฐาธิราชแห่งเมืองเวียงจันทน์ประดิษฐานอยู่ในถ้ำ ภายในบริเวณวัดประกอบไปด้วยศาลาการเปรียญ 1 หลังบรรจุคนได้ 200 คน กุฏิวัด จำนวน 4 หลัง บริเวณโดยรอบเป็นป่าไม้ซึ่งอุดมสมบูรณ์ไปด้วยสัตว์ป่านานาชนิด บริเวณโดยรอบเงียบสงบเหมาะแก่การบำเพ็ญภาวนา สำหรับโบราณวัตถุสถานของวัดถ้ำสุวรรณคูหา ประกอบไปด้วย พระประธานรูปนาคปรก 7 เศียร หน้าตักกว้าง 2.30 เมตร สูง 3.15 เมตร ปางสมาธิเป็นศิลปะสมัยล้านช้างสร้างด้วยปูนทราย เรียกว่า หลวงพ่อพระไชยเชษฐาธิราชเป็นพระพุทธรูปที่ศักดิ์สิทธิ์ของชาวอำเภอสุวรรณคูหา ส่วนบริเวณโดยรอบวัดถ้ำก็มีพระพุทธรูปปางต่าง ๆ เรียงรายอยู่โดยรอบซึ่งพระพุทธรูปเหล่านี้ญาติโยมได้นำมาถวายเพื่อเป็นกุศลให้แก่ตนเอง

ด้านชุมชนที่เกี่ยวข้องพบว่าชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับวัดถ้ำสุวรรณคูหา คือชาวบ้านที่มีถิ่นอาศัยอยู่บ้านคูหาพัฒนาเป็นหมู่บ้านที่อยู่ตรงข้ามกับวัดถ้ำสุวรรณคูหา ชุมชนนี้มีส่วนร่วมในการรักษาวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่น เช่น ประเพณีบุญประจำปี บุญข้าวจ้ำกัษ ซึ่งเป็นประเพณีที่มีชื่อเสียงของอำเภอสุวรรณคูหา นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมที่ทำกันเป็นประจำคือ การทำบุญตักบาตรในศีลวันพระเป็นประจำ และการดูแลรักษาวัดถ้ำสุวรรณคูหา และยังมีส่วนร่วมในการจัดการภายในวัดถ้ำสุวรรณคูหา เช่น การจัดทำป้ายคำแปลหลักศิลาจารึกหลักที่ 1 เพื่อให้ดูได้อย่างชัดเจน และนำมาตั้งไว้ที่หน้าปากทางขึ้นถ้ำ ทั้งนี้ยังได้ร่วมในการจัดทำป้ายประวัติวัดถ้ำสุวรรณคูหา และป้ายแผนที่จังหวัดหนองบัวลำภูที่หน้าทางขึ้นวัดถ้ำสุวรรณคูหา โดยได้รับการสนับสนุนจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการดูแล และในขณะนี้ชุมชนได้รับการจัดสรรงบประมาณจากเทศบาลอำเภอสุวรรณคูหา จัดสร้างถนนคอนกรีตเข้าเข้าสู่วัดถ้ำสุวรรณคูหาโดยชุมชนเป็นผู้ดูแลร่วมกันขณะนี้การก่อสร้างอยู่ระหว่างดำเนินการ

1.3 ผลการวิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมวัดถ้ำกลองเพล ผลการวิเคราะห์สามารถสรุปได้ดังนี้

ด้านประวัติ และความเป็นมาของวัดถ้ำกลองเพล วัดถ้ำกลองเพลตั้งแต่เมื่อไหร่ไม่มีหลักฐานปรากฏสันนิษฐานว่าค้นพบในสมัยพระไชยเชษฐาธิราชเจ้าเมืองเวียงจันทน์หรือเมืองจำปาสัก ซึ่งบริเวณถ้ำได้พบวัตถุโบราณหลายอย่าง เช่น มีด ขวาน หม้อลายคราม ก่องยาสูบ มีลวดลายสวยงามมาก วัดถ้ำกลองเพลนี้เดิมทีหลวงปู่ขาว อนาลโย เป็นประธานสงฆ์ สมัยหลวงปู่ขาว เฒ่าแดงเข้ามาบำเพ็ญใหม่ ๆ ได้แก้ไขปรับปรุงภายในถ้ำหรือที่อื่นนอกเหนือพระพุทธรูปทองคำ บุษบกเงิน พระทำด้วยดินเผา พระทำด้วยวานเกสรหลายร้อยองค์ภายหลังคณะสงฆ์เก็บไว้ในพิพิธภัณฑสถานวัดถ้ำกลองเพลเป็นปูชนียสถานมาแต่สมัยโบราณภายหลังได้มีการดัดแปลงถ้ำเป็นพระอุโบสถเพื่อเอื้อประโยชน์ให้หมู่สงฆ์ในการทำสังฆกรรมและญาติโยมทั้งหลายผู้มาปฏิบัติธรรม ได้มีการสร้างพระพุทธรูปปูนปั้นมากมายทั้งด้านหน้าและด้านหลังซึ่งเป็นพระพุทธรูปปูนปั้นองค์ใหญ่ 4 องค์ซึ่งเป็นพระนามพระพุทธรูปเจ้าที่ทรงมาตรัสรู้แล้วภายหลังมีญาติโยมศรัทธาสร้างพระถวายเป็นของค้ำจุนได้ก่อเป็นหิ้งพระขนาดใหญ่ภายในถ้ำในส่วนของพระพุทธรูปโบราณที่ค้นพบในถ้ำได้ล้อมตาข่ายเหล็กเพื่อเป็นการป้องกันรักษาให้อยู่คู่ถ้ำต่อไป เพดานถ้ำสมัยก่อนลงลักปิดทองเขียนเป็นรูปเทวดาอารักษ์มีลวดลายสวยงามก้นหินภายในบริเวณวัดได้รับการยอมรับว่ามีรูปทรงที่สวยงามแปลกแตกต่างกัน

ด้านสภาพที่ตั้งและสิ่งแวดล้อม วัดถ้ำกลองเพลตั้งอยู่ ณ บ้านถ้ำกลองเพล หมู่ที่ 4 ตำบลโนนทัน อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู บนถนนสายอุดรธานี-หนองบัวลำภู ห่างจากตัวจังหวัดหนองบัวลำภู 13 กิโลเมตร ห่างจากจังหวัดอุดรธานี 33 กิโลเมตร จากปากทางเข้าไปยังวัดอีก 4 กิโลเมตร ตั้งอยู่บนเทือกเขาภูพาน (ภูเก้า-ภูพานคำ) แต่เดิมอยู่ในเขตหนองบัวลำภู จังหวัดอุดรธานี ภายหลังได้เปลี่ยนเป็นจังหวัดหนองบัวลำภู มีเนื้อที่ 1,355 ไร่ มีกำแพงปูนล้อมรอบอาณาเขตวัดยาวกว่า 6 กิโลเมตร มีถนนลูกรังเลาะกำแพงวัดโดยรอบ ถนนเส้นหลักมีความยาวประมาณ 3 กิโลเมตรอยู่กลางวัดจากประตูวัดไปจนถึงพิพิธภัณฑสถานหรืออุโบสถ หลวงปู่ขาว อนาลโย โดยเชื่อมต่อกับถนนรอบวัด ภูมิเสนาสนะสงฆ์ตั้งกระจายอยู่ทั่วบริเวณวัดเพื่อให้เหมาะแก่การบำเพ็ญสมณธรรม ป่าไม้ในวัดร่มรื่นเย็นตาเย็นใจแก่ผู้มาพบเห็นเป็นป่าเบญจพรรณ ไม้ที่พบโดยส่วนมาก ได้แก่ ไม้เต็ง ไม้รัง สักมะค่า กระบก ประดู่ ยาง ตะแบก ต้นไผ่ เป็นต้น สภาพแวดล้อมธรรมชาติบริเวณวัดถ้ำกลองเพล ประกอบด้วยป่าชุมชนที่มีสภาพสมบูรณ์จำนวน 1,400 ไร่ มีสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจในอยู่กระจัดกระจายอยู่ทั่วบริเวณวัด อันได้แก่ ภูม้องทอง ถ้ำหมากมวง วัดถ้ำกลองเพล เจดีย์หลวงปู่ขาว อนาลโย รูปปั้นหุ่นขี้ผึ้งหลวงปู่ขาว อนาลโย พิพิธภัณฑสถานหลวงปู่ขาว นอกจากนี้ยังมีสถานที่ท่องเที่ยวในบริเวณใกล้เคียงที่น่าสนใจ คือ สุสานหอยหินโบราณ 150 ล้านปี

ฟอสซิลไดโนเสาร์ ภูหินลาดช่อฟ้า อุโบสถที่มีคุณค่าด้านสถาปัตยกรรมที่สวยงามของวัดศิริสาธิตวัด หมู่บ้านหัตถกรรมงานปั้น บ้านโค้งสวรรค์ สำหรับสิ่งอำนวยความสะดวกในพื้นที่บริเวณวัดถ้ำ กลองเพล ประกอบด้วย สถานีตำรวจ สถานีอนามัยบ้านหนองบัวเหนือ ไปรษณีย์บ้านหนองบัวเหนือ บริการเงินสด ATM สถานีขนส่งผู้โดยสารจังหวัดหนองบัวลำภู

ด้านโบราณสถานวัตถุและสิ่งแวดล้อมของวัดถ้ำกลองเพล พบพระพุทธรูป บัณฑิตนิมิต เป็นพระพุทธรูปปางลีลาประทับบนก้อนหินตั้งอยู่ใกล้ ๆ กับศาลาที่ประดิษฐาน รูปหุ่นขี้ผึ้งหลวงปู่ขาว อนาลโยเพื่ออุทิศถวาย โดยมีพระอาจารย์ฝั้น อาจาโร มาเป็นประธานในพิธี เมื่อปี พ.ศ. 2511 นอกจากนี้ยังมีพระอุโบสถวัดถ้ำกลองเพล ซึ่งทางด้านหน้าวัดถ้ำกลองเพลเป็นที่ตั้งของพระอุโบสถซึ่งมีรูปแบบลักษณะที่แปลกไปกว่าพระอุโบสถของที่อื่น ๆ คือ มีผนังอุโบสถเป็น หินผาทั้ง 2 ด้านมองคล้าย ๆ ถ้ำ และสิ่งที่น่าสนใจภายในถ้ำพระอุโบสถคือ กลองโบราณ 2 หน้าขนาดใหญ่ ระหว่างทางเดินเท้าจะพบพระปฏิมาปางปฐมเทศนา และปางไสยาสน์ บริเวณ ถ้ำผาบังยังมีถ้ำเกสโล ถ้ำศรีวิไล และถ้ำเล็กถ้ำน้อยตามหน้าผา ซึ่งเหมาะแก่การบำเพ็ญภาวนา เป็นอย่างมาก ต่อจากทางแยกดังกล่าวไปตามถนนสายหลักจะผ่านป่าสักบริเวณกว้าง ต่อมาจะผ่าน โโค้งเสือบริเวณนี้จะมีถ้ำธารลอดผ่านถนน เมื่อครั้งที่สัตว์ป่าชุกชุมมักจะพบเสือบริเวณนี้บ่อยมาก จากโค้งเสือประมาณ 100 เมตรทางขวามือจะพบถ้ำผาซึ่งมีพระพุทธรูปปางป่าเลไลย์ ส่วนทางซ้าย มือเอียงไปด้านบนจะถึงถ้ำพรหมวิหารประดิษฐานรูปหุ่นขี้ผึ้งหลวงปู่ขาว อนาลโย ด้านข้างถ้ำพรหม

ด้านชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับวัดถ้ำกลองเพลคือ ชุมชนที่มีถิ่นอาศัยอยู่ใน หมู่บ้านถ้ำกลองเพล ตำบลโนนทัน อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู หมู่บ้านถ้ำกลองเพลมี ประชากรทั้งหมด 209 หลังคาเรือน ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตร มีวิถีชีวิตส่วนใหญ่ อยู่ตามท้องไร่ท้องนา มีกิจกรรมในการเพาะปลูกพืชไร่ การทำสวนผักผลไม้ ยางพารา การปศุสัตว์ และอีกหลากหลายในด้านการอาชีพในด้านเกษตรกรรม บ้านถ้ำกลองเพลมีทรัพยากรธรรมชาติที่ สมบูรณ์มีป่าชุมชนที่เป็นแหล่งอาหาร แหล่งศึกษาพันธุ์พืช มีพื้นที่ภูเขา มีถ้ำหินขนาดต่าง ๆ ทั้งลักษณะที่ตั้งอยู่บนพื้นดินและลักษณะถ้ำที่อยู่ใต้พื้นดินมีลักษณะโดดเด่นเฉพาะตัว มีแหล่ง วัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา มีหลวงปู่ขาว อนาลโย เป็นแหล่งรวมจิตใจของชาวจังหวัด หนองบัวลำภู

1.4 ผลการวิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมวัดเจริญทรงธรรม (โบสถ์สิมไม้) ผลการวิเคราะห์สามารถสรุปได้ดังนี้

ด้านประวัติ และความเป็นมาของวัดเจริญทรงธรรม (โบสถ์สิมไม้) เป็นวัด ที่มีอายุการก่อสร้างประมาณ 20 ปี แต่เนื่องจากเป็นวัดที่มีความสวยงามตามแบบฉบับอีสาน และหา ดูได้เพียงที่เดียวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทางจังหวัดหนองบัวลำภูจึงได้เล็งเห็นความสำคัญในการ

อนุรักษ์พระอุโบสถ (สิมไม้) หลังนี้ไว้ และเพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยว และประชาชนได้ทราบถึงความงดงามนี้ จึงได้ระบุนิให้วัดเจริญทรงธรรมแห่งนี้ เป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สำคัญของชาวจังหวัดหนองบัวลำภู พระอุโบสถหลังนี้ สร้างขึ้นโดยใช้ไม้ตะเคียนทั้งหลัง ซึ่งเหลือเพียงแห่งเดียวในภาคอีสาน ลักษณะและรูปแบบการก่อสร้าง เป็นการสืบทอดจากสิมน้ำที่มีรูปทรงกะทกรุด ขนาดกว้างยาวไล่เลี่ยกันผนังตีฝาไม้กระดานทั้งแนวนอนและแนวตั้ง ฐานของอุโบสถก่อด้วยอิฐฉาบปูนมีเสาไม้แก่นจำนวน 12 ต้น สูงประมาณ 12 เมตรหลังคาทรงสูงโปร่งทำให้บรรยากาศภายในเย็นสบายศิลปะการแกะสลักไม้ทั้งบนหลังคา หน้าจั่ว สวยงามมากโดยเฉพาะการแกะสลักรูปพระครุฑด้วยไม้ขนาดกว้าง 1 เมตร ยาว 1 เมตร สูง 1 เมตร ใช้เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางพุทธศาสนา

ด้านสภาพที่ตั้งและสิ่งแวดล้อม วัดเจริญทรงธรรม (โบสถ์สิมไม้) ตั้งอยู่บ้านดอนปอ ตำบลหนองบัวใต้ อำเภอศรีบุญเรือง จังหวัดหนองบัวลำภู ภายในบริเวณวัดเจริญทรงธรรม ประกอบไปด้วยศาลาการเปรียญ 1 หลังที่ตั้งอยู่ติดกับโบสถ์สิมไม้ที่สร้างด้วยไม้มะค่าทั้งหลังทางด้านทิศเหนือด้านหลังของศาลาจะเป็นที่ตั้งประดิษฐานเจดีย์ของหลวงปู่คนก่อนที่มรณภาพไปแล้วและบริเวณโดยรอบจะมีกุฏิพระอยู่ 4 หลัง บริเวณที่ตั้งวัดมีรั้วล้อมรอบเป็นบางส่วนทางด้านทิศตะวันออกยังไม่มีรั้วล้อมรอบ บริเวณรอบวัดจะเป็นหมู่บ้านดอนปอ ตำบลหนองบัวใต้ อำเภอศรีบุญเรือง จังหวัดหนองบัวลำภู

ด้านโบราณวัตถุสถานภายในบริเวณวัดเจริญทรงธรรมประกอบไปด้วยโบสถ์สิมไม้ที่สร้างด้วยไม้ตะเคียนทั้งหลังซึ่งมีแห่งเดียวในภาคอีสาน และเจดีย์หลวงปู่ที่มรณภาพไปแล้ว

ด้านชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับวัดเจริญทรงธรรม (โบสถ์สิมไม้) ได้แก่ชุมชนที่อาศัยอยู่ในบ้านดอนปอ และบ้านโนนอุดมพัฒนา ทั้ง 2 หมู่บ้านเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ติดกับวัดเจริญทรงธรรมทั้งสองชุมชนให้ความสำคัญในการพัฒนาวัดเจริญทรงธรรมจะเห็นได้จากเมื่อมีบุญกุศลหรือบุญผ้าป่ามาทอดที่วัดทั้งสองชุมชนจะร่วมมือกันมารวมกันที่วัดเพื่อประกอบพิธีกรรมทางศาสนา นอกจากนี้ยังช่วยกันพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่อยู่บริเวณวัดให้น่าอยู่ เมื่อถึงวันพระก็จะมีผู้เฒ่าผู้แก่มาจำศีลภาวนาเพื่อเป็นการสืบทอดประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นของตน

2. ผลการวิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมชาติ อุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำ

จากการวิเคราะห์ ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมชาติ ของจังหวัดหนองบัวลำภู ผู้วิจัยใช้สนามในการศึกษา คือ อุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำ โดยผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์โดยยึดแนวทางในการวิเคราะห์โดยใช้ประเด็นในการศึกษา ดังนี้

- 2.1 ด้านประวัติและความเป็นมา
- 2.2 ด้านสภาพที่ตั้งและสิ่งแวดล้อม
- 2.3 ด้านโบราณวัตถุสถานและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ
- 2.4 ด้านชุมชนที่เกี่ยวข้อง

ซึ่งสามารถสรุปผลการวิเคราะห์ได้ดังนี้

ด้านประวัติความเป็นมาของอุทยานแห่งชาติภูเก้า – ภูพานคำ

ประวัติความเป็นมาของอุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำแห่งนี้แต่เดิมนั้น กรมป่าไม้ได้พิจารณากำหนดให้ภูเก้าเป็นป่าโครงการไม้กระยาเลยเพื่อใช้สอยซึ่งต่อมาทางกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้ประกาศให้เป็นป่าสงวนแห่งชาติป่าภูเก้า ตามกฎกระทรวงฉบับที่ 490 (พ.ศ. 2515) ต่อมาเมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2524 ได้มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในพื้นที่ได้มีหนังสือถึงนายกรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาป่าสงวนแห่งชาติจัดตั้งเป็นอุทยานแห่งชาติภูเก้าประกอบไปด้วยพันธุ์ไม้ สัตว์ป่า ที่เป็นจุดเด่นคือมีทิวทัศน์ที่สวยงามตามธรรมชาติพิจารณาและมีมติในวันที่ 24 พฤษภาคม พ.ศ. 2526 ให้พื้นที่ดังกล่าวเป็นอุทยานแห่งชาติได้ จากนั้นทางอุทยานแห่งชาติ โดยนายพิชา พิทยจรูณี ได้ขอผนวกพื้นที่เทือกเขาภูพานคำ บริเวณด้านตะวันออกเฉียงเหนือของเขื่อนอุบลรัตน์ ซึ่งมีสภาพป่าเต็งรังที่ค่อนข้างสมบูรณ์และมีทิวทัศน์รอบอ่างเก็บน้ำที่สวยงามเข้าเป็นอุทยานแห่งชาติ ด้วยเพื่อให้เกิดประโยชน์สมบูรณ์ในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ โดยมีพระราชกฤษฎีกากำหนด บริเวณที่ดินป่าภูเก้าในท้องที่ตำบลหัวนา ตำบลนามะเฟือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู ตำบลบ้านถิ่น ตำบลโคกม่วง ตำบลนิคมพัฒนา ตำบลโนนเมือง ตำบลหนองเรือ อำเภอโนนสัง จังหวัดหนองบัวลำภู ตำบลหนองเรือ อำเภอโนนสัง จังหวัดหนองบัวลำภู และที่ดินป่าภูพาน ในท้องที่ตำบลกุดคู ตำบลโนนสัง ตำบลบ้านค้อ ตำบลหนองเรือ ตำบลโคกใหญ่ อำเภอโนนสัง จังหวัดหนองบัวลำภูและป่าโคกสูงป่าบ้านดงในท้องที่ตำบลศรีสุขสำราญ ตำบลนาคำ ตำบลบ้านดง ตำบลเขื่อนอุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น และตำบลหัวาทอง ตำบลทุ่งชมพู ตำบลนาหว้า อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น เป็นอุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำ เมื่อวันที่ 20 กันยายน พ.ศ. 2528 นับเป็นอุทยานแห่งชาติลำดับที่ 50 ของประเทศ เหตุผลที่ประกาศจัดตั้งอุทยานแห่งชาติภูเก้าภูพานคำ คือ พื้นที่ส่วนภูเก้าและส่วนภูพานคำเป็นศูนย์กลางของภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน มีทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญทั้งทางธรรมชาติ ได้แก่ สภาพป่า สัตว์ป่า และแหล่งน้ำซึ่งเป็นต้นน้ำของทะเลสาบเหนือเขื่อนอุบลรัตน์ และสภาพธรรมชาติที่น่าสนใจเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาหาความรู้ ต่อการค้นคว้า วิจัยทางวิทยาศาสตร์ หรือต่อการพักผ่อนหย่อนใจหาความเพลิดเพลินกับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ของประชาชนจากแหล่งชุมชนใกล้เคียงและประชาชนทั่วไปอีกทั้งเป็นศูนย์กลางของการศึกษา ธรรมชาติ

ด้านสภาพที่ตั้งและสิ่งแวดล้อม ตั้งอยู่บริเวณที่ราบสูงภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ตั้งอยู่บริเวณตอนล่างของจังหวัดอุดรธานี และจังหวัดหนองบัวลำภู และอยู่ทางตอนบนของจังหวัดขอนแก่น มีสภาพทางธรณีวิทยาเป็นภูเขาหินทราย ซึ่งมีชั้นของหินทรายอยู่ด้านบนระดับผิวดิน โดยมีชั้นของหินดินดานหรือดินดานปนทรายเป็นฐานล่าง มีดินประเภทลูกรังและดินร่วนปนทรายกระจายอยู่ทั่วไป พื้นที่ประกอบด้วยพันธุ์ไม้สัตว์ป่าและทิวทัศน์ที่สวยงามตามธรรมชาติสภาพป่าโดยทั่วไปเป็นป่าเต็งรังอาณาเขตอุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำทั้งหมดมีเนื้อที่ควบคุมถึง 322 ตารางกิโลเมตรหรือประมาณ 201,250 ไร่ พื้นที่อุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำส่วนใหญ่เป็นที่ลาดชันบนภูเขา ยกเว้น ที่ราบระหว่างภูขอบด้านนอก ภูขอบด้านใน และที่ราบต่ำตอนกลางของส่วนภูเก้าและพื้นน้ำในทะเลสาบเหนือเขื่อนอุบลรัตน์ สภาพป่าไม้ของอุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำ โดยทั่วไปเป็นป่าเต็งรังและป่าเบญจพรรณซึ่งขึ้นอยู่ในพื้นที่เป็นดินปนหินมีไม้ขึ้นอยู่กระจัดกระจายทั่วไป สำหรับสัตว์ป่าที่อาศัยอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำ ภายในอุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำ พบสัตว์ป่าไม่มากนักเนื่องจากความอุดมสมบูรณ์ของป่าน้อยประกอบด้วยพื้นที่กระจายไม่ต่อเนื่องกันเป็นป่าผืนใหญ่ ด้านสภาพภูมิอากาศโดยทั่วไปของอุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำ ยังไม่มีการสำรวจข้อมูล แต่สามารถเทียบเคียงการบันทึกข้อมูลของการไฟฟ้าพลังน้ำเขื่อนอุบลรัตน์

ด้านโบราณสถานวัตถุและสิ่งแวดล้อม อุทยานแห่งชาติภูเก้า – ภูพานคำ ประกอบด้วยทรัพยากรทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์มากมาย ดังจะเห็นได้จากหลักฐานก่อนประวัติศาสตร์ ซึ่งในส่วนของภูเก้านั้นปรากฏแหล่งหลักฐานทางประวัติศาสตร์มีร่องรอยของศิลปะบนผนังเพิงหินทรายเป็นแบบ Carving การสลักนูนต่ำด้วยของมีคมลวดลายเรขาคณิตและการเขียนภาพด้วยเลือดสัตว์ผสมยางไม้แบบ Painting ปรากฏ คือ ฝ่ามือ รูปสัตว์ รูปเครื่องใช้ ภาชนะโบราณ บนผนังเพิงหินเช่นกัน ทั้งสองแหล่งนี้อยู่ในบริเวณใกล้เคียงกัน สำรวจโดยกองโบราณคดีกรมศิลปากรนักโบราณคดีเชื่อว่าเป็นรูปแบบงานศิลปะอย่างแรกที่มีมนุษย์ชาติมีวิวัฒนาการขึ้นได้โดยมีความมุ่งหมายที่จะแสดงความเป็นเจ้าของสถานที่ที่อยู่อาศัยหรือเป็นพิธีกรรมบางอย่างตามความเชื่อ ในยุคนั้นร่องรอยหลักฐานก่อนประวัติศาสตร์บริเวณภูเก้านี้มีอายุใกล้เคียงกับยุคโลหะของบ้านเชียงกล่าวคือมีอายุประมาณ 3,000-2,500 ปีก่อนพุทธศักราช สำหรับภูพานคำ ยังไม่มีการสำรวจหรือค้นพบร่องรอยทางประวัติศาสตร์แต่อย่างใดหากแต่ส่วนพื้นดินน้ำหรือร่องน้ำลึกละเลสาบเหนือเขื่อนอุบลรัตน์นั้นก่อนจะมีการสร้างเขื่อนเดิมพื้นที่ดังกล่าวเป็นชุมชนที่อยู่อาศัยมาก่อนเมื่อการสร้างเขื่อนเสร็จจึงเกิดการอพยพโยกย้ายชุมชนที่อยู่อาศัยไปบริเวณอื่น ๆ เช่น ชุมชนของอำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น ส่วนหนึ่งคือชุมชนท่าเรือ ชุมชนบ้านห้วยทราย ชุมชนบ้านหินพิง

ชุมชนบ้านภูคำเป้า และชุมชนของอำเภอโนนสัง จังหวัดหนองบัวลำภู ได้แก่ชุมชนบ้านท่าศิลา
ชุมชนบ้านหนองทุ่ม ชุมชนบ้านกุดฉิม ชุมชนบ้านโนนยาวในปัจจุบันเป็นต้น

ด้านชุมชนที่เกี่ยวข้อง แบ่งเป็นชุมชนที่อาศัยอยู่บริเวณภูเก้า จะอยู่ในพื้นที่
อำเภอโนนสังและอำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู ประกอบด้วยหมู่บ้านวังมน หมู่บ้านไชยมงคล
และหมู่บ้านดงบาก สำหรับพื้นที่ใกล้เคียง ได้แก่หมู่บ้านตาไฮ หมู่บ้านโนนตาล หมู่บ้าน
นามะเฟือง หมู่บ้านหนองเล้าข้าว และหมู่บ้านนิคมพัฒนา ส่วนชุมชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ภูพานคำ
และส่วนเหนือเขื่อนพื้นที่อุบลรัตน์ ซึ่งเป็นรอยต่อระหว่างอำเภอโนนสัง จังหวัดหนองบัวลำภู และ
อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น ต่อเนื่องกับอำเภอน้ำพอง อำเภอเขาสมอทอง จังหวัดขอนแก่น
ประกอบด้วยหมู่บ้านท่าศิลา หมู่บ้านกุดฉิม หมู่บ้านหนองทุ่ม หมู่บ้านค้อ หมู่บ้านห้วยทราย
หมู่บ้านทรัพย์ภูพาน และหมู่บ้านคำป่าหลาย ตลอดจนบริเวณที่ต่อเนื่องกับอำเภอหนองวัวซอ
อำเภอโนนสะอาด อำเภอแสงสว่าง จังหวัดอุดรธานี สำหรับวิถีการดำรงชีวิตของชาวหมู่บ้าน
โดยรวมทั้งในและนอกพื้นที่รอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำนั้น โดยทั่วไปมีความเป็นอยู่
อย่างเรียบง่ายเฉกเช่นชาวภาคตะวันออกเฉียงเหนือทั่วไป

บทที่ 6

วิเคราะห์ศักยภาพด้านการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ จังหวัดหนองบัวลำภู

วิเคราะห์การจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ จังหวัดหนองบัวลำภู ผู้วิจัย ได้ทำการวิเคราะห์รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวจากเอกสารงานวิจัย และจากการสัมภาษณ์ กลุ่มนักท่องเที่ยว ผู้นำท้องถิ่น ผู้รู้ในท้องถิ่น และผู้นำในการจัดการ โดยแบ่งข้อมูลออกเป็น 5 ประเด็นการวิเคราะห์ ดังนี้

1. วิเคราะห์ด้านการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ
2. วิเคราะห์ด้านรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ
3. วิเคราะห์ ด้านการต้อนรับนักท่องเที่ยว
4. วิเคราะห์ด้านที่พักและสิ่งอำนวยความสะดวก
5. วิเคราะห์ด้านแหล่งท่องเที่ยว

ในประเด็นการวิเคราะห์ข้างต้นนี้ ผู้วิจัยจะนำไปใช้เป็นกระบวนการในการวิเคราะห์ ในแต่ละสนามดังนี้คือ วัดถ้ำเอร่าวัน วัดถ้ำสุวรรณคูหา วัดถ้ำกลองเพล และวัดเจริญทรงธรรม (โบสถ์สีมไม้) และอุทยานแห่งชาติภูเก้า – ภูพานคำ สำหรับการวิเคราะห์ขั้นต้นนี้ ผู้วิจัยจะกล่าวถึง แผนยุทธศาสตร์ทางราชการ เพื่อเป็นแนวทางในการนำไปวิเคราะห์สู่แหล่งท่องเที่ยวตามพื้นที่ ที่ผู้วิจัยได้ระบุไว้แล้วข้างต้นนี้

การจัดการท่องเที่ยวโดยแผนยุทธศาสตร์ทางราชการ

จากการที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษา แผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวในจังหวัดหนองบัวลำภูนั้น พบว่ากระทรวงการท่องเที่ยวได้มอบหมายให้ศูนย์การท่องเที่ยวกีฬานันทนาการจังหวัดหนองบัวลำภู เป็นแกนนำในการประสานการจัดทำแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวจังหวัดหนองบัวลำภู พ.ศ. 2549 – 2552 เพื่อเป็นแผนปฏิบัติการซึ่งนำการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวจังหวัดหนองบัวลำภู ซึ่งได้วิเคราะห์ สภาพแวดล้อมและศักยภาพการท่องเที่ยวจังหวัดหนองบัวลำภู สรุปสาระได้ว่า จังหวัดหนองบัวลำภู เป็นจังหวัดที่มีแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเป็นที่รู้จักของชาวไทยและชาวต่างประเทศคือ วัดถ้ำกลองเพล หลวงปู่ขาว และยังมีวัฒนธรรมพื้นบ้าน โฉมสวรรณคดีที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะด้าน

เครื่องปั้นดินเผา อีกทั้งยังมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เช่น พื้นที่ป่าไม้ ภูเขา ถ้ำที่สมบูรณ์ และงดงาม แต่ทั้งนี้ก็ยังมีกระแสการเปลี่ยนแปลงระบบการบริหารของภาครัฐ และภาคการเมืองซึ่งเล็งเห็นความสำคัญของการท่องเที่ยวมากขึ้นในด้านการปฏิบัติและงบประมาณที่ลงสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวที่แท้จริง ทำให้การขยายตัวของนักท่องเที่ยวในการศึกษาเรียนรู้เชิงวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์มากขึ้น ซึ่งพื้นที่ตั้งของจังหวัดหนองบัวลำภูนั้นมีพื้นที่อยู่ติดกับจังหวัดที่มีแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียง เช่น จังหวัดเลยและจังหวัดหนองคาย จึงทำให้จังหวัดหนองบัวลำภูเป็นจังหวัดที่มีศักยภาพในการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติสูง

เหตุผลที่กล่าวได้ว่า จังหวัดหนองบัวลำภูเป็นจังหวัดที่มีศักยภาพในการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติสูงนั้น สามารถดูได้จากผลการที่จังหวัดหนองบัวลำภู มีแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นที่รู้จักของชาวไทยและต่างประเทศ อันได้แก่ วัดถ้ำกลองเพลหลวงปู่ขาว อนาลโย ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สำคัญของจังหวัดหนองบัวลำภู นอกจากนี้ยังมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่หลากหลาย และมีความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ป่าไม้ ภูเขา ถ้ำ ที่มีมากมาย กระจุกกระจายอยู่โดยรอบ

จากการศึกษาข้อมูลในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามแผนยุทธศาสตร์ของจังหวัดหนองบัวลำภู จากแผนดังกล่าวผู้วิจัยพบว่า สามารถจำแนกแผนยุทธศาสตร์เกี่ยวกับการท่องเที่ยวไว้ 4 ประการ คือ

ยุทธศาสตร์ที่ 1 สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวด้านประเพณี วัฒนธรรมและธรรมชาติในจังหวัดหนองบัวลำภู โดยการจัดโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับวัฒนธรรม อาทิ โครงการส่งเสริมอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นอันเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดหนองบัวลำภู กิจกรรมศึกษาและอนุรักษ์ประเพณีบุญข้าวจี่ อำเภอสุวรรณคูหา กิจกรรมศึกษาและอนุรักษ์ประเพณีขึ้นเขาไหว้พระ อำเภอนาวัง กิจกรรมศึกษาและอนุรักษ์ประเพณีบุญบั้งไฟ อำเภอศรีบุญเรือง กิจกรรมศึกษาและอนุรักษ์ประเพณีสงกรานต์เทศกาลกินปลาเล่นกีฬาที่หาดโนนยาว จากการจัดการท่องเที่ยวตามแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวที่ 1 ของจังหวัดหนองบัวลำภูผู้วิจัยสรุปสาระได้ว่า จากการจัดกิจกรรม และโครงการต่าง ๆ นั้นมีวัตถุประสงค์สำคัญคือ มุ่งเน้นในการสร้างจิตสำนึกให้คนในท้องถิ่นรู้จักอนุรักษ์และส่งเสริมประเพณีวัฒนธรรม พร้อมทั้ง ส่งเสริมให้คนในท้องถิ่นรู้จักอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ประจำจังหวัดของตน

ยุทธศาสตร์ที่ 2 พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวด้านประเพณี วัฒนธรรมและธรรมชาติในจังหวัดหนองบัวลำภู โดยการจัดโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับวัฒนธรรม อาทิ โครงการสำรวจแหล่งท่องเที่ยวทางด้านประเพณีและด้านวัฒนธรรมในจังหวัดหนองบัวลำภู กิจกรรมสำรวจแหล่งท่องเที่ยว กิจกรรมสรุปผลการสำรวจแหล่งท่องเที่ยว โครงการพัฒนา

แหล่งท่องเที่ยวทางด้านประเพณีและด้านวัฒนธรรมในจังหวัดหนองบัวลำภู กิจกรรมจัดทำแผนงานและงบประมาณ กิจกรรมจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว โครงการสำรวจแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ กิจกรรมสำรวจแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในจังหวัดหนองบัวลำภู กิจกรรมจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว โครงการปรับปรุงและบำรุงดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และกิจกรรมปรับปรุงรักษาดูแลแหล่งท่องเที่ยวในเขตจังหวัดหนองบัวลำภู

ยุทธศาสตร์ที่ 3 จัดโปรแกรมการท่องเที่ยวด้านประเพณี วัฒนธรรมและธรรมชาติ ให้เชื่อมโยงวิถีชีวิตของชุมชนในจังหวัดหนองบัวลำภู โดยการจัดโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับวัฒนธรรม อาทิ โครงการศึกษาสำรวจโปรแกรมการท่องเที่ยวของจังหวัดหนองบัวลำภู กิจกรรมศึกษาข้อมูลโปรแกรมการท่องเที่ยว กิจกรรมสำรวจเส้นทางท่องเที่ยว โครงการจัดทำโปรแกรมการท่องเที่ยวของจังหวัดหนองบัวลำภู กิจกรรมจัดทำโปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ กิจกรรมจัดทำโปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงประเพณีและวัฒนธรรม กิจกรรมจัดทำโปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ กิจกรรมจัดทำโปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงกีฬาและนันทนาการ โครงการประชาสัมพันธ์โปรแกรมการท่องเที่ยวของจังหวัดหนองบัวลำภู กิจกรรมอบรมนักประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวชุมชน (ไกด์ชุมชน) กิจกรรมผลิตสื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์โปรแกรมการท่องเที่ยว กิจกรรมทำความร่วมมือด้านการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว(MOU)

ยุทธศาสตร์ที่ 4 การประเมินผลการปฏิบัติงานและพัฒนาแผนปฏิบัติการท่องเที่ยวของจังหวัดหนองบัวลำภูทุกปี โดยการจัดโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับวัฒนธรรม อาทิ โครงการสำรวจความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว กิจกรรมสำรวจความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว กิจกรรมสำรวจความพึงพอใจของโปรแกรมการท่องเที่ยวและการบริการ โครงการพัฒนาแผนปฏิบัติการท่องเที่ยวประจำปี กิจกรรมประชุมสัมมนาการสรุปผลการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการประจำปี (รายงานประจำปี) กิจกรรมจัดทำแผนปฏิบัติการท่องเที่ยวในปีงบประมาณถัดไป โครงการพัฒนาแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวในปีงบประมาณ 2553-2556 (4 ปี) กิจกรรมประชุมสัมมนาคณะกรรมการทำยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวในปีงบประมาณ 2553-2556 กิจกรรมจัดทำคู่มือแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวในปีงบประมาณ 2553-2556

จากข้อมูลข้างต้นนี้ ผู้วิจัยนำมาใช้เป็นส่วนหนึ่งในการวิเคราะห์เรื่องการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ จังหวัดหนองบัวลำภูในลำดับต่อไป

วิเคราะห์ศักยภาพด้านการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติวัดถ้ำเอราวัณ

วิเคราะห์การจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติวัดถ้ำเอราวัณ ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวจากเอกสารงานวิจัย และจากการสัมภาษณ์กลุ่มนักท่องเที่ยว ผู้นำท้องถิ่น ผู้รู้ในท้องถิ่น และผู้นำในการจัดการ โดยแบ่งข้อมูลออกเป็น 5 ประเด็นการวิเคราะห์ ดังนี้

1. วิเคราะห์ด้านการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ
2. วิเคราะห์ด้านรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ
3. วิเคราะห์ ด้านการต้อนรับนักท่องเที่ยว
4. วิเคราะห์ด้านที่พักและสิ่งอำนวยความสะดวก
5. วิเคราะห์ด้านแหล่งท่องเที่ยว

1. วิเคราะห์ด้านการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติวัดถ้ำเอราวัณ

จากการศึกษา และวิเคราะห์ด้านการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติวัดถ้ำเอราวัณ โดยผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบกับแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวจังหวัดหนองบัวลำภู พบว่ามีความสอดคล้องกัน ดังที่ผู้วิจัยสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

จากการสัมภาษณ์ผู้นำในท้องถิ่น พระสงฆ์ และบุคลากรที่ส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมวัดถ้ำเอราวัณ พบว่ายังไม่มีระบบการบริหารจัดการที่เป็นแนวทางชัดเจน เนื่องจากยังไม่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐบาลอย่างเป็นทางการ และขาดงบประมาณในการจัดการ ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นการบริหารจัดการกันเองภายในวัด และชุมชน (สมควร กัญชร. 2549 : สัมภาษณ์)

ซึ่งรูปแบบการบริหารจัดการของวัดถ้ำเอราวัณในปัจจุบัน ทางวัดได้ให้ชุมชนบ้านผาอินแปลงร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลวังทอง เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการ และพัฒนาการท่องเที่ยวร่วมกับทางวัด อาทิ การจัดทำป้ายเส้นทางแหล่งท่องเที่ยวภายในวัดถ้ำเอราวัณ การจัดให้ชุมชนและคณะครู-นักเรียน โรงเรียนบ้านผาอินทร์แปลงร่วมกับพระเณรในวัดจัดทำแผ่นป้ายชื่อผู้บริจาคสร้างบันไดขึ้นวัดถ้ำเอราวัณติดตามเสาปูนขึ้นบันไดทางขึ้นวัดถ้ำจนถึงปากทางเข้าถ้ำ การจัดทำป้ายประวัติวัดถ้ำเอราวัณ พร้อมด้วยการจัดทำทะเบียนนักท่องเที่ยวที่เดินทางขึ้นไปเที่ยวบนถ้ำเอราวัณในแต่ละวัน โดยมีเจ้าหน้าที่ที่เป็นคนในท้องถิ่นมานั่งคอยให้บริการ นอกจากนี้ยังมีการให้บริการคอกไม้สด โดยนักท่องเที่ยวจ่ายเงินตามแต่ศรัทธาหยอดลงในตู้บริจาคเพื่อนำเงินส่วนนี้ไปบูรณะวัดถ้ำต่อไป มีการจัดทำร้านขายสินค้าและร้านอาหารเครื่องดื่มไว้คอยบริการนักท่องเที่ยวทุกวัน ทั้งนี้ทางวัดและชุมชนยังได้จัดสร้างห้องน้ำไว้คอยบริการนักท่องเที่ยวอย่างเพียงพอ (เที่ยง ศรีทองสุข. 2549 : สัมภาษณ์)

ทั้งหมดนี้เป็นการบริหารจัดการท่องเที่ยวที่ทางชุมชน และทางวัดได้ร่วมแรงร่วมใจกัน สำหรับหน่วยงานทางราชการมีส่วนช่วยในการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว ทางสื่อต่าง ๆ อาทิ แผ่นพับประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว การให้ข้อมูลการท่องเที่ยววัดถ้ำเอราวัณผ่านเว็บไซต์ ประชาสัมพันธ์ของจังหวัดเท่านั้น (ทองคำ ประพศุทธิธรรม. 2549 : สัมภาษณ์)

ทั้งนี้นายกองค้การบริหารส่วนตำบลวังทอง ได้กล่าวถึงแนวทางในการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของวัดถ้ำเอราวัณ สรุปได้ว่า ในเรื่องของการจัดการท่องเที่ยววัดถ้ำเอราวัณนั้น อยากให้มีหน่วยงานของภาครัฐ หรือเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมให้มากขึ้นกว่าเดิม ในเมื่อทางจังหวัดเองได้มีส่วนช่วยในการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยววัดถ้ำเอราวัณแล้ว ก็ควรที่จะเข้ามาช่วยเหลือดูแล และมีส่วนในการจัดการท่องเที่ยวให้มีแนวทางและรูปแบบที่ชัดเจนยิ่งขึ้น จะทำให้การท่องเที่ยวของวัดถ้ำเอราวัณสมบูรณ์ยิ่งขึ้น (ทองเพชร ถาดทอง. 2549 : สัมภาษณ์)

ในส่วนของความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมวัดถ้ำเอราวัณ ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ที่มีความพร้อมในระดับปานกลาง ทั้งนี้วัดถ้ำเอราวัณยังมีความเกี่ยวข้องกับความเชื่อที่เกี่ยวกับศาสนา เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่นักท่องเที่ยวต่างนิยมเดินทางมาเยี่ยมชมอยู่มิได้ขาด ยิ่งถ้าเป็นงานเทศกาล วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา มักจะมีนักท่องเที่ยวเดินทางมาเป็นจำนวนมาก ดังนั้นควรมีการพัฒนาเรื่องการบริหารจัดการท่องเที่ยว และให้ความสะดวกระหว่างการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว ได้แก่ บริการอาหาร เครื่องดื่ม และบริการจำหน่ายสินค้าที่ระลึก (บุญหลาย ดีสม. 2549 : สัมภาษณ์)

นอกจากนี้ยังมีผู้แสดงความคิดเห็นในเรื่องการจัดการด้านบุคลากรในเรื่องการจัดการท่องเที่ยวไว้ว่า ปัจจุบันชุมชน และทางวัดยังมีความต้องการในการที่จะให้วัดถ้ำเอราวัณเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน และมีจิตสำนึก ตระหนักในคุณค่าของทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ชุมชนมีอยู่ ทั้งนี้จึงควรมีการพัฒนาบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการท่องเที่ยว โดยการเข้ารับการศึกษาอบรมยังสถานประกอบการ หน่วยงานราชการต่าง ๆ เพื่อเป็นการเพิ่มศักยภาพ ความชำนาญ และเสริมสร้างทักษะทางด้านการท่องเที่ยวอย่างสม่ำเสมอ (สมทรง วัดพิมาย. 2549 : สัมภาษณ์)

2. วิเคราะห์ด้านรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติวัดถ้ำเอราวัณ

จากการสัมภาษณ์ผู้นำในท้องถิ่น พระสงฆ์ และบุคลากรที่ส่วนเกี่ยวข้องใน พบว่าวัดถ้ำเอราวัณยังไม่มีรูปแบบการบริหารจัดการท่องเที่ยวที่ดี ทั้งนี้ยังไม่มีหน่วยงานเข้ามาช่วยในการวางรูปแบบการจัดการท่องเที่ยว ปัจจุบันมีเพียงการให้บริการขั้นพื้นฐานให้แก่นักท่องเที่ยว (ประหยัด อีสานบุตร. 2549 : สัมภาษณ์)

3. วิเคราะห์ด้านการต้อนรับนักท่องเที่ยวของวัดถ้ำเอราวัณ

จากการสัมภาษณ์นักท่องเที่ยว และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการวัดถ้ำเอราวัณ ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า วัดถ้ำเอราวัณยังไม่มีรูปแบบ และแนวทางในการจัดการต้อนรับนักท่องเที่ยวอย่างเป็นทางการ เนื่องจากขาดความรู้ ประสบการณ์ และบุคลากรในการต้อนรับ และให้บริการนักท่องเที่ยว ปัจจุบันนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยววัดถ้ำเอราวัณจะดูแลตัวเอง โดยการเดินเที่ยวชมเองตามลำพัง ในบางโอกาสจึงจะมีอาสาสมัครนำเที่ยวโดยนักเรียนในชุมชนเข้ามาเป็นมัคคุเทศก์ ซึ่งจะมีเพียงในช่วงวันหยุดเสาร์ - อาทิตย์ และวันหยุดในสำคัญ ๆ เท่านั้น (ลำควน ดอกไชสง. 2549 : สัมภาษณ์)

นอกจากนี้ยังมีผู้ให้ข้อคิดเกี่ยวกับการต้อนรับนักท่องเที่ยวไว้ว่า นักท่องเที่ยวเปรียบเสมือนผู้มาเยือน หากเจ้าของบ้านให้การต้อนรับที่ดี มีความสะดวกและปลอดภัย ย่อมสร้างความประทับใจให้แก่ผู้มาเยือน เมื่อกลับไปแล้วก็จะกล่าวถึงและกลับมาเยือนใหม่อีกครั้งหนึ่ง หรืออาจชักชวนญาติมิตรมาเยือนต่อ ๆ ไปอย่างกว้างขวาง ดังนั้นจึงควรมีการรูปแบบการต้อนรับนักท่องเที่ยวที่ดี มีมาตรฐานเพื่อที่จะทำให้นักท่องเที่ยวกลับมาเยือนอีกครั้งหนึ่ง (ประจักษ์ ศรีประสบ. 2549 : สัมภาษณ์)

4. วิเคราะห์ด้านที่พักและสิ่งอำนวยความสะดวก

การบริการในเรื่องของสิ่งอำนวยความสะดวกในด้านต่าง ๆ ถือเป็นสิ่งที่จำเป็นต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว และเป็นสิ่งดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวยังวัดถ้ำเอราวัณ ดังนั้นควรต้องพิจารณาถึงองค์ประกอบดังนี้

4.1 สภาพการเข้าถึง ควรพัฒนาสภาพการคมนาคมไปสู่แหล่งท่องเที่ยวให้มีความสะดวกสบาย เหมาะต่อการเดินทางท่องเที่ยว โดยพิจารณาจากระยะทางจากจุดศูนย์กลางการท่องเที่ยวมาสู่แหล่งท่องเที่ยว เช่น ระยะทางจากตัวเมือง ซึ่งจะเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวของพื้นที่นั้น เป็นต้น พิจารณาจากลักษณะการเดินทางว่าเป็นอย่างไร เช่น โดยรถยนต์ เรือ หรือการเดินทางเท้า สภาพของเส้นทางเอื้ออำนวยต่อการเดินทางมากน้อยเพียงใด มีสภาพเป็นถนนคอนกรีต ลาดยาง ลูกกรัง หรือถนนดิน ถ้าเป็นแม่น้ำลำคลอง ต้องใช้เรือหรือแพ มีสิ่งกีดขวางหรือไม่ และถ้าเป็นทางเท้า สภาพทางเดินดีหรือไม่ ระยะทางเดินเหมาะกับนักท่องเที่ยวเพียงใด การจัดหาพาหนะสะดวกหรือยาก และกล่าวข้างแพหรือลูก เป็นต้น ดังนั้น ตัวแปรที่ใช้ในการประเมินสภาพการเข้าถึง อาจพิจารณาได้จาก ความสะดวก อุปสรรคหรือสิ่งกีดขวางการเดินทาง ลักษณะการเดินทาง และสภาพถนน

4.2 สิ่งอำนวยความสะดวก ควรมีสิ่งบริการขั้นพื้นฐานต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการท่องเที่ยว และระบบสาธารณูปการ ซึ่งมีอยู่ในแหล่งท่องเที่ยว ที่นักท่องเที่ยวสามารถจะใช้ได้อย่างสะดวกสบายอย่างน้อยเพียงใด เช่น ที่พักแรม ร้านอาหารและเครื่องดื่ม สถานเริงรมย์ สถานบริการอื่น ๆ ระบบไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ สถานรักษาพยาบาล สถานีตำรวจ หรือระบบรักษาความปลอดภัย เป็นต้น สิ่งเหล่านี้จะพิจารณาทั้งปริมาณและคุณภาพควบคู่กันไป และถ้าหากในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวนั้น ไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างครบถ้วน ก็จะพิจารณาถึงความสะดวกและความใกล้เคียงที่จะไปอาศัยใช้บริการสิ่งอำนวยความสะดวกจากแหล่งชุมชนข้างเคียงได้ยากง่ายเพียงใด ดังนั้น ตัวแปรที่ใช้ในการประเมินสิ่งอำนวยความสะดวก อาจพิจารณาได้จาก ระบบสาธารณูปโภค/สาธารณูปการ การให้บริการบ้านพัก สถานบริการต่าง ๆ ระบบสื่อความหมาย และระบบการจัดการ

จากการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการท่องเที่ยววัดถ้ำเอราวัณ ผู้วิจัยสามารถสรุปข้อคิดเห็นด้านที่พักและสิ่งอำนวยความสะดวกได้ดังนี้ ด้านสำหรับสิ่งอำนวยความสะดวกด้านที่พักแรม ควรจัดให้มีการอบรมชาวบ้านในท้องถิ่นในกรณีที่ต้องเปิดรับนักท่องเที่ยวในรูปแบบโฮมสเตย์ และควรจัดสิ่งอำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยวให้เหมาะสม อีกทั้งควรมีการสำรวจที่พักแรมใกล้เคียง แล้วทำการประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวได้ทราบ ซึ่งที่พักรวมที่เสนอขายให้นักท่องเที่ยวควรมีมาตรฐาน มีสิ่งอำนวยความสะดวกที่พร้อมเพรียง ปลอดภัยต่อชีวิต และทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว (อินทรา สุวรรณชัย. 2549 : สัมภาษณ์)

สำหรับมุมมองด้านสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน อยากให้รัฐเข้ามาพัฒนา และเป็นผู้ให้บริการ อาทิ ไฟฟ้า น้ำประปา โทรศัพท์ และการสาธารณสุขควรมีไว้รองรับนักท่องเที่ยวอย่างเพียงพอ (จำลอง ศรีสุคตา. 2549 : สัมภาษณ์)

ส่วนด้านสาธารณูปโภคระดับสูง ควรมีการจัดการเรื่องร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก ศูนย์บริการข้อมูลทางการท่องเที่ยวของชุมชน และสถานที่จอดรถ ควรมีการจัดขอบเขตที่เหมาะสม ทั้งนี้ควรจะต้องดูแลเรื่องการจัดการที่เหมาะสมอย่างต่อเนื่อง อาทิเช่น ร้านอาหารควรมีการตรวจสอบคุณภาพอาหารให้ถูกต้องตามสุขลักษณะ คือ สะอาด อร่อย ราคาไม่แพง (ศักดิ์ชัย เนตรจำรูญ. 2549 : สัมภาษณ์)

5. วิเคราะห์ด้านแหล่งท่องเที่ยววัดถ้ำเอราวัณ

จากการวิเคราะห์ด้านแหล่งท่องเที่ยววัดถ้ำเอราวัณ ผู้วิจัยพบว่าภายในถ้ำวัดเอราวัณ พบว่ามีความสวยงามที่เกิดจากปรากฏการณ์ทางธรรมชาติอยู่มากมาย อาทิ อ่างหินซึ่งมีลักษณะเป็นรูปร่างหินขนาดใหญ่ ตามผนังโดยรอบภายในถ้ำจะมีน้ำซึมออกมาจากผนังถ้ำและย่อยตกลงมาบริเวณอ่างหินขนาดใหญ่แห่งนี้ ซึ่งชาวบ้านเรียกชื่ออ่างหินนี้ว่าอ่างอาบน้ำนางผมหอม ชาวบ้าน

เชื่อว่าเกิดจากตำนานถ้ำเอราวัณ นอกจากนี้ภายในถ้ำวัดเอราวัณยังปรากฏให้เห็นถึงลักษณะของหินที่มีลักษณะเป็นรูปทรงแปลกตาต่าง ๆ ให้เห็นมากมาย อาทิ สิ่งใดหินซึ่งมีลักษณะเป็นรูปร่างเหมือนสิ่งใดอันเนื่องมาจากการเกิดหินงอกหินย้อยภายในถ้ำ หินปะการังมีลักษณะ เป็นหินงอกหินย้อยที่เกิดจากการกัดเซาะของน้ำภายในถ้ำ พระพุทธรูปซึ่งเกิดจากหินงอกภายในถ้ำเมื่อมองดูมีลักษณะเหมือนพระพุทธรูป เจดีย์หินซึ่งเกิดจากหินงอกหินย้อยภายในถ้ำ หินงอกซึ่งเกิดจากน้ำกัดเซาะมาเป็นเวลานานบนผนังถ้ำและพื้นถ้ำเมื่อมองดูจะเห็นผนังถ้ำและพื้นถ้ำมีหินงอกจำนวนมาก และสวยงาม เหง้าไม้หินซึ่งเกิดจากการทับถมของซากพืชซากสัตว์ที่อยู่ภายในบริเวณถ้ำมาเป็นเวลาช้านานจนทำให้ไม้ที่อยู่ภายในถ้ำกลายเป็นขนาดใหญ่ ท่อนไม้หินซึ่งมีลักษณะเหมือนเหง้าไม้หิน ลักษณะการเกิดเหมือนกัน ช้างหินเกิดจากการยุบตัวของหินภายในถ้ำทำให้เกิดลักษณะของหินเหมือนช้าง ชาวบ้านเรียกว่า ช้างเอราวัณ (ตามตำนานของถ้ำ) เห็ดหินเกิดจากหินงอกภายในถ้ำที่มีลักษณะเหมือนดอกเห็ดเกิดขึ้นมากมายเมื่อมองดู จะเหมือนดอกเห็ด

ทั้งนี้ก็มีผู้แสดงความคิดเห็นด้านแหล่งท่องเที่ยววัดถ้ำเอราวัณไว้ว่า อยากให้มีการให้ความรู้เรื่องสิ่งรอบตัวของแหล่งท่องเที่ยว ที่รวมถึงแต่สภาพทางภูมิศาสตร์ ระบบนิเวศ และสภาพอื่น ๆ เช่น สภาพทางกายภาพ สภาพอากาศ ให้แก่นักท่องเที่ยว ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ทั้งในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวเอง และบริเวณข้างเคียง หากสภาพแวดล้อมเกิดเป็นปัญหาจนเป็นไปในลักษณะมลภาวะ ย่อมจะส่งผลดีให้แหล่งท่องเที่ยวเกิดสภาพเสื่อมโทรม ลดคุณค่า และลดความประทับใจต่อนักท่องเที่ยว ดังนั้น ตัวแปรที่ใช้ในการประเมินสภาพแวดล้อม อาจประกอบด้วย การสูญเสียลักษณะเด่น ความเสื่อมโทรม ความสกปรก (นิศานาจ ปัญญาโย. 2549 : สัมภาษณ์)

นอกจากนี้ความเป็นที่รู้จักแพร่หลายของแหล่งท่องเที่ยว กลุ่มนักท่องเที่ยวโดยทั่วไปในปัจจุบัน ซึ่งได้จากการออกแบบสอบถามนักท่องเที่ยว ธุรกิจท่องเที่ยว และวัดจากจำนวนนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวมองว่าวัดถ้ำเอราวัณเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีความเหมาะสม เพราะแวดล้อมไปด้วยธรรมชาติที่สงบร่มเย็น และเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมได้ดียิ่ง (บรรพต นาดสุรณ. 2549 : สัมภาษณ์)

ในขณะที่เดียวกันก็ได้มีผู้แสดงความคิดเห็นด้านแหล่งท่องเที่ยววัดถ้ำเอราวัณไว้ว่า วัดถ้ำเอราวัณมีคุณค่าที่เหมาะสมในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพราะสามารถสร้างความสนใจและดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้าไปเยือนได้ ลักษณะคุณค่าเหล่านี้ ได้แก่ ความเป็นมา ความสำคัญของสถานที่ท่องเที่ยว สุนทรียภาพ ความสวยงาม ลักษณะเด่นในตัวเอง ความเก่าแก่ทางประวัติศาสตร์ที่ทรงคุณค่าของโบราณสถาน และกิจกรรมเสริมในแหล่งท่องเที่ยว (พิชญากรณ์ เทียงธรรม. 2549 : สัมภาษณ์)

วิเคราะห์ศักยภาพด้านการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติวัดถ้ำสุวรรณคูหา

วิเคราะห์การจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติวัดถ้ำสุวรรณคูหา ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวจากเอกสารงานวิจัย และจากการสัมภาษณ์กลุ่มนักท่องเที่ยว ผู้นำท้องถิ่น ผู้รู้ในท้องถิ่น และผู้นำในการจัดการ โดยแบ่งข้อมูลออกเป็น 5 ประเด็นการวิเคราะห์ ดังนี้

1. วิเคราะห์ด้านการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ
2. วิเคราะห์ด้านรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ
3. วิเคราะห์ด้านการต้อนรับนักท่องเที่ยว
4. วิเคราะห์ด้านที่พักและสิ่งอำนวยความสะดวก
5. วิเคราะห์ด้านแหล่งท่องเที่ยว

1. วิเคราะห์ด้านการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติวัดถ้ำสุวรรณคูหา

จากการสัมภาษณ์ผู้นำในท้องถิ่น พระสงฆ์ และบุคลากรที่เกี่ยวข้องในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมวัดถ้ำเอราวัณ พบว่ายังไม่มีระบบการบริหารจัดการที่เป็นแนวทางชัดเจน เนื่องจากยังไม่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐบาลอย่างเป็นทางการ และขาดงบประมาณในการจัดการ ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นการบริหารจัดการกันเองภายในวัด และชุมชนเป็นวัดถ้ำโบราณเก่าแก่ที่มีถ้ำเป็นทั้งอุโบสถและพระวิหารประจำวัด สำหรับหน่วยงานทางราชการมีส่วนช่วยในการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว ทางสื่อต่างๆ อาทิ แผ่นพับประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว การให้ข้อมูลการท่องเที่ยววัดถ้ำเอราวัณผ่านเว็บไซต์ประชาสัมพันธ์ของจังหวัดเท่านั้น (ทองใส สีหอม. 2549 : สัมภาษณ์)

ในด้านการจัดการท่องเที่ยววัดถ้ำสุวรรณคูหาในปัจจุบันมีชุมชนบ้านคูหาพัฒนา ร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลนาสี และเทศบาลอำเภอสุวรรณคูหาช่วยกันจัดสร้างเส้นทางคอนกรีตเข้าวัดเพื่ออำนวยความสะดวกและรองรับนักท่องเที่ยวในเทศกาลประเพณีบุญข้าวจี่กัณฑ์ และได้ร่วมกันจัดทำแผ่นป้ายคำแปลขนาดใหญ่ของหลักศิลาจารึกทั้งสองหลักด้วยแผ่นเหล็กไว้อย่างเด่นชัดบริเวณทางขึ้นพระอุโบสถ โดยประชาชนและหน่วยงานทางราชการมีส่วนร่วม พร้อมด้วยการจัดทำแผ่นป้ายแผนที่แหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดหนองบัวลำภูติดไว้บริเวณทางเข้าวัดถ้ำเพื่อให้นักท่องเที่ยวที่สนใจได้อ่าน (ดาวเรือง มณีโรจน์. 2549 : สัมภาษณ์)

นอกจากนี้ชุมชนและหน่วยงานทางราชการช่วยกันอนุรักษ์โบราณวัตถุสถานภายในบริเวณถ้ำไว้ในสภาพที่สมบูรณ์ไม่มีการตกแต่งหรือบูรณะปฏิสังขรณ์แต่อย่างใด เช่น พระพุทธรูปหลวงพ่อบุญไชยเชษฐาธิราช พระธาตุที่หักพัง หลักศิลาจารึกทั้ง 2 หลักเป็นต้น (เลื่อม บัวแก้ว. 2549 : สัมภาษณ์)

สำหรับภายในบริเวณวัด ปัจจุบันไม่มีร้านค้าไว้คอยบริการแก่นักท่องเที่ยว ไม่มีไกด์นำเที่ยวเมื่อนักท่องเที่ยวไปถึงจะต้องสอบถามกับผู้ที่เดินผ่านไปมาถึงแหล่งท่องเที่ยวภายในวัดถ้าห้องน้ำไม่เพียงพอและยังอยู่ไกลทำให้นักท่องเที่ยวไม่ค่อยจะเดินทางไปใช้ จึงอยากให้หน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเข้ามาดูแล เพราะชุมชน และทางวัดไม่มีงบประมาณ และความรู้ในการจัดการที่ดีพอ (ทองดี สุทธิชัย. 2549 : สัมภาษณ์)

ทั้งนี้ยังมีผู้แสดงความคิดเห็นว่าเมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางเข้าไปชมภายในถ้ำเล็กถ้ำน้อยภายในวัดถ้ำสุวรรณคูหา ทางวัดควรจะต้องเตรียมไฟฟ้าหรือเทียนให้นักท่องเที่ยว เพราะนักท่องเที่ยวบางคนไม่รู้ ก่อให้เกิดความไม่สะดวกและอาจเกิดอันตรายได้ในจุดนี้เองที่ทำให้นักท่องเที่ยวไม่ค่อยเดินทางเข้าไปชมภายในถ้ำเล็กซึ่งมีมากมายภายในวัดถ้ำสุวรรณคูหา (ประหยัด อินแปลง. 2549 : สัมภาษณ์)

สรุปการวิเคราะห์ด้านการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนวัดถ้ำสุวรรณคูหา ผู้วิจัยสรุปได้ว่า การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนของวัดถ้ำสุวรรณคูหาจะมีนักท่องเที่ยวมาเที่ยวมากเฉพาะมีเทศกาลประจำปีเท่านั้น การจัดการการท่องเที่ยวภายในวัดยังไม่มีรูปแบบที่แน่นอนเนื่องจากชุมชนที่อยู่ใกล้วัดถ้ำเป็นชุมชนขนาดเล็กประชาชนส่วนมากประกอบอาชีพในการทำไร่ ทำนา ไม่มีเวลามาดูแลรักษาวัด เพื่อคอยต้อนรับนักท่องเที่ยว และหน่วยงานทางราชการก็จะยื่นมือเข้ามาดูแลเฉพาะเทศกาลประจำปีเช่นกัน

2. วิเคราะห์ด้านรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ วัดถ้ำสุวรรณคูหา

ในด้านรูปแบบการจัดการท่องเที่ยววัดถ้ำสุวรรณคูหาในปัจจุบันมีชุมชนบ้านคูหาพัฒนาร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลนาสี และเทศบาลอำเภอสุวรรณคูหาช่วยกันจัดสร้างเส้นทางคอนกรีตเข้าวัดเพื่ออำนวยความสะดวกและรองรับนักท่องเที่ยวในเทศกาลประเพณีบุญข้าวเจี๋ยกัษ และได้ร่วมกันจัดทำแผ่นป้ายคำแปลขนาดใหญ่ของหลักศิลาจารึกทั้งสองหลักด้วยแผ่นเหล็ก ไว้อย่างเด่นชัดบริเวณทางขึ้นพระอุโบสถ โดยประชาชนและหน่วยงานทางราชการมีส่วนร่วม พร้อมด้วย การจัดทำแผ่นป้ายแผนที่แหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดหนองบัวลำภูติดไว้บริเวณทางเข้าวัดถ้ำเพื่อให้ นักเที่ยวที่สนใจได้อ่าน นอกจากนี้ชุมชนและหน่วยงานทางราชการช่วยกันอนุรักษ์โบราณวัตถุสถานภายในบริเวณถ้ำไว้ในสภาพที่สมบูรณ์ไม่มีการตกแต่งหรือบูรณะปฏิสังขรณ์แต่อย่างใด เช่น พระพุทธรูป หลวงพ่อพระไชยเชษฐาธิราช พระธาตุที่หักพัง หลักศิลาจารึกทั้ง 2 หลัก เป็นต้น (ลับ จำปีโชติ. 2549 : สัมภาษณ์)

3. วิเคราะห์ ด้านการต้อนรับนักท่องเที่ยววัดถ้ำสุวรรณคูหา

ผลการวิเคราะห์ พบว่าวัดถ้ำสุวรรณคูหายังไม่มีรูปแบบ และแนวทางในการจัดการต้อนรับนักท่องเที่ยวอย่างเป็นทางการ เนื่องจากขาดความรู้ ประสบการณ์ และบุคลากรในการต้อนรับ และให้บริการนักท่องเที่ยว ปัจจุบันนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยววัดถ้ำสุวรรณคูหาจะดูแลตัวเอง โดยการเดินเที่ยวชมเองตามลำพัง

4. วิเคราะห์ด้านที่พักและสิ่งอำนวยความสะดวก

ในด้านการวิเคราะห์ด้านที่พักและสิ่งอำนวยความสะดวกวัดถ้ำสุวรรณคูหา ควรคำนึงถึงการบริการเรื่องของสิ่งอำนวยความสะดวกในด้านต่าง ๆ ประกอบด้วย

สภาพการเข้าถึง ควรพัฒนาสภาพการคมนาคมไปสู่แหล่งท่องเที่ยวให้มีความสะดวกสบาย เหมาะต่อการเดินทางท่องเที่ยว ลักษณะการเดินทาง และสภาพถนน เรื่องสิ่งอำนวยความสะดวก ควรมีสิ่งบริการขั้นพื้นฐานต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการท่องเที่ยว และระบบสาธารณูปการ ซึ่งมีอยู่ในแหล่งท่องเที่ยว ที่นักท่องเที่ยวสามารถจะใช้ได้อย่างสะดวกสบายมากน้อยเพียงใด เช่น ที่พักแรม ร้านอาหารและเครื่องดื่ม สถานบริการอื่น ๆ ระบบไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ สถานรักษาพยาบาล สถานีตำรวจ หรือระบบรักษาความปลอดภัย เป็นต้น (บันยันทน์ นาวา, 2549 : สัมภาษณ์)

จากการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการท่องเที่ยววัดถ้ำสุวรรณคูหา ผู้วิจัยสามารถสรุปข้อคิดเห็นด้านที่พักและสิ่งอำนวยความสะดวกได้ดังนี้ ด้านสำหรับสิ่งอำนวยความสะดวกด้านที่พักแรม ควรจัดให้มีการอบรมชาวบ้านในท้องถิ่นในกรณีที่ต้องเปิดรับนักท่องเที่ยวในรูปแบบโฮมสเตย์ และควรจัดสิ่งอำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยวให้เหมาะสม อีกทั้งควรมีการสำรวจที่พักแรมใกล้เคียง แล้วทำการประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวได้ทราบ ซึ่งที่พักแรมที่เสนอขายให้นักท่องเที่ยวควรมีมาตรฐาน มีสิ่งอำนวยความสะดวกที่พร้อมเพรียง ปลอดภัยต่อชีวิต และทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว (พรม กัณฑ์, 2549 : สัมภาษณ์)

สำหรับมุมมองด้านสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน อยากให้รัฐเข้ามาพัฒนา และเป็นผู้ให้บริการ อาทิ ไฟฟ้า น้ำประปา โทรศัพท์ และการสาธารณสุขควรมีไว้รองรับนักท่องเที่ยวอย่างเพียงพอ (คำบ่อ ประภาวิชา, 2549 : สัมภาษณ์)

ส่วนด้านสาธารณูปโภคระดับสูง ควรมีการจัดการเรื่องร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก ศูนย์บริการข้อมูลทางการท่องเที่ยวของชุมชน และสถานที่จอดรถ ควรมีการจัดขอบเขตให้เหมาะสม ทั้งนี้ควรจะต้องดูแลเรื่องการจัดการที่เหมาะสมอย่างต่อเนื่อง อาทิเช่น ร้านอาหาร ควรมีการตรวจสอบคุณภาพอาหารให้ถูกต้องตามสุขลักษณะ คือ สะอาด อร่อย ราคาไม่แพง (สุภาพ โสตา, 2549 : สัมภาษณ์)

5. วิเคราะห์ด้านแหล่งท่องเที่ยววัดถ้ำสุวรรณคูหา

จากการวิเคราะห์ด้านแหล่งท่องเที่ยววัดถ้ำสุวรรณคูหา ผู้วิจัยพบว่าภายในวัดถ้ำสุวรรณคูหา มีความสวยงามมีโบราณวัตถุ และพระพุทธรูปปางนั่งสมาธิปูนปั้น สร้างในสมัยพระไชยเชษฐาธิราชแห่งเมืองเวียงจันทน์ประดิษฐานอยู่ในถ้ำ ภายในบริเวณวัดประกอบไปด้วยศาลาการเปรียญ 1 หลังบรรจุคนได้ 200 คน กุฏิวัด จำนวน 4 หลัง บริเวณโดยรอบเป็นป่าไม้ซึ่งอุดมสมบูรณ์ไปด้วยสัตว์ป่านานาชนิด บริเวณโดยรอบเงียบสงบ เหมาะแก่การบำเพ็ญภาวนา มีโบราณวัตถุสถานที่สำคัญ ประกอบไปด้วย พระประธานรูปนาคปรก 7 เศียร หน้าตักกว้าง 2.30 เมตร สูง 3.15 เมตร ปางสมาธิเป็นศิลปะสมัยล้านช้างสร้างด้วยปูนทราย เรียกว่า หลวงพ่อพระไชยเชษฐาธิราช เป็นพระพุทธรูปที่ศักดิ์สิทธิ์ของชาวอำเภอสุวรรณคูหา ส่วนบริเวณโดยรอบวัดถ้ำก็มีพระพุทธรูปปางต่าง ๆ เรียงรายอยู่โดยรอบซึ่งพระพุทธรูปเหล่านี้ญาติโยมได้นำมาถวายเพื่อเป็นกุศลไม่ได้เกิดขึ้นมาพร้อมกันกับวัดถ้ำ และยังมีพระธาตุเก่าแก่ที่มีมาพร้อมกันกับหลวงพ่อพระไชยเชษฐาธิราช

ทั้งนี้ผู้แสดงความความคิดเห็นด้านแหล่งท่องเที่ยววัดถ้ำสุวรรณคูหาไว้ว่า อยากให้มีการให้ความรู้เรื่องสิ่งรอบตัวของแหล่งท่องเที่ยว ที่รวมถึงแต่สภาพทางภูมิศาสตร์ ระบบนิเวศ และสภาพอื่น ๆ เช่น สภาพทางกายภาพ สภาพอากาศ ให้แก่นักท่องเที่ยว ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ทั้งในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวเอง และบริเวณข้างเคียง หากสภาพแวดล้อมเกิดเป็นปัญหาจนเป็นไปในลักษณะมลภาวะ ย่อมจะส่งผลดีให้แหล่งท่องเที่ยวเกิดสภาพเสื่อมโทรม ลดคุณค่า และลดความประทับใจต่อนักท่องเที่ยว ดังนั้น ตัวแปรที่ใช้ในการประเมินสภาพแวดล้อม อาจประกอบด้วย การสูญเสียลักษณะเด่น ความเสื่อมโทรม ความสกปรก (สุพิน คำพรม. 2549 : สัมภาษณ์)

นอกจากนี้ความเป็นที่รู้จักแพร่หลายของแหล่งท่องเที่ยว กลุ่มนักท่องเที่ยวโดยทั่วไปในปัจจุบัน ซึ่งได้จากการออกแบบสอบถามนักท่องเที่ยว ธุรกิจท่องเที่ยว และวัดจากจำนวนนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวมองว่าวัดถ้ำเอราวัณเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีความเหมาะสม เพราะแวดล้อมไปด้วยธรรมชาติที่สงบร่มเย็น และเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมได้ดียิ่ง (คะนอง ลีฝ่าย. 2549 : สัมภาษณ์)

ในขณะที่เดียวกันก็ได้มีผู้แสดงความความคิดเห็นด้านแหล่งท่องเที่ยววัดถ้ำสุวรรณคูหาไว้ว่า วัดถ้ำสุวรรณคูหา มีคุณค่าเหมาะสมในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพราะสามารถสร้างความสนใจและดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้าไปเยือนได้ ลักษณะคุณค่าเหล่านี้ ได้แก่ ความเป็นมา ความสำคัญของสถานที่ท่องเที่ยว สุนทรียภาพ ความสวยงาม ลักษณะเด่นในตัว ความเก่าแก่ทางประวัติศาสตร์ที่ทรงคุณค่าของโบราณสถาน และกิจกรรมเสริมในแหล่งท่องเที่ยว (วิชัย ทองมา. 2549 : สัมภาษณ์)

วิเคราะห์ศักยภาพด้านการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติวัดถ้ำกลองเพล

จากการวิเคราะห์การจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติวัดถ้ำกลองเพล ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวจากเอกสารงานวิจัย และจากการสัมภาษณ์ กลุ่มนักท่องเที่ยว ผู้นำท้องถิ่น ผู้รู้ในท้องถิ่น และผู้นำในการจัดการ โดยแบ่งข้อมูลออกเป็น 5 ประเด็นการวิเคราะห์ ดังนี้

1. วิเคราะห์ด้านการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ
2. วิเคราะห์ด้านรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ
3. วิเคราะห์ ด้านการต้อนรับนักท่องเที่ยว
4. วิเคราะห์ด้านที่พักและสิ่งอำนวยความสะดวก
5. วิเคราะห์ด้านแหล่งท่องเที่ยว

1. วิเคราะห์ด้านการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติวัดถ้ำกลองเพล

จากการศึกษา และวิเคราะห์ด้านการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ วัดถ้ำกลองเพล จากการสัมภาษณ์ผู้นำในท้องถิ่น พระสงฆ์ และบุคลากรที่เกี่ยวข้องในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมวัดถ้ำกลองเพล พบว่าวัดถ้ำกลองเพลเป็นวัดที่มีพระวิปัสสนาที่มีชื่อเสียงของภาคอีสานคือหลวงปู่ขาว อนาลโย และเป็นวัดที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชพร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ เคยเสด็จเป็นองค์ประธานพระราชทานเพลิงศพ หลวงปู่ขาว อนาลโย จึงทำให้ได้รับงบประมาณพัฒนาจังหวัดสร้างถนนลาดยางเข้าสู่ภายในบริเวณวัดและแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ที่อยู่ภายในบริเวณวัดทำให้นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเที่ยวสามารถขับรถวิ่งตามถนนสายต่าง ๆ ชมความงามภายในวัดถ้ำกลองเพลได้อย่างสะดวกสบายและใช้เวลาไม่มากนักยกเว้นผู้ที่จะเดินเท้าเที่ยวให้รอบๆบริเวณวัดต้องใช้เวลาานพอสมควร

สำหรับชุมชนในหมู่บ้านวัดถ้ำกลองเพลร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลโนนทัน มีการจัดทำป้ายทางเข้าวัด ใว้อย่างชัดเจนและป้ายแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ภายในวัด เนื่องจากวัดมีเนื้อที่เป็นบริเวณกว้าง ทั้งนี้ชุมชนยังร่วมกันสร้างถนนลูกรังรอบ ๆ บริเวณวัดเพื่อทำให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางมาเที่ยวให้ทั่วถึงบริเวณวัดได้อย่างไม่ลำบาก และยังได้ร่วมกับหน่วยงานทางราชการร่วมกันจัดสร้างรูปปั้นเหมือนหลวงปู่ขาว อนาลโย ตั้งอยู่ริมถนนสายอุดร-เลย ปากทางเข้าวัดใว้อย่างเด่นชัด เพื่อให้ผู้คนที่ผ่านไปมาได้เคารพกราบไหว้บูชา (สันติ คำภาค, 2549 : สัมภาษณ์)

ด้านการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมยังไม่มีระบบการบริหารจัดการที่เป็นแนวทางชัดเจน ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นการบริหารจัดการกันเองภายในวัด โดยมีเจ้าอาวาสเป็นผู้ดูแล ส่วนชุมชนในตำบลยังมีส่วนร่วมในการจัดการน้อย หน้าที่ส่วนใหญ่ของชุมชนคือมีส่วนเข้าพัฒนาวัด ทำความ

สะอาดบริเวณโดยรอบ ดูแลรักษาความปลอดภัยให้กับทางวัด ส่วนเรื่องการจัดการท่องเที่ยว การบูรณะวัด เป็นหน้าที่ของทางวัดเพียงอย่างเดียว (ดำรง เอกสัตย์. 2549 : สัมภาษณ์)

ด้านเจ้าพนักงานส่งเสริมการท่องเที่ยวของทางตำบล กล่าวว่า การจัดการท่องเที่ยวของทางวัดถ้าตกลงแตกต่างจากเมื่อก่อน ที่ชาวบ้านจะมีบทบาทร่วมในการพัฒนาวัด และดูแลการท่องเที่ยวโดยเฉพาะในช่วงเทศกาล วันสำคัญ แต่ในปัจจุบันนี้ชาวบ้านแทบจะไม่มีบทบาทร่วมในการจัดการกับทางวัดเลย ซึ่งงานทั้งหมดจะมีเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และฆราวาสเป็นผู้ดูแล ส่วนใหญ่ชาวบ้านจะมีส่วนช่วยในการสนับสนุนเฉพาะในช่วงที่มีงานบุญประเพณีเท่านั้น (ไอลดา ชันธธา. 2549 : สัมภาษณ์)

ทางด้านความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวของวัดถ้าตกลงแตกต่างนั้น ส่วนใหญ่เสนอความคิดเห็นที่ตรงกันว่า การจัดการท่องเที่ยววัดถ้าตกลงแตกต่างยังไม่มีการจัดการที่เป็นระบบเหมาะสม เนื่องจากทางวัดมีการจัดการกันเองไม่มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาดูแล ทำให้ระบบการจัดการไม่ดี นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวต้องพึ่งตัวเองอย่างมาก ไม่มีมีคฤุเทศก์ท้องถิ่นในการบริการให้ข้อมูลเกี่ยวกับวัด นักท่องเที่ยวต้องเดินชมเอง ยิ่งถ้าเป็นในช่วงเทศกาลจะมีนักท่องเที่ยวมานับแสนคนเหมือนหลวงปู่ขาว อนาลโย เป็นจำนวนมาก ทำให้เกิดความสกปรก ห้างน้ำไม่เพียงพอ ซึ่งถือว่าเป็นปัญหาเกี่ยวกับวัดถ้าตกลงแตกต่าง ซึ่งหากมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาช่วยในการดูแลรักษา และจัดให้เกิดระบบการท่องเที่ยวที่ดี ก็จะเป็นสิ่งที่ดีมาก (กาญจนา ชันดิยุ. 2549 : สัมภาษณ์)

ในส่วนที่ทางวัดและชุมชนอยากพัฒนา ได้แก่ การสนับสนุนในด้านการจัดการ การวางแผนงานอย่างเป็นระบบ การสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องของคนในชุมชนในการทำธุรกิจ โสภณคดี งบประมาณในการจัดการการบริหารงานเบื้องต้น การจัดการด้านสาธารณูปโภคที่ได้มาตรฐานระดับสากล และการประสานงานกับองค์กรภาคีต่าง ๆ (ดำรง เอกสัตย์. 2549 : สัมภาษณ์)

2. วิเคราะห์ด้านรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติวัดถ้าตกลงแตกต่าง พบว่า ในด้านรูปแบบการจัดการท่องเที่ยววัดถ้าตกลงแตกต่าง ในปัจจุบันมีชุมชนบ้านวัดถ้าตกลงแตกต่างยังไม่มีส่วนร่วมในการจัดรูปแบบการท่องเที่ยวให้กับทางวัด ทั้งนี้เองทางวัดก็ยังไม่มีการจัดการท่องเที่ยวมีเพียงแต่บริการขั้นพื้นฐานให้กับนักท่องเที่ยว ส่วนใหญ่นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวจะเดินชมกันเอง โดยทางวัดไม่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยว (จำลอง สายจันดี. 2549 : สัมภาษณ์)

แต่อย่างไรก็ตาม วัดถ้าตกลงแตกต่าง ก็ถือเป็นอุทยานแห่งธรรมะของชาวจังหวัดหนองบัวลำภู และประชาชนทั่วประเทศเป็นแหล่งที่มีชื่อเสียงของจังหวัดหนองบัวลำภู มีวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่ามีงานประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน ผู้คนมีจิตใจดีงาม เป็นมิตรกับทุกคนและพร้อม

ต้อนรับแขกที่มาเยือนด้วยความยินดี ชุมชนจึงร่วมใจกันก่อตั้งโฮสเทลขึ้นมา ด้วยความร่วมมือกันทุกองค์กรทุกฝ่าย แบบสหวิชาชีพ เหตุผลที่ชาวบ้านร่วมใจกันทำโครงการที่พักสัมผัสนวัฒนธรรมชนบทขึ้นนั้น เพื่อเป็นการเผยแพร่วัฒนธรรมอันดีงามของชุมชน เพื่อเป็นการสร้างรายได้เสริมให้กับเกษตรกรและชุมชน เพื่อเป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชนบทให้ดีขึ้น เป็นการสร้างกิจกรรมการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญ เป็นการสร้างแหล่งท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นและเพิ่มศักยภาพของชุมชนให้เข้มแข็งมากยิ่งขึ้นดังนั้นจะเห็นได้จากโครงการสัมผัสนวัฒนธรรมชนบทบ้านถ้ำกลองเพล (สันติ คำภาค. 2549 : สัมภาษณ์)

นอกจากนี้ชุมชนแห่งนี้ยังมีวิถีชีวิตภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่ธำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมประเพณี อาทิประเพณีการทำบุญเบิกบ้าน งานประเพณีวันปีใหม่วัดบ้านถ้ำกลองเพล ซึ่งเป็นงานที่แสดงถึงวัฒนธรรมของคนในถิ่นในรูปแบบของขบวนแห่ที่สวยงาม ทั้งนี้ชุมชนยังมีการส่งเสริมอาชีพให้แก่คนในท้องถิ่นโดยการจัดตั้งกลุ่มอาชีพขึ้นเพื่อผลิตสินค้าทางการท่องเที่ยวไว้บริการ และจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว อาทิการจัดตั้งกลุ่มหัตถกรรมพื้นบ้าน การทอผ้า การจักสาน กลุ่มปลูกหม่อนเลี้ยงไหม กลุ่มสมุนไพร นวดแผนโบราณ กลุ่มวัฒนธรรมท้องถิ่นของผู้สูงอายุในชุมชน และกลุ่มเยาวชน กลุ่มบริการนำเที่ยวโดยใช้พาหนะทางการเกษตร เช่น รถอีแต๋น กลุ่มมัคคุเทศก์นำเที่ยวบริการลูกค้า กลุ่มให้บริการบ้านพัก (วิริยะ เวฬุวนารักษ์. 2549 : สัมภาษณ์)

สำหรับรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวภายในวัดถ้ำ ชุมชนร่วมกันจัดสร้างห้องน้ำไว้บริการนักท่องเที่ยวอย่างเพียงพอ และไม่มีการเก็บค่าบริการในการเข้าชม แต่ทั้งนี้ ชุมชนจัดทำคู่มือไว้ตามแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ เช่น อุโบสถถ้ำหิน พิพิธภัณฑวัตถุหินขี้ผึ้ง หลวงปู่ขาว อนาลโย และพิพิธภัณฑวัตถุหลวงปู่ขาวอนาลโย (สมพงษ์ ศรีปิตดา. 2549 : สัมภาษณ์)

นอกเหนือจากนี้ชุมชนและองค์การบริหารส่วนตำบลร่วมกันจัดทำเอกสารเผยแพร่แหล่งท่องเที่ยวของวัดถ้ำกลองเพล และร่วมกันจัดทำป้ายประวัติความเป็นมาของวัดถ้ำ และป้ายแผนที่แหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดหนองบัวลำภู ติดไว้ตามแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ภายในบริเวณวัด โดยได้รับการสนับสนุนจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ทั้งยังจัดอบรมมัคคุเทศก์น้อย โดยมีบุตรหลานที่เป็นนักเรียนในชุมชนสามารถเป็นไกด์นำเที่ยวแก่นักท่องเที่ยวที่เป็นหมู่คณะหรือนักท่องเที่ยวที่มาเป็นกลุ่มเล็กได้อย่างคล่องแคล่ว และสนุกสนาน (วิษณุ จันเครือ. 2549 : สัมภาษณ์)

แผนงานงบประมาณที่ขอสนับสนุนในการจัดทำที่พักสำหรับนักท่องเที่ยว มีรายละเอียด ดังตาราง 3

ตาราง 3 แผนงานโฮมสเตย์ บ้านถ้ำกลองเพล

แผนงานโครงการ	วัตถุประสงค์	งบประมาณ	ผู้รับผิดชอบ	ระยะเวลา
แผนสร้างการเข้าใจ	เพื่อสร้างความเข้าใจในการทำกิจกรรมของคนในชุมชนเรื่องธุรกิจ HOME STAY	3 ปีๆละ3ครั้ง 10,000 x 3 x 9 = 270,000 บาท	คณะกรรมการ สตรีเกษตร	กรกฎาคม 2549 ถึง 30 มิถุนายน 2552
การศึกษาดูงาน	เพื่อสร้างความเข้าใจในการทำกิจกรรมของคนในชุมชนเรื่องธุรกิจ HOME STAY	3 ปี ๆ ละ1ครั้ง 10,000 x 3 = 300,000 บาท	คณะกรรมการ สตรีเกษตร	1 กรกฎาคม ถึง 30 มิถุนายน 2552

สรุป วัดถ้ำกลองเพลเป็นวัดที่มีชื่อเสียงของเจจือจารย์ชื่อดังของภาคอีสาน คือ หลวงปู่ขาว อนาลโย เป็นพระวิปัสสนาสายพระอาจารย์หลวงปู่ฝั้น ฐริทัตตะเถระ ทำให้นักท่องเที่ยวทั้งไทยและชาวต่างประเทศเดินทางมาแวะเยี่ยมชมเป็นประจำทุกวัน นอกจากนี้ชุมชนสามารถจัดการท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพและเข้มแข็ง

3. วิเคราะห์ ด้านการต้อนรับนักท่องเที่ยววัดถ้ำกลองเพล

ผลการวิเคราะห์ พบว่าวัดถ้ำกลองเพลยังไม่มีรูปแบบ และแนวทางในการจัดการต้อนรับนักท่องเที่ยวอย่างเป็นทางการ เนื่องจากขาดความรู้ ประสบการณ์ และบุคลากรในการต้อนรับ และให้บริการนักท่องเที่ยว ปัจจุบันนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยววัดถ้ำเอราวัณจะดูแลตัวเอง โดยการเดินเที่ยวชมเองตามลำพัง (จันทน์ คำภาค. 2549 : สัมภาษณ์)

ทั้งนี้ชาวบ้านต่างก็ได้เล็งเห็นความสำคัญของการต้อนรับนักท่องเที่ยว โดยพยายามจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อสร้างมิตรไมตรีกับทุกคนที่มาเยือน และพร้อมต้อนรับแขกที่มาเยือนด้วยความยินดี ชุมชนจึงร่วมใจกันก่อตั้งโฮสเทลขึ้นมา ด้วยความร่วมมือกันทุกองค์กร ทุกฝ่าย แบบสหวิชาชีพ เหตุผลที่ชาวบ้านร่วมใจกันทำโครงการที่พักสัมผัสวัฒนธรรมชนบทขึ้นนั้น เพื่อเป็นการเผยแพร่วัฒนธรรมอันดีงามของชุมชน เพื่อเป็นการสร้างรายได้เสริมให้กับเกษตรกรและชุมชน เพื่อเป็นการ

ยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชนบทให้ดีขึ้น เป็นการสร้างกิจกรรมการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เป็นปัจจัยสำคัญ เป็นการสร้างแหล่งท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นและเพิ่มศักยภาพของชุมชนให้เข้มแข็งมากยิ่งขึ้นดังนั้นจะเห็นได้จากโครงการสัมผัสวัฒนธรรมชนบทบ้านถ้ำกลองเพล (สุพรรณ อินธิแสน, 2549 : สัมภาษณ์)

4. วิเคราะห์ด้านที่พักและสิ่งอำนวยความสะดวก

ในด้านการวิเคราะห์ด้านที่พักและสิ่งอำนวยความสะดวกวัดถ้ำกลองเพลควรคำนึงถึงการบริการเรื่องของสิ่งอำนวยความสะดวกในด้านต่าง ๆ ประกอบด้วย

สภาพการเข้าถึง พบว่าสภาพการคมนาคมไปสู่แหล่งวัดถ้ำกลองเพลมีความสะดวกสบาย เหมาะต่อการเดินทางท่องเที่ยว ลักษณะการเดินทาง และสภาพถนน สิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการท่องเที่ยวมีลักษณะที่เหมาะสม ทั้งนี้ยังขาดระบบสาธารณูปการในแหล่งท่องเที่ยวบางจุด เช่น ห้องน้ำที่ต้องได้รับการปรับปรุง (ทวิ จันทราเทศ, 2549 : สัมภาษณ์)

จากการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการท่องเที่ยววัดถ้ำกลองเพล ผู้วิจัยสามารถสรุปข้อคิดเห็นด้านที่พักและสิ่งอำนวยความสะดวกได้ดังนี้ ด้านสำหรับสิ่งอำนวยความสะดวกด้านที่พักแรม ปัจจุบันมีการอบรมชาวบ้านในท้องถิ่นในกรณีที่ต้องเปิดรับนักท่องเที่ยวในรูปแบบโฮมสเตย์ โดยให้ชาวบ้านมีความรู้เรื่องการท่องเที่ยวและรูปแบบการจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยวให้เหมาะสม อีกทั้งยังมีการสำรวจที่พักแรมใกล้เคียง แล้วทำการประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวได้ทราบ ซึ่งที่พักแรมที่เสนอขายให้นักท่องเที่ยวควรมีมาตรฐาน มีสิ่งอำนวยความสะดวกที่พร้อมเพียง ปลอดภัยต่อชีวิต และทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว (เป็งศูนย์ บุญพิลา, 2549 : สัมภาษณ์)

สำหรับมุมมองด้านสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน ภาครัฐเข้ามาพัฒนา และเป็นผู้ให้บริการ อาทิ ไฟฟ้า น้ำประปา โทรศัพท์ และการสาธารณสุขควรมีไว้รองรับนักท่องเที่ยวอย่างเพียงพอ (ฉวี จันทราเทศ, 2549 : สัมภาษณ์)

ส่วนด้านสาธารณูปโภคระดับสูง ควรมีการจัดการเรื่องร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก ศูนย์บริการข้อมูลทางการท่องเที่ยวของชุมชน และสถานที่จอดรถ ควรมีการจัดขอบเขตให้เหมาะสม ทั้งนี้ควรจะต้องดูแลเรื่องการจัดการที่เหมาะสมอย่างต่อเนื่อง อาทิเช่น ร้านอาหาร ควรมีการตรวจสอบคุณภาพอาหารให้ถูกต้องตามสุขลักษณะ คือ สะอาด อร่อย ราคาไม่แพง (สุพรรณ เจิมแท้, 2549 : สัมภาษณ์)

สำหรับสิ่งอำนวยความสะดวกในพื้นที่บริเวณวัดถ้ำกลองเพล ประกอบด้วย สถานีตำรวจ ระยะห่าง 1 กิโลเมตร สถานีอนามัยบ้านหนองบัวเหนือ ระยะห่าง 2 กิโลเมตร ไปรษณีย์บ้านหนองบัวเหนือ ระยะห่าง 2 กิโลเมตร บริการเงินสด ATM อำเภอหนองวัวซอ ระยะห่าง 6 กิโลเมตร สถานีขนส่งผู้โดยสารจังหวัดหนองบัวลำภู ระยะทาง 12 กิโลเมตร สถานีขนส่งผู้โดยสารจังหวัดอุดรธานี ระยะทาง 30 กิโลเมตร ท่าอากาศยานจังหวัดอุดรธานี ระยะทาง 30 กิโลเมตร (ดำรง เอกสัจย์. 2549 : สัมภาษณ์)

5. วิเคราะห์ด้านแหล่งท่องเที่ยววัดถ้ำสุวรรณคูหา

จากการวิเคราะห์ด้านแหล่งท่องเที่ยววัดถ้ำกลองเพล ผู้วิจัยพบว่าภายในมีโบราณสถาน วัตถุและสิ่งแวดล้อมของวัดถ้ำกลองเพลจำนวนมาก อาทิ พบพระพุทธรูปบั้นตรนิมิตเป็นพระพุทธรูปปางลีลาประทับบนก้อนหินตั้งอยู่ใกล้ ๆ กับศาลาที่ประดิษฐานรูปหุ่นขี้ผึ้งหลวงปู่ขาว อนาลโย เพื่ออุทิศถวาย โดยมีพระอาจารย์ฝั้น อาจาโร มาเป็นประธานในพิธีเมื่อปี พ.ศ. 2511 (จำลอง ศรีลาวงค์. 2549 : สัมภาษณ์)

นอกจากนี้ยังมีพระอุโบสถวัดถ้ำกลองเพล ซึ่งทางด้านหน้าวัดถ้ำกลองเพลเป็นที่ตั้งของพระอุโบสถซึ่งมีรูปแบบลักษณะที่แปลกไปกว่าพระอุโบสถของที่อื่น ๆ คือ มีผนังอุโบสถเป็นหินผา ทั้ง 2 ด้านมองดูคล้าย ๆ กับถ้ำ และสิ่งที่น่าสนใจภายในถ้ำพระอุโบสถคือ กลองโบราณ 2 หน้า ขนาดใหญ่ (ทัศนัย ดาลาด. 2549 : สัมภาษณ์)

ระหว่างทางเดินเท้าจะพบพระปฏิมาปางปฐมเทศนา และปางไสยาสน์ บริเวณถ้ำผาบึงยังมีถ้ำเกสโล ถ้ำศรีวิไล และถ้ำเล็กถ้ำน้อยตามหน้าผา ซึ่งเหมาะแก่การบำเพ็ญภาวนาเป็นอย่างมาก ต่อจากทางแยกดังกล่าวไปตามถนนสายหลักจะผ่านป่าสักบริเวณกว้าง ต่อมาจะผ่านโค้งเสื่อบริเวณนี้จะมีลำธารลอดผ่านถนน เมื่อครั้งที่สัตว์ป่าชุกชุมมักจะพบเสื่อบริเวณนี้บ่อยมาก จากโค้งเสื่อประมาณ 100 เมตรทางขวามือจะพบถ้ำผาซึ่งมีพระพุทธรูปปางป่าเลไลย์ ส่วนทางซ้ายมือเฉียงไปด้านบนจะถึงถ้ำพรหมวิหารประดิษฐานรูปหุ่นขี้ผึ้งหลวงปู่ขาว อนาลโย ด้านข้างถ้ำพรหม (สันติ คำภาค. 2549 : สัมภาษณ์)

ทั้งนี้ผู้แสดงความคิดเห็นด้านแหล่งท่องเที่ยววัดถ้ำกลองเพลไว้ว่า อยากให้มีการให้ความรู้เรื่องสิ่งรอบตัวของแหล่งท่องเที่ยว ที่รวมตั้งแต่สภาพทางภูมิศาสตร์ ระบบนิเวศ และสภาพอื่น ๆ เช่น สภาพทางกายภาพ สภาพอากาศ ให้แก่นักท่องเที่ยว ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ทั้งในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวเอง และบริเวณข้างเคียง หากสภาพแวดล้อมเกิดเป็นปัญหาจนเป็นไปในลักษณะมลภาวะ ข่อมจะส่งผลดีให้แหล่งท่องเที่ยวเกิดสภาพเสื่อมโทรม ลดคุณค่า และลดความประทับใจต่อนักท่องเที่ยว ดังนั้น ตัวแปรที่ใช้ในการประเมินสภาพแวดล้อม อาจประกอบด้วย การสูญเสียลักษณะเด่น ความเสื่อมโทรม ความสกปรก (ธรรมนุญ คุณขุนทด. 2549 : สัมภาษณ์)

นอกจากนี้ความเป็นที่รู้จักแพร่หลายของแหล่งท่องเที่ยว กลุ่มนักท่องเที่ยวโดยทั่วไปในปัจจุบัน ซึ่งได้จากการออกแบบสอบถามนักท่องเที่ยว ธุรกิจท่องเที่ยว และวัดจากจำนวนนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวมองว่าวัดถ้ำกลองเพลเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีความเหมาะสม เพราะแวดล้อมไปด้วยธรรมชาติที่สงบร่มเย็น และเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมได้ดียิ่ง (วันวิสาข วิโนภาส. 2549 : สัมภาษณ์)

ในขณะที่เดียวกันก็ได้มีผู้แสดงความคิดเห็นด้านแหล่งท่องเที่ยววัดถ้ำกลองเพลไว้ว่ามีคุณค่าเหมาะสมในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพราะสามารถสร้างความสนใจและดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้าไปเยือนได้ ลักษณะคุณค่าเหล่านี้ ได้แก่ ความเป็นมา ความสำคัญของสถานที่ท่องเที่ยว สุนทรียภาพ ความสวยงาม ลักษณะเด่นในตัวเอง ความเก่าแก่ทางประวัติศาสตร์ที่ทรงคุณค่าของโบราณสถาน และกิจกรรมเสริมในแหล่งท่องเที่ยว (จิตติมา ไชยแสน. 2549 : สัมภาษณ์)

วิเคราะห์ศักยภาพด้านการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติวัดเจริญทรงธรรม (โบสถ์สิมไม้)

วิเคราะห์การจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติวัดเจริญทรงธรรม (โบสถ์สิมไม้) ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวจากเอกสารงานวิจัย และจากการสัมภาษณ์กลุ่มนักท่องเที่ยว ผู้นำท้องถิ่น ผู้รู้ในท้องถิ่น และผู้นำในการจัดการ โดยแบ่งข้อมูลออกเป็น 5 ประเด็นการวิเคราะห์ ดังนี้

1. วิเคราะห์ด้านการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ
2. วิเคราะห์ด้านรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ
3. วิเคราะห์ ด้านการต้อนรับนักท่องเที่ยว
4. วิเคราะห์ด้านที่พักและสิ่งอำนวยความสะดวก
5. วิเคราะห์ด้านแหล่งท่องเที่ยว

1. วิเคราะห์ด้านการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติวัดเจริญทรงธรรม (โบสถ์สิมไม้)

จากการศึกษา และวิเคราะห์ด้านการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติวัดเจริญทรงธรรม (โบสถ์สิมไม้) จากการสัมภาษณ์ผู้นำในท้องถิ่น พระสงฆ์ และบุคลากรที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมวัดเจริญทรงธรรม (โบสถ์สิมไม้) พบว่ายังไม่มีระบบการบริหารจัดการที่เป็นแนวทางชัดเจน เนื่องจากยังไม่ได้รับการสนับสนุนจาก

หน่วยงานรัฐบาลอย่างเป็นทางการ และขาดงบประมาณในการจัดการ ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นการบริหารจัดการกันเองภายในวัด และชุมชน (คำพูน ขวัญเมือง. 2549 : สัมภาษณ์)

ทั้งนี้ชุมชนบ้านคอนปอ และบ้านโนนอุดมพัฒนา ทั้ง 2 หมู่บ้านเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ติดกับวัดเจริญทรงธรรมทั้งสองชุมชนให้ความสำคัญในการพัฒนาวัดเจริญทรงธรรมจะเห็นได้จากเมื่อมีบุญกุศลหรือบุญผ้าป่ามาทอดที่วัดทั้งสองชุมชนจะร่วมมือกันมารวมกันที่วัดเพื่อประกอบพิธีกรรมทางศาสนา นอกจากนี้ยังช่วยกันพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่อยู่บริเวณวัดให้น่าอยู่ เมื่อถึงวันพระก็จะมีผู้เฒ่าผู้แก่มาจำศีลภาวนาเพื่อเป็นการสืบทอดประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นของตน (มนตรี สาครวัตร. 2549 : สัมภาษณ์)

นอกจากนี้บุคลากรที่ส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมวัดเจริญทรงธรรม (โบสถ์สิมไม้) ยังได้กล่าวว่า ทางวัดว่ายังไม่มีระบบการบริหารจัดการที่เป็นแนวทางชัดเจน เนื่องจากยังไม่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐบาลอย่างเป็นทางการ และขาดงบประมาณในการจัดการ ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นการบริหารจัดการกันเองภายในวัด โดยมีเจ้าอาวาสเป็นผู้ดูแล หน้าที่ส่วนใหญ่ของชุมชนคือมีส่วนเข้าพัฒนาวัด ทำความสะอาดบริเวณโดยรอบ ดูแลรักษาความปลอดภัยให้กับทางวัด (ประเสริฐ โชติไพศาล. 2549 : สัมภาษณ์)

วัดเจริญทรงธรรม เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ตั้งอยู่ตรงกลางชุมชน ระหว่างบ้านคอนปอและบ้านโนนอุดมพัฒนา หมู่ที่ 10 ชุมชนทั้ง 2 แห่งมีส่วนร่วมในการดูแลบำรุงรักษาพัฒนาวัดเจริญทรงธรรม โดยการจัดสร้างกุฏิพระ-เณร นอกจากนี้ยังทำบุญตักบาตรในวันสำคัญทางศาสนาเข้าวัดฟังธรรม ซึ่งวัดเป็นศูนย์รวมยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวพุทธทุกคน ทั้งนี้ เนื่องจากโบสถ์สิมไม้ ที่ตั้งอยู่ในบริเวณวัดเจริญทรงธรรม กรมศิลปากรได้จัดขึ้นทะเบียนเรียบร้อยแล้วแม้ว่าจะมีสภาพผุพังไปบ้างเป็นบางส่วนแต่ชุมชนก็ไม่สามารถจะบูรณะซ่อมแซมปฏิสังขรณ์ให้อยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ได้ จึงปล่อยให้สภาพดั้งเดิมจนกว่าหน่วยงานภาครัฐจะดำเนินการต่อไป (ประภาย ครองธรรม. 2549 : สัมภาษณ์)

ในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนยังไม่มีจัดการท่องเที่ยวภายในวัด นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาชม ส่วนมากจะนั่งรถส่วนตัวมาแวะชม ความสะดวกสบายของโบสถ์ที่มีเพียงหลังเดียวในภาคอีสานเท่านั้น ส่วนใหญ่จะมีมัคทายกวัดและผู้ใหญ่บ้าน ฝากคอยอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้าไปชม ด้วยการบรรยายประวัติความเป็นมาของโบสถ์ไม้ให้นักท่องเที่ยวฟังเท่านั้น เนื่องจากชุมชนยังไม่จัดทำป้ายประวัติความเป็นมาของวัดและโบสถ์สิมไม้เลย (ประนอม พันสีนาม. 2549 : สัมภาษณ์)

ทางด้านความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวของวัดเจริญทรงธรรม (โบสถ์สีมไม้) ส่วนใหญ่เสนอความคิดเห็นที่ตรงกันว่า การจัดการท่องเที่ยววัดเจริญทรงธรรม (โบสถ์สีมไม้) ยังไม่มีการจัดการที่เป็นระบบเหมาะสม เนื่องจากทางวัดมีการจัดการกันเองไม่มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาดูแล ทำให้ระบบการจัดการไม่ดี นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวต้องพึ่งตัวเองอย่างมาก ไม่มีมีบุคคลที่ท้องถิ่นในการบริการให้ข้อมูลเกี่ยวกับวัด นักท่องเที่ยวต้องเดินชมเอง หื่อน้ำไม่เพียงพอ ซึ่งถือว่าเป็นปัญหาที่วัด ซึ่งหากมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาช่วยในการดูแลรักษา และจัดให้เกิดระบบการท่องเที่ยวที่ดี ก็จะเป็นสิ่งที่ดีมาก (ยุภา ชนะชัยรัตน์. 2549 : สัมภาษณ์)

สรุป การจัดการการท่องเที่ยววัดเจริญทรงธรรมโดยชุมชน ยังไม่มีการจัดการท่องเที่ยวที่เป็นรูปแบบ ชุมชนยังคงรักษาวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมของท้องถิ่นอย่างเข้มแข็งโดยการเข้าร่วมประเพณีพิธีกรรมทางศาสนาตามฮีตสิบสอง แต่แหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดหนองบัวลำภูแหล่งนี้ได้จัดไว้ในแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวของจังหวัดเรียบร้อยแล้ว ในปี พ.ศ. 2549-2552

2. วิเคราะห์ด้านรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติวัดเจริญทรงธรรม (โบสถ์สีมไม้) พบว่าในด้านรูปแบบการจัดการท่องเที่ยววัดเจริญทรงธรรม (โบสถ์สีมไม้) ในปัจจุบัน มีชุมชนบ้านวัดเจริญทรงธรรม (โบสถ์สีมไม้) ไม่มีส่วนร่วมในการจัดรูปแบบการท่องเที่ยวให้กับทางวัด ทั้งนี้เองทางวัดก็ยังไม่มีการจัดการท่องเที่ยวมีเพียงแต่บริการขั้นพื้นฐานให้กับนักท่องเที่ยว อาทิ ห้องสุขา แต่ก็ไม่เพียงพอ ส่วนใหญ่นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวจะเดินชมกันเอง โดยทางวัดไม่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยว (ศิริมาศ กระจ่างฉัน. 2549 : สัมภาษณ์)

3. วิเคราะห์ ด้านการต้อนรับนักท่องเที่ยววัดเจริญทรงธรรม (โบสถ์สีมไม้) ผลการวิเคราะห์ พบว่าวัดเจริญทรงธรรม (โบสถ์สีมไม้) ยังไม่มีรูปแบบ และแนวทางในการจัดการต้อนรับนักท่องเที่ยวอย่างเป็นทางการ เนื่องจากขาดความรู้ ประสบการณ์ และบุคลากรในการต้อนรับ และให้บริการนักท่องเที่ยว ปัจจุบันนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยววัดเจริญทรงธรรม (โบสถ์สีมไม้) จะดูแลตัวเอง โดยการเดินเที่ยวชมเองตามลำพัง (วงเดือน คุณารักษ์. 2549 : สัมภาษณ์)

4. วิเคราะห์ด้านที่พักและสิ่งอำนวยความสะดวก ในด้านการวิเคราะห์ด้านที่พักและสิ่งอำนวยความสะดวกวัดเจริญทรงธรรม (โบสถ์สีมไม้) ควรคำนึงถึงการบริการเรื่องของสิ่งอำนวยความสะดวกในด้านต่าง ๆ ประกอบด้วย

สภาพการเข้าถึง พบว่าสภาพการคมนาคมไปสู่แหล่งวัดเจริญทรงธรรม (โบสถ์สีมไม้) ยังไม่มีความสะดวกสบายในการเดินทางท่องเที่ยว สภาพถนน สิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการท่องเที่ยวยังมีลักษณะที่เหมาะสม ทั้งนี้ยังขาดระบบสาธารณูปการในแหล่งท่องเที่ยวบางจุด เช่น หื่อน้ำที่ต้องได้รับการปรับปรุง (ประสิทธิ์ สุดดนาโค. 2549 : สัมภาษณ์)

จากการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการท่องเที่ยววัดเจริญทรงธรรม (โบสถ์สีมไม้) ผู้วิจัยสามารถสรุปข้อคิดเห็นด้านที่พักและสิ่งอำนวยความสะดวกได้ดังนี้ ศาลาการเปรียญ 1 หลังที่ตั้งอยู่ติดกับโบสถ์สีมไม้ที่สร้างด้วยไม้มะค่าทั้งหลังทางด้านทิศเหนือด้านหลังของศาลาจะเป็นที่ตั้งประดิษฐานเจดีย์ของหลวงปู่คนก่อนที่มรณภาพไปแล้วและบริเวณโดยรอบจะมีกุฏิพระอยู่ 4 หลัง บริเวณที่ตั้งวัดมีรั้วล้อมรอบเป็นบางส่วนทางด้านทิศตะวันออกยังไม่มีรั้วล้อมรอบ บริเวณรอบวัดจะเป็นหมู่บ้านคอนปอ ตำบลหนองบัวใต้ อำเภอศรีบุญเรือง จังหวัดหนองบัวลำภู (เป็งสุนัย บุญพิลา. 2549 : สัมภาษณ์)

สำหรับมุมมองด้านสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน อยากให้รัฐเข้ามาพัฒนา และเป็นผู้ให้บริการ อาทิ ไฟฟ้า น้ำประปา โทรศัพท์ และการสาธารณสุขควรมีไว้รองรับนักท่องเที่ยวอย่างเพียงพอ (มงคล แก้วเกิดมี. 2549 : สัมภาษณ์)

ส่วนด้านสาธารณูปโภคระดับสูง ควรมีการจัดการเรื่องร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก ศูนย์บริการข้อมูลทางการท่องเที่ยวของชุมชน และสถานที่จอดรถ ควรมีการจัดขอบเขตที่เหมาะสม ทั้งนี้ควรจะต้องดูแลเรื่องการจัดการที่เหมาะสมอย่างต่อเนื่อง อาทิเช่น ร้านอาหารควรมีการตรวจสอบคุณภาพอาหารให้ถูกต้องตามสุขลักษณะ คือ สะอาด อร่อย ราคาไม่แพง (วรรณิ ศรีโสภณ. 2549 : สัมภาษณ์)

5. วิเคราะห์ด้านแหล่งท่องเที่ยววัดเจริญทรงธรรม (โบสถ์สีมไม้) จากการวิเคราะห์ด้านแหล่งท่องเที่ยววัดเจริญทรงธรรม (โบสถ์สีมไม้) ผู้วิจัยพบว่าภายในมีโบราณสถานวัตถุและสิ่งแวดล้อมคือ เป็นวัดที่มีอายุการก่อสร้างประมาณ 20 ปี แต่เนื่องจากเป็นวัดที่มีความสวยงามตามแบบฉบับอีสาน และหาดูได้เพียงที่เดียวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทางจังหวัดหนองบัวลำภู จึงได้เล็งเห็นความสำคัญในการอนุรักษ์พระอุโบสถ (สีมไม้) หลังนี้ไว้ และเพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยว และประชาชนได้ทราบถึงความงดงามนี้ จึงได้ระบุนให้วัดเจริญทรงธรรมแห่งนี้ เป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สำคัญของชาวจังหวัดหนองบัวลำภู ซึ่งในแต่ละวันจะมีนักท่องเที่ยวเดินทางมาชมความงามของโบสถ์สีมไม้ของวัดเจริญทรงธรรมอย่างต่อเนื่อง (บุญหลาย คำทองมี. 2549 : สัมภาษณ์)

ทั้งนี้ผู้แสดงความความคิดเห็นด้านแหล่งท่องเที่ยววัดเจริญทรงธรรม (โบสถ์สีมไม้) ระบุว่าอยากให้มีการให้ความรู้เรื่องสิ่งรอบตัวของแหล่งท่องเที่ยว ที่รวมถึงแต่สภาพทางภูมิศาสตร์ ระบบนิเวศ และสภาพอื่น ๆ เช่น สภาพทางกายภาพ สภาพอากาศ ให้แก่นักท่องเที่ยว ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ทั้งในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวเอง และบริเวณข้างเคียง หากสภาพแวดล้อมเกิดเป็นปัญหาจนเป็นไปในลักษณะมลภาวะ ย่อมจะส่งผลดีให้แหล่งท่องเที่ยวเกิดสภาพเสื่อมโทรม ลดคุณค่า และลด

ความประทับใจต่อนักท่องเที่ยว ดังนั้น ตัวแปรที่ใช้ในการประเมินสภาพแวดล้อม อาจประกอบด้วย การสูญเสียลักษณะเด่น ความเสื่อมโทรม ความสกปรก (ศรีนวล พิมพ์รัตน์. 2549 : สัมภาษณ์)

นอกจากนี้ความเป็นที่รู้จักแพร่หลายของแหล่งท่องเที่ยว กลุ่มนักท่องเที่ยวโดยทั่วไป ในปัจจุบัน ซึ่งได้จากการออกแบบสอบถามนักท่องเที่ยว ธุรกิจท่องเที่ยว และวัดจากจำนวน นักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวมองว่าวัดถ้ำกลองเพลเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีความเหมาะสม เพราะแวดล้อมไปด้วยธรรมชาติที่สงบร่มเย็น และเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมได้ดียิ่ง (อโนทัย เทพมณี. 2549 : สัมภาษณ์)

ในขณะที่เดียวกันก็ได้มีผู้แสดงความคิดเห็นด้านแหล่งท่องเที่ยววัดเจริญทรงธรรม (โบสถ์สิมไม้) ไว้ว่า มีคุณค่าเหมาะสมในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพราะสามารถ สร้างความสนใจและดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้าไปเยือนได้ ลักษณะคุณค่าเหล่านี้ ได้แก่ ความเป็นมา ความสำคัญของสถานที่ท่องเที่ยว สุนทรียภาพ ความสวยงาม ลักษณะเด่นในตัวเอง ความเก่าแก่ทางประวัติศาสตร์ที่ทรงคุณค่าของโบราณสถาน และกิจกรรมเสริมในแหล่งท่องเที่ยว (ประกอบ จันทร์เจริญ. 2549 : สัมภาษณ์)

วิเคราะห์ศักยภาพด้านการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติอุทยานแห่งชาติภูเก้า – ภูพานคำ

วิเคราะห์การจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติอุทยานแห่งชาติภูเก้า – ภูพานคำ ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวจากเอกสารงานวิจัย และจากการ สัมภาษณ์กลุ่มนักท่องเที่ยว ผู้นำท้องถิ่น ผู้รู้ในท้องถิ่น และผู้นำในการจัดการ โดยแบ่งข้อมูล ออกเป็น 5 ประเด็นการวิเคราะห์ ดังนี้

1. วิเคราะห์ด้านการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ
2. วิเคราะห์ด้านรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ
3. วิเคราะห์ ด้านการต้อนรับนักท่องเที่ยว
4. วิเคราะห์ด้านที่พักและสิ่งอำนวยความสะดวก
5. วิเคราะห์ด้านแหล่งท่องเที่ยว

1. วิเคราะห์ด้านการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติอุทยานแห่งชาติภูเก้า - ภูพานคำ

จากการศึกษา และวิเคราะห์ด้านการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ อุทยานแห่งชาติภูเก้า - ภูพานคำ จากการสัมภาษณ์ผู้นำในการจัดการ ผู้ร่วม และบุคลากรที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอุทยานแห่งชาติภูเก้า - ภูพานคำ พบว่า การจัดการท่องเที่ยวของอุทยานแห่งชาติภูเก้า - ภูพานคำ ชาวบ้านยังไม่มีส่วนร่วมในการเข้ามาจัดการ มีเพียงเจ้าหน้าที่ของอุทยานแห่งชาติภูเก้า - ภูพานคำ และหน่วยงานภายในอุทยานเป็นผู้ดูแลจัดการ โดยไม่ได้รับการจัดสรรงบประมาณในการพัฒนาจากหน่วยงานในจังหวัด (จันทิมา อินจรรย์. 2549 : สัมภาษณ์)

อุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำ มีชุมชนส่วนใหญ่เป็นคนที่อพยพถิ่นเดิมที่อาศัยอยู่บนภูเก้า จำนวน 3 หมู่บ้าน คือ บ้านชัยมงคล บ้านวังมน บ้านดงบาก โดยชุมชนเหล่านี้เป็นชุมชนขนาดเล็ก และอยู่ห่างไกลกันมาก ส่วนมากไม่ค่อยให้ความสำคัญร่วมมือในการจัดการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมบนภูเก้ามากนัก นอกจากนี้ชุมชนเหล่านี้ไม่มีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวในเขตอุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำ ชุมชนเหล่านี้ส่วนมากบุกรุกป่าสงวนแห่งชาติในเขตอุทยานมานานหลายปียากแก่การควบคุม เนื่องจากเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำ มีไม่เพียงพอ (สิริมา ศรีสุภาพ. 2549 : สัมภาษณ์)

การจัดการท่องเที่ยวภายในบริเวณอุทยานแห่งชาติภูเก้า - ภูพานคำ ยังไม่มีป้ายบอกเส้นทางแหล่งท่องเที่ยว เนื่องจากเจ้าหน้าที่ไม่สามารถควบคุมเส้นทางการเดินได้ขึ้นอยู่กับสภาพของป่า และงบประมาณที่ได้รับการจัดสรรในแต่ละปีไม่เพียงพอในการดำเนินการ (คำมูล มีชัยแสง. 2549 : สัมภาษณ์)

2. วิเคราะห์ด้านรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติอุทยานแห่งชาติภูเก้า – ภูพานคำ จากการวิเคราะห์พบว่า

รูปแบบในการจัดการท่องเที่ยวของอุทยานแห่งชาติภูเก้า – ภูพานคำ ส่วนใหญ่มาในรูปแบบการจัดทัศนจร แบบมาเช้า-เย็นกลับ เป็นการท่องเที่ยวในระยะสั้นเพื่อมารับประทานอาหารกลางวัน การเดินทางไกล หรือการเดินทางศึกษาธรรมชาติ พักผ่อนหย่อนใจ หรือนันทนาการกลางแจ้ง และทางน้ำ และรูปแบบการพักผ่อนเพื่อศึกษาหาความรู้ด้านธรรมชาติศึกษา การสัมมนาทางวิชาการ ประชุมกลุ่มและคณะ จัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรของสถานศึกษาต่าง ๆ เช่น การเข้าค่ายพักแรมของลูกเสือ-เนตรนารี และจากกลุ่มหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน (ขวัญชนก ประเสริฐนุกูล. 2549 : สัมภาษณ์)

ในส่วนของปริมาณและระยะเวลาของการเข้ามาใช้อุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำ มีตั้งแต่ 1 คนขึ้นไป (ส่วนใหญ่เป็นนักท่องเที่ยวต่างชาติ) และมาเที่ยวกันเป็นกลุ่ม ตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปถึง 100-200 คน รูปแบบการนันทนาการของการท่องเที่ยวยังไม่มีการกำหนดเป็นรูปแบบที่ชัดเจน (ประภรณ์ มีแก้ว. 2549 : สัมภาษณ์)

3. วิเคราะห์ด้านการต้อนรับนักท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติภูเก้า - ภูพานคำ จากการวิเคราะห์พบว่า วิเคราะห์ ด้านการต้อนรับนักท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติภูเก้า - ภูพานคำ ยังไม่มีรูปแบบ และแนวทางในการจัดการต้อนรับนักท่องเที่ยวอย่างเป็นทางการ เนื่องจากขาดความรู้ และบุคลากรในการต้อนรับ และให้บริการนักท่องเที่ยว ปัจจุบันนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติภูเก้า - ภูพานคำ จะดูแลตัวเอง โดยการเดินเที่ยวชมเองตามลำพัง (ชาญวิทย์ ประสิทธิ์ผล. 2549 : สัมภาษณ์)

4. วิเคราะห์ด้านที่พักและสิ่งอำนวยความสะดวกอุทยานแห่งชาติภูเก้า - ภูพานคำ จากการวิเคราะห์พบว่า อุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำ จัดเป็นอุทยานที่มีความสำคัญเนื่องจากมีทรัพยากรที่หลากหลายแต่ ขณะนี้ยังไม่ได้พัฒนาเส้นทางเดินเท้าของแหล่งท่องเที่ยวและเกี่ยวกับสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ดังนั้นปัญหาหลักของอุทยาน สรุปได้ดังนี้ ราษฎรทำการปลูสดัวนำสัตว์เลี้ยงมาเลี้ยงเขตอุทยานแห่งชาติ บุคลากรมีจำนวนไม่เพียงพอ และขาดการพัฒนาประสิทธิภาพของบุคลากรที่มีอยู่ ค่าตอบแทนต่ำ ไม่เป็นไปตามรอบระยะเวลาการจ่ายทำให้ไม่มีแรงจูงใจในการทำงาน งบประมาณไม่เพียงพอ การจัดทำแนวเขตอุทยานยังไม่ชัดเจน การประกาศพื้นที่อุทยานแห่งชาติทับซ้อนกับพื้นที่ทำกินของราษฎรดั้งเดิม การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกยังไม่ได้มาตรฐาน เช่น ถนน สถานที่กางเต็นท์บ้านพัก บริการระบบประปา ห้องประชุม และห้องสุขา ราษฎรชุมชนให้ความร่วมมือน้อย (อนุกุล ทองท่ามา. 2549 : สัมภาษณ์)

สภาพการเข้าถึง พบว่าสภาพการคมนาคมไปสู่อุทยานแห่งชาติภูเก้า - ภูพานคำ ยังไม่มีความสะดวกสบายในการเดินทางท่องเที่ยว สภาพถนน สิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการท่องเที่ยวยังมีลักษณะที่เหมาะสม ทั้งนี้ยังขาดระบบสาธารณูปการในแหล่งท่องเที่ยวบางจุด เช่น ห้องน้ำที่ต้องได้รับการปรับปรุง และสภาพถนนที่ขรุขระ (เขมณัฐ เจริญรุ่ง. 2549 : สัมภาษณ์)

สำหรับมุมมองด้านสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน อยากให้รัฐเข้ามาพัฒนา และเป็นผู้ให้บริการ อาทิ ไฟฟ้า น้ำประปา โทรศัพท์ และการสาธารณสุขควรมีไว้รองรับนักท่องเที่ยวอย่างเพียงพอ (พรชัย พุทธิไชย. 2549 : สัมภาษณ์)

ส่วนด้านสาธารณูปโภคระดับสูง ควรมีการจัดการเรื่องร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก ศูนย์บริการข้อมูลทางการท่องเที่ยวของชุมชน และสถานที่จอดรถ ควรมีการจัดขอบเขตให้เหมาะสม ทั้งนี้ควรจะต้องดูแลเรื่องจัดการที่เหมาะสมอย่างต่อเนื่อง อาทิเช่น ร้านอาหารควรมีการตรวจสอบคุณภาพอาหารให้ถูกต้องตามสุขลักษณะ คือ สะอาด อร่อย ราคาไม่แพง (ภูเบศร ภักดีวุฒิ. 2549 : สัมภาษณ์)

5. วิเคราะห์ด้านแหล่งท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติภูเก้า – ภูพานคำ

อุทยานแห่งชาติภูเก้า – ภูพานคำ ประกอบด้วยทรัพยากรทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ (Cultural and Historical Resource) มากมาย ดังจะเห็นได้จากหลักฐานก่อนประวัติศาสตร์ ซึ่งในส่วนของภูเก้า นั้นปรากฏแหล่งหลักฐานทางประวัติศาสตร์มีร่องรอยของศิลปะบนผนังเพิงหินทรายเป็นแบบ Carving การสลักหินด้วยของมีคมหลายเรขาคณิตและการเขียนภาพด้วยเลือดสัตว์ผสมยางไม้แบบ Painting ปรากฏคือ ฝ่ามือ รูปสัตว์ รูปเครื่องใช้ ภาชนะโบราณบนผนังเพิงหิน (อ่อนตา อินทร์จำแลง. 2549 : สัมภาษณ์)

นอกจากนี้ยังมีสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ มากมาย อาทิ เสาหินหาม ซึ่งจะพบเห็นอยู่ตามบริเวณลานหิน ลักษณะเป็นรูปทรงของหินแต่ละก้อนนั้นเกิดจากปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ มีลักษณะเป็นก้อนหินรูปทรงแปลก ๆ ตั้งซ้อนกันอยู่เป็นประติมากรรมที่เกิดจากธรรมชาติที่มีความแปลกตา (นพพร จันทร์สว่าง. 2549 : สัมภาษณ์)

ด้านแหล่งท่องเที่ยวบนภูเก้า พบปัญหาเช่น ลายขูดขีดบนถ้ำมีม ก็ถูกชาวบ้านที่ขึ้นไปเก็บของป่าบนภูเขามาขายทำลายไปด้วยการใช้เสียม ใช้จอบหรือของมีคมขูดขีดทำลายของเดิมจนกระทั่งแทบจะไม่ว่าลายไหนเป็นของดั้งเดิมอยู่ ทั้งนี้แหล่งท่องเที่ยวแต่ละแหล่งอยู่ห่างไกลกันมากและไม่ได้อยู่ในเส้นทางเดียวกันทำให้นักท่องเที่ยวส่วนมากไม่นิยมขึ้นไปเที่ยว (อดุลย์ เทพประสิทธิ์. 2549 : สัมภาษณ์)

ทั้งนี้ผู้แสดงความความคิดเห็นด้านแหล่งท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติภูเก้า - ภูพานคำ ใ้ว่าอยากให้มีกรให้ความรู้เรื่องสิ่งรอบตัวของแหล่งท่องเที่ยว ที่รวมถึงแต่สภาพทางภูมิศาสตร์ ระบบนิเวศ และสภาพอื่น ๆ เช่น สภาพทางกายภาพ สภาพอากาศ ให้แก่นักท่องเที่ยว ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ทั้งในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวเอง และบริเวณข้างเคียง หากสภาพแวดล้อมเกิดเป็นปัญหาจนเป็นไปในลักษณะมลภาวะ ย่อมจะส่งผลดีให้แหล่งท่องเที่ยวเกิดสภาพเสื่อมโทรม ลดคุณค่า และลดความประทับใจต่อนักท่องเที่ยว (สมศักดิ์ สุวรรณประดิษฐ์. 2549 : สัมภาษณ์)

นอกจากนี้ความเป็นที่รู้จักแพร่หลายของแหล่งท่องเที่ยว กลุ่มนักท่องเที่ยวโดยทั่วไปในปัจจุบัน ซึ่งได้จากการออกแบบสอบถามนักท่องเที่ยว ธุรกิจท่องเที่ยว และวัดจากจำนวนนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวมองว่าวัดถ้ำกลองเพลเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีความเหมาะสม เพราะแวดล้อมไปด้วยธรรมชาติที่สงบร่มเย็น และเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมได้ดียิ่ง (ประณต ไถวเลิศ. 2549 : สัมภาษณ์)

ในขณะที่เดียวกันก็ให้ผู้แสดงความความคิดเห็นด้านแหล่งท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติภูเก้า – ภูพานคำ ใ้ว่า มีคุณค่าเหมาะสมในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ เพราะสามารถสร้างความสนใจและดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้าไปเยือนได้ ลักษณะคุณค่าเหล่านี้ได้แก่ ความเป็นมา ความสำคัญของสถานที่ท่องเที่ยว สุนทรียภาพ ความสวยงาม ลักษณะเด่น

ในตัวเอง ความเก่าแก่ทางประวัติศาสตร์ที่ทรงคุณค่าของโบราณสถาน และกิจกรรมเสริมในแหล่งท่องเที่ยว (เมืองไพร โยชนา. 2549 : สัมภาษณ์)

สรุปผลการวิเคราะห์ศักยภาพด้านการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ จังหวัดหนองบัวลำภู

จากการที่ผู้วิจัย ได้ทำการศึกษาและวิเคราะห์ศักยภาพด้านการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ จังหวัดหนองบัวลำภู ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิเคราะห์จากสนามที่ ผู้วิจัยใช้ศึกษาคือ วัดถ้ำเอร่าวัน วัดถ้ำสุวรรณคูหา วัดถ้ำกลองเพล และวัดเจริญทรงธรรม (โบสถ์สิมไม้) ซึ่งสามารถสรุปผลการวิเคราะห์ได้ดังนี้

ด้านการจัดการ จากการที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษา แผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวในจังหวัดหนองบัวลำภูนั้น พบว่ากระทรวงการท่องเที่ยวได้มอบหมายให้ศูนย์การท่องเที่ยวภพและนันทนาการจังหวัดหนองบัวลำภู เป็นแกนนำในการประสานการจัดทำแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวจังหวัดหนองบัวลำภู พ.ศ. 2549 – 2552 เพื่อเป็นแผนปฏิบัติการชี้้นำการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวจังหวัดหนองบัวลำภู ซึ่งได้วิเคราะห์สภาพแวดล้อมและศักยภาพการท่องเที่ยวจังหวัดหนองบัวลำภูสรุปสาระได้ว่า

จังหวัดหนองบัวลำภู เป็นจังหวัดที่มีแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเป็นที่รู้จักของชาวไทยและชาวต่างประเทศคือ วัดถ้ำกลองเพล หลวงปู่ขาว และยังมีวัฒนธรรมพื้นบ้าน โคง์สวรรค์ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะด้านเครื่องปั้นดินเผา อีกทั้งยังมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เช่น พื้นที่ป่าไม้ภูเขา ถ้ำที่สมบูรณ์ และงดงาม แต่ทั้งนี้ก็ยังมีการเปลี่ยนแปลงระบบการบริหารของภาครัฐและภาคการเมืองซึ่งสังเกตเห็นความสำคัญของการท่องเที่ยวมากขึ้นในด้านการปฏิบัติและงบประมาณที่ลงสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวที่แท้จริง ทำให้การขยายตัวของนักท่องเที่ยวในการศึกษาเรียนรู้เชิงวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์มากขึ้น ซึ่งพื้นที่ตั้งของจังหวัดหนองบัวลำภูนั้นมีพื้นที่อยู่ติดกับจังหวัดที่มีแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียง เช่น จังหวัดเลยและจังหวัดหนองคาย จึงทำให้จังหวัดหนองบัวลำภูเป็นจังหวัดที่มีศักยภาพในการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติสูง

จากแผนยุทธศาสตร์ของจังหวัดหนองบัวลำภู ทำให้ผู้วิจัยทราบว่า จังหวัดหนองบัวลำภูมีแผนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทั้งทางด้านวัฒนธรรม และธรรมชาติ แต่ทั้งนี้ก็ยังไม่สามารถที่จะดำเนินการได้ เนื่องจากแผนดังกล่าวเป็นแผนที่ทางจังหวัด โดยศูนย์การท่องเที่ยวภพและนันทนาการ จังหวัดหนองบัวลำภูได้จัดทำขึ้นเพื่อใช้ของงบประมาณในการสนับสนุน จึงจำเป็นต้องรองบประมาณในการดำเนินการ ซึ่งในขณะนี้แหล่งท่องเที่ยวเพียง 3 ที่อยู่ในแผนของจังหวัด ที่อยู่ในแผนพัฒนา และได้ดำเนินการในการพัฒนาแล้ว ได้แก่ ภูหินลาดช่อฟ้า ตำบลโนนทัน สุสานหอย

หิ้นล้านปี ตำบลโนนทัน และภูพานน้อย ตำบลโนนทัน จังหวัดหนองบัวลำภู สำหรับแหล่งท่องเที่ยวที่ผู้วิจัยได้ใช้เป็นสนามในการศึกษาในครั้งนี้ ซึ่งประกอบด้วยวัดถ้ำเอราวัณ วัดถ้ำสุวรรณคูหา วัดถ้ำกลองเพล วัดเจริญทรงธรรม (โบสถ์สี่ไม้) และอุทยานแห่งชาติภูเก้าภูพานคำ นั้นยังไม่มีแผนพัฒนาที่ชัดเจน ซึ่งแหล่งท่องเที่ยวเหล่านี้ต้องบริหารจัดการและจัดการกันเอง โดยมีองค์การบริหารส่วนตำบล และชาวบ้านในท้องถิ่นนั้น ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

ในด้านการวิเคราะห์การจัดการท่องเที่ยวที่ผู้วิจัยได้ตั้งประเด็นในการศึกษาไว้

5 ประเด็น ได้แก่

1. การวิเคราะห์ด้านการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ
2. การวิเคราะห์ด้านรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ
3. การวิเคราะห์ ด้านการต้อนรับนักท่องเที่ยว
4. การวิเคราะห์ด้านที่พักและสิ่งอำนวยความสะดวก
5. การวิเคราะห์ด้านแหล่งท่องเที่ยว

ผลการวิเคราะห์การจัดการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 5 แห่ง ที่ผู้วิจัยได้ใช้เป็นสนามในการทำวิจัย พบว่า แหล่งท่องเที่ยวทั้ง 5 แห่งนี้ ยังไม่มีระบบการบริหารจัดการที่เป็นแนวทางชัดเจน เนื่องจากยังไม่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐบาลอย่างเป็นทางการ และขาดงบประมาณในการจัดการ ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นการบริหารจัดการกันเองภายในวัด และชุมชน อีกทั้งยังไม่มีความรู้เรื่องการจัดการท่องเที่ยว ไม่มีหน่วยงานเข้ามาดูแล หรือจัดการอบรมให้

สำหรับรูปแบบในการจัดการท่องเที่ยว พบว่าในแต่ละพื้นที่นั้น ยังไม่มีรูปแบบ หรือกิจกรรมที่จัดไว้รองรับนักท่องเที่ยว ไม่มีรูปแบบการบริหารจัดการในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว อาทิ การให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว การให้บริการมัคคุเทศก์ และกิจกรรมด้านการท่องเที่ยว ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นสิ่งที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งในการบริการท่องเที่ยว

นอกจากนี้ยังไม่มีแนวทางในการจัดการต้อนรับนักท่องเที่ยวที่ดี เนื่องจากขาดความรู้ ประสบการณ์ และบุคลากรในการต้อนรับ และให้บริการนักท่องเที่ยว ปัจจุบันนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยววัดถ้ำเอราวัณจะดูแลตัวเอง โดยการเดินเที่ยวชมเองตามลำพัง

ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแต่ละพื้นที่ก็มีอยู่อย่างจำกัด มีเพียงสาธารณูปโภคพื้นฐานที่จัดไว้รองรับนักท่องเที่ยวเท่านั้น ซึ่งได้แก่ ห้องสุขา ขาดสาธารณูปโภคระดับสูง ได้แก่ ที่พัก ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก ศูนย์บริการข้อมูลทางการท่องเที่ยวของชุมชน และสถานที่จอดรถ ซึ่งไม่มีการจัดขอบเขตให้เหมาะสมในแหล่งท่องเที่ยว

ด้านแหล่งท่องเที่ยว พบว่า แหล่งท่องเที่ยวทั้ง 5 แห่งนี้ ล้วนเป็นสถานที่ที่มีความน่าสนใจไม่ต่างกันคือ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสวยงามด้านธรรมชาติและวัฒนธรรม ความเก่าแก่ทางประวัติศาสตร์ที่ทรงคุณค่าของโบราณสถาน โบราณวัตถุ ที่สำคัญอย่างยิ่ง ซึ่งมีความเหมาะสมอย่างยิ่งในการสนับสนุนให้เกิดการพัฒนา และจัดการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวเหล่านั้น ๆ ต่อไป

บทที่ 7

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง การจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจังหวัดหนองบัวลำภู ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัยตามลำดับต่อไปนี้

1. ความมุ่งหมายของการวิจัย
2. สรุปผลการวิจัย
3. สรุปผลการวิเคราะห์ตามความมุ่งหมาย
4. อภิปรายผล
5. ข้อเสนอแนะ

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ ในเขตพื้นที่จังหวัดหนองบัวลำภู
2. เพื่อศึกษาศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ของจังหวัดหนองบัวลำภู

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาเรื่องการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ จังหวัดหนองบัวลำภู โดยมีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ และ ศึกษา ศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ ของจังหวัดหนองบัวลำภู

ผู้วิจัยได้ใช้แนวทางด้านการท่องเที่ยว ทั้งในด้านการบริหารจัดการท่องเที่ยว และ การศึกษารูปแบบด้านการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจากเอกสาร และผู้รู้ ดังที่ได้ทบทวนมาแล้ว ในตอนต้น เพื่อนำมาใช้เป็นกรอบในการเก็บรวบรวมข้อมูล ตามรูปแบบของวิธีวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) สำหรับเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ ตัวผู้วิจัย แบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง (Formal Interview) แบบสัมภาษณ์ชนิดไม่มีโครงสร้าง (Informal Interview) แบบสังเกตชนิดมีส่วนร่วม (Participant Observation) และ แบบสังเกตชนิดไม่มีส่วนร่วม (Non Participant Observation) แบบสังเกต เทปบันทึกเสียง และกล้องบันทึกภาพ โดยมีกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ ผู้นำและผู้ร่วมในการจัดการ ผู้รู้ในท้องถิ่น นักท่องเที่ยว และหน่วยงาน

ราชการที่มีส่วนเกี่ยวข้องด้านการจัดการท่องเที่ยว ข้อมูลที่เก็บรวบรวมทั้งหมดได้รับการตรวจสอบความถูกต้องและแยกแยะหมวดหมู่ แล้วนำมาวิเคราะห์และนำเสนอโดยลักษณะการบรรยายและอธิบาย

สรุปผลการวิเคราะห์ตามความมุ่งหมาย

ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิเคราะห์การจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ จังหวัดหนองบัวลำภู เพื่อสนองต่อความมุ่งหมายได้ดังนี้

1. วิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ ของจังหวัดหนองบัวลำภู สามารถสรุปรายละเอียดได้ดังนี้

1.1 ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมวัดถ้ำเอราวัณ

วัดถ้ำเอราวัณ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ขึ้นชื่อของจังหวัดหนองบัวลำภูและเพื่อให้สอดคล้องกับคำขวัญของจังหวัดที่ว่า แผ่นดินธรรมหลวงปู่ขาว เด่นสกาววัดเอราวัณ วัดถ้ำเอราวัณ จึงได้รับการบูรณะปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณโดยรอบจากชุมชนและผู้มีจิตศรัทธาบริจาคพร้อมทั้งหน่วยงานภาครัฐ ด้วยการสร้างบันไดขึ้นเขาเป็นระยะทาง 200 เมตรหรือ 621 ขั้นบันไดเป็นคอนกรีตเสริมเหล็กกว้าง 2 เมตร ซึ่งบันไดประกอบไปด้วย พระพุทธรูปใหญ่ ทรงพระนามว่า พระพุทธชัยศรีมหาโมหิตรีโลกนาถ ผู้ถวายนาม คือ สมเด็จพระมหาวิรวงศ์วิเศษศรีมหาธาตุ กรุงเทพมหานคร บริเวณนี้เป็นลานกว้างสำหรับยื่นชมทิวทัศน์ซึ่งจะมองเห็นบ้านผาอินทร์แปลง ผาหมูป ผาผีถอน ผาเงี้ยวผางได้อย่างชัดเจน นอกจากนั้นจะเห็นไร่ข้าวโพด ไร่อ้อย และนาข้าว ซึ่งชาวบ้านได้ทำการเพาะปลูกตามฤดูกาล ส่วนภายในถ้ำประดับไปด้วยหินงอกหินย้อยที่สวยงามที่มีลักษณะเหมือน รูปเจดีย์ รูปเห็ด รูปพระเข้ และมีลักษณะเหมือนน้ำตาเทียนที่หยดไหลเป็นทางยาวอย่างอ่อนช้อยและสวยงาม ความลึกของถ้ำที่สามารถทะลุไปอีกด้านหนึ่งของถ้ำมีความยาวถึง 325 เมตร ภายในถ้ำสามารถบรรจุคนได้ถึง 30,00 คน ภายในถ้ำยังพบท่อนไม้ขนาดใหญ่ทับถมกันมานานจนกลายเป็นหิน ซึ่งเป็นสิ่งยืนยันได้ว่าถ้ำเอราวัณเกิดขึ้นมาได้หลายพันปีแล้ว

1.2 ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมวัดถ้ำสุวรรณคูหา

วัดถ้ำสุวรรณคูหาเป็นวัดที่มีโบราณสถานวัดถ้ำ ที่กรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนไว้เรียบร้อยแล้ว ในสมัยโบราณเป็นวัดอรัญวาสี (ฝ่ายธรรมยุต) ปัจจุบันเป็นวัดมหานิกาย มีพระอุโบสถเป็นถ้ำ มีพระประธานเป็นรูปนาคปรก 7 เศียร ปางสมาธิ เป็นศิลปะล้านช้าง สร้างด้วยปูนทราย ชาวบ้านเรียกว่า หลวงพ่อพระไชยเชษฐา เมื่อถึงวันเพ็ญเดือนสาม ระหว่าง 13-15 คำของทุกปีจะมีการจัดงานปิดทองหลวงพ่อพระไชยเชษฐา และงานประเพณีบุญข้าวจี้ยักย์ ภายในบริเวณประกอบไปด้วยหลักศิลาจารึกโบราณอยู่ 2 หลัก ดังนี้ คือ

ศิลาจารึกหลักที่ 1 ตั้งอยู่บริเวณหน้าถ้ำซ้ายมือเป็นศิลาทรายปูนโบเสมา ทรงใบพายขนาดสูงประมาณ 135 เซนติเมตร กว้าง 70 เซนติเมตร มีดวงฤกษ์ปรากฏอยู่ด้านบนหลักศิลา และมีอักษรตัวธรรม จำนวน 20 บรรทัด ที่จารึกขึ้นในปี พ.ศ. 2106 เขียนบอกถึงฤกษ์ยามในการสร้างวัดอย่างละเอียด และกล่าวถึงพระนามของพระไชยเชษฐาธิราช ที่ทรงทำนุบำรุงวัด และประกาศพระราชทานเขตวิสุงคามสีมาแก่วัด ด้านละ 100 วา (2,500 ไร่) และได้อุทิศนาจังหัน (เป็นธรรมเนียมการกลบนาที่ดินถวายวัด ซึ่งเจ้านายนิยมทำกันมาก โดยเฉพาะพระมหากษัตริย์ เป็นผู้อุปถัมภ์ และในภาคอีสานกระทำสืบเนื่องกันมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่สมัยอยุธยาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น รัชกาลที่ 3) คือพื้นที่หมู่บ้านหลายหมู่บ้านให้เป็นสิทธิของวัดและชาวบ้าน ต้องนำผลผลิตมาถวายวัดร้อยละ 10 โดยไม่ต้องเสียภาษีแก่เจ้าเมืองรวมทั้งไม่ต้องถูกเกณฑ์ทหาร ส่วนอีกด้านหนึ่งของหลักศิลา จารึกขึ้นในปี พ.ศ. 2115 โดยมี 4 บรรทัด เขียนด้วยตัวอักษรธรรม ส่วนตั้งแต่บรรทัดที่ 5-19 เขียนด้วยตัวอักษรไทยน้อย บอกถึงฤกษ์ยามในการสร้างวัด และกล่าวถึงพระนามของพระเจ้าสุมังคลโยยโก โปธิสัตว์ ที่ได้กลบนาที่ดินพร้อมกับนาจังหันให้กับวัดถ้ำสุวรรณคูหา และในตอนท้ายได้เขียนสาปแช่งผู้ที่ทำลายทานวัดและผู้ทีถือเอาประโยชน์ของสงฆ์ เป็นของตนเอง

ศิลาจารึกหลักที่ 2 ตั้งอยู่ใกล้กันกับหลักศิลาจารึกหลักที่ 1 แต่มีขนาดเล็กกว่า มีความสูง 75 เซนติเมตร ความกว้าง 45 เซนติเมตร มีลักษณะเป็นศิลาทรายทอง โบเสมา รูปทรงไม่ได้สัดส่วน จารึกขึ้นในปี พ.ศ. 2169 โดยใช้ตัวอักษรธรรม 13 บรรทัด หลักศิลานี้ กล่าวถึงพระนามของพระยาสุรเทพ ถึงการอุทิศเลกวัด (หรือเข้าโอกาส การอุทิศบุคคลถวายวัดนั้น เป็นธรรมเนียมของสังคมไทย สมัยอยุธยา สมัยล้านช้างและล้านนา เพราะเหตุว่าบุคคลที่ถูกถวายวัด หรืออุทิศตนเองแก่วัด จะปลดจากอำนาจโดยสิ้นเชิง คืออำนาจของรัฐไม่อาจเข้ามาถึงเขตที่กลบนา เป็นกรณีสงฆ์ ฉะนั้นบุคคลเหล่านี้ไม่ต้องถูกเกณฑ์แรงงานเป็นไพร่หลวง) เพื่อปรนนิบัติดูแล ในตอนท้ายจารึกคำสาปแช่งผู้ที่มายึดเอาเลกวัดไปเป็นทาสส่วนตัว ให้บุคคลนั้นตกนรก

1.3 ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมวัดถ้ำกลองเพล

วัดถ้ำกลองเพลเป็นวัดถ้ำที่มีอาณาเขตกว้างขวางตั้งอยู่บนเทือกเขาภูพาน มีเนื้อที่ 1,355 ไร่ บริเวณโดยรอบมีกำแพงที่สร้างด้วยปูนล้อมรอบ อาณาเขตวัดมีความยาวมากกว่า 6 กิโลเมตร ถนนโดยรอบวัดเป็นถนนลูกรัง ถนนเส้นหลักจากประตูวัดถึงพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ หลวงปู่ขาว อนาลโย มีความยาว 3 กิโลเมตร โดยเชื่อมต่อกับถนนรอบวัด มีกุฏิสงฆ์ตั้งเรียงรายอยู่ทั่วบริเวณเพื่อให้เหมาะแก่การบำเพ็ญสมณธรรม เป็นวัดที่มีชื่อเสียงทางด้านวิปัสสนา โดยเฉพาะมีเกจิอาจารย์ชื่อดัง คือหลวงปู่ขาว อนาลโย สายหลวงปู่ฝั้น ฐริทัตตะเถระ โดยเฉพาะในครั้งหนึ่ง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลองค์ปัจจุบันได้เสด็จเป็นองค์ประธานในการพระราชทาน

เพลิงศพพร้อมด้วยองค์สมเด็จพระบรมราชินีนาถและพระบรมวงศานุวงศ์ ทำให้วัดถ้ำกลองเพลเป็นที่เลื่อมใสศรัทธาแก่ประชาชน บุคคลทั่วไปทั้งภาคอีสาน และภาคอื่น ๆ ในประเทศ ภายในบริเวณวัดมีแหล่งท่องเที่ยวมากมายที่สามารถให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้และศึกษาถึงประวัติและความเป็นมาของวัดถ้ำกลองเพลได้อย่างละเอียด

1.4 ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำ

อุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำ มีพื้นที่ทั้งหมด 201,250 ไร่ แยกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 เป็นภูเก้า อยู่ในพื้นที่อำเภอโนนสัง อำเภอเมืองหนองบัวลำภู จังหวัดหนองบัวลำภู เป็นภูเขาโดดเดี่ยว มีลักษณะเป็นรูปเขาวงรี คล้ายกระทะหงาย มีร่องรอยทางประวัติศาสตร์และปรากฏการณ์ธรรมชาติ เช่น รอยเท้าไดโนเสาร์ รอยเท้านายพรานกับสุนัขเก้าหาง รอยสลักแบบนูนต่ำรูปทรงเรขาคณิตบนผาหิน รอยภาพวากโบราณรูปฝ่ามือบนผาหิน เสาคินหามต่าง ผาหินมะลิคึกคัก ส่วนบริเวณอื่นจะมี ถ้ำสามตา ถ้ำมิม ถ้ำจันได ถ้ำเสียดก น้ำตกตาดฟ้า น้ำตกตาดหินแตก แก่งตาดควาย หอสุวรรณค์ ทัชไฮ ผาเพ

ส่วนที่ 2 เป็นภูพานคำ อยู่ในท้องที่อำเภอโนนสัง จังหวัดหนองบัวลำภู อำเภอเขาสวนกวาง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น เป็นเทือกเขาภูพานบางส่วนและเป็นที่ตั้งสำนักงานอุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำ อยู่บริเวณเชิงเขาภูพาน ดินเรียบทะเลสาบเหนือเขื่อนอุบลรัตน์และมีพื้นที่ไว้บริการนักท่องเที่ยว นอกจากนี้จัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกไว้บริการนักท่องเที่ยว เช่น ศูนย์บริการ ห้องประชุมเชิงธรรมชาติ ศาลาอเนกประสงค์ ชุมนพักผ่อนเชิงธรรมชาติ ห้องน้ำห้องสุขา เต็นท์ ลานรอบกองไฟ เส้นทางเดินเท้า เรือแคนู ลาดจอดรถ

อุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำ ได้รับการประกาศจัดตั้งเป็นอุทยานแห่งชาติในปี พ.ศ. 2518 โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อที่จะชะลอความเสื่อมโทรมของสภาพธรรมชาติให้ช้าลงและหมดไป นอกจากนี้เพื่อให้เป็นบรรทัดฐานต่อการจัดการอุทยานแห่งชาติอย่างต่อเนื่องที่สามารถผลักดันการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและรักษาสภาพป่าให้ได้ผลคุ้มค่ามากที่สุด

1.5 ศักยภาพ แหล่งท่องเที่ยววัดเจริญทรงธรรม

วัดเจริญทรงธรรม เป็นสถานที่ตั้งโบสถ์ไม้ ที่มีแห่งเดียวในภาคอีสานหรือที่ชาวบ้านเรียกว่า สิมไม้ ซึ่งเป็นโบสถ์ไม้อันแปลกตาเพราะสร้างด้วยไม้ตะเคียนทั้งหลังตั้งอยู่ที่บ้านดอนปอ ตำบลหนองบัวใต้ มีรูปร่างกะทัดรัด ขนาดกว้างและยาวไล่เลี่ยกัน หลังคาทรงสูงโปร่ง ทำให้บรรยากาศภายในเย็นสบายมีลวดลายแกะสลักไม้สวยงามทั้งหลังคาและหน้าจั่ว โดยเฉพาะการสลักรูปพญาคูขี้หอมด้วยไม้ที่มีรายละเอียดหาได้ยาก และโบสถ์หลังนี้ปัจจุบันยังใช้เป็นที่พักผ่อนพิศกรรมทางศาสนาของพระสงฆ์ที่อยู่ในวัด และในปัจจุบันนี้กรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนไว้เรียบร้อยแล้ว

2. วิเคราะห์การจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและชนชาติ ของจังหวัดหนองบัวลำภู สามารถสรุปรายละเอียดได้ดังนี้

ในการวิเคราะห์การจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและชนชาติ จังหวัดหนองบัวลำภู ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิเคราะห์จากสนามที่ ผู้วิจัยใช้ศึกษาคือ วัดถ้ำเอราวัณ วัดถ้ำสุวรรณคูหา วัดถ้ำกลองเพล และวัดเจริญทรงธรรม (โบสถ์สีไม้) ซึ่งสามารถสรุปผลการวิเคราะห์ได้ดังนี้

ด้านการจัดการ จากการที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษา แผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวในจังหวัดหนองบัวลำภูนั้น พบว่ากระทรวงการท่องเที่ยวได้มอบหมายให้ศูนย์การท่องเที่ยวและนันทนาการจังหวัดหนองบัวลำภู เป็นแกนนำในการประสานการจัดทำแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวจังหวัดหนองบัวลำภู พ.ศ. 2549 – 2552 เพื่อเป็นแผนปฏิบัติการซึ่งนำการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวจังหวัดหนองบัวลำภู ซึ่งได้วิเคราะห์สภาพแวดล้อมและศักยภาพการท่องเที่ยวจังหวัดหนองบัวลำภู สรุปสาระได้ว่า

จังหวัดหนองบัวลำภู เป็นจังหวัดที่มีแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเป็นที่รู้จักของชาวไทยและชาวต่างประเทศคือ วัดถ้ำกลองเพล หลวงปู่ขาว และยังมีวัฒนธรรมพื้นบ้าน โส้่งสวรรค์ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะด้านเครื่องปั้นดินเผา อีกทั้งยังมีแหล่งท่องเที่ยวทางชนชาติ เช่น พื้นที่ป่าไม้ ภูเขา ถ้ำที่สมบูรณ์ และงดงาม แต่ทั้งนี้ก็ยังมีกระแสการเปลี่ยนแปลงระบบการบริหารของภาครัฐ และภาคการเมืองซึ่งเล็งเห็นความสำคัญของการท่องเที่ยวมากขึ้นในด้านการปฏิบัติและงบประมาณที่ลงสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวที่แท้จริง ทำให้การขยายตัวของนักท่องเที่ยวในการศึกษาเรียนรู้เชิงวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์มากขึ้น ซึ่งพื้นที่ตั้งของจังหวัดหนองบัวลำภูนั้นมีพื้นที่อยู่ติดกับจังหวัดที่มีแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียง เช่น จังหวัดเลยและจังหวัดหนองคาย จึงทำให้จังหวัดหนองบัวลำภูเป็นจังหวัดที่มีศักยภาพในการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและชนชาติสูง

จากแผนยุทธศาสตร์ของจังหวัดหนองบัวลำภู ทำให้ผู้วิจัยทราบว่า จังหวัดหนองบัวลำภูมีแผนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทั้งทางด้านวัฒนธรรม และชนชาติ แต่ทั้งนี้ก็ยังไม่สามารถที่จะดำเนินการได้ เนื่องจากแผนดังกล่าวเป็นแผนที่ทางจังหวัด โดยศูนย์การท่องเที่ยวกีฬาและนันทนาการ จังหวัดหนองบัวลำภูได้จัดทำขึ้นเพื่อใช้ของงบประมาณในการสนับสนุน จึงจำเป็นต้องรออนุมัติในการดำเนินการ ซึ่งในขณะนี้ก็มีแหล่งท่องเที่ยวเพียง 3 ที่อยู่ในแผนของจังหวัดที่อยู่ในแผนพัฒนา และได้ดำเนินการในการพัฒนาแล้ว ได้แก่ ภูหินลาดช่อฟ้า ตำบลโนนทัน สุสานหอยหินล้านปี ตำบลโนนทัน และภูพานน้อย ตำบลโนนทัน จังหวัดหนองบัวลำภู สำหรับแหล่งท่องเที่ยวที่ผู้วิจัยได้ใช้เป็นสนามในการศึกษาในครั้งนี้ ซึ่งประกอบด้วยวัดถ้ำเอราวัณ วัดถ้ำสุวรรณคูหา วัดถ้ำกลองเพล วัดเจริญทรงธรรม (โบสถ์สีไม้) และอุทยานแห่งชาติภูเก้าภูพานคำนั้นยังไม่มีแผนพัฒนาที่ชัดเจน ซึ่งแหล่งท่องเที่ยวเหล่านี้ต้องบริหารจัดการและจัดการกันเอง โดยมีองค์การบริหาร

ส่วนตำบล และชาวบ้านในท้องถิ่นนั้น ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

ในด้านการวิเคราะห์การจัดการท่องเที่ยวที่ขั้วนั้น ผู้วิจัยได้ตั้งประเด็นในการศึกษาไว้ 5 ประเด็น ได้แก่

1. การวิเคราะห์ด้านการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ
2. การวิเคราะห์ด้านรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ

3. การวิเคราะห์ ด้านการต้อนรับนักท่องเที่ยว
4. การวิเคราะห์ด้านที่พักและสิ่งอำนวยความสะดวก
5. การวิเคราะห์ด้านแหล่งท่องเที่ยว

ผลการวิเคราะห์การจัดการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 5 แห่ง ที่ผู้วิจัยได้ใช้เป็นสนามในการทำวิจัย พบว่า แหล่งท่องเที่ยวทั้ง 5 แห่งนี้ ยังไม่มีระบบการบริหารจัดการที่เป็นแนวทางชัดเจน เนื่องจากยังไม่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐบาลอย่างเป็นทางการ และขาดงบประมาณในการจัดการ ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นการบริหารจัดการกันเองภายในวัด และชุมชน อีกทั้งยังไม่มีความรู้เรื่องการจัดการท่องเที่ยว ไม่มีหน่วยงานเข้ามาดูแล หรือจัดการอบรมให้

สำหรับรูปแบบในการจัดการท่องเที่ยว พบว่าในแต่ละพื้นที่นั้น ยังไม่มีรูปแบบ หรือกิจกรรมที่จัดไว้รองรับนักท่องเที่ยว ไม่มีรูปแบบการบริหารจัดการในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว อาทิ การให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว การให้บริการมัคคุเทศก์ และกิจกรรมด้านการท่องเที่ยว ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นสิ่งที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งในการบริการท่องเที่ยว

นอกจากนี้ยังไม่มีแนวทางในการจัดการต้อนรับนักท่องเที่ยวที่ดี เนื่องจากขาดความรู้ ประสบการณ์ และบุคลากรในการต้อนรับ และให้บริการนักท่องเที่ยว ปัจจุบันนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยววัดถ้ำเอราวัณจะดูแลตัวเอง โดยการเดินเที่ยวชมเองตามลำพัง

ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแต่ละพื้นที่ก็มีอยู่อย่างจำกัด มีเพียงสาธารณูปโภคพื้นฐานที่จัดไว้รองรับนักท่องเที่ยวเท่านั้น ซึ่งได้แก่ ห้องสุขา ขาดสาธารณูปโภคระดับสูง ได้แก่ ที่พัก ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก ศูนย์บริการข้อมูลทางการท่องเที่ยวของชุมชน และสถานที่จอดรถ ซึ่งไม่มีการจัดขอบเขตให้เหมาะสมในแหล่งท่องเที่ยว

ด้านแหล่งท่องเที่ยว พบว่า แหล่งท่องเที่ยวทั้ง 5 แห่งนี้ ล้วนเป็นสถานที่ที่มีความน่าสนใจไม่ต่างกันคือ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสวยงามด้านธรรมชาติและวัฒนธรรม ความเก่าแก่ทางประวัติศาสตร์ที่ทรงคุณค่าของโบราณสถาน โบราณวัตถุ ที่สำคัญอย่างยิ่ง ซึ่งมีความเหมาะสมอย่างยิ่งในการสนับสนุนให้เกิดการพัฒนา และจัดการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่ขั้วนั้น ๆ ต่อไป

อภิปรายผล

จากการศึกษาเรื่องจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ จังหวัดหนองบัวลำภู ผู้วิจัยได้มีข้อสังเกตที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาหลายประการ โดยได้นำหลักการและแนวความคิดต่าง ๆ ที่ได้ศึกษาค้นคว้ามายืนยันเพื่อสนับสนุนให้การศึกษาที่มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น และสามารถอภิปรายผลของงานศึกษารุ่นนี้ ดังต่อไปนี้

1. การศึกษาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ ของจังหวัดหนองบัวลำภู

ผู้วิจัยได้ศึกษาตามประเด็นการศึกษาที่ผู้วิจัยได้ตั้งไว้ 4 ประเด็น ได้แก่ (1) ด้านประวัติและความเป็นมา (2) ด้านสภาพที่ตั้งและสิ่งแวดล้อม (3) ด้านโบราณสถานและสิ่งแวดล้อม (4) ด้านชุมชนที่เกี่ยวข้อง ซึ่งทั้ง 4 ประเด็นที่ผู้วิจัยนำมาใช้ในศึกษานั้นมีความสอดคล้องกับ บุญสม ยอดมาลี (2549 : B) ในเรื่องโบราณวัตถุสถาน และชุมชนที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งสรุปสาระได้ว่า วัฒนธรรมมีความหมายครอบคลุมถึงทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับแผนการดำเนินชีวิตของคนในสังคมหนึ่งที่มีการสืบทอดวัฒนธรรมนั้น มักมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาเพื่อรองรับการพัฒนาของสังคม วัฒนธรรมเป็นได้ทั้งนามธรรม เช่น ความเชื่อ ภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณี และศาสนาและวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรม เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ งานหัตถกรรม รวมทั้งเครื่องมือเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งวัฒนธรรมทั้ง 2 ประเภท สามารถพัฒนาสู่ขั้นอารยธรรมได้ในทางกลับกันหากวัฒนธรรมปรับตัวความเจริญทางด้านเทคโนโลยีไม่ทัน อาจทำให้เกิดการล่าทางวัฒนธรรมและสูญเสียวัฒนธรรมในที่สุด

ในการศึกษาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดหนองบัวลำภู ผู้วิจัยใช้สนามในการศึกษาคือ วัดถ้ำเอราวัณ วัดถ้ำสุวรรณคูหา วัดถ้ำกลองเพล และวัดเจริญทรงธรรม (โบสถ์สี่ไม้) และอุทยานแห่งชาติภูเก้า – ภูพานคำ สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1.1 วิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมวัดถ้ำเอราวัณ

ผลการวิเคราะห์สามารถสรุปได้ดังนี้

ด้านประวัติและความเป็นมาของวัดถ้ำเอราวัณ วัดถ้ำเอราวัณตั้งอยู่บนภูเขาหินแข็ง ซึ่งชาวบ้านเรียกภูเขาลูกนี้ว่า “ผาถ้ำช้าง” เพราะเมื่อมองจากที่ไกลแล้ว ภูเขาลูกนี้จะมีลักษณะเหมือนช้างหมอบและเมื่อมองจากบริเวณทางเข้าก่อนจะถึงวัดจะเห็นหน้าผามีลักษณะเหมือนกับหน้าช้างที่เรียกชื่อนั้นเพราะชาวพื้นเมืองแถบนี้มักจะเรียกชื่อภูเขาต่าง ๆ ตามที่พบเห็น เช่น ภูเขาที่มีหินสีขาวอยู่หน้าผาเห็นเหมือนภาพผู้หญิงกำลังยืนก็เรียกว่า ผานาง ภูเขาที่มีช่องมีโพรงคล้ายคนขุดเข้าเอาไว้ก็เรียกว่า ผาเจาะ เป็นต้น ส่วนบนของผาถ้ำช้างเป็นหินแข็งแหลมคม

ขรุขระเป็นก้อนเล็ก ก้อนน้อย มีถ้ำอยู่ทั่วไป แต่ไม่ใหญ่โตเหมือนถ้ำเอราวัณ ส่วนมากจะเป็นที่อาศัยของฝูงค้างคาว ภูเขาผาถ้ำช้างเป็นที่ตั้งของถ้ำเอราวัณเป็นภูเขาที่ไม่สูงนักทอดตัวยาวสลับซับซ้อนกันเขตแดนของสองจังหวัด คือ รอยต่อของอำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย กับอำเภอนากลาง จังหวัดอุดรธานี ปัจจุบันนี้เป็นอำเภอนาวัง จังหวัดหนองบัวลำภู “ผาถ้ำช้าง ถ้ำเอราวัณ” อยู่ในความปกครองของคณะสงฆ์ (ธรรมยุต) จังหวัดอุดรธานีเพื่อให้สอดคล้องกับการปกครองบ้านเมือง ดังนั้นในปัจจุบัน วัดถ้ำเอราวัณจึงอยู่ในเขตการปกครองของบ้านผาอินทร์แปลง ตำบลวังทอง อำเภอนาวัง จังหวัดหนองบัวลำภู

ด้านสภาพที่ตั้งและสิ่งแวดล้อมวัดถ้ำเอราวัณตั้งอยู่บนเขาสูงในเขตพื้นที่บ้านผาอินทร์แปลงหมู่ที่ 3 ตำบลวังทอง อำเภอนาวัง จังหวัดหนองบัวลำภู ห่างจากตัวอำเภอประมาณ 12 กิโลเมตร สามารถเดินทางไปตามถนนทางหลวงหมายเลข 210 อุดรธานี-หนองบัวลำภู-เลย อยู่ระหว่างกิโลเมตรที่ 31 และแยกจากถนนประมาณ 2.7 กิโลเมตร สภาพสิ่งแวดล้อมโดยทั่วไปที่ผู้วิจัยพบเห็นนั้นภายในถ้ำวัดเอราวัณ พบว่ามีความสวยงามที่เกิดจากปรากฏการณ์ทางธรรมชาติอยู่มากมาย นอกจากนี้ภายในถ้ำวัดเอราวัณยังปรากฏให้เห็นถึงลักษณะของหินที่มีลักษณะเป็นรูปทรงแปลกตาที่เกิดจากปรากฏการณ์ทางธรรมชาติมากมาย อาทิ สิงโตหิน หินปะการัง พระพุทธรูปซึ่งเกิดจากหินงอกภายในถ้ำ เจดีย์หิน เหง้าไม้หิน เห็ดหิน ช้างหิน

ด้านโบราณวัตถุสถานและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ วัดถ้ำเอราวัณเป็นถ้ำใหญ่ มีบันไดสู่ปากถ้ำประมาณ 621 ขั้น สภาพภายในถ้ำมีหินงอกหินย้อยสวยงาม ในถ้ำมีทางทะลุที่หน้าผาสูงมองเห็นทิวทัศน์เบื้องล่างสวยงาม เป็นสถานที่เล่าขานแห่งวรรณคดีพื้นบ้านอีสานเรื่อง นางผมหอม มีพระพุทธรูปขนาดใหญ่ประดิษฐานอยู่บริเวณปากถ้ำด้านบนเพื่อให้ประชาชนผู้มีจิตศรัทธาขึ้นไปกราบนมัสการ ส่วนภายในถ้ำซึ่งมีลักษณะเป็นห้องโถง แวดล้อมด้วยปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ อาทิ หินงอกหินย้อยรูปทรงต่าง ๆ ทั้งขนาดเล็ก ขนาดใหญ่ บ้างคล้ายหยดน้ำ เรียกว่า หยดน้ำทิพย์ บ้างกิ่งออกโง้งออกมาลักษณะคล้ายวงช้างสวยงามแปลกตา แต่เนื่องจากมีนักท่องเที่ยวขึ้นมาปีละมาก ๆ ทำให้ฝุ่นดินที่มีอยู่ในถ้ำฟุ้งกระจายไปจับผิวผนังถ้ำและหินงอกหินย้อยในถ้ำ

ด้านชุมชนที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ว่า ชุมชนที่เกี่ยวข้องกับวัดถ้ำเอราวัณเป็นชุมชนบ้านผาอินทร์แปลงมีประชากรที่อาศัยอยู่ทั้งหมด 963 คน จากทั้งหมด 180 หลังคาเรือน อาชีพหลักคือการทำไร่ ทำนา และรับจ้าง ชุมชนบ้านผาอินทร์แปลง ส่วนใหญ่มีวิถีชีวิตที่มีความเกี่ยวข้องกับวัดถ้ำเอราวัณ โดยจะเห็นได้จากการเข้าร่วมกิจกรรมกับทางวัด อาทิ ในเทศกาลงานประเพณีต่าง ๆ ชาวบ้านจะมีส่วนร่วมกับทางวัด เช่น การทำบุญตักบาตร การร่วมบำเพ็ญภาวนา ในวันขึ้น 15 ค่ำและ 8 ค่ำ ของทุกเดือน การร่วมกิจกรรมงานประเพณี พิธีกรรมที่สำคัญของชุมชน

และมีส่วนร่วมในการทำนุบำรุงดูแล รักษาความสะอาด และความปลอดภัยภายในวัดร่วมกับ
เจ้าอาวาส ภิกษุสงฆ์ ภายในวัด

1.2 วิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมวัดถ้ำสุวรรณคูหา
ผลการวิเคราะห์สามารถสรุปได้ดังนี้

ด้านประวัติและความเป็นมาของวัดถ้ำสุวรรณคูหา วัดถ้ำสุวรรณคูหา เป็นวัด
ที่มีโบราณสถาน โบราณวัตถุซึ่งกรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ ได้ขึ้นทะเบียนไว้ ในสมัยโบราณ
เป็นวัดอรัญวาสี (ฝ่ายธรรมยุต) ปัจจุบันเป็นวัดมหานิกายมีพระครูเวรเขตพิทักษ์เจ้าคณะอำเภอ
สุวรรณคูหาเป็นเจ้าอาวาสวัดถ้ำสุวรรณ ในสมัยก่อนวัดถ้ำสุวรรณคูหาสร้างในภูเขาหินปูน พระเถระ
ผู้ใหญ่ในสมัยนั้นได้ตัดแปลงถ้ำให้เป็นที่พักอาศัยพำนักจำวัดบำเพ็ญภาวนา ไม่ได้สร้างศาลา
การเปรียญ กุฏิ โบสถ์ วิหาร เหมือนทุกวันนี้ในภูเขาถ้ำนี้จะมีถ้ำเล็กถ้ำใหญ่ จำนวน 40 ถ้ำ
สำหรับสถานที่พักจำวัดจะมีถ้ำใหญ่เรียกว่า ถ้ำสุวรรณคูหา ใช้เป็นสถานที่สังฆกรรม ในถ้ำมีพระ
ประธานเป็นรูปนาคปรก 7 เศียร หน้าตักกว้าง 2.30 เมตร สูง 3.15 ปางมูจลินทร์เป็นศิลปะสมัย
ล้านช้าง สร้างด้วยปูนทราย ซึ่งมีส่วนผสมดังนี้ ปูนขาว 2 ส่วน น้ำมันยาง 1 ส่วน ทราย 5 ส่วน
น้ำมะขาม 2 ส่วน โดยใช้อิฐเป็นโครงสร้างภายใน ชาวบ้านเรียกว่า หลวงพ่อพระไชยเชษฐา
สร้างในสมัยพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ ชาวบ้านนับถือเลื่อมใสเป็นอย่างมาก

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับกับประวัติศาสตร์วัดถ้ำสุวรรณคูหา พบว่า
บริเวณที่ตั้งของวัดถ้ำสุวรรณคูหาแห่งนี้ได้มีการค้นพบศิลาจารึก 2 หลัก แต่ละหลักมีลักษณะรูปร่าง
เป็นใบเสมารูปใบพายทำด้วยศิลาทราย มีสภาพสมบูรณ์ จารึกตัวอักษรธรรมอีสาน จำนวน 20
บรรทัด เนื้อหอบอกศักราชที่จารึก คือ จ .ศ.925 ตรงกับ พ.ศ.2106 ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้คือ

ศิลาจารึกหลักที่ 1 จารึกหลักนี้ปักอยู่หน้าวัดถ้ำสุวรรณคูหา

สภาพปัจจุบันของใบเสมา มีขนาดสูง 1.35 เมตร กว้าง 0.70 เมตร หนาประมาณ 0.20 เมตร
มีลักษณะเป็นรูปใบพายขนาดใหญ่ ตั้งอยู่ที่หน้าเพิงผาด้านล่างทางเบื้องขวาของถ้ำสุวรรณคูหา
(ศิลาจารึกหลักที่ 1 นี้เข้าใจว่าตั้งอยู่ที่นี้มาแต่ต้นไม่มีการเคลื่อนย้ายเพราะมีส่วนฝังอยู่ในพื้นดินขนาด
ใหญ่) ด้านที่ 1 ของศิลาจารึกหลักที่ 1 สร้างในสมัยพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช พ.ศ. 2106 เป็นพระราช
โองการประกาศพระราชทานวิสุงคามสีมาแก่วัดสุวรรณคูหาเขียนด้วยอักษรตัวธรรมสวยงาม (ลายมือ
บรรจง) 20 บรรทัดมีดวงฤกษ์ เนื้อความกล่าวถึงพระไชยเชษฐาได้อุทิศนาจังหัน (จำนวนหลาย
หมู่บ้าน) แก่วัดและประกาศเขตวิสุงคามสีมาวัดถ้ำสุวรรณคูหาด้านละ 1,000 วา ตอนท้ายได้กล่าว
สาปแช่งผู้ที่มายึดที่ดิน ไร่นาของวัดอีกด้วย ด้านที่ 2 ของศิลาจารึกหลักที่ 1 กล่าวว่าสร้างขึ้นใน
สมัยพระเจ้าสุมังคลาโพธิสัตว์ พ.ศ. 2115 เป็นพระราชโองการของพระเจ้าสุมังคลาโพธิสัตว์และ
พระหน่อแก้วประกาศเขตวิสุงคามสีมาและนาจังหันตามที่พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชเคยพระราชทานไว้

และเพิ่มเติมนาจังหันอีกจำนวนหนึ่ง เขียนด้วยภาษาไทยน้อย มีอักษรตัวธรรมตอนเริ่มต้น (อยู่เหนือดวงกฤษ) 4 บรรทัด อักษรไทยน้อย 15 บรรทัด มีดวงกฤษ เนื้อความกล่าวถึงการอุทิศที่ดินเป็นนาจังหันเพิ่มเติมจากพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชและอุทิศทาสวัดหรือข้าพระโยมสงฆ์แก่วัด 4 ครอบครัว นอกจากนี้ยังกล่าวถึงพระสังฆราชสุมังคลโพธิวิริยเจ้า ประจำอยู่ที่วัดนี้ (น่าจะเป็นพระสังฆราชฝ่ายอรัญวาสี) และสั่งให้พระยาพลศึกขวา พระยาหลวงราชวัตร พระยาธรรมมาภินันทมุนตรี เป็นผู้อุปถัมภ์ด้วยตอนท้ายได้กล่าวสาปแช่งเช่นเดียวกัน

ศิลาจารึกหลักที่ 2 จารึกหลักนี้ตั้งอยู่ใกล้กันกับศิลาจารึกหลักที่ 1 แต่มีขนาดเล็กกว่า มีความสูง 75 เซนติเมตร ความกว้าง 45 เซนติเมตร มีลักษณะเป็นศิลาทรายทอง ใบเสมารูปทรงไม่ได้สัดส่วน จารึกขึ้นในปี พ.ศ. 2169 โดยใช้ตัวอักษรธรรม 13 บรรทัด

ด้านสภาพที่ตั้งและสิ่งแวดล้อม วัดถ้ำสุวรรณคูหาตั้งอยู่บ้านคูหาพัฒนา หมู่ที่ 7 ตำบลนาดี อำเภอสุวรรณคูหา จังหวัดหนองบัวลำภู การเดินทางสามารถใช้เส้นทางหลวงหมายเลข 210 สายหนองบัวลำภู-วังสะพุง แล้วแยกขวาไปตามเส้นทางหมายเลข 2079 ถึงอำเภอสุวรรณคูหา จากนั้นใช้เส้นทางพระไชยเชษฐาไปประมาณ 1 กิโลเมตร ถึงโรงเรียนบ้านดงยางนาตาแหลว แล้วเลี้ยวขวาขึ้นไปประมาณ 4 เมตร สภาพที่ตั้งของวัดถ้ำสุวรรณคูหา

ด้านโบราณวัตถุสถานและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ จากการสังเกต และการสัมภาษณ์ชาวบ้าน และผู้รู้ในท้องถิ่นพบว่า บริเวณวัดถ้ำสุวรรณคูหา มีโบราณวัตถุ และพระพุทธรูปปางนั่งสมาธิปูนปั้น สร้างในสมัยพระไชยเชษฐาธิราชแห่งเมืองเวียงจันทน์ประดิษฐานอยู่ภายในถ้ำภายในบริเวณวัดประกอบไปด้วยศาลาการเปรียญ 1 หลังบรรจุคนได้ 200 คน กุฏิวัด จำนวน 4 หลัง บริเวณโดยรอบเป็นป่าไม้ซึ่งอุดมสมบูรณ์ไปด้วยสัตว์ป่านานาชนิด บริเวณโดยรอบเงียบสงบเหมาะแก่การบำเพ็ญภาวนา สำหรับโบราณวัตถุสถานของวัดถ้ำสุวรรณคูหา ประกอบไปด้วยพระประธานรูปนาคปรก 7 เศียร หน้าตักกว้าง 2.30 เมตร สูง 3.15 เมตร ปางสมาธิเป็นศิลปะสมัยล้านช้างสร้างด้วยปูนทราย เรียกว่า หลวงพ่อพระไชยเชษฐาธิราชเป็นพระพุทธรูปที่ศักดิ์สิทธิ์ของชาวอำเภอสุวรรณคูหา ส่วนบริเวณโดยรอบวัดถ้ำก็มีพระพุทธรูปปางต่าง ๆ เรียงรายอยู่โดยรอบซึ่งพระพุทธรูปเหล่านี้ญาติโยมได้นำมาถวายเพื่อเป็นกุศลให้แก่ตนเอง

ด้านชุมชนที่เกี่ยวข้องพบว่าชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับวัดถ้ำสุวรรณคูหา คือชุมชนบ้านคูหาพัฒนาเป็นหมู่บ้านที่อยู่ตรงข้ามกับวัดถ้ำสุวรรณคูหา ชุมชนนี้มีส่วนร่วมในการรักษาวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่น เช่น ประเพณีบุญประจำปีบุญข้าวจี่ยักษ์ ซึ่งเป็นประเพณีที่มีชื่อเสียงของอำเภอสุวรรณคูหา นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมที่ทำกันเป็นประจำคือ การทำบุญตักบาตรในศิลาวันพระเป็นประจำ และการดูแลรักษาวัดถ้ำสุวรรณคูหา และยังมีส่วนร่วมในการจัดการภายในวัดถ้ำสุวรรณคูหา เช่น การจัดทำป้ายคำแปลหลักศิลาจารึกหลักที่ 1 เพื่อให้ดูได้อย่างชัดเจน ทั้งนี้ยังได้ร่วมในการจัดทำป้ายประวัติวัดถ้ำสุวรรณคูหา และป้ายแผนที่จังหวัดหนองบัวลำภู

ที่หน้าทางขึ้นวัดถ้ำสุวรรณคูหา โดยได้รับการสนับสนุนจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการ

1.3 วิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมวัดถ้ำกลองเพล
ผลการวิเคราะห์สามารถสรุปได้ดังนี้

ด้านประวัติ และความเป็นมาของวัดถ้ำกลองเพล วัดถ้ำกลองเพลตั้งแต่เมื่อไหร่ไม่มีหลักฐานปรากฏสันนิษฐานว่าค้นพบในสมัยพระไชยเชษฐาธิราชเจ้าเมืองเวียงจันทน์หรือเมืองจำปาศักดิ์ ซึ่งพระไชยเชษฐาธิราชเจ้าเมืองเวียงจันทน์หรือเมืองจำปาศักดิ์ได้โปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระพุทธรูปทองคำขึ้นที่วัดถ้ำกลองเพลหลายองค์ เช่น มีด ขวาน หม้อลายคราม กลองยาสูบ มีลวดลายสวยงามมาก วัดถ้ำกลองเพลนี้เดิมทีหลวงปู่ขาว อนาลโย เป็นประธานสงฆ์ สมัยหลวงปู่ขาว เจริญรุ่งเรืองมาบ้างเพื่อใหม่ ๆ ได้แก้ไขปรับปรุงภายในถ้ำขุดหรือก่อนหินออกเห็นพระพุทธรูปทองคำบุพระเงิน พระทำด้วยดินเผา พระทำด้วยวานเกสรหลายร้อยองค์ภายหลังคณะสงฆ์เก็บไว้ในพิพิธภัณฑสถาน วัดถ้ำกลองเพลเป็นปูชนียสถานมาแต่สมัยโบราณภายหลังได้มีการตัดแปลงถ้ำเป็นพระอุโบสถเพื่อเอื้อประโยชน์ให้หมู่สงฆ์ในการทำสังฆกรรมและญาติโยมทั้งหลายผู้มาปฏิบัติธรรมได้มีการสร้างพระพุทธรูปปูนปั้นมากมายทั้งด้านหน้าและด้านหลังซึ่งเป็นพระพุทธรูปปูนปั้นองค์ใหญ่ 4 องค์ซึ่งเป็นพระนามพระพุทธรูปเจ้าที่ทรงมาตรัสรู้แล้วภายหลังมีญาติโยมศรัทธาสร้างพระถวายหลายองค์จึงได้ก่อเป็นหิ้งพระขนาดใหญ่ภายในถ้ำในส่วนของพระพุทธรูปโบราณที่ค้นพบในถ้ำได้ล้อมตาข่ายเหล็กเพื่อเป็นการป้องกันรักษาให้อยู่คู่ถ้ำต่อไป เพดานถ้ำสมัยก่อนลงลักปิดทองเขียนเป็นรูปเทวดาอารักษ์มีลวดลายสวยงามก่อนหินภายในบริเวณวัดได้รับการยอมรับว่ามีรูปทรงที่สวยงามแปลกแตกต่างกัน

ด้านสภาพที่ตั้งและสิ่งแวดล้อม วัดถ้ำกลองเพลตั้งอยู่ ณ บ้านถ้ำกลองเพล หมู่ที่ 4 ตำบลโนนทัน อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู บนถนนสายอุดรธานี-หนองบัวลำภู ห่างจากตัวจังหวัดหนองบัวลำภู 13 กิโลเมตร ห่างจากจังหวัดอุดรธานี 33 กิโลเมตร จากปากทางเข้าไปยังวัดอีก 4 กิโลเมตร ตั้งอยู่บนเทือกเขาภูพาน (ภูเก้า-ภูพานคำ) แต่เดิมอยู่ในเขตหนองบัวลำภู จังหวัดอุดรธานี ภายหลังได้เปลี่ยนเป็นจังหวัดหนองบัวลำภู มีเนื้อที่ 1,355 ไร่ มีกำแพงปูนล้อมรอบ อาณาเขตวัดยาวกว่า 6 กิโลเมตร มีถนนลูกรังเลาะกำแพงวัดโดยรอบ ถนนเส้นหลักมีความยาวประมาณ 3 กิโลเมตรอยู่กลางวัดจากประตูวัดไปจนถึงพิพิธภัณฑสถาน อัฐบริหาร หลวงปู่ขาว อนาลโย โดยเชื่อมต่อกับถนนรอบวัด ภูเขาสันสนะสงฆ์ตั้งกระจายอยู่ทั่วบริเวณวัดเพื่อให้เหมาะแก่การบำเพ็ญสมณธรรม สิ่งแวดล้อมภายในวัดมีความร่มรื่นเย็นตาเย็นใจแก่ผู้มาพบเห็นเป็นป่าเบญจพรรณ ไม้ที่พบโดยส่วนมาก ได้แก่ ไม้เต็ง รั้ง สักมะค่า กระบก ประคู้ ยาง ตะแบก ต้นไผ่ และพื้นที่ป่าชุมชนที่มีสภาพสมบูรณ์จำนวน 1,400 ไร่ มีสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจในอยู่กระจัดกระจายอยู่ทั่วบริเวณวัด อันได้แก่ ภูเข่งทอง ถ้ำหมากมาง วัดถ้ำกลองเพล เจดีย์หลวงปู่ขาว อนาลโย รูปปั้นหุ่นขี้ผึ้ง หลวงปู่ขาว อนาลโย พิพิธภัณฑสถานหลวงปู่ขาว

ด้านโบราณสถานวัตถุและสิ่งแวดล้อมของวัดถ้ำกลองเพล พบพระพุทธ
 บัณฑิตนิมิตเป็นพระพุทธรูปปางลีลาประทับบนก้อนหินตั้งอยู่ใกล้ๆกับศาลาที่ประดิษฐานรูปหุ่นขี้ผึ้ง
 หลวงปู่ขาว อนาลโยเพื่ออุทิศถวาย โดยมีพระอาจารย์ฝั้น อาจาโร มาเป็นประธานในพิธีเมื่อปี พ.ศ.
 2511 นอกจากนี้ยังมีพระอุโบสถวัดถ้ำกลองเพล ซึ่งทางด้านหน้าวัดถ้ำกลองเพลเป็นที่ตั้งของพระ
 อุโบสถซึ่งมีรูปแบบลักษณะที่แปลกไปกว่าพระอุโบสถของที่อื่น ๆ คือ มีผนังอุโบสถเป็นหินผาทั้ง 2
 ด้านมองดูคล้าย ๆ กับถ้ำ และสิ่งที่น่าสนใจภายในถ้ำพระอุโบสถคือ กลองโบราณ 2 หน้าขนาด
 ใหญ่ ระหว่างทางเดินเท้าจะพบพระปฏิมาปางปฐมเทศนา และปางไสยาสน์ บริเวณถ้ำผาบังยังมีถ้ำ
 เกสโล ถ้ำศรีวิไล และถ้ำเล็กถ้ำน้อยตามหน้าผา ซึ่งเหมาะแก่การบำเพ็ญภาวนาเป็นอย่างมาก ต่อจาก
 ทางแยกดังกล่าวไปตามถนนสายหลักจะผ่านป่าสักบริเวณกว้าง ต่อมาจะผ่านโค้งเสื่อบริเวณนี้จะมีถ้ำ
 ธารลอดผ่านถนน เมื่อครั้งที่สัตว์ป่าชุกชุมมักจะพบเสื่อบริเวณนี้บ่อยมาก จากโค้งเสื่อประมาณ 100
 เมตร ทางขวามือจะพบถ้ำผาผึ้งมีพระพุทธรูปปางป่าเลไลย์ ส่วนทางซ้ายมือเฉียงไปด้านบนจะถึง
 ถ้ำพรหมวิหารประดิษฐานรูปหุ่นขี้ผึ้งหลวงปู่ขาว อนาลโย ด้านข้างถ้ำพรหม

ด้านชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับวัดถ้ำกลองเพลคือ ชุมชนหมู่บ้านถ้ำกลองเพล
 ตำบลโนนทัน อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู มีประชากรทั้งหมด 209 หลังคาเรือน ประชากร
 ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตร มีวิถีชีวิตส่วนใหญ่อยู่ตามท้องไร่ท้องนา มีกิจกรรมในการเพาะปลูก
 พืชไร่ การทำสวนผักผลไม้ ยางพารา การปศุสัตว์ และอีกหลากหลายในด้านการอาชีพในด้าน
 เกษตรกรรม บ้านถ้ำกลองเพลมีทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์มีป่าชุมชนที่เป็นแหล่งอาหาร
 แหล่งศึกษาพันธุ์พืช มีพื้นที่ภูเขา มีถ้ำหินขนาดต่าง ๆ ทั้งลักษณะที่ตั้งอยู่บนพื้นดินและลักษณะถ้ำ
 ที่อยู่ใต้พื้นดินมีลักษณะโดดเด่นเฉพาะตัว มีแหล่งวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา มีหลวงปู่ขาว
 อนาลโย เป็นแหล่งรวมจิตใจของชาวจังหวัดหนองบัวลำภู

1.4 วิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมวัดเจริญทรงธรรม
 (โบสถ์สิมไม้) ผลการวิเคราะห์สามารถสรุปได้ดังนี้

ด้านประวัติ และความเป็นมาของวัดเจริญทรงธรรม (โบสถ์สิมไม้) เป็นวัดที่มี
 อายุการก่อสร้างประมาณ 20 ปี แต่เนื่องจากเป็นวัดที่มีความสวยงามตามแบบฉบับอีสาน และหาดูได้
 เพียงที่เดียวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทางจังหวัดหนองบัวลำภูจึงได้เล็งเห็นความสำคัญในการ
 อนุรักษ์พระอุโบสถ (สิมไม้) หลังนี้ไว้ และเพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยว และ
 ประชาชนได้ทราบถึงความงดงามนี้ จึงได้ระบุนให้วัดเจริญทรงธรรมแห่งนี้ เป็นสถานที่ท่องเที่ยว
 ทางวัฒนธรรมที่สำคัญของชาวจังหวัดหนองบัวลำภู พระอุโบสถหลังนี้ สร้างขึ้นโดยใช้ไม้ตะเคียน
 ทั้งหลัง ซึ่งเหลือเพียงแห่งเดียวในภาคอีสาน ลักษณะและรูปแบบการก่อสร้าง เป็นการสืบทอด

จากสิมน้ำที่มีรูปทรงกะทักรัด ขนาดกว้างยาวไล่เลี่ยกันผนังตีฝาไม้กระดานทั้งแนวนอนและแนวตั้ง
ฐานของอุโบสถก่อด้วยอิฐฉาบปูนมีเสาไม้แก่นจำนวน 12 ต้น สูงประมาณ 12 เมตรหลังคาทรงสูง
โปร่งทำให้บรรยากาศภายในเย็นสบายศิลปะการแกะสลักไม้ทั้งบนหลังคา หน้าจั่ว สวยงามมาก
โดยเฉพาะการแกะสลักรูปพระครูฑด้วยไม้ขนาดกว้าง 1 เมตร ยาว 1 เมตร สูง 1 เมตร ใช้เป็น
สถานที่ประกอบพิธีกรรมทางพุทธศาสนา

ด้านสภาพที่ตั้งและสิ่งแวดล้อม วัดเจริญทรงธรรม (โบสถ์สิมไม้) ตั้งอยู่
บ้านดอนปอ ตำบลหนองบัวใต้ อำเภอศรีบุญเรือง จังหวัดหนองบัวลำภู ภายในบริเวณวัดเจริญทรงธรรม
ประกอบไปด้วยศาลาการเปรียญ 1 หลังที่ตั้งอยู่ติดกับโบสถ์สิมไม้ที่สร้างด้วยไม้มะค่าทั้งหลังทางด้าน
ทิศเหนือด้านหลังของศาลาจะเป็นที่ตั้งประดิษฐานเจดีย์ของหลวงปู่คนก่อนที่มรณภาพไปแล้วและ
บริเวณโดยรอบจะมีกุฏิพระอยู่ 4 หลัง บริเวณที่ตั้งวัดมีรั้วล้อมรอบเป็นบางส่วนทางด้านทิศตะวันออก
ยังไม่มีรั้วล้อมรอบ บริเวณรอบวัดจะเป็นหมู่บ้านดอนปอ ตำบลหนองบัวใต้ อำเภอศรีบุญเรือง
จังหวัดหนองบัวลำภู

ด้านโบราณวัตถุสถานภายในบริเวณวัดเจริญทรงธรรมประกอบไปด้วย
โบสถ์สิมไม้ที่สร้างด้วยไม้ตะเคียนทั้งหลังซึ่งมีแห่งเดียวในภาคอีสาน และ เจดีย์หลวงปู่ที่มรณภาพ
ไปแล้ว

ด้านชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับวัดเจริญทรงธรรม (โบสถ์สิมไม้) ได้แก่
ชุมชนที่อาศัยอยู่ในบ้านดอนปอ และบ้านโนนอุดมพัฒนา ทั้ง 2 หมู่บ้านเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ติดกับ
วัดเจริญทรงธรรมทั้งสองชุมชนให้ความสำคัญในการพัฒนาวัดเจริญทรงธรรมจะเห็นได้จากเมื่อมี
บุญกุศลหรือบุญผ้าป่ามาทอดที่วัดทั้งสองชุมชนจะร่วมมือกันมารวมกันที่วัดเพื่อประกอบพิธีกรรม
ทางศาสนา นอกจากนี้ยังช่วยกันพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่อยู่บริเวณวัดให้น่าอยู่ เมื่อถึงวันพระก็จะมี
ผู้เฒ่าผู้แก่มาจำศีลภาวนาเพื่อเป็นการสืบทอดประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นของคน

1.5 วิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางทางธรรมชาติ อุทยานแห่งชาติภูเก้า –
ภูพานคำ สรุปผลการวิเคราะห์ได้ดังนี้

ด้านประวัติความเป็นมาของอุทยานแห่งชาติภูเก้า – ภูพานคำ

ประวัติความเป็นมาของอุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำแห่งนี้แต่เดิมนั้น
กรมป่าไม้ได้พิจารณากำหนดให้ภูเก้าเป็นป่าโครงการไม้กระยาเลยเพื่อใช้สอยซึ่งต่อมาทางกระทรวง
เกษตรและสหกรณ์ได้ประกาศให้เป็นป่าสงวนแห่งชาติป่าภูเก้า ตามกฎกระทรวงฉบับที่ 490 (พ.ศ.
2515) ต่อมาเมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2524 ได้มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในพื้นที่ได้มีหนังสือ
ถึงนายกรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาป่าสงวนแห่งชาติจัดตั้งเป็นอุทยานแห่งชาติภูเก้าประกอบไปด้วย
พันธุ์ไม้, สัตว์ป่า ที่เป็นจุดเด่นคือมีทิวทัศน์ที่สวยงามตามธรรมชาติพิจารณา และมีมติในวันที่ 24
พฤษภาคม พ.ศ. 2526 ให้พื้นที่ดังกล่าวเป็นอุทยานแห่งชาติได้ จากนั้นทางอุทยานแห่งชาติ

โดยนายพิชา พิทยจรูญ ได้ขอผนวกพื้นที่เทือกเขาภูพานคำ บริเวณด้านตะวันออกเฉียงเหนือของเขื่อนอุบลรัตน์ ซึ่งมีสภาพป่าเต็งรังที่ค่อนข้างสมบูรณ์ และมีทิวทัศน์รอบอ่างเก็บน้ำที่สวยงามเข้าเป็นอุทยานแห่งชาติด้วยเพื่อให้เกิดประโยชน์สมบูรณ์ในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ โดยมีพระราชกฤษฎีกากำหนดบริเวณที่ดินป่าภูเก้าในท้องที่ตำบลหัวนา ตำบลนามะเฟือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู ตำบลบ้านถิ่น ตำบลโคกม่วง ตำบลนิคมพัฒนา ตำบลโนนเมือง ตำบลหนองเรือ อำเภอโนนสัง จังหวัดหนองบัวลำภู ตำบลหนองเรือ อำเภอโนนสัง จังหวัดหนองบัวลำภู และที่ดินป่าภูพานในท้องที่ตำบลกุดคู่ ตำบลโนนสัง ตำบลบ้านค้อ ตำบลหนองเรือ ตำบลโคกใหญ่ อำเภอโนนสัง จังหวัดหนองบัวลำภู และป่าโคกสูงป่าบ้านดงในท้องที่ตำบลศรีสุขสำราญ ตำบลนาคำ ตำบลบ้านดง ตำบลเขื่อนอุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น และตำบลหัวทอง ตำบลทุ่งชมพู ตำบลนาหว้า อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น เป็นอุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำ เมื่อวันที่ 20 กันยายน พ.ศ. 2528 นับเป็นอุทยานแห่งชาติลำดับที่ 50 ของประเทศ

ด้านสภาพที่ตั้งและสิ่งแวดล้อม ตั้งอยู่บริเวณที่ราบสูงภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ตั้งอยู่บริเวณตอนล่างของจังหวัดอุดรธานี และจังหวัดหนองบัวลำภู และอยู่ทางตอนบนของจังหวัดขอนแก่น มีสภาพทางธรณีวิทยาเป็นภูเขาหินทราย ซึ่งมีชั้นของหินทรายอยู่ด้านบนระดับผิวดิน โดยมีชั้นของหินดินดานหรือดินดานปนทรายเป็นฐานล่าง มีดินประเภทลูกรังและดินร่วนปนทรายกระจายอยู่ทั่วไป พื้นที่ประกอบด้วยพันธุ์ไม้สัตว์ป่าและทิวทัศน์ที่สวยงามตามธรรมชาติสภาพป่าโดยทั่วไปเป็นป่าเต็งรังอาณาเขตอุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำทั้งหมดมีเนื้อที่ควบคุมถึง 322 ตารางกิโลเมตรหรือประมาณ 201,250 ไร่ พื้นที่อุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำส่วนใหญ่เป็นที่ลาดชันบนภูเขา ยกเว้น ที่ราบระหว่างภูขอบด้านนอก ภูขอบด้านใน และที่ราบต่ำตอนกลางของส่วนภูเก้าและพื้นน้ำในทะเลสาบเหนือเขื่อนอุบลรัตน์ สภาพป่าไม้ของอุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำ โดยทั่วไปเป็นป่าเต็งรังและป่าเบญจพรรณซึ่งขึ้นอยู่ในพื้นที่เป็นดินปนหินมีไม้ขึ้นอยู่กระจัดกระจายทั่วไป สำหรับสัตว์ป่าที่อาศัยอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำ ภายในอุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำ พบสัตว์ป่าไม่มากนักเนื่องจากความอุดมสมบูรณ์ของป่าน้อยประกอบด้วยพื้นที่ที่กระจายไม่ต่อเนื่องกันเป็นป่าผืนใหญ่ ด้านสภาพภูมิอากาศโดยทั่วไปของอุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำ ยังไม่มีการสำรวจข้อมูล แต่สามารถเทียบเคียงการบันทึกข้อมูลของการไฟฟ้าพลังน้ำเขื่อนอุบลรัตน์

ด้านโบราณสถานวัตถุและสิ่งแวดล้อม อุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำ ประกอบด้วยทรัพยากรทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์มากมาย ดังจะเห็นได้จากหลักฐานก่อนประวัติศาสตร์ ซึ่งในส่วนของภูเก้านั้นปรากฏแหล่งหลักฐานทางประวัติศาสตร์มีร่องรอยของศิลปะบนผนังเพิงหินทรายเป็นแบบ Carving การสลักนูนต่ำด้วยของมีคมลวดลายเรขาคณิตและการเขียนภาพด้วยเลือดสัตว์ผสมยางไม้แบบ Painting รูปปรากฏ คือ ฝ่ามือ รูปสัตว์ รูปเครื่องใช้ ภาชนะ

โบราณ บนผนังเพิงหินเช่นกัน นอกจากนี้ยังพบร่องรอยหลักฐานก่อนประวัติศาสตร์ ว่าบริเวณภูเก้านี้ มีอายุใกล้เคียงกับยุคโลหะของบ้านเชียงกล่าวคือมีอายุประมาณ 3,000-2,500 ปีก่อนพุทธศักราช สำหรับภูพานคำยังไม่มี การสำรวจหรือค้นพบร่องรอยทางประวัติศาสตร์แต่อย่างใด

ด้านชุมชนที่เกี่ยวข้อง แบ่งเป็นชุมชนที่อาศัยอยู่บริเวณภูเก้า จะอยู่ในพื้นที่ อำเภอนोनสังและอำเภอมือง จังหวัดหนองบัวลำภู ประกอบด้วยหมู่บ้านวังมน หมู่บ้านไชยมงคล และหมู่บ้านดงบาก สำหรับพื้นที่ใกล้เคียง ได้แก่หมู่บ้านดาดไฮ หมู่บ้านโนนตาล หมู่บ้านนามะเฟือง หมู่บ้านหนองเล้าข้าว และหมู่บ้านนิคมพัฒนา ส่วนชุมชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ภูพานคำ และส่วนเหนือ เชื้อนพื้นที่อุบลรัตน์ ซึ่งเป็นรอยต่อระหว่างอำเภอนोनสัง จังหวัดหนองบัวลำภู และอำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น ต่อเนื่องกับอำเภอน้ำพอง อำเภอเขาสมอแขวง จังหวัดขอนแก่น ประกอบด้วย หมู่บ้านท่าศิลา หมู่บ้านกุคิม หมู่บ้านหนองพุ่ม หมู่บ้านค้อ หมู่บ้านห้วยทราย หมู่บ้านทรัพย์ภูพาน และหมู่บ้านคำป่าหลาย ตลอดจนบริเวณที่ต่อเนื่องกับอำเภอหนองวัวซอ อำเภอนोनสะอาด อำเภอแสงสว่าง จังหวัดอุดรธานี สำหรับวิถีการดำรงชีวิตของชาวหมู่บ้านโดยรวมทั้งในและ นอกพื้นที่รอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำนั้น โดยทั่วไปมีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย เล็กเช่นชาวภาคตะวันออกเฉียงเหนือทั่วไป

2. ศักยภาพด้านการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ

จังหวัดหนองบัวลำภู

ผู้วิจัยได้ศึกษาตามประเด็นการศึกษาที่ผู้วิจัยได้ตั้งไว้ 5 ประเด็น ได้แก่ (1)

ด้านการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ (2) ด้านรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ (3) วิเคราะห์ ด้านการต้อนรับนักท่องเที่ยว (4) วิเคราะห์ด้านที่พักและ สิ่งอำนวยความสะดวก (5) วิเคราะห์ด้านแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งทั้ง 5 ประเด็นที่ผู้วิจัยนำมาใช้ในศึกษานั้น มีความสอดคล้องกับวรรณ วรณานิข (2539 : 76) สรุปสาระได้ว่า

การจัดการเป็นการจัดเตรียมข้อมูลที่เป็นประโยชน์สำหรับนักท่องเที่ยวทั้งในแง่ การอนุรักษ์รวมทั้งทรัพยากรธรรมชาติและประสบการณ์การท่องเที่ยว เช่น การเล่าประวัติย่อ ๆ ของชุมชนหรือแหล่งท่องเที่ยวก่อนหรือระหว่างเดินทาง ตลอดจนลักษณะที่สำคัญของพื้นที่ เพื่อให้ภาพรวมหรือข้อมูลพื้นฐานของแหล่งท่องเที่ยว

ในการศึกษาศักยภาพการจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดหนองบัวลำภู ผู้วิจัยใช้สนามในการศึกษา คือ วัดถ้ำเอร่าวัน วัดถ้ำสุวรรณคูหา วัดถ้ำกลองเพล และวัดเจริญทรงธรรม (โบสถ์สิมไม้) และอุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำ สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

ด้านแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว จังหวัดหนองบัวลำภู จากการที่ผู้วิจัย ได้ทำการศึกษา แผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวในจังหวัดหนองบัวลำภูนั้น พบว่ากระทรวงการท่องเที่ยวได้มอบหมายให้ศูนย์การท่องเที่ยวกีฬาและนันทนาการจังหวัดหนองบัวลำภู เป็นแกนนำ

ในการประสานการจัดทำแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวจังหวัดหนองบัวลำภู พ.ศ. 2549 – 2552 เพื่อเป็นแผนปฏิบัติการชี้้นำการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวจังหวัดหนองบัวลำภู ซึ่งได้วิเคราะห์สภาพแวดล้อมและศักยภาพการท่องเที่ยวจังหวัดหนองบัวลำภู สรุปสาระได้ว่า

จังหวัดหนองบัวลำภู เป็นจังหวัดที่มีแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเป็นที่รู้จักของชาวไทยและชาวต่างประเทศคือ วัดถ้ำกลองเพล หลวงปู่ขาว และยังมีวัฒนธรรมพื้นบ้าน ไค้่งสวรรค์ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะด้านเครื่องปั้นดินเผา อีกทั้งยังมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เช่น พื้นที่ป่าไม้ ภูเขา ถ้ำที่สมบูรณ์ และงดงาม แต่ทั้งนี้ก็ยังมีกระแสการเปลี่ยนแปลงระบบการบริหารของภาครัฐ และภาคการเมืองซึ่งเล็งเห็นความสำคัญของการท่องเที่ยวมากขึ้นในด้านการปฏิบัติและงบประมาณที่ลงสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวที่แท้จริง ทำให้การขยายตัวของนักท่องเที่ยวในการศึกษาเรียนรู้เชิงวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์มากขึ้น ซึ่งพื้นที่ตั้งของจังหวัดหนองบัวลำภูนั้นมีพื้นที่อยู่ติดกับจังหวัดที่มีแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียง เช่น จังหวัดเลยและจังหวัดหนองคาย จึงทำให้จังหวัดหนองบัวลำภูเป็นจังหวัดที่มีศักยภาพในการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติสูง

จากแผนยุทธศาสตร์ของจังหวัดหนองบัวลำภู ทำให้ผู้วิจัยทราบว่า จังหวัดหนองบัวลำภูมีแผนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทั้งทางด้านวัฒนธรรม และธรรมชาติ แต่ทั้งนี้ก็ยังไม่สามารถที่จะดำเนินการได้ เนื่องจากแผนดังกล่าวเป็นแผนที่ทางจังหวัด โดยศูนย์การท่องเที่ยวกีฬา และนันทนาการ จังหวัดหนองบัวลำภูได้จัดทำขึ้นเพื่อใช้ของงบประมาณในการสนับสนุน จึงจำเป็นต้องรอมงบประมาณในการดำเนินการ ซึ่งในขณะนี้ก็มีแหล่งท่องเที่ยวเพียง 3 ที่อยู่ในแผนของจังหวัด ที่อยู่ในแผนพัฒนา และได้ดำเนินการในการพัฒนาแล้ว ได้แก่ ภูหินลาดซ่อฟ้า ตำบลโนนทัน สุสานหอยหินล้านปี ตำบลโนนทัน และภูพานน้อย ตำบลโนนทัน จังหวัดหนองบัวลำภู สำหรับแหล่งท่องเที่ยวที่ผู้วิจัยได้ใช้เป็นสนามในการศึกษาในครั้งนี้ ซึ่งประกอบด้วยวัดถ้ำเอราวัณ วัดถ้ำสุวรรณคูหา วัดถ้ำกลองเพล วัดเจริญทรงธรรม (โบสถ์สิมไม้) และอุทยานแห่งชาติภูเก้าภูพานคำ นั้นยังไม่มีแผนพัฒนาที่ชัดเจน ซึ่งแหล่งท่องเที่ยวเหล่านี้ต้องบริหารจัดการและจัดการกันเอง โดยมีองค์การบริหารส่วนตำบล และชาวบ้านในท้องถิ่นนั้น ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับสมพร มณีไมติจิต (2535 : 8) สรุปสาระได้ว่า

ทรัพยากรการท่องเที่ยวแบ่งออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

1. ประเภทที่ 1 ประเภทสถานที่ทางประวัติศาสตร์ ได้แก่ ศาสนา โบราณสถาน และศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรม ซึ่งพบว่าล้วนจัดอยู่กลุ่มวัฒนธรรม โดยพิจารณาจากความหมายและลักษณะของวัฒนธรรม
2. ประเภทที่ 2 เป็นผลผลิตทางวัฒนธรรมที่มีตัวตนเป็นรูปธรรมที่เห็นชัดเจน

3. ประเภทที่ 3 เป็นต้นต่อมาจากแนวความคิดความเชื่อ วิถีประชา
ซึ่งเป็นนามธรรมแต่ได้มีการพัฒนาจนมีองค์ประกอบมาเสริมขึ้นจนมีลักษณะทางวัฒนธรรมที่เป็น
รูปแบบประกอบขึ้น ทำให้นักท่องเที่ยวสารดสัมผัสทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทนี้ได้โดยตรง
สำหรับประเทศไทยวัฒนธรรมที่จะนำมาใช้ประโยชน์ในการท่องเที่ยว ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยว
โบราณวัตถุสถาน แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ ศาสนสถาน งานศิลปกรรม สถาปัตยกรรม
นาฏศิลป์ วัฒนธรรมการละเล่นพื้นบ้าน เทศกาลงานประเพณี งานหัตถกรรม และสินค้าต่าง ๆ
ในท้องถิ่น ตลอดจนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ และอริยาศัยไมตรีของคนไทย ทรัพยากรประเภท
ศิลปวัฒนธรรมมากมายหลากหลายประเภท แต่เมื่อรวมกันแล้วกลับมีความสอดคล้องผสมผสาน
กลมกลืนเป็นวัฒนธรรมไทยได้อย่างลงตัวสมบูรณ์

จากการวิเคราะห์การจัดการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 5 แห่ง
ผู้วิจัยพบว่า

ด้านการจัดการท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 5 แห่งนี้ ยังไม่มีระบบ
การบริหารจัดการที่เป็นแนวทางชัดเจน เนื่องจากยังไม่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐบาล
อย่างเป็นทางการ และขาดงบประมาณในการจัดการ ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นการบริหารจัดการกันเอง
ภายในวัด และชุมชน อีกทั้งยังไม่มีความรู้เรื่องการจัดการท่องเที่ยว ไม่มีหน่วยงานเข้ามาดูแล
หรือจัดการอบรมให้

ด้านรูปแบบในการจัดการท่องเที่ยว พบว่าในแต่ละพื้นที่นั้น ยังไม่มี
รูปแบบ หรือกิจกรรมที่จัดไว้รองรับนักท่องเที่ยว ไม่มีรูปแบบการบริหารจัดการในเรื่องต่าง ๆ
ที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว อาทิ การให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว การให้บริการมัคคุเทศก์ และกิจกรรม
ด้านการท่องเที่ยว ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นสิ่งที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งในการบริการท่องเที่ยว

ด้านการจัดการต้อนรับนักท่องเที่ยว พบว่าแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 5 แห่งยัง
ไม่มีรูปแบบ และแนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวที่ดี เนื่องจากขาดความรู้ ประสบการณ์
และบุคลากรในการต้อนรับ และให้บริการนักท่องเที่ยว ปัจจุบันนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยว
วัดถ้าเอราวัณจะดูแลตัวเอง โดยการเดินเที่ยวชมเองตามลำพัง

ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแต่ละพื้นที่ก็มีอยู่อย่างจำกัด มีเพียง
สาธารณูปโภคพื้นฐานที่จัดไว้รองรับนักท่องเที่ยวเท่านั้น ซึ่งได้แก่ ห้องสุขา ขาดสาธารณูปโภค
ระดับสูง ได้แก่ ที่พัก ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก ศูนย์บริการข้อมูลทางการท่องเที่ยวของชุมชน
และสถานที่จอดรถ ซึ่งไม่มีการจัดขอบเขตให้เหมาะสมในแหล่งท่องเที่ยว

ด้านแหล่งท่องเที่ยว พบว่า แหล่งท่องเที่ยวทั้ง 5 แห่งนี้ ล้วนเป็นสถานที่
ที่มีความน่าสนใจไม่ต่างกันคือ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสวยงามด้านธรรมชาติ และวัฒนธรรม
ความเก่าแก่ทางประวัติศาสตร์ที่ทรงคุณค่าของโบราณสถาน โบราณวัตถุ ที่สำคัญอย่างยิ่ง ซึ่งมีความ

เหมาะสมอย่างยิ่งในการสนับสนุนให้เกิดการพัฒนา และจัดการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับศิริ ฮามสุโพธิ์ (2543 : 383-387) ที่ได้กล่าวถึงรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวไว้ว่า

การจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและทางด้านธรรมชาติเน้น

หลักการพัฒนาในแง่ของการอนุรักษ์นั้น สิ่งที่ควรนำมาประกอบการตัดสินใจดำเนินการมี องค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการคือ สิ่งที่น่าท่องเที่ยวคาดหวังจะได้สัมผัส เช่น สถาปัตยกรรม แบบชาติไทย วิธีการดำเนินชีวิตประจำวันของประชากรในท้องถิ่น ฯ สิ่งที่ประชากรในชุมชนนั้น ๆ คาดหวังจะให้เกิดขึ้น เช่น ได้มีที่พักผ่อนหย่อนใจ เกิดความภาคภูมิใจต่อสถานที่ท่องเที่ยวทาง วัฒนธรรมในชุมชนของตน ฯ และสิ่งที่ผู้รับผิดชอบและดำเนินการจัดสถานที่ท่องเที่ยวคาดหวัง เช่น ใช้งบประมาณน้อย เป็นโครงการช่วยส่งเสริมและสนับสนุนการอนุรักษ์ทรัพยากรและทำนุบำรุง ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น สอดคล้องกับงานวิจัยของศิริ ฮามสุโพธิ์ (2543 : 383-387) ซึ่งสรุป การจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมไว้ดังนี้

1. ควรสร้างสถานที่ท่องเที่ยวไว้ในย่านชุมชนหรืออยู่ไม่ห่างไกล จากชุมชนมากนัก

2. ควรจัดสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกให้เพียงพอ
3. การรักษาความสะอาด
4. การจัดร้านอาหารและเครื่องดื่ม
5. การจัดสร้างร้านจำหน่ายของที่ระลึกและสินค้าพื้นเมือง
6. การจัดสร้างสถานที่พักผ่อน
7. การทำป้ายโฆษณา
8. การเก็บค่าบริการไม่แพงมากนัก
9. การรักษาความปลอดภัย

การจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จะประสบผลสำเร็จมากน้อยเพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จในการจัดการ ซึ่งสอดคล้องกับเอกสารประกอบการ สอนชุดวิชาทรัพยากรการท่องเที่ยวไทย หน่วย 9 – 15 ของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2545 : 45-50) ดังนี้

1. ปัจจัยพื้นฐานในการจัดการ ประกอบด้วยปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้
 - 1.1 คน (Man) หมายถึงทรัพยากรบุคคลที่ถือว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญ

ที่ก่อให้เกิดผลสำเร็จของปริมาณงานและคุณภาพงาน โดยเฉพาะการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยว ต้องอาศัยบุคคลที่มีคุณภาพมีความรู้ความสามารถและมีจิตสำนึกในการดูแลอนุรักษ์ทรัพยากร ท่องเที่ยว

1.2 เครื่องจักร (Machine) หมายถึง อุปกรณ์เครื่องจักรที่จัดหา มาเพื่อใช้ปฏิบัติงานในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวให้เกิดประโยชน์สูงสุดและคุ้มค่า

1.3 เงินทุน (Money) หมายถึง เงินทุนระยะสั้นหรือระยะยาว ที่เป็นปัจจัยสำคัญในการให้การสนับสนุนในการจัดหาทรัพยากรต่าง ๆ เพื่ออำนวยความสะดวกในการ ดำเนินกิจกรรมขององค์กรเป็นไปอย่างราบรื่นและประสบผลสำเร็จ

1.4 วัสดุสิ่งของ (Material) หมายถึง วัตถุดิบ วัสดุสิ่งของที่ต้องจัด หามาใช้ในการดำเนินกิจกรรมขององค์กรไม่ว่าจะเป็นการผลิตหรือการบริการที่ดีแก่ลูกค้า

2. ปัจจัยด้านตลาด (Market) หมายถึง ตลาดที่ประกอบด้วยลูกค้าหรือนักท่องเที่ยวที่ธุรกิจมุ่งที่จะเสนอขายสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยว การจัดการด้านทรัพยากร การท่องเที่ยวซึ่งถือเป็นสินค้าและสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวจึงต้องดำเนินการให้สอดคล้องกับ ความต้องการของนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายเนื่องจากพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวแต่ละกลุ่มแตกต่างกัน ในการดำเนินจึงต้องมีการศึกษาถึงลักษณะความเป็นไปของตลาดวิเคราะห์กลุ่มนักท่องเที่ยว เช่น นักท่องเที่ยวที่นิยมรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวต้องเน้นแนวทางการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศ ส่งเสริมให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมเพื่อให้ทรัพยากร การท่องเที่ยวคงสภาพสมบูรณ์ที่สุดในระยะยาว

3. ปัจจัยด้านวิธีการปฏิบัติงาน (Method) หมายถึง การกำหนด ระบบงาน ระเบียบ ขั้นตอน วิธีการปฏิบัติงานในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวต้องกำหนดให้มี ประสิทธิภาพมากที่สุด สามารถกำหนดตัวบุคคลและเลือกเครื่องมือในการจัดการได้อย่างเหมาะสม ซึ่งจะก่อให้เกิดการประหยัดต้นทุนได้ผลงานตรงตามวัตถุประสงค์และมีมาตรฐานที่ดี

4. ปัจจัยด้านการจูงใจผู้ปฏิบัติงาน (Motivation) ในการจัดการ ทรัพยากรการท่องเที่ยวให้ประสบผลสำเร็จคนเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง การจูงใจให้ผู้ปฏิบัติงาน หรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องยินดีที่จะปฏิบัติงานอย่างเต็มประสิทธิภาพและมีทัศนคติที่ดีต่อการปฏิบัติงาน จึงเป็นศิลปะของหัวหน้างานในการใช้ความสามารถการเป็นผู้นำทำการจูงใจและส่งเสริมขวัญ กำลังใจต่อผู้ปฏิบัติงานให้ปฏิบัติงานให้ดีที่สุด คำนี้จึงการประสานประโยชน์ของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

5. วิธีการจัดการ (Management) หมายถึง วิธีกระบวนการหรือ มาตรการในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์อย่างมีประสิทธิภาพและ บรรลุตามเป้าหมายขององค์กรซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญมากต่อความสำเร็จในการจัดการทรัพยากร การท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืนต่อไป โดยมีกระบวนการในการจัดการโดยทั่วไปประกอบด้วย หน้าที่ 5 ประการ คือ การวางแผนการจัดองค์กร การจัดคนเข้าทำงาน การสั่งการ และการควบคุม

สรุป จะเห็นได้ว่า หลักการจัดการโดยทั่วไปซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนดังกล่าวมานั้นสามารถประยุกต์ใช้กับทุกงาน โดยเฉพาะการประยุกต์ใช้กับการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด และตอบสนองต่อกระแสความต้องการในปัจจุบัน คือ การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวต้องเน้นการจัดการเพื่อความยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเรื่องการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ จังหวัดหนองบัวลำภู ผู้วิจัยได้นำเสนอแนวทางการจัดการท่องเที่ยวตามรูปแบบที่ได้วางไว้เพื่อเป็นแนวทางแล้ว ในบทที่ 1 (กรอบแนวคิดการวิจัย) จากการศึกษาเอกสาร และลงสนามเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลนั้น ผู้วิจัยได้มีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษา

1.1 ข้อเสนอแนะสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรมีการส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการศึกษาอย่างจริงจังในหมู่นักท่องเที่ยวและมีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อมิให้ข้อมูลสูญหายไปตามกาลเวลา

1.2 ควรมีการจัดเตรียมข้อมูลที่เป็นประโยชน์สำหรับนักท่องเที่ยว เนื่องจากทางวัดยังไม่มีสื่อในการให้ข้อมูลของพระมหาเจดีย์ชัยมงคลให้แก่นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเยี่ยมชมซึ่งนักท่องเที่ยวต่างมีความต้องการเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้นจึงควรมีการจัดเตรียมข้อมูลต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์แก่นักท่องเที่ยวทั้งในแง่การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและประสบการณ์การท่องเที่ยว เช่น การเล่าประวัติย่อ ๆ ของชุมชน หรือแหล่งท่องเที่ยวตลอดจนลักษณะที่สำคัญของพื้นที่ อาจจัดตั้งเป็นศูนย์ให้บริการข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งอาจมีทั้งภาพนิ่ง วิดีทัศน์ หรือแผ่นพับเพื่อให้ข้อมูลภาพรวมหรือข้อมูลพื้นฐานของแหล่งท่องเที่ยว ให้กับนักท่องเที่ยว

2. ข้อเสนอแนะในการศึกษาค้นคว้าครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาถึง ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม ของจังหวัดหนองบัวลำภู เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ให้คนรุ่นหลังต่อไป

2.2 ควรศึกษาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ที่อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภูมิภาคอื่น ๆ ในประเทศไทย แล้วนำผลการศึกษาที่ได้มาเปรียบเทียบกับกันว่ามีความสอดคล้องและแตกต่างกันอย่างไร

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. แผนพัฒนาการท่องเที่ยวระหว่างปี 2544-2553. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2545.
- กฤษิภา สามะพุทธิ. “การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม : ทางเลือกใหม่ของการเดินทาง,” สารคดี. 13(153) : 36-38 ; พฤศจิกายน, 2540.
- โครงการวิถึทรรศน์. วิถีไทย การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2540.
- งามพิศ สัตย์สงวน. หลักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.
- จาวรธรรม ธรรมวัตร. ภูมิปัญญาอีสาน. อุบลราชธานี : ศิริธรรมออฟเซ็ท, 2543.
- ชาญชัย ดวงจิตต์. “การท่องเที่ยวกับปัจจัยทางด้านจิตวิทยา,” จุลสารการท่องเที่ยว. 2(3) : 76 ; เมษายน, 2536.
- ชูสิทธิ์ ชูชาติ. การจัดการการท่องเที่ยว. เชียงใหม่ : สถาบันราชภัฏเชียงใหม่, 2542.
- ศุ่ย ชุมสาย, ม.ล. ปฐมบทแห่งการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2527.
- นิคม จารุณณี. การท่องเที่ยวและการจัดการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว. อุบลราชธานี : อุลลภกิจออฟเซ็ทการพิมพ์, 2535.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. “ความหลากหลายในวัฒนธรรม : การท้าทายใหม่,” ใน สู่ความเข้าใจในวัฒนธรรม. หน้า 99-118. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2532.
- นิตา ชูโต. การวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพฯ : พี.เอ็น, 2540.
- บริษัท ชุมหสาส์น พับลิชชิ่ง จำกัด. “AMAZING THILAND,” เรื่องภูเก็้าภูพานคำ ท่องเที่ยวด้วยรถบขบ้นที่กแห่งธรรมชาติ. กรุงเทพฯ : ชุมหสาส์น พับลิชชิ่ง, 2546.
- บริษัทมรดกโลก จำกัด. การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2537.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. การวางแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. เชียงใหม่ : คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2542.
- บุญสม ยอดมาลี. เอกสารประกอบการสอนรายวิชา 1602 701 ทฤษฎีพลวัตร และกระบวนการทางวัฒนธรรม. มหาสารคาม : สถาบันวิจัยและศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2549.
- ปกครองอำเภอนอนส้ง. ข้อมูลพื้นฐานของอำเภอนอนส้ง. นอนงบัวล้าภู : อำเภอนอนส้ง, 2548.

- ประหยัด ปาลกะวงศ์. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ : ศักดิ์โสภณการพิมพ์, 2527.
- พจนาน สวนศรี. “การจัดการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน,” จุลสารการท่องเที่ยว. 17(2) : 12-24 ; เมษายน – มิถุนายน, 2541.
- พรเทพ พรหมินทร์. บทบาทของภาคเอกชนต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2529.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. เอกสารการสอนชุดวิชาทรัพยากรการท่องเที่ยวไทย หน่วย 9-15. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2545.
- มิศรา สามารถ. รายงานผลการวิจัย เรื่อง การมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นนากการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. กรุงเทพฯ : สถาบันดำรงราชานุภาพ สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย, 2543.
- มิ่งสรรพ์ ขาวสะอาด. โครงการศึกษาเพื่อจัดทำแผนในบทการพัฒนากการท่องเที่ยวของประเทศ. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ., 2540.
- ยศ สันตสมบัติ. มนุษย์กับวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2540.
- ยศ สันตสมบัติ. รายงานการวิจัย เรื่อง แนวทางการพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว : กรณีศึกษายานหนองขาว อำเภอกำแพง จังหวัดกาญจนบุรี. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ., 2540.
- ยุพดี เสตพรรณ. ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยวไทย. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2539.
- รชพร จันทร์สว่าง. เอกสารการอบรมทางไกล หลักสูตรการจัดการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2546.
- รัฐทิศา หิรัณยหาด. แนวทางการพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว : กรณีศึกษายานหนองขาว อำเภอกำแพง จังหวัดกาญจนบุรี. การค้นคว้าแบบอิสระ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2544.
- ราณี อธิชัยกุล. เอกสารการสอนชุดวิชาทรัพยากรการท่องเที่ยวของไทย หน่วยที่ 1-8. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2545.
- วรรณ วังวานิช. ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546.
- . ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยวไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2539.
- วุฒิสาร ต้นไชย. เวทีท้องถิ่น : ทางออกการบริหารขององค์การบริหารส่วนตำบล. กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า, 2547.
- ศรีพร สมบุญธรรม. ผลกระทบทางสังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ., 2535.

- ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม และสุจิตต์ วงษ์เทศ. “วิวัฒนาการของวัฒนธรรมมากมิต่างประวัติศาสตร์และโบราณคดี” ใน สู่ความเข้าใจวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2532.
- ศิริ ฮามสุโพธิ์. สังคมวิทยาการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : โอ.เอส. พรีนติ้งเฮ้าส์, 2543 .
- สมชาย หิรัญกิจ. การใช้วัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ., 2530.
- สมประสงค์ น่วมบุญลือ. เอกสารการสอนชุดวิชา ทรัพยากรการท่องเที่ยวของไทย หน่วยที่ 1-8. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมชिरาช, 2545.
- สมพร มณีไมตรีจิต. บทบาทวัฒนธรรมไทยกับการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ., 2535.
- สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. การศึกษาเพื่อกำหนดแนวทางพัฒนาและการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agrotourism). กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2542.
- สมัย สุทธิธรรม. สารคดีชุด ถิ่นทองของไทย หนองบัวลำภู. กรุงเทพฯ : โอ เอส พรีนติ้งเฮ้าส์, 2537.
- สันศักดิ์ เสริมศรี และคณะ. ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อสังคมและวัฒนธรรม : กรณีศึกษาจังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2529.
- สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว. ยุทธศาสตร์การจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน WWW.TAT.OR.TH. กรุงเทพฯ : แนวทางการจัดการและส่งเสริมการท่องเที่ยวไทย, 2543.
- สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดหนองบัวลำภู. การท่องเที่ยวจังหวัดหนองบัวลำภู. หนองบัวลำภู : สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดหนองบัวลำภู, 2548 ก.
- . รวบรวมประวัติศาสตร์ท้องถิ่นแต่ละอำเภอ มาเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดหนองบัวลำภู. หนองบัวลำภู : สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดหนองบัวลำภู, 2548 ข.
- สุนีย์ เลี้ยวเพ็ญวงษ์. คติชนวิทยาเพื่อการท่องเที่ยว. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2546.
- สุพิศวง ธรรมพินทา. รายงานการวิจัย เรื่อง แนวทางการพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาเรื่องบ้านหนองขาว อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2532.
- สุภาพร มากแจ้ง. หลักมัคคุเทศก์. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2534.
- สุภาพค์ จันทวานิช. ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.
- เสถียร โกเศศ นาคะประทีป. ความรู้เรื่องวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2515.

- เสรี วังส์ไพจิตร. การนำวัฒนธรรมพื้นบ้านมาบริการนักท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2530.
- เสรี อุ่นขวง. จังหวัดหนองบัวลำภู. กรุงเทพฯ : เลิฟแอนด์ลิฟเพรส, 2543.
- โสรัจ พิศพนวม. อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ., 2546.
- หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู. “การประเมินผลกระทบทางสังคมและวัฒนธรรมจากการท่องเที่ยว,” จุลสารการท่องเที่ยว. 13 : 241-242 ; ตุลาคม – ธันวาคม, 2537.
- องค์การการท่องเที่ยวโลก. วิจัยเรื่องการพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยว. 2539.
<<http://www.tat.or.th/knowledge.asp>> 20 มิถุนายน 2549.
- องค์การสหประชาชาติ. “อุตสาหกรรมท่องเที่ยว,” จุลสารการท่องเที่ยว. 18(3) : 124 ; มีนาคม, 2536.
- พระยาอนุমানราชชน. ประเพณีเนื่องในการเกิดและประเพณีเนื่องในการตาย. พระนคร : สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2505.
- อภิชัย พันธเสน. แนวคิดทฤษฎีและภาพรวมของการพัฒนา. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง, 2539.
- อมรา พงศาพิชญ์. วัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์ : วิเคราะห์สังคมไทยแนวมานุษยวิทยา. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537.
- เอกวิทย์ ณ ถลาง. เพื่อความเข้าใจวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2544.
- Brown, J. L., Lehnhardt J. Serum and Urinary Hermones during Pregnancy and the Peri and Postpartum Period in and Asian Elephant (Elephas Maximus). London : Zoo Biol, 1995.
- Cotman, Michael M. Introduction To Travel & Tourism (An International Approach). New York : Van Nostrand Reinhold, 1989.
- Eade, John. Living the Global City : Globalization as a Local Process. London : Routledge, 1997.
- Gee, Chuck Y., C. James Madens and J. L. Dexter Choy. The Travel Industry. 2nd ed. New York : Man Nostrand, 1989.
- Hall, Conlin Micheal. Introduction to Tourism : Development Dimensions and Issues Malasia. 3th ed. Malasia : Longman, 1988.

- Hodges J. K., Mcneilly A. S. and Hess D. L. Circulating Hormones during Pregnancy in The Asian and African Elephant (Elephants Maximus and Loxodonta) : A Diagnostic Test Based on the Measurement of Prolactin *Int Zoo Yb*, 1987.
- Lundberg, Donald E. The Tourist Business. Boston : CBL., 1976.
- Lynch, K. The Image of the City. Cambridge : The M.I.T. Press, 1960.
- MacDonald, Gillian Mary Elizabeth. "Unpacking Cultural Tourism," Masters Abstracts International. 44(1) : 174 ; February, 2006.
- Mc Intosh, Robert W. and Charles R Goeldner. Tourism Principles, Practices, Philosophies. New York : Van Nostrand Reinhold, 1989.
- Michael, Morgan. Marketing for Leisure and Tourism. New York : Prentice Hall, 1996.
- Pond, Kathieen Lingle. The Professional Guide : Dynamics of Tour Guiding. New York : Van Nostrand Reinhold, 1993.
- Ritchie, J. B. R. and M. Zins. "Culture as a Determinant of the Attractiveness If a Tourist Region," Annals of Tourism Research. 5 : 252-267 ; 1978.
- Smith, Valene L. Hosts and Guests : The Anthropology of Tourism. 2nd ed. Philadelphia : University of Pennsylvania Press, 1989.
- Sir Francis Bacon. Of Travel. 1997.
<<http://www.literaturepage.com/read/francis-bacon-essays-35.html>> May 21, 2006.
- Short, John Rennie and Yeong-Hyun Kim. Globalization and the City. New York : Longman, 1999.
- Stephanie, Powell. "Communities Bank on Cultural Tourism." The American City & County, Pittsfield. 121(7) : 20-22 ; July, 2006.
- The World Tourism Organization. Global Tourism Forecasts to The Year 2000 and Beyond – The World. Volume 1. Madrid : The World Tourism Organization, 1995.
- Tylor Edward. Researches into the Early History of Mankind and the Development of Civilization Paul Bohannon. Chicago : University of Chicago Press, 1964.
- Toluse, Olorunnipa. "Official Urges Focus on Culteral Tourism," August 29, 2006.
<<http://proquest umi.com/pqdweb?>> February 22, 2007.
- White. White Cliffs Country Tourism Association. <<http://www.wccta.org.uk/>> 2006.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

กาญจนา ชันติยุ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดถ้ำกลองเพล อำเภอเมือง
จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 25 สิงหาคม 2549.

ขวัญชนก ประเสริฐนุกูล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดถ้ำสุวรรณคูหา
อำเภอสวรรคต จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 17 กันยายน 2549.

เขมณัฐ เจริญรุ่ง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่อุทยานแห่งชาติภูเก้า -
ภูพานคำ อำเภอโนนสัง จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 17 กันยายน 2549.

คนอง ลิฝาย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดถ้ำสุวรรณคูหา
อำเภอสวรรคต จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 14 กรกฎาคม 2549.

คำพูน ขวัญเมือง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่อุทยานแห่งชาติภูเก้า -
ภูพานคำ อำเภอโนนสัง จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 9 กันยายน 2549.

คำมูล มีชัยแสง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดถ้ำสุวรรณคูหา
อำเภอสวรรคต จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 17 กันยายน 2549.

คำบ่อ ประภาวิชา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดถ้ำสุวรรณคูหา
อำเภอสวรรคต จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 14 กรกฎาคม 2549.

คำสิงห์ ศรีลาวงศ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดถ้ำกลองเพล
อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 22 กรกฎาคม 2549.

จันทิมา อินจำรุณ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดถ้ำสุวรรณคูหา
อำเภอสวรรคต จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 23 กันยายน 2549.

จ่านง คำภาค เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดถ้ำกลองเพล อำเภอเมือง
จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 25 สิงหาคม 2549.

จำลอง ศรีลาวงศ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดถ้ำกลองเพล
อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2549.

จำลอง ศรีสุดดา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดเจริญทรงธรรม
อำเภอศรีบุญเรือง จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 19 สิงหาคม 2549.

จำลอง สายจันดี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดถ้ำกลองเพล
อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 22 กรกฎาคม 2549.

จิตติมา ไชยแสน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่อุทยานแห่งชาติภูเก้า -
ภูพานคำ อำเภอโนนสัง จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 9 กันยายน 2549.

- ฉวี จันทราเทศ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่อุทยานแห่งชาติภูเก้า - ภูพานคำ อำเภอโนนสัง จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 31 สิงหาคม 2549.
- ชอุ้น ทองสุข เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดถ้ำเอราวัณ อำเภอนาวัง จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 16 มิถุนายน 2549.
- ชัยยง แก้วเกิดมี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดถ้ำเอราวัณ อำเภอนาวัง จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2549.
- ชาลวิทย์ ประสิทธิผล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดถ้ำสุวรรณคูหา อำเภอสุวรรณ จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 17 กันยายน 2549.
- ดำรง วิชาเงิน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดถ้ำเอราวัณ อำเภอนาวัง จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 8 มิถุนายน 2549.
- ดำรง เอกศักดิ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดถ้ำกลองเพล อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2549.
- ดำรง เอกศักดิ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดถ้ำกลองเพล อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 25 สิงหาคม 2549.
- ดาวเรือง มณีโรจน์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดถ้ำสุวรรณคูหา อำเภอสุวรรณ จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 7 กรกฎาคม 2549.
- ดาวเรือง มณีโรจน์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดเจริญทรงธรรม อำเภอศรีบุญเรือง จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 19 สิงหาคม 2549.
- ทองคำ ประพฤติธรรม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดถ้ำเอราวัณ อำเภอนาวัง จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 8 มิถุนายน 2549.
- ทองคำ ประพฤติธรรม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดถ้ำเอราวัณ อำเภอนาวัง จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 11 สิงหาคม 2549.
- ทองดี สุทธิชัย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดถ้ำสุวรรณคูหา อำเภอสุวรรณ จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 7 กรกฎาคม 2549.
- ทองมา สระบุรี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดถ้ำกลองเพล อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2549.
- ทองเพชร ถาดทอง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดถ้ำเอราวัณ อำเภอนาวัง จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2549.
- ทองเพชร ถาดทอง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดถ้ำเอราวัณ อำเภอนาวัง จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 15 สิงหาคม 2549.

- ทองใส สีหอม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดถ้ำสุวรรณคูหา
อำเภอสุวรรณ จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 7 กรกฎาคม 2549.
- ทองใส สีหอม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดเจริญทรงธรรม
อำเภอศรีบุญเรือง จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 19 สิงหาคม 2549.
- ทวี จันทราเทศ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่อุทยานแห่งชาติภูเก้า-
ภูพานคำ อำเภอโนนสัง จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 31 สิงหาคม 2549.
- ทัศนยา ดาลาด เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดถ้ำกลองเพล
อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 22 กรกฎาคม 2549.
- เที่ยง ศรีทองสุด เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดถ้ำกลองเพล
อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 11 สิงหาคม 2549.
- ธรรมบุญ คุณขุนทด เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดถ้ำกลองเพล
อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2549.
- นิตานาจ ปัญญาโย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดเจริญทรงธรรม
อำเภอศรีบุญเรือง จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 19 สิงหาคม 2549.
- บรรพต นาดุสรณ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดเจริญทรงธรรม
อำเภอศรีบุญเรือง จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 19 สิงหาคม 2549.
- บันหยัน นาวา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดถ้ำสุวรรณคูหา
อำเภอสุวรรณ จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 14 กรกฎาคม 2549.
- บุญมี โคตรภูธร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดถ้ำเอราวัณ อำเภอนาวัง
จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2549.
- บุญหลาย คำทองมี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดถ้ำสุวรรณคูหา
อำเภอสุวรรณ จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 17 กันยายน 2549.
- บุญหลาย ดิสม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดถ้ำเอราวัณ อำเภอนาวัง
จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 8 มิถุนายน 2549.
- บุญหลาย ดิสม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดถ้ำเอราวัณ อำเภอนาวัง
จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 15 สิงหาคม 2549.
- ประกอบ จันท์เจริญ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดถ้ำสุวรรณคูหา
อำเภอสุวรรณ จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 17 กันยายน 2549.
- ประจักษ์ ศรีประสพ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดถ้ำเอราวัณ
อำเภอนาวัง จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 16 มิถุนายน 2549.

- ประจักษ์ ศรีประสพ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดเจริญทรงธรรม
อำเภอศรีบุญเรือง จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 19 สิงหาคม 2549.
- ประณต ไถวเลิศ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดถ้ำกลองเพล
อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2549.
- ประนอม พันสีนাম เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่อุทยานแห่งชาติภูเก้า-
ภูพานคำ อำเภอโนนสัง จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 9 กันยายน 2549.
- ประภาส ครองธรรม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่อุทยานแห่งชาติภูเก้า-
ภูพานคำ อำเภอโนนสัง จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 9 กันยายน 2549.
- ประการัตน์ มีแก้ว เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดถ้ำสุวรรณคูหา
อำเภอสุวรรณ จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 17 กันยายน 2549.
- ประสิทธิ์ สุดคณาโค เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดถ้ำสุวรรณคูหา
อำเภอสุวรรณ จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 17 กันยายน 2549.
- ประเสริฐ โชติไพศาล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่อุทยานแห่งชาติภูเก้า-
ภูพานคำ อำเภอโนนสัง จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 9 กันยายน 2549.
- ประหยัด อินแปลง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดถ้ำสุวรรณคูหา
อำเภอสุวรรณ จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 7 กรกฎาคม 2549.
- ประหยัด อีสานบุตร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดถ้ำเอราวัง
อำเภอนาวัง จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 15 สิงหาคม 2549.
- เป็งคุณย์ บุญพิลา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่อุทยานแห่งชาติภูเก้า-
ภูพานคำ อำเภอโนนสัง จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 31 สิงหาคม 2549.
- พรม กันหา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดถ้ำสุวรรณคูหา
อำเภอสุวรรณคูหา จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 14 กรกฎาคม 2549.
- พรชัย พุชไชสง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่อุทยานแห่งชาติภูเก้า-
ภูพานคำ อำเภอโนนสัง จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 17 กันยายน 2549.
- พระครูประสิทธิ์ธรรม โกศล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดถ้ำเอราวัง
อำเภอนาวัง จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 8 มิถุนายน 2549.
- พิชญากรณ์ เทียงธรรม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดเจริญทรงธรรม
อำเภอศรีบุญเรือง จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 19 สิงหาคม 2549.
- เพิ่ม พุทธธรรมโย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดถ้ำเอราวัง
อำเภอนาวัง จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2549.

- เพียงเนตร พันธุ์รัมย์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดถ้ำกลองเพล
อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 11 สิงหาคม 2549.
- ไพศาล สุ่มมาตย์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดถ้ำเอราวัณ
อำเภอนาวัง จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 8 มิถุนายน 2549.
- ไพโรจน์ ภัคดีแดง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดถ้ำเอราวัณ อำเภอนาวัง
จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 16 มิถุนายน 2549.
- ภูเบศร ภัคดีวุฒิ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่อุทยานแห่งชาติภูเก้า -
ภูพานคำ อำเภอโนนสัง จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 24 กันยายน 2549.
- มนตรี สาครวัตร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่อุทยานแห่งชาติภูเก้า -
ภูพานคำ อำเภอโนนสัง จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 9 กันยายน 2549.
- มงคล แก้วเกิดมี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดถ้ำสุวรรณคูหา
อำเภอสุวรรณ จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 17 กันยายน 2549.
- เมืองไพร โยชนา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดถ้ำกลองเพล
อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2549.
- ยุภา ชนะชัยรัตน์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่อุทยานแห่งชาติภูเก้า -
ภูพานคำ อำเภอโนนสัง จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 9 กันยายน 2549.
- ลับ จำปีโชติ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดถ้ำสุวรรณคูหา
อำเภอสุวรรณ จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 7 กรกฎาคม 2549.
- ลำดวน ดอกไรสง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดถ้ำเอราวัณ อำเภอนาวัง
จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 16 มิถุนายน 2549.
- ลำดวน ดอกไรสง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดถ้ำเอราวัณ อำเภอนาวัง
จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 15 สิงหาคม 2549.
- เลื่อม บัวแก้ว เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดถ้ำสุวรรณคูหา
อำเภอสุวรรณ จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 7 กรกฎาคม 2549.
- ไอลดา ชันธธา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดถ้ำกลองเพล อำเภอเมือง
จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 25 สิงหาคม 2549.
- วงเดือน คุณารักษ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่อุทยานแห่งชาติภูเก้า -
ภูพานคำ อำเภอโนนสัง จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 9 กันยายน 2549.
- วรรณิ ศรีโสภณ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดถ้ำสุวรรณคูหา
อำเภอสุวรรณ จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 17 กันยายน 2549.

- วันวิสาข์ วิโนภาส เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่อุทยานแห่งชาติภูเก้า - ภูพานคำ อำเภอโนนสัง จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 31 สิงหาคม 2549.
- วิชัย ทองมา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดถ้ำสุวรรณคูหา อำเภอสุวรรณคูหา จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 22 กรกฎาคม 2549.
- วิษณุ จันเครือ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดถ้ำกลองเพล อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 25 สิงหาคม 2549.
- วิริยะ เวฬุวนารักษ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดถ้ำกลองเพล อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 25 สิงหาคม 2549.
- ศักดิ์ชัย เนตรจำรูญ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดเจริญทรงธรรม อำเภอศรีบุญเรือง จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 19 สิงหาคม 2549.
- ศรินวล พิมพ์รัตน์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดถ้ำสุวรรณคูหา อำเภอสุวรรณ จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 17 กันยายน 2549.
- ศิริมาศ กระจ่างชั้น เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่อุทยานแห่งชาติภูเก้า - ภูพานคำ อำเภอโนนสัง จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 9 กันยายน 2549.
- สมควร กัญชร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดถ้ำกลองเพล อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 11 สิงหาคม 2549.
- สมทรง วัดพิมาย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดถ้ำเอราวัง อำเภอนาวัง จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 8 มิถุนายน 2549.
- สมทรง วัดพิมาย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดถ้ำเอราวัง อำเภอนาวัง จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 15 สิงหาคม 2549.
- สมพงษ์ ศรีปัดดา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดถ้ำกลองเพล อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 25 สิงหาคม 2549.
- สมศักดิ์ สุวรรณประดิษฐ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดถ้ำกลองเพล อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2549.
- สรศาสตร์ ครอบยุดิ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดถ้ำกลองเพล อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2549.
- สันติ คำภาค เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดถ้ำสุวรรณคูหา อำเภอสุวรรณคูหา จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 22 กรกฎาคม 2549.
- สิริมา ศรีสุภาพ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดเจริญทรงธรรม อำเภอศรีบุญเรือง จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 17 กันยายน 2549.

- สุพรรณ อินธิแสน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่อุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำ อำเภอโนนสัง จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 31 สิงหาคม 2549.
- สุพิน คำพรม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดถ้ำสุวรรณคูหา อำเภอสุวรรณคูหา จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 14 กรกฎาคม 2549.
- สุภาพ โสดา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดถ้ำสุวรรณคูหา อำเภอสุวรรณคูหา จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 14 กรกฎาคม 2549.
- สุระชัย เนื่องทะपाल เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดถ้ำเอราวัง อำเภอนาวัง จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 16 มิถุนายน 2549.
- สุวรรณ เจิมแท้ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่อุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำ อำเภอโนนสัง จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 31 สิงหาคม 2549.
- อดุลย์ เทพประสิทธิ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดถ้ำกลองเพล อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2549.
- อนุกุล ทองท่ามา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่อุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำ อำเภอโนนสัง จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 17 กันยายน 2549.
- อโนทัย เทพมณี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดถ้ำสุวรรณคูหา อำเภอสุวรรณ จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 17 กันยายน 2549.
- อภิชาติ สุวรรณพงษ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดถ้ำเอราวัง อำเภอนาวัง จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2549.
- อ่อนตา อินทร์จำแลง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่อุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำ อำเภอโนนสัง จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 24 กันยายน 2549.
- อินทิรา สุวรรณชัย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดเจริญทรงธรรม อำเภอศรีบุญเรือง จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 19 สิงหาคม 2549.
- เอกสิทธิ์ กาญจนวสุ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ยุพิน ศรีหรั่ง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดถ้ำกลองเพล อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 11 สิงหาคม 2549.

ภาคผนวก ข
แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง
เรื่อง การจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดหนองบัวลำภู

สำหรับผู้ช่วยกลุ่มงานอุทยานแห่งชาติ

คำชี้แจง ในการกรอกแบบสัมภาษณ์

1. การศึกษาวิจัยนี้ เป็นการศึกษาทางวิชาการ ผลการศึกษาจึงไม่มีผลกระทบต่อผู้ให้ข้อมูลแต่อย่างใด แต่จะเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมในอนาคต จึงขอให้ท่านกรุณาตอบแบบสัมภาษณ์ตามความคิดเห็นของท่าน เพื่อประโยชน์ต่อการนำข้อมูลไปใช้ในการพัฒนาต่อไป

2. แบบสัมภาษณ์ชุดนี้แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ประกอบด้วย

ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้สัมภาษณ์

ส่วนที่ 2 ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว ที่อยู่ในอุทยานแห่งชาติภูเก้าภูพานคำจังหวัดหนองบัวลำภู

หนองบัวลำภู

ส่วนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติภูเก้าภูพานคำจังหวัดหนองบัวลำภู

ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....

ตำแหน่งปัจจุบัน.....

อาชีพ.....อายุ.....ปีการศึกษาสูงสุด.....

ชื่อสถานที่ท่องเที่ยว.....เลขที่.....หมู่ที่.....

ถนน.....ตำบล.....อำเภอ.....

จังหวัด.....รหัสไปรษณีย์.....

หน่วยงานที่รับผิดชอบ.....สังกัด.....

ผู้บริหารหน่วยงาน.....โทรศัพท์.....

ช่วงเวลาให้บริการ.....

งบประมาณดำเนินการ/ปี.....บาท (ประมาณการ)

วันที่สัมภาษณ์...../...../.....เวลา.....น.

ผู้พิมพ์ข้อมูลแบบสัมภาษณ์.....

ส่วนที่ 2 ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติภูเก้าภูพานคำ จังหวัดหนองบัวลำภู

1. จุดเด่นของแหล่งท่องเที่ยว เป็นมาอย่างไร

.....

.....

2. ท่านให้บริการนักท่องเที่ยวในช่วงเวลาใดมากที่สุด

.....

.....

3. ภาพรวมอุทยานแห่งชาติเป็นอย่างไร

.....

.....

4. เฉลี่ยต่อวันมีนักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวอุทยานประมาณ กี่ คน

.....

.....

5. สิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับรองรับนักท่องเที่ยวมีเพียงพอสำหรับนักท่องเที่ยว หรือไม่

.....

.....

6. ท่าน ส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวและอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว อย่างไรบ้าง

.....

.....

ส่วนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการแหล่งท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติภูเก้าภูพานคำ
จังหวัดหนองบัวลำภู

1. ท่านอำนวยความสะดวก อะไรบ้างให้แก่นักท่องเที่ยว

.....
.....

2. ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวบ้างหรือไม่

.....
.....

3. ท่านมีนโยบายแก้ไขปัญหาการถูกทำลายของแหล่งท่องเที่ยว อย่างไร

.....
.....

4. มีการรณรงค์ให้อุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวหรือไม่

.....
.....

6. การบริการจัดการการท่องเที่ยวมีหน่วยงานภาครัฐในท้องถิ่น (องค์การบริหารส่วนตำบล)
เข้ามามีส่วนร่วม หรือไม่

.....
.....

7. รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่ท่านต้องการเพิ่มเติม มีลักษณะอย่างไร

.....
.....

8. แหล่งท่องเที่ยวมีการให้บริการที่พักสำหรับนักท่องเที่ยว หรือไม่

.....
.....

9. ท่าน ทำนุบำรุง ดูแล รักษา แหล่งท่องเที่ยวอย่างไร

.....
.....

10. ในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวนี้ ท่านพบปัญหาใดบ้าง

.....

.....

11. งบประมาณที่ใช้ในการดำเนินงาน / ส่วนใหญ่มาจากที่ใด

.....

.....

12. ในการดำเนินงานที่ผ่านมามีปัญหางบประมาณหรือไม่

.....

.....

13. นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นกลุ่มเป้าหมายใด

.....

.....

14. ท่านประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวในรูปแบบใดบ้าง

.....

.....

ขอขอบคุณท่านที่ให้ความร่วมมือ

นางยุพิน ศรีหรั่ง

นิสิตปริญญาโท สาขาวัฒนธรรม (การท่องเที่ยว)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ผู้สัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง

เรื่อง การจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดหนองบัวลำภู

สำหรับผู้ช่วยกลุ่มงานฝ่ายบริการการท่องเที่ยวของเอกชน

คำชี้แจง ในกรรออกแบบสัมภาษณ์

1. การศึกษาวิจัยนี้เป็นการศึกษาทางวิชาการ ผลการศึกษาจึงไม่มีผลกระทบต่อผู้ให้ข้อมูลแต่อย่างใด แต่จะเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมในอนาคต จึงขอให้ท่านกรุณาตอบแบบสัมภาษณ์ตามความคิดเห็นของท่าน เพื่อประโยชน์ต่อการนำข้อมูลไปใช้ในการพัฒนาต่อไป

2. แบบสัมภาษณ์ชุดนี้แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ประกอบด้วย

ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้สัมภาษณ์

ส่วนที่ 2 ข้อมูลฝ่ายบริการการท่องเที่ยวของเอกชน

ส่วนที่ 3 ข้อมูลการจัดการการบริการนักท่องเที่ยวของเอกชน

ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....

ตำแหน่งปัจจุบัน.....

อาชีพ.....อายุ.....การศึกษาสูงสุด.....

ชื่อสถานที่.....เลขที่.....หมู่.....

ถนน.....ตำบล.....อำเภอ.....

จังหวัด.....รหัสไปรษณีย์.....

หน่วยงานที่รับผิดชอบ.....สังกัด.....

ผู้บริหารหน่วยงาน.....โทรศัพท์.....

ช่วงเวลาให้บริการ.....งบประมาณดำเนินงาน / ปี.....บาท

วันที่สัมภาษณ์...../...../.....เวลา.....น.

ส่วนที่ 2 ข้อมูลฝ่ายบริการการท่องเที่ยวของเอกชน

1. โรงแรมตั้งขึ้นมานานกี่ปี

.....

2. โรงแรมของท่านมีปัญหาเรื่องใดมากที่สุด

.....

3. ท่านได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวอย่างไร

.....

4. ท่านมีทัศนคติต่อการท่องเที่ยวอย่างไร

.....

5. ภาครัฐสนับสนุนด้านการบริการท่องเที่ยวอย่างไร

.....

.....

6. ท่านมีทัศนคติต่อการท่องเที่ยว อย่างไร

.....

.....

7. การประสานงานกับหน่วยงานต่างท่านดำเนินการอย่างไร

.....

.....

8. ท่านมีวิธีการใดที่พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว

.....

.....

9. แหล่งท่องเที่ยวไหนบ้างที่อยู่ใกล้สถานประกอบการของท่าน

.....

.....

ส่วนที่ 3 ข้อมูลด้านการจัดการบริการนักท่องเที่ยว

1. ลูกค้านักท่องเที่ยวส่วนมากมาจากจังหวัดใด

.....

.....

2. สถานประกอบการของท่านมีแรงงานประมาณเท่าใด

.....

.....

3. ท่านประสานงานกับหน่วยงานเกี่ยวข้องอย่างไร

.....

.....

4. สถานประกอบการของท่านรองรับนักท่องเที่ยวเพียงพอหรือไม่

.....

.....

5. ท่านมีแนวทางในการแก้ไขปัญหาในสถานประกอบการของท่านอย่างไร

.....

.....

6. ท่านมีแนวทางอย่างไรในการขยายกิจการในอนาคต

.....

.....

ขอขอบคุณในความร่วมมือของท่าน

นางยุพิน ศรีหรั่ง

นิสิตปริญญาโท สาขาวัฒนธรรม (การท่องเที่ยว)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ผู้สัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง

เรื่อง การจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจังหวัดหนองบัวลำภู

สำหรับ กลุ่มผู้ช่วยผู้นำ ในระบบราชการ การท่องเที่ยว

คำชี้แจง ในการกรอกแบบสัมภาษณ์

1. การศึกษาวิจัยนี้เป็นการศึกษาทางวิชาการ ผลการศึกษา จึงไม่มีผลกระทบต่อผู้ให้ข้อมูลแต่อย่างใด แต่จะเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมในอนาคต จึงขอให้ท่านกรุณาตอบแบบสัมภาษณ์ ตามความคิดเห็นของท่าน เพื่อประโยชน์ ต่อการนำข้อมูลไปใช้ในการพัฒนาต่อไป

2. แบบสัมภาษณ์ชุดนี้แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ประกอบด้วย

ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้สัมภาษณ์

ส่วนที่ 2 ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดหนองบัวลำภู

ส่วนที่ 3 ข้อมูลการจัดการแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดหนองบัวลำภู

ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....

ตำแหน่งปัจจุบัน.....

อาชีพ.....อายุ.....

การศึกษาสูงสุด.....

หน่วยงานที่รับผิดชอบ.....

ช่วงเวลาให้บริการ.....

งบประมาณดำเนินการต่อปี.....บาท

วันที่สัมภาษณ์...../...../...../เวลา.....น.

ส่วนที่ 2 ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดหนองบัวลำภู

1. นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นนักท่องเที่ยวประเภทใด

.....

.....

2. เฉลี่ยนักท่องเที่ยว/วันประมาณกี่ คน

.....

.....

3. ในจังหวัดหนองบัวลำภูมีแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจอะไรบ้าง

.....

.....

4. ลักษณะเด่นของแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดหนองบัวลำภูคืออะไร

.....

.....

5. ปริมาณนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดหนองบัวลำภู คิดเฉลี่ยต่อปีได้กี่เปอร์เซ็นต์

.....

.....

6. มีปัจจัยสนับสนุน ส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว (ร้านอาหาร, ผลิตภัณฑ์สินค้าพื้นเมือง, โรงแรม, การแลกเปลี่ยนเงินตรา, การขายของที่ระลึก, สิ่งแวดล้อม) บ้างหรือไม่

.....

.....

ส่วนที่ 3 ข้อมูลการจัดการแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดหนองบัวลำภู

1. ในการจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่จังหวัดหนองบัวลำภูมีการให้บริการสิ่งอำนวยความสะดวก อะไรบ้างให้แก่นักท่องเที่ยว

.....

.....

2. ในการจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่จังหวัดหนองบัวลำภูเกิดจากการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น บ้างหรือไม่

.....

.....

3. การท่องเที่ยวในพื้นที่จังหวัดหนองบัวลำภูก่อให้เกิดการกระจายรายได้ในท้องถิ่น หรือเกิดผลประโยชน์ ต่อสังคมหรือไม่

.....

.....

4. รูปแบบการประกอบการของชุมชนในปัจจุบันเป็นอย่างไร

.....

.....

5. ลักษณะหรือรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่ท่านต้องการเพิ่มเติม มีลักษณะอย่างไร

.....

.....

6. รูปแบบการท่องเที่ยวของจังหวัดหนองบัวลำภูมีการให้บริการที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวหรือไม่

.....

.....

7. ท่านมีมาตรการการทะนุบำรุง อนุรักษ์ ดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดหนองบัวลำภูอย่างไร

.....

.....

8. การจัดการแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดหนองบัวลำภูขณะนี้ท่านพบปัญหาใดบ้าง และท่านมีความต้องการพัฒนาในเรื่องใดบ้าง

.....
.....

9. ท่านมีความต้องการสนับสนุนในเรื่องการจัดการประชาสัมพันธ์ จากภาครัฐ หรือ ชุมชน บ้างหรือไม่

.....
.....

ขอขอบคุณท่านที่ให้ความร่วมมือ

นางยุพิน ศรีหรั่ง
นิสิตปริญญาโท สาขาวัฒนธรรม (การท่องเที่ยว)
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ผู้สัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง
เรื่องการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจังหวัดหนองบัวลำภู

สำหรับผู้รู้

คำชี้แจง ในการตอบแบบสัมภาษณ์

1. การศึกษาวิจัยนี้ เป็นการศึกษาทางวิชาการ ผลการศึกษา จึงไม่มีผลกระทบต่อผู้ให้ข้อมูลแต่อย่างใด แต่จะเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมในอนาคต จึงขอให้ท่านกรุณาตอบแบบสัมภาษณ์ตามความคิดเห็นของท่านเพื่อประโยชน์ต่อการนำข้อมูลไปใช้ในการพัฒนาต่อไป
 2. แบบสัมภาษณ์ชุดนี้แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ประกอบด้วย
 - ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้สัมภาษณ์
 - ส่วนที่ 2 ข้อคิดเห็นด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชน และความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของจังหวัดหนองบัวลำภู
 - ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชน
-

ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....
 อาชีพ.....อายุ.....
 ตำแหน่งในปัจจุบัน.....
 การศึกษาสูงสุด.....
 อยู่บ้านเลขที่.....บ้าน.....
 ตำบล.....อำเภอ.....
 จังหวัด.....รหัสไปรษณีย์.....
 วันที่สัมภาษณ์...../...../.....เวลา.....น.
 ชื่อผู้สัมภาษณ์.....

ส่วนที่ 2 ข้อคิดเห็นด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชน และ ความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของจังหวัด หนองบัวลำภู

1. ท่านเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างไร

.....

2. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไร จากการปลูกฝังจิตสำนึกของคนในชุมชนให้อนุรักษ์วัฒนธรรม
 ประเพณี และวิถีชีวิตดั้งเดิมไว้ให้ได้มากที่สุด

.....

3. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรกับแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของจังหวัดหนองบัวลำภู

.....

4. แหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดหนองบัวลำภู เป็นส่วนหนึ่งที่น่ารายได้เข้าสู่ครอบครัวท่านหรือไม่ เพราะเหตุใด

.....
.....

5. มีความคิดเห็นต่อรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวของจังหวัดหนองบัวลำภูอย่างไร

.....
.....

6. ท่านต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวของจังหวัดหนองบัวลำภูหรือไม่ เพราะเหตุใด

.....
.....

7. ปัจจุบันท่านมองว่า นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเที่ยวจังหวัดหนองบัวลำภู ประสบปัญหา ด้านใดมากที่สุด

.....
.....

8. ท่านทราบหรือไม่ว่า นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเที่ยวจังหวัดหนองบัวลำภูส่วนใหญ่มีความต้องการทางด้านใด

.....
.....

9. ถ้าท่านได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวของจังหวัดหนองบัวลำภู ท่านอยากจะทำด้านใดเป็นการเร่งด่วน

.....
.....

10. ปัญหาที่ท่านพบในการจัดการการท่องเที่ยวจังหวัดหนองบัวลำภู มีปัญหาด้านใดบ้าง

.....
.....

11. ท่านต้องการให้มีการจัดการกิจกรรมเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดหนองบัวลำภูหรือไม่ ถ้ามีในลักษณะใด

.....
.....

12. ความคาดหวังของท่าน ท่านต้องการอยากให้มีการพัฒนาชุมชนเพื่อเอื้อประโยชน์ต่อการ
เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของจังหวัดหนองบัวลำภู หรือไม่

.....
.....

13. ท่านมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณีวิถีชีวิต อาชีพดั้งเดิมของจังหวัด
ของท่าน หรือไม่

.....
.....

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชน

1. ท่านมีข้อเสนอแนะในการจัดการโครงสร้างพื้นฐานด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างไร

.....

.....

2. ท่านต้องการให้มีการพัฒนาด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างไร

.....

.....

3. ด้านสวัสดิภาพและความปลอดภัย ควรมีรูปแบบและลักษณะอย่างไร

.....

.....

4. ด้านการบริหารจัดการควรมีรูปแบบ หรือลักษณะอย่างไร

.....

.....

5. สิ่งที่ท่านต้องการอยากให้มีการพัฒนาหรือจัดการอย่างเร่งรัด คือเรื่องใด

.....

.....

ขอขอบคุณท่านที่ให้ความร่วมมือ

นางยุพิน ศรีหรั่ง

นิสิตปริญญาโท สาขาวัฒนธรรม (การท่องเที่ยว)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ผู้สัมภาษณ์

ผู้สัมภาษณ์
แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง
เรื่อง การจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดหนองบัวลำภู

สำหรับ นักท่องเที่ยว (ผู้สังเกตการณ์)

คำชี้แจง ในการตอบแบบสัมภาษณ์

1. การศึกษาวิจัยนี้ เป็นการศึกษาทางวิชาการ ผลการศึกษา จึงไม่มีผลกระทบต่อผู้ให้ข้อมูลแต่อย่างใดแต่จะเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมในอนาคต จึงขอให้ท่านกรุณาตอบแบบสัมภาษณ์ ตามความคิดเห็นของท่าน เพื่อประโยชน์ต่อการนำข้อมูลไปใช้ในการพัฒนาต่อไป

2. แบบสัมภาษณ์นี้ แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ประกอบด้วย

ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้สัมภาษณ์

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการของนักท่องเที่ยวและแบบแผนการท่องเที่ยว

ท่องเที่ยว

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพื่อการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....สถานภาพ.....

เพศ.....อายุ.....ระดับการศึกษา.....

อาชีพปัจจุบัน.....รายได้ต่อเดือน.....บาท

ภูมิลำเนาปัจจุบัน.....

.....

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการของนักท่องเที่ยวและแบบแผนการท่องเที่ยว

1. วัตถุประสงค์ของการเดินทางมาจังหวัดหนองบัวลำภูของท่าน

.....

.....

2. ท่านเดินทางมาด้วยวิธีใด

.....

.....

3. จำนวนผู้ร่วมเดินทางของท่านในครั้งนี้มีกี่คน

.....

4. ลักษณะการเดินทางของท่านในครั้งนี้มีลักษณะอย่างไร

.....

.....

5. พาหนะที่ท่านใช้ในครั้งนี้คืออะไร

.....

6. ค่าใช้จ่ายโดยประมาณของท่านในการเดินทางมาท่องเที่ยวในครั้งนี้ประมาณเท่าใด

.....

7. เส้นทางเดินทางของท่านในครั้งนี้เริ่มต้นที่ใด และจะสิ้นสุดที่ใด

.....

.....

8. ความถี่ในการเดินทางท่องเที่ยวของท่านในหนึ่งปี (โดยเฉลี่ย) กี่ครั้ง

.....

9. สาเหตุที่ท่านเดินทางมาเที่ยวจังหวัดหนองบัวลำภู

.....

.....

10. ในการจัดการบริหารงานของเจ้าหน้าที่ในแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดหนองบัวลำภู ท่านคิดว่าเพียงพอ หรือไม่

.....

.....

11. ท่านต้องการข้อมูลอะไรบ้าง ของแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดหนองบัวลำภู

.....

.....

12. ป้ายบอกทาง สื่อความหมาย เหมาะสม เข้าใจ และเพียงพอ หรือไม่

.....

.....

13. สภาพการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวมีลักษณะอย่างไร

.....

.....

14. การให้บริการร้านอาหาร / เครื่องดื่ม มีบริการเพียงพอ และสะอาด หรือไม่

.....

.....

15. การบริการโทรศัพท์ สาธารณะ มีบริการเพียงพอ และสามารถใช้งานได้ดี หรือไม่

.....

.....

16. การบริการห้องน้ำ / ห้องสุขา สะอาดและเพียงพอหรือไม่

.....

.....

17. การบริการน้ำดื่ม / น้ำใช้ มีเพียงพอ หรือไม่

.....

.....

18. ท่านต้องการกิจกรรมในแหล่งชุมชนบริเวณแหล่งท่องเที่ยว จังหวัดหนองบัวลำภู หรือไม่

.....

.....

19. ท่านต้องการผู้นำเที่ยว (มัคคุเทศก์) หรือไม่

.....

.....

20. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรกับคุณภาพของผู้นำเที่ยวในท้องถิ่น

.....

.....

21. ท่านสมัครใจใช้บริการมัคคุเทศก์ท้องถิ่น หรือไม่ อย่างไร

.....
.....

22. ท่านต้องการความรู้ข้อมูล ประวัติของแหล่งท่องเที่ยว หรือไม่

.....
.....

23. ท่านมีความปลอดภัยในการเยี่ยมชมสถานที่ หรือไม่

.....
.....

24. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรในเรื่องการประชาสัมพันธ์ แหล่งท่องเที่ยวจังหวัดหนองบัว
ลำภู

.....
.....

25. ท่านคิดว่าการจัดเก็บขยะมูลฝอย หรือถังขยะเพียงพอ และถูกสุขลักษณะ หรือไม่

.....
.....

ส่วนที่ 3 ข้อมูลเสนอแนะในการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

1. ท่านมีข้อเสนอแนะในการจัดการ โครงสร้างพื้นฐานด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
อย่างไร

.....
.....

2. ท่านต้องการให้มีการพัฒนาด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างไร

.....
.....

3. สวัสดิภาพและความปลอดภัย ควรีรูปแบบ และลักษณะ อย่างไร

.....
.....

4. ด้านการบริหารจัดการ ควรีรูปแบบ หรือลักษณะอย่างไร

.....
.....

5. ท่านต้องการอยากให้มีการพัฒนาหรือจัดการอย่างเร่งด่วน คือ เรื่องใด

.....
.....

ขอขอบคุณที่ท่านให้ความร่วมมือ

ยุพิน ศรีหริ่ง

ผู้สัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง

แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง เพื่อบันทึกข้อมูลต่าง ๆ เพิ่มเติม และมีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องต่าง ๆ ในพื้นที่ที่ศึกษา และบุคคลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง

บ้านเลขที่.....บ้าน..... ตำบล.....
อำเภอ.....จังหวัด.....
วันที่.....เดือน.....พ.ศ..... เวลา.....
สถานที่.....
ผู้ร่วมสนทนา.....

หัวข้อสัมภาษณ์.....
บันทึกรายละเอียด.....
.....
.....
สรุป.....
.....
.....

ยุพิน ศรีหรั่ง
ผู้สัมภาษณ์

แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม
เรื่อง การจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจังหวัดหนองบัวลำภู

คำชี้แจง

1. การศึกษาวิจัยนี้เป็นการศึกษาทางวิชาการผลการศึกษาจึงไม่มีผลกระทบต่อผู้ให้ข้อมูลแต่อย่างใด แต่จะเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมในอนาคตและเพื่อประโยชน์ต่อการนำข้อมูลไปใช้ในการพัฒนาต่อไป
2. แบบบันทึกการสังเกตแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ประกอบด้วย
 - ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับแนวคิด และรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจังหวัดหนองบัวลำภู
 - ส่วนที่ 2 สภาพปัญหา อุปสรรคของการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
 - ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะในการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

ขอขอบคุณท่านที่ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

ยุพิน ศรีหรั่ง

นักศึกษาปริญญาโท สาขาวัฒนธรรมการท่องเที่ยว
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ชื่อผู้สังเกต.....
 อาชีพ.....อายุ.....
 การศึกษา.....

ส่วนที่ 1. ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับแนวคิดและรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจังหวัดหนองบัวลำภู

1. รูปแบบการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในความคิดของผู้สังเกตเป็นอย่างไร

.....

2. ความเป็นไปได้ในการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจังหวัดหนองบัวลำภู เป็นไปในรูปแบบใด

.....

3. ข้อมูลโดยย่อของแหล่งท่องเที่ยว (ความสำคัญ / ประวัติความเป็นมา)

.....

4. ความรู้ ความเข้าใจของผู้สังเกตด้านการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (นิยาม / ความหมาย)

.....

ส่วนที่ 2 สภาพปัญหา อุปสรรคของการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
จังหวัดหนองบัวลำภู

1. ปัญหาอุปสรรคด้านสิ่งแวดล้อม

1.1 ขยะสิ่งปฏิกูล ความสะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อย

.....
.....

1.2 อากาศ

.....
.....

1.3 เสียง

.....
.....

1.4 น้ำ

.....
.....

1.5 การทำลายโดยมนุษย์ ทำให้คุณค่าทางธรรมชาติเปลี่ยนแปลงไป

.....
.....

1.6 การเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติ

.....
.....

2. ปัญหาอุปสรรค ด้านสวัสดิภาพของนักท่องเที่ยว

2.1 ความปลอดภัยจากการใช้พื้นที่และกิจกรรม เช่น การปีนป่าย ทางเดิน
ไม่มีป้ายบอกเส้นทาง

.....
.....

2.2 ความปลอดภัยจากโจรผู้ร้าย

.....
.....
.....

2.3 ความปลอดภัยจากสัตว์

.....

2.4 ความปลอดภัยจากภัยธรรมชาติ

.....

3. ปัญหาอุปสรรคด้านกิจกรรม

3.1 ความเหมาะสมหรือขัดแย้งต่อพื้นที่

.....

3.2 ปริมาณการรองรับต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว

.....

3.3 ขาดสิ่งดึงดูดที่น่าสนใจ

.....

4. ปัญหาอุปสรรคด้านสภาพทางกายภาพ

4.1 ท่าเลที่ตั้ง

.....

4.2 การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว เส้นทางสัญจร

.....

4.3 การจัดวางผังบริเวณ

.....

4.4 สถาปัตยกรรมกลมกลืนกับธรรมชาติ

.....

4.5 การใช้ประโยชน์พื้นที่

.....

.....

4.6 อาคาร สิ่งก่อสร้าง ป้ายโฆษณา

.....

.....

5. ปัญหาอุปสรรคด้านนโยบายการจัดการ

5.1 การดูแลรักษา การทำนุบำรุง การฟื้นฟู การพัฒนา

.....

.....

5.2 การดำเนินการ ความหนาแน่น ความแออัด

.....

.....

5.3 การเผยแพร่ความรู้ ความเข้าใจให้แก่นักท่องเที่ยว สื่อที่ใช้

.....

.....

5.4 งบประมาณ

.....

.....

5.6 บุคลากร

.....

.....

6. ปัญหาอุปสรรคด้านสาธารณูปโภค และสาธารณูปการ (จำนวน, มาตรฐาน, ตำแหน่งที่ตั้ง รูปร่าง – สี, การรองรับ, ความพอเพียง)

6.1 ที่จอดรถ

.....

.....

6.2 ห้องสุขา

.....

.....

6.3 น้ำดื่ม น้ำใช้

.....
.....

6.4 ไฟฟ้า

.....
.....

6.5 โทรศัพท์

.....
.....

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะในการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดหนองบัวลำภู

1. ท่านมีแนวทางอย่างไรในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้ดีขึ้นทั้งในด้านคุณภาพ ปริมาณและ การบริการตามองค์ประกอบในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1.1 ด้านแหล่งท่องเที่ยว (Attraction)

.....

.....

1.2 ด้านการเข้าถึง (Accessibility)

.....

.....

1.3 ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก (Amenity)

.....

.....

2. ท่านมีข้อเสนอแนะอย่างไร เกี่ยวกับการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกในการให้บริการ นักท่องเที่ยว

.....

.....

3. อะไร คือสิ่งที่ท่านอยากจะได้รับดำเนินการอย่างเร่งด่วน

.....

.....

4. ท่านมีข้อเสนอแนะอย่างไรในการส่งเสริมให้ประชาชน และหน่วยงานต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วม ในการพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจังหวัดหนองบัวลำภู

.....

.....

5. ท่านมีข้อเสนอแนะในการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดหนองบัวลำภู อย่างไร

.....

.....

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ชื่อ	นางยุพิน ศรีหรั่ง
วันเกิด	วันที่ 4 มกราคม พ.ศ. 2501
สถานที่เกิด	อำเภอศรีบุญเรือง จังหวัดหนองบัวลำภู
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	บ้านเลขที่ 139/1 หมู่ที่ 15 ตำบลนากลาง อำเภอนากลาง จังหวัดหนองบัวลำภู 39170
ตำแหน่งหน้าที่การงาน	ครู อันดับ คศ.2 (ชำนาญการ)
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	โรงเรียนบ้านฝั่งแดง ตำบลฝั่งแดง อำเภอนากลาง จังหวัดหนองบัวลำภู 39170
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2517	มัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนคำแสนวิทยาสรรค์ อำเภอนากลาง จังหวัดอุดรธานี
พ.ศ. 2519	มัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนอุดมศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี
พ.ศ. 2522	ประกาศียบัตรวิชาชีพครูชั้นสูง (ป.กศ. ชั้นสูง) วิชาเอกสังคมศึกษา วิทยาลัยครูอุดรธานี
พ.ศ. 2530	ปริญญาครุศาสตรบัณฑิต (ค.บ.) วิชาเอกนาฏศิลป์ วิทยาลัยครูอุดรธานี
พ.ศ. 2550	ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ศศ.ม.) สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

